

Visit

Dwarkadheeshvastu.com

For

FREE

Vastu Consultancy, Music, Epics, Devotional Videos
Educational Books, Educational Videos, Wallpapers

————— **** —————
All Music is also available in CD format. CD Cover can also be print with your Firm Name
————— **** —————

We also provide this whole Music and Data in PENDRIVE and EXTERNAL HARD DISK.

Contact : Ankit Mishra (+91-8010381364, dwarkadheeshvastu@gmail.com)

RIG VED

(Gujrati)

• પહેલો અધ્યાય •

અજિન

સૂક્તન-૧ : હું અજિનની સ્તુતિ કરું છું. અજિન યજાના પુરોહિત, યજમાં દેવોને બોલાવનારા અને યજશઃળને ધારણ કરનાર છે. પ્રાચીન ઋષિઓએ અજિનની સ્તુતિ કરી હતી. વર્તમાન ઋષિ પણ અજિન-સ્તુતિ કરે છે. અજિનની કૃપાથી યજમાનને યશ અને ધનની પ્રાપ્તિ તથા વૃદ્ધિ થાય છે. હે અજિન ! આ યજમાનામાં આવો અને દેવોને પણ બોલાવો. તમે યજમાનનું કલ્યાણ કરનાર છો. અમે તમને નમરકાર કરીએ છીએ. જેમ મુત્ર પિતાને સરળતાથી પ્રાપ્ત કરે છે તેમ અમે તમને સરળતાથી પ્રાપ્ત કરી શકીએ.

સૂક્તન-૨૨ : દેવહૃત, દેવોને બોલાવનારા, યજાપૂર્ણ કરનાર અને સંપત્તિઓના અધિકારી અજિનનું અમે વરણ કરીએ છીએ. તથા તેમને અમે સદા બોલાવીએ છીએ. હે અજિન ! દેવોને બોલાવો. તમે જ અમારા યજાનાં હોતા છો. તમે અમારા શત્રુઓને બાળી નાંખો. કંતદશી, જૂહુમુખ અજિન, અજિન વડે જ પ્રજ્વલિત થાય છે. હે સ્તોતાઓ ! અજિનની સ્તુતિ કરો. હે હુલ્યના સ્વામી અજિન ! યજમાનની તથા હવ્યોની રક્ષા કરો, જેથી હવ્ય દેવોને મળી શકે. તમે અમારી ગાયત્રી છંદની સ્તુતિથી પ્રસર થઈ અમને સંતાનયુક્ત ધન આપો. અમારા આ સ્તોત્રનો તમે સ્વીકાર કરો.

સૂક્તન-૩૩ : હે પ્રજ્વલિત અજિન ! અમારો યજ પૂર્ણ કરો. અમારા મધ્યુયુક્ત યજને તમે દેવોની પાસે લઈ જાઓ. હે અજિન ! તમે જનહિતકારી છો. યજ પૂરો કરવાના બધા દરવાજા ખોલી દો. ઈલા, સરસ્વતી અને મહી યજમાં કુશ ઉપર બેસે. ત્વાણને હું યજમાં બોલાવું છું. હે વનસ્પતિ ! અમે સાધનસંપત્ત બનીએ, તમે દેવોને હવિ ભેટ કરો.

સૂક્તન-૪૪ : હે અજિન ! સોમરસ પીવા દેવોની સાથે આવો. કષ્ટવનાં સંતાન તમને યજ પૂરો કરવા બોલાવે છે. હે સ્તોતાઓ ! ઈન્દ્ર, વાયુ, બૃહસ્પતિ, મિત્ર, અજિન, પૂષા, ભગ અને આદિત્યો તથા મરુદુગણોને બોલાવો. હે અજિનદેવ ! વષટ્કારનું ઉચ્ચારણ થતાં દેવ તમારી જીબથી સોમ પીવે. હે અજિન ! રોહિત નામના પોતાના ઘોડાથી દેવોને આહીં લાવો.

સૂક્તન-૨૪ : હું દેવોમાં સર્વપ્રથમ અજિનનું નામ-ઉચ્ચારણ કરું છું. તે મને ભૂમિ ઉપર રહેવા દે, જેથી હું મારાં માતા-પિતાને જોઈ શકું. હે સૂર્ય ! તમે ધનના સ્વામી છો. તમે રક્ષા કરો, જેથી અમે ધનની વૃદ્ધિ કરીએ. હે

વરુણ ! તમારી આજ્ઞાથી જ રાતે ચંદ્ર પ્રકાશિત થાય છે. તમે સહસ્ર ઔષધિઓના સ્વામી છો. હું તમારી પાસે પરમ આયુષ્યની માંગળી કરું છું. હે વરુણ ! અમારાં બંધનોને ખોલી દો, જેથી અમે તમારા યજ્ઞમાં રત રહીને પાપ-મુક્ત બનીએ.

સૂક્ત-૨૬ : હે અજિન ! તમે યજ્ઞયોગ્ય, અત્રના પાલક, યુવા અને તેજસ્વી છો. અમે તમારી સ્તુતિ કરીએ છીએ. અહીં બેસો. જે રીતે ઈન્દ્ર, વરુણ અને અર્થમા મનુના યજ્ઞમાં આવ્યા હતા, તે જ રીતે તમે પણ આ યજ્ઞમાં આવો. તેમ મિત્ર, મિત્રને, ભાઈ, ભાઈને અને પિતા, પુત્રને ઈચ્છિત પદાર્થ (અભીષ્ટ) આપે છે તેમ તમે અમારો ઈચ્છિત પદાર્થ (અભીષ્ટ) આપો. અમે અજિનના પ્રિય થઈએ અને અજિન અમારા પ્રિય બને. અજિનથી જ ઝષિઓએ ઉત્તમ હૃત્ય મેળવ્યા. અમે અજિનથી ઉત્તમ દ્રવ્ય મેળવીએ. હે અજિન ! અમારી સ્તુતિઓનો સ્વીકાર કરો અને અમને અત્ર આપો.

સૂક્ત-૨૭ : હે અજિન ! તમે યજ્ઞના સમ્રાટ અને પૂંછડીવાળા ધોડાની સમાન છો. તમે શક્તિના પુત્ર અને શીધ્રગમન કરનાર છો. અમે તમારી સ્તુતિ કરીએ છીએ, અમારી અભિલાષા પૂર્ણ કરો તથા અમારી રક્ષા કરો. તમે અમને દ્રિત્ય લોક અને અંતરિક્ષ લોકનું બધું અત્ર પ્રાપ્ત કરાવો અને ભૂલોકનું ધન આપો. હે અજિન ! અમે પ્રાર્થના દ્વારા તમને જાહીએ છીએ. અમે બધા દેવોને નમસ્કાર કરીએ છીએ.

સૂક્ત-૩૧ : હે અજિન ! તમે અંગિરાગોત્ત્રીય ઝષિઓના આદિ (પ્રથમ) ઝષિ છો; તમે સ્વયં દેવ છો અને અન્ય દેવ તમારા મિત્ર છે. તમારાં કર્મથી જ મરુદ્રગુણોનો જન્મ થયો. સંસાર પર અનુગ્રહ કરવા માટે તમે અનેકરૂપ ધારણ કરો છો. તમે બે અંગિરાઓથી ઉત્પત્ત થયા છો. તમારા વડે યજ્ઞમાં નિવાસ કરવાનાં કારણો જ દેવોનો યજ્ઞ પૂર્ણ થાય છે. તમે પુરુરવાને સુંદર ફળ આપ્યું. તમે એકમાત્ર અત્રદાતા છો. તમારી કૃપાથી વીરતાશૂન્ય પેણ વીરોનો વધ કરી નાંખે છે. તમે કૃપા કરો, અમને પુત્ર આપો. યજ્માનને સર્વસંપત્તિ આપો. તમે અંગિરાના પુત્રરૂપે જન્મ લીધો અને ઈલાના દ્વારા મનુને ધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો. હે અજિન ! અમે ભૂલથી તમારા યજ્ઞનો લોપ કર્યો. આ અપરાધ માટે ક્ષમા કરો.

સૂક્ત-૩૬ : અમે અજિનની પ્રાર્થના કરીએ છીએ. વરુણ, મિત્ર, અર્થમા પોતાના મિત્ર સમજુને અજિનને ચમકારે છે. શત્રુને હરાવવા

ઈચ્છતા લોકો અજિને પ્રજીવલિત કરે છે. વર્ષ કરાવનાર ઈન્દ્ર અજિને ધારણ કર્યો છે. અજિને સૂર્ય પાસેથી લઈને કણુવાએ પ્રજીવલિત કર્યો હતો. હે અજિન ! અમે તમારું આવાહન કરીએ છીએ. તમે અમને ધન આપો. શત્રુઓથી અમારી રક્ષા કરો. હે અજિન અમે તમને નમસ્કાર કરીએ છીએ.

સૂક્તન-૪૪ : હે અમર અજિન ! તમે ઉધાની પાસેથી અમને અખૂટ ધન આપો. દેવોને અહીં લાવો. ધૂમૃત્પી ધ્વજાવાળા અજિનનું અમે વરાણ કરીએ છીએ. અમે અજિનની સ્તુતિ કરીએ છીએ. હે અજિન ! જ્યારે તમે વેદીમાં પ્રગટ થાવ છો ત્યારે તમારી જવાળાઓ સમુદ્રની લહેરોની જેમ ચમકે છે.

સૂક્તન-૪૫ : હે અજિન ! તમે વસુઓ, ગુદ્રો અને આદિત્યનું યજન કરો. તમે તેત્રીસ દેવોને અહીં લાવો. હે અજિન ! ચમકતી જવાળાઓ તમારા કેશ છે. યજમાન તમને હવ્ય ગ્રહણ કરવા બોલાવે છે. હે અજિન ! સોમને તૈયાર કરનારા ઋત્વિજ તમને સોમપાન કરવા બોલાવે છે. તમે દેવોને પણ સોમપાન કરવા અહીં લઈ આવો.

સૂક્તન-૪૬ : જ્યારે અજિન યજમાનની આહૃતિ લઈ જવા તેના દૂત બને ત્યારે અજિન અંતરિક્ષ લોકમાં જાય છે. અજિનએ હવ્ય વહન કરીને તુદો અને વસુઓની સન્મુખ સ્થાન પ્રાપ્ત કરી લીધું છે. યજમાનો દ્વારા શ્રૂતિ કરાતાં અજિન પ્રજાઓની પાસે પહોંચે છે અને તેમને ધન આપે છે. હે અજિન ! તમે દીપ જવાળાઓવાળા અને વૃદ્ધાવસ્થારહિત છો. વાયુ દ્વારા પ્રેરિત અજિન વૃદ્ધોને જલાવી દે છે. સમસ્ત સ્થાવર-જંગમ અજિનથી હરે છે. હું અજિન પાસે ધનની યાચના કરું છું. હે અજિન ! સ્તોત્રાઓની પાપથી રક્ષા કરો.

સૂક્તન-૪૭ : હે અજિન ! તમે મનુષ્યોની નાભિમાં જઠરાજિનુપે રહો છો અને બધા મનુષ્યોને ધારણ કરનારા છો. અજિન ધરતીની નાભિ છે અને ધરતી તથા આકાશની વચ્ચેના પ્રદેશના સ્વામી છે. બધા જ પ્રકારનું ધન વૈશ્વાનર અજિનમાં નિવાસ કરે છે. હે અજિન ! તમારું મહત્વ આકાશ કરતાં પણ વધારે છે. જળવર્ષ માટે મનુષ્ય વિવુતરૂપ અજિનની સેવા કરે છે. શતનિના પુત્ર રાજી પુરણીથે અનેક યજોમાં અજિનની સ્તુતિ કરી હતી.

સૂક્ત-૬૦ : યજપ્રકાશક, ઉત્તમ રફક, ધન સમાન પ્રશંસિત અજિનને માતરિશા અમે ભૃગુવંશીઓનાં તૃપત્માં આમારી નજીક લાવીએ. હવ્ય પ્રાપ્તિ માટે ઈચ્છુક દેવતા અને હવ્યદાતા યજ્ઞાન બંને અજિનની સેવા કરે છે. અમારા પ્રાણથી સ્તુતિઓ અજિનને બધી બાજુથી વ્યાપી વળે. યજ્ઞ સ્થળમાં અજિન સ્થાપિત છે. જે રીતે ધોરેસવાર ઘંડાને સાફ કરે છે, એવી રીતે અમે અજિનનું માર્જન કરીએ છીએ. બુદ્ધિ દ્વારા ધન અપાવનાર હે અજિન ! કાલે ફરી યજ્ઞોમાં આવજો.

સૂક્ત-૬૫ : હે અજિનદેવ ! પશુ ગોરનારનાં પગલાં જોઈને શોધનાર મનુષ્ય સમાન બધા બુદ્ધિમાન દેવગણ આપના અનુગામી બનો. બધા યાચકગણ આપની આજુબાજુ બેસીને કુઝુપી ગુફામાં સ્તુતિઓ સાથે આપને પ્રગટ કરે છે. આપ તેમની આહુતિઓને હેવો સુધી પહોંચાડો છો અને દેવો સાથે તેમને નિયોજિત કરનાર તરીકે આણ સન્માનીત થાવ છો. દેવગણોએ અજિનદેવને ભૂમિમાં ચારે બાજુ શોધ્યા. માનિને જળ પ્રવાહોના ગર્ભમાંથી ઉત્પત્ત થયા છે. ઉત્તમ સ્તોત્રોથી તેમની સમ્યક્ષવૃદ્ધિ થાય છે. દેવોએ અજિનદેવનાં કર્મો, તેમની પ્રેરણાઓનું આતુગમન કર્યું અને લૂભિને સ્વર્ગની જેમ સુખકારી બનાવી. આ અજિનદેવ જળમાં બેઠેલા હંસની જેમ પ્રાણને ધારણા કરે છે. તેઓ ઉષાકળમાં જાગ્રિને પોતાનાં કર્મથી પ્રજ્ઞાઓને જાગૃત કરે છે. તેઓ સોયની જેમ વૃદ્ધિ કરનારા, બાળક જેવા ચંચળ અને યજ્ઞમાંથી ઉત્પત્ત થઈને દૂર સુધી પ્રતિશ ફેલાવનાર છે.

સૂક્ત-૬૬ : અજિનદેવ સ્મરણીય હાન સમાન વિલક્ષણ, જ્ઞાની જેવા સમ્યક્ષદ્યા, જીવન સમાન પ્રાણપ્રદાતા, ગૃહ સમાન હિતકારી, અશ્વ સમાન દૃતગામી અને ગાય સમાન ઉપકારી છે. તે વનના કાષ્ઠને સણગાવી વિશેષ પ્રકાશવાન બને છે. ઘર જેવાં રમણીય, આજ સમાન પરિપક્વ, પ્રજ્ઞજનો ઉપર પ્રભુત્વ સ્થાપિત કરનાર, ઋષિ સમાન સુત્ય અને પ્રજ્ઞાઓ દ્વારા પ્રશંસિત અજિનદેવ લોકોના કલ્યાણ માટે જીવન ધારણા કરે છે. ઉત્સાહપૂર્ણ હોતાની જેમ પ્રજ્ઞાના હિતમાં જીવન સમર્પિત કરે છે. જેવી રીતે ગાયો સાંજ ઢળે પોતાના ઘરે પાછી ફરે છે તેવી રીતે અમે સંતાનો અને પશુઓથી યુક્ત બની અજિનદેવને પ્રાપ્ત કરીએ.

સૂક્ત-૬૭ : જેવી રીતે રાજ સર્વગ્રા સંપત્ત વીર પુરુષનું વરણ કરે છે, તેવી રીતે અજિનદેવ યજમાનનું વરણ કરે છે. જંગલમાં ઉત્પત્ત થયેલા,

મનુષ્યોના મિત્રરૂપ, રક્ષકની જેમ કલ્યાણરૂપ, હોતા અને હવિ વાહક આ અભિનદેવ સમ્યક્રૂપથી કલ્યાણપ્રદ છે. આ અભિનદેવ બધા જ ધનને હાથમાં ધારણ કરે છે. ગુહા-ગઢેશ (વશકુંડ)માં સ્થિત તેઓએ દેવોને શક્તિ સંપન્ત બનાવ્યા. મેધાવી પુરુષ હૃદયના ભાવ સાથે મંત્રયુક્ત સ્તુતિથી અભિનદેવને પ્રગટ કરે છે.

સૂક્ત-૬૮ : સર્વપાલક અભિનદેવ સ્થાવર અને જંગમ વસ્તુઓને પરિપક્વ બનાવવા આકાશમાં સ્થિર થયા. તેમણે રાત્રીઓને પોતાના કિરણોથી પ્રકાશિત કરી અને બધા જ દેવોની મહત્ત્વા પ્રાપ્ત કરીને અગ્રણી બનાયા. આ અભિનદેવ યજનની પ્રેરણા આપનારા અને યજના રક્ષક છે. અભિનદેવ જ વાયુ છે; આથી જ બધા યજકર્મ કરે છે. હે અભિનદેવ ! જે આપને જ્ઞાનીને આપના નિમિત્તે હવિ આપે છે, તેને આપ ઓળખીને હવિ મદ્દાન કરો.

સૂક્ત-૬૯ : હે અભિનદેવ ! આપ ઉષપ્રેમી સૂર્યદિવ સમાન દીપિત્તમાન છો. પ્રકાશમાન સૂર્યદિવની જ્યોતિ સમાન તેજસ્વી થઈને તમારા તેજ વડે આકાશ અને પૃથ્વીને પૂર્ણ કરો છો. હે અભિનદેવ ! ઉત્પત્ત થઈને તમે તમારા ક્રમ વડે સમગ્ર વિશ્વને વ્યાપ્ત કર્યું. તમે દેવો દ્વારા ઉત્પત્ત પુત્ર રૂપે હોવા છતાં, તેમને હવિ વગેરે આપીને તેમના પિતા રૂપ બની જાવ છો. હે અભિનદેવ ! આપ જે મનુષ્યોના સહાયક બનો છો, તે આપના નિયમો તોડી શકતા નથી. તમે જ મનુષ્યોથી યુક્ત બનીને પાપરૂપી રાક્ષસોને મારી હઠાવ્યા છો. આપનું આ શ્રેષ્ઠ અને પ્રશંસનીય કાર્ય છે.

સૂક્ત-૭૦ : હે અભિનદેવ ! તમે વનો અને ગૌઝોમાં પુષ્ટિકારક પદથોડા પણ સ્થાપિત કરો. બધા મનુષ્યો માટે ગ્રહણ કરવા યોગ્ય શ્રેષ્ઠ અત્ર અને પનથી પૂર્ણ કરો. અમે તમારી વિવિધ પ્રકારે પૂજા કરીએ છીએ. જેમ પિતા પુત્રને ધનથી પૂર્ણ કરે છે તેવી રીતે અમે આપની પારોથી ધન મેળવતા રહીએ.

સૂક્ત-૭૧ : પતિક્રતા સ્ત્રીઓ જેવી રીતે પોતાના પતિને પ્રાપ્ત કરીને તેમને પ્રસન્ન કરે છે તેવી રીતે અમારી આંગળીઓ ભેગી મળીને અભિનદેવને સમ્યક્ રીતે પ્રસન્ન કરે છે. શ્યામવર્ણ, પુનઃ પિતવર્ણ અને અરુણિણ્ય વર્ણવાળી વિવક્ષાણ ઉષાનાં કિરણો જેવી રીતે સેવા કરે છે તેવી રીતે અમારી આંગળીઓ અભિનદેવની સેવા કરે છે. વાયુના સંયોગથી ઉત્પત્ત થનાર અભિનદેવ શુભ્

જ્યોતિના રૂપમાં પ્રત્યેક ગૃહ અર્થात શરીરમાં પ્રતિષ્ઠિત થાય છે. પુનઃ ભૃગુવંશશીય ઋષિઓ દેવો સુધી આહુતિ પહોંચાડનાર દૂતના રૂપમાં સ્વીકાર્યા, જેવી રીતે કોઈ રાજા, મિત્ર રાજાના દૂત દ્વારા સંપર્ક કરે છે. હે અજિન્દેવ ! જે યાજક આપને ઘરમાં પ્રદીપ્ત કરે અને દરરોજ તમારી કામના કરી સ્તુતિયુક્ત હવિ આપે છે, તેને આપ બમણું બળ અને આયુષ્ય આપો છો, જે આપની પ્રેરણાથી રથ સહિત યુદ્ધમાં જાય છે (જીવનસંગ્રામમાં સંઘર્ષ કરે છે), તે ધન યુક્ત બને છે.

સૂક્ત-૭૨ : મનુષ્યોનું હિત કરનાર આ અજિન્દેવ પોતાના હાથમાં ધાણું બદ્ધું ધન ધારણ કરે છે. તે સદા કાવ્યરૂપ સ્તોત્રોને પ્રાપ્ત કરે છે. ધનોમાં શ્રેષ્ઠ ધનના સ્વામી આ અજિન્દેવના સ્તોત્રાઓને સુખકર, સંપૂર્ણ વૈભવ પ્રદાન કરે છે. સંપૂર્ણ મેધાવી અને અમર દેવગણ, અજિન્ની ઈચ્છા કરવા છતાં પણ તે સર્વવ્યાપક અજિન્દેવને મેળવી શકતા નથી. અંતમાં આ બૃહ્દિમાન દેવગણ, થાકેલા પગથી અજિન્દેવના સુંદરતમ સ્થાનને પ્રાપ્ત કરે છે.

સૂક્ત-૭૩ : આ અજિન્દેવ પૈતૃક સંપત્તિની જેમ અત્ર આપનારા અને જ્ઞાની પુરુષના ઉપદેશની જેમ ઉત્તમ પ્રેરણા આપનારા છે. ઘરમાં આવેલા અતિથિની જેમ પ્રિય અને હોતાની જેમ યજમાનને ઘર (આવાસ) પ્રદાન કરનારા છે. હે અજિન્દેવ ! આપની અનુકૂળાથી ધન સંપત્ત યજમાન અને પ્રાપ્ત કરે છે. વિદ્વાન હવિદાતા દીર્ઘ આયુષ્ય મેળવો. અમે યશ મેળવવા દેવોને હવિનો ભાગ આપતા યુદ્ધમાં શત્રુના વૈભવને છતીએ.

સૂક્ત-૭૪ : હે અજિન્દેવ ! તમે અમારા ભાવને જીણો છો. યજની નજીક હોઈએ કે દૂર સ્થાનેથી પણ ઉપસ્થિત થઈને અમે તમને સ્તુતિમંત્ર સમર્પિત કરીએ છીએ.

સૂક્ત-૭૫ : હે અજિન્દેવ ! મુખમાં આહુતિ ગ્રહણ કરીને, અમારા દ્વારા દેવોને અત્યંત પ્રસત્ત કરનાર સ્તુતિ વચ્ચનોને આપ સ્વીકારો. હે અજિન્દેવ ! આપ મનુષ્યોમાં ભાતૃભાવ રખાવનાર, યજમાનોની રક્ષા કરનારા, સ્તોત્રાઓના પ્રિય અને મિત્ર તુલ્ય છો.

સૂક્ત-૭૬ : હે અજિન્દેવ ! તમે અમારા આ યજમાં આવીને હોતાના રૂપમાં અધિષ્ઠિત થાવ. તમે અવિચલિત એવા અગ્રણી છો. સર્વવ્યાપક આકાશ અને પૃથ્વી આપની રક્ષા કરે. અમારા માટે અભિજ ફળ પ્રાપ્તિ નિમિત્તે તમે દેવકાર્ય (યજ) સંપત્ત કરાવો.

સૂક્ત-૭૭ : યજોમાં અત્યંત શુખ પ્રદાન કરનાર અજિનદેવ, હોતાઓપે યજા કરનારા પણ છે. હે મનુષ્યો ! આ અજિનદેવનું શ્રેષ્ઠ સ્તોત્રાઓ દ્વારા અભિવાદન કરો. અજિનદેવ મનુષ્યોના હિત માટે દેવો પાસે જાય છે. દેવોને જાગ્યાનારા આ અજિનદેવ મનથી દેવોનું યજન કરે છે.

સૂક્ત-૭૮ : સૃષ્ટિના સમસ્ત રહસ્યોને જોનાર અને જાગ્યાનારા હે અજિનદેવ ! અમે ગૌતમવંશીઓ ઉત્તમ વાણી અને તેજસ્વી મંત્રો વડે ગાન કરી આપનું અભિવાદન કરીએ છીએ.

સૂક્ત-૭૯ : આ અજિનદેવ સ્વર્ણિમ જવાળાઓથી યુક્ત લોકના વિસ્તારક, મેઘોને કંપાવનારા, વાયુ સમાન વેગવાળા છે. શુખ કાન્તિથી યુક્ત આ અજિનદેવ દેવી ઉષા માટે અંતરિક્ષનો વિસ્તાર કરે છે. પોતાના કાર્યમાં રત, સરળ યશસ્વિની દેવી ઉષા આ વાતથી અનભિજા છે.

સૂક્ત-૮૩ : હે શક્તિવાન અજિનદેવ અને લોમદેવ ! તમે અમારું આવાહન સાંભળો અને અમારા ઉત્તમ વચ્ચનોથી આપ હર્ષિત બનો. અમો હવિદાતાઓ માટે સુખકારી બનો. હે અજિન-સોમ દેવ ! તમે અમારા અશ્વોને પુષ્ટ કરો. દુર્ધા-દૂર્ધત રૂપ આહુતિ આપનારી અમારી ગાયોને પણ પુષ્ટ કરો. હે ધનવાન ! અમને યાજકોને તમે વિવિધ બળ ધારણ કરાવો. અમારા યશોના યશને વિસ્તૃત બનાવો.

સૂક્ત-૮૪ : પૂજનીય જાતવેદ (અજિન)ને યજ્ઞમાં પ્રગટ કરવા માટેની સ્તુતિને વિચારપૂર્વક રથની જેમ પ્રયુક્ત કરીએ છીએ. આ યજ્ઞાજિના સાનિધ્યથી અમારી બુદ્ધિને કલ્યાણકારી બનાવે છે. હે અજિનદેવ ! અંગે આપની મિત્રતાથી સંતપ્ત રહિત બનીએ. હે અજિનદેવ ! આપ જે સાધકની સખાપતા કરો છો, તે શક્તિ સંપત્ત બનીને અને શત્રુઓથી નિર્ભય બનીને નિવાસ કરે છે. ધન-બળથી સંપત્ત તે દરેક ક્ષેત્રમાં સર્જણતા પ્રાપ્ત કરે છે. તમારી મિત્રતાથી અમારા ઉપર કોઈ કષ્ટ ન આવે.

સૂક્ત-૮૫ : તિનું સ્વરૂપ વાળી, ઉત્તમ પ્રયોજનમાં રોકાયેલી બે સ્ત્રીઓ (રાત્રી અને દિવસ રૂપી) એક બીજાના પુત્રોનું પોષણ કરે છે. એકના પુત્ર હરિ (રાત્રીના ગર્ભથી ઉત્ત્પત્ત રસોનું હરણ કરનાર સૂર્ય)નું પોષણ અન્ય (દિવસ) દ્વારા થાય છે તથા બીજી (સ્ત્રી)ના પુત્ર શુક (દિવસમાં જાગૃત તેજસ્વી અજિન)નું પોષણ અન્ય (રાત્રી) દ્વારા થાય છે. આ અજિનદેવના ત્રણ વિશિષ્ટરૂપ સર્વત્ર વિભૂષિત છે. સમુદ્રમાં (વહવાનલ રૂપે), આકાશ

(સૂર્યરૂપે)માં અને અંતરિક્ષમાં જલરૂપે (જળમાં વિદ્યુતરૂપે), અજિનએ (સૂર્યરૂપ) જ જસ્તુચકની વ્યવસ્થા કરી છે. પૃથ્વીના પ્રાણીઓની વ્યવસ્થા માટે પૂર્વાહિ હિશાઓની સ્થાપના પણ (સૂર્યરૂપ) અજિનએ જ કરી છે.

સૂક્તા-૬૫ : આ અજિનદેવ, મનોયોગપૂર્વક કરેલી પ્રાચીન સ્તુતિઓથી સેતુષ્ઠ થઈને મનુના સંતાનો (પ્રજાઓ) ઉત્પત્ત કર્યા. પોતાના તેજસ્વી પ્રકાશથી સૂર્યરૂપે આકાશમાં અને વિદ્યુત રૂપે અંતરિક્ષના જળને વ્યાપ્ત કર્યા. દેવોએ ધન પ્રદાતા અજિનદેવને દૂત રૂપમાં સ્વીકાર્ય છે. રાત્રી અને ઉષા એકબીજાના વર્ણના અસ્તિત્વને નષ્ટ કરનારી સ્ત્રીઓ છે, જે એક સ્થાન પર રહીને એક શિશ્ય (અજિન)ને પાળે છે. આ પ્રકાશક અજિનદેવ આકાશ અને પૃથ્વીની મધ્યમાં વિશેષરૂપથી પ્રતિભાસિત થાય છે, દેવોએ આ ધન પ્રદાતા અજિનદેવને દૂત રૂપમાં ધારણ કર્યા છે.

સૂક્તા-૬૬ : હે અજિનદેવ ! તમે અમારાં પાપોને ભર્સમ કરો. અમારી ચો-તરફ ઐશ્વર્યને પ્રકાશિત કરો. અમારાં પાપોને વિનષ્ટ કરો. હે અજિનદેવ ! અમે બધા સાધકો વિદ્યા અને બુદ્ધિપૂર્વક આપની વિશિષ્ટ ભક્તિ કરીએ છીએ. તમે અમારાં પાપોનો નાશ કરો.

સૂક્તા-૬૭ : અમે વૈશ્વાનર અજિનદેવની પ્રસરતા વધારનારા છીએ. તેઓ જ તમામ લોકના પોષક અને બધાના દાખા છે. રાજ્યના જેવા સામર્થ્યવાન આ વૈશ્વાનર અજિનદેવ સૂર્યની સમાન જ યત્ન કરે છે. આ વૈશ્વાનર અજિનદેવ ધૂલોક અને પૃથ્વીલોકમાં પ્રશંસનીય છે. તે બધી જ ઔર્ધ્વવિઘોમાં વ્યાપ્ત થઈને પ્રશંસા પાત્ર છે. બળના કારણે પ્રશંસનીય આ અજિનદેવ દિવસ અને રાત્રીમાં હિંસક પ્રાણીઓથી અમારી રક્ષા કરો.

સૂક્તા-૬૮ : અમે સર્વજ્ઞ અજિનદેવ માટે સોમ-સવન કરીએ છીએ. તે અજિનદેવ અમારા શત્રુઓનું બધું ધન ભર્મીભૂત કરો. નાવ દ્વારા નઢી પાર કરીએ તેવી રીતે અજિનદેવ અમને બધા જ હુંઘોથી પાર કરાવે અને પાપો સામે રક્ષણ કરે.

સૂક્તા-૧૨૭ : હે જ્ઞાની અને તેજસ્વી અજિનદેવ ! અમે યજમાન, ઉત્તમ વિચારકો માટે મનનીય મંત્રો દ્વારા યજમાં આપનું આવાહન કરીએ છીએ. આ પ્રજ્ઞ પોતાની રક્ષા માટે શ્રેષ્ઠતમ, તેજસ્વી, સૂર્ય સમાન ગતિમાન, યજ નિર્વાહક અને પ્રદીપ્ત કિરણોથી યુક્ત અજિનદેવને હષ્ટપુષ્ટ કરે છે. હે અજિનદેવ ! નજીકથી દીપ્તિમાન દેખાતા આપ દેવતાઓ દ્વારા પૂજ્ય છો. આપ

કૃપાપૂર્વક અમને શ્રેષ્ઠ ધનથી પરિપૂર્ણ કરો. હે સામર્થ્યવાન અજિનદેવ ! આપ દીઘધુષ્ય માટે ઉપલોગ્ય પદાર્થો પ્રદાન કરી અમને યશસ્વી બનાવો. હે ઐશ્વર્ય-સંપત્ત અજિનદેવ ! તમે સ્તોત્રાઓને શ્રેષ્ઠ શૌર્ય-સંપત્ત અને પરાકર્મી બનાવો તથા તમારા સામર્થ્ય-શક્તિથી શનુંઓનો સંહાર કરો.

સૂક્ત-૧૨૮ : દેવતાઓનું આવાહન કરનારા, યજ્ઞાહિકમોનું સંપાદન કરનારા આ અજિનદેવ યજ્ઞાહિ કર્મ, વ્રત નિયમોના નિવાહને ધ્યાનમાં રાખી મનુષ્યો દ્વારા અરણિંભનથી પ્રગટ થાય છે. મિત્રતા કરનારને સર્વરવ અને ધનાકંક્ષા માટે ધનનો અગાધ બંડાર પ્રદાન કરો છો. પીડા મુક્ત, હોતારૂપમાં ઋત્વિજોથી વૈરાયેલા અજિનદેવને યજ્ઞવેદીમાં સ્થાપિત કરવામાં આવે છે. ખરેખર તેઓ યજ્ઞસ્થળમાં પ્રતિષ્ઠિત થાય છે. ધન ધારણ કર્ત્ત્વ, અતિ ચૈતન્ય, પ્રેરણાયુક્ત, સર્વપ્રિય, હોતારૂપ અજિનદેવની બધા મનુષ્યો પ્રાર્થના કરી તેમની પ્રેરણા ગ્રહણ કરે છે. આ મનોહારી અજિનદેવના સ્તોત્રનું ગાન કરી તેમની પ્રાર્થના કરીએ છીએ.

સૂક્ત-૧૪૦ : હે ઋત્વિજો ! યજ્ઞવેદીમાં બિગાજેલા સુંદર, પ્રકાશવાન, શ્રેષ્ઠ કાન્તિયુક્ત અજિનને વધુ પ્રખર-પ્રજ્વલિત કરવા સમિધાઓ અને વિવિધાન અર્પિત કરો. તે પાવન રથ સમાન પ્રકાશમાન, તેજસ્વી અને અધ્યકારનો નાશ કરનારા અજિનદેવના સ્તોત્રોનું ઉચ્ચારણરૂપો આચ્છાદન કરીએ છીએ. બે વિધિઓ દ્વારા પ્રગટતા અજિનદેવ ત્રણ પ્રકારના (આજ્ય, પુરોડાશ અને સોમરૂપ) અત્રનું બક્ષણ કરે છે. અજિન દ્વારા ગ્રહણ કરવામાં આવતું અત્ર પ્રતિ વર્ષ પુનઃ વૃદ્ધ પામે છે. તે (અજિનદેવ) જઠરાજિનરૂપે બક્ષણ કરે છે અને દાવાનળ તૃપે જંગલનાં વૃક્ષોને બાળે છે.

સૂક્ત-૧૪૧ : અજિનદેવના ત્રણ રૂપમાં પ્રથમ ભૌતિક અજિનરૂપે અત્રને રોધનાર અને શરીરને પોષનાર છે. બીજા રૂપમાં સાપ્તલોકના હિતકારી મેઘમાં વિષ્ણુતરૂપે રહે છે. ત્રીજા બળશાળી અજિનદેવ બધા જ રસોનું દોહન કરનાર રૂપરૂપે વિવિધમાન છે. આવા દશે દિશાઓમાં શ્રેષ્ઠ એવા અજિનદેવને આંગળીઓના મંથન દ્વારા ઉત્પત્ત કરીએ છીએ. ઋત્વિજ વિશાળ અરણિયોને મૂળસ્થાનના મંથન દ્વારા એવી રીતે અજિન પ્રગટ કરે છે જેવી રીતે પહેલા પણ સોમયજ્ઞમાં આહૃતિ આપવા માટે અપ્રગટ આ અજિનને વિદ્વાન માતરિશાએ મંથન દ્વારા પ્રગટ કર્ય હતા. ત્યારથી બધા તેમની સ્તુતિ કરી રહ્યા છે.

સૂક્ત-૧૪૨ : હે અજિનદેવ તમે શરીરના આરોગ્યને વધારનારા છો. તમારા પ્રશંસક અને દાનદાતા અમે બ્રહ્મનિષ્ઠ વિદ્વાનો દ્વારા કરવામાં આવનારા માધુર્ય યુક્ત અને તેજસ્વી યજ્ઞમાં આપ આવીને પ્રતિષ્ઠિત થાવ. વાણીના પ્રયોક્તા, મેધાવી, ઉચ્ચારણ-વિવામાં પ્રવીણ, દેવીગુણોથી સંપત્ત યજ્ઞ સંચાલક (હીતા) અને વર્તમાન નિશ્ચિષ્ટ આધ્યાત્મિક ઉપલબ્ધિઓ દ્વારા દેવત્વપદ ગ્રાપ્ત કરાવનાર (અજિનદેવ), અમારા દેવયજ્ઞમાં ઉપસ્થિત થઈને યજ્ઞ સંપત્ત કરાવો.

સૂક્ત-૧૪૩ : શક્તિના પુત્ર, જળોના સંરક્ષક અજિનદેવ બધાના પ્રિય અને ઋતુઓનો ખ્યાલ રાખીને યજીય કર્મોના સંપાદક છે. તેઓ શૈશ્વય સહિત પૃથ્વી પર યજેવીમાં પ્રતિષ્ઠિત થાય છે. એવા અજિનદેવ નિમિત્તે અમે નવીનતમ શ્રેષ્ઠ પ્રાર્થનાઓ અર્પિત કરીએ છીએ. તેજસ્વિતા સંપત્ત અજિનદેવ, માતરિશા વાયુ માટે અંતરિક્ષમાં સૌથી પહેલા પ્રાદુર્ભૂત બન્યા. શ્રેષ્ઠ વિધિથી પ્રજ્યાલિત થનારા અજિનદેવનાં શક્તિ સામર્થ વડે દિવ્યલોક અને ભૂલોક પ્રકાશમાન બને છે.

સૂક્ત-૧૪૪ : અજિના મૂળ સ્થાન દિવ્યલોકને જળધારાઓ આચાદિત કરી ત્યાં વાસ કરતા અજિનદેવ પારોથી વૃષ્ટિરૂપે ધરતી ઉપર આવવાની પ્રાર્થના કરે છે. આ અજિનદેવ પોતાનાં કિરણો વડે જળવૃષ્ટિ કરે છે. તે અમૃતરૂપી જળનું બધા લોકો સેવન કરે છે. જળની સાથે અંતરિક્ષમાંથી આવનાર અજિનરૂપ પ્રાણ-પર્જન્ય પહેલા વનસ્પતિમાં અને ત્યારપદી બધા પ્રાણીઓમાં સમાવિષ્ટ થાય છે.

સૂક્ત-૧૪૫ : ધી અને ચમસ દ્વારા અપાતી બધી જ આહુતિ અજિનદેવને જ પ્રદાન કરવામાં આવે છે અને પ્રાર્થનાઓ પણ તેમના જ નિમિત્ત થાય છે. તેઓ એકલા જ અમારા બધા સ્તોત્ર-ગાનનું શ્રવણ કરે છે. આ અજિનદેવ અનેક લોકોને પ્રેરણા આપે છે, હુઃખોના નિવારક, યજ્ઞ સાધક, પવિત્ર, સંરક્ષક અને સામર્થોથી ભરેલા છે. અજિનદેવ જોહુકૃત બનીને બાળકની જેમ આહુતિઓ ગ્રહણ કરે છે.

સૂક્ત-૧૪૬ : હે મનુષ્યો ! તમે બધા અજિનદેવની પ્રાર્થના કરો, જે બધાનાં માતા-પિતા સમાન, પૃથ્વી અને દિવ્યલોકની વચ્ચે ખોળામાં બિરાજમાન, ત્રણ મસ્તક (પ્રાતઃ, મધ્યાહ્ન અને સાયં એવા ત્રણ સ્વરૂપ એ જ અજિનના ત્રણ શરીશ છે) વાળી, સાત છન્દરૂપ સાત જ્યોતિષ્પુક્ત (કાલી,

કરાલી, મનોજવા, સુલોહિતા, સુધૂમ્રવણી, ઉગ્રા અને પ્રદીપ્તા) અને બધાને પૂર્ણતા પ્રદાન કરનાર છે. દિવ્યલોકથી સંચરિત થનારો તેમનો દિવ્ય તેજસ્માલ જરૂરીતન સૃષ્ટિમાં બધે સંવ્યાપ્ત બને છે.

સૂક્ત-૧૪૭ : ઉત્તમ તરુણરૂપ, વૈભવ સંપત્ત હે અજિનદેવ ! તમે અમારા વારંવારના મહિમાયુક્ત નિવેદનોનો સ્વીકાર કરો. કોઈ આપની નિંદા કરે છે, તો કોઈ પ્રશંસા કરે છે, પરંતુ અમે સ્તોત્રા શ્રદ્ધાથી યુક્ત બનીને આપની પ્રજ્વલિત જળોતિની વંદના કરીએ છીએ.

સૂક્ત-૧૪૮ : દેવતાઓના આવાહક, સર્વરૂપવાન, દેવતાઓ નિમિત્તના બધા જ યજ્ઞાદિ કર્મોમાં કુશળ અજિનદેવને, માતરિશા વાયુએ સર્વવ્યાપક બનીને મંથન દ્વારા ઉત્પત્ત કર્યા ત્યારે સુધૂદિવની જેમ વિચિત્ર તેજસ્વિતાથી સેપત્ર આ અજિનદેવને મનુષ્યોના શરીરમાં પોષણ માટે પ્રતિષ્ઠિત કરવાગાં આવ્યા, જેમની અમે પ્રાર્થના કરીએ છીએ.

સૂક્ત-૧૪૯ : જ્યારે અજિનદેવ ધન-સંપત્ત પ્રદાન કરવા અમારા યજમાં આવે છે ત્યારે પથ્થરો દ્વારા વાતીને તૈયાર કરેલા સોમરસ દ્વારા તેમનું અભિવાદન કરીએ છીએ. શક્તિશાળી પુરુષની જેમ અજિનદેવ ઘૂલોક અને ભૂતોકમાં યશ સહિત રહે છે. તેઓ પ્રાણીઓ માટે ઉપયુક્ત સૃષ્ટિની રચના કરે છે. પ્રદીપ્ત થઈને યજવેદીમાં પણ તેઓ જ સ્થાપિત થાય છે.

સૂક્ત-૧૫૦ : મહાન સંપત્તિશાળીની શરણમાં આવેલા રોવકની જેમ અમે અજિનદેવ નિમિત્ત આહુતિ આપતા સ્તુતિગાન કરીએ છીએ. હે અજિનદેવ ! જે શ્રદ્ધાહિન છે, ધન સંપત્ત હોવા છતાં કૃપણ છે અને દેવતાઓના અનુશાસનને માનતા નથી એવા સ્વેચ્છાચારી નાસ્તિકોને તમે તમારી કૃપાદાસ્થી વંચિત રાખો.

સૂક્ત-૧૮૮ : હે હજારો શત્રુઓના વિજેતા અજિનદેવ ! દેવો દ્વારા તેજસ્વીરૂપમાં આજે આપ પ્રદીપ્ત થઈ રહ્યા છો. હે કાંતદશી ! તમે અમારા દ્વારા અપાયેલી આહુતિઓ દૂતની જેમ દેવોને પહોંચાડો છો. હે અજિનદેવ ! તમે સહસ્રો પ્રકારની ઐશ્વર્ય-સંપત્તિ ધારણ કરો છો. આથી અમારા દ્વારા આવાહિત દેવતાઓ આવે ત્યારે આપ અનેક આદરણીય દેવતાઓ સહિત અમારા યજમાં પદ્ધારો.

સૂક્ત-૧૮૯ : દિવ્યગુણોથી યુક્ત હે અજિનદેવ ! તમે બધા જ માગો (તાન)ને જાણો છો. અમને યાજકોને તમે યજ ફળ પ્રાપ્તિ માટે સંન્માર્ગ ઉપર

લઈ જાવ. અમે કુટિલ આચરણ કરનારા શત્રુઓ અને પાપોથી મુક્ત બનીએ. અમે આપના માટે સ્તોત્ર અને નમસ્કારોનું વિધાન કરીએ છીએ. હે અન્નદેવ ! આપ યજ્ઞ દ્વારા અમારા બધા રોગો (વિકારો)નું નિવારણ કરો. યજ્ઞ રહિત મનુષ્ય હુમેશા રોગ-વિકારોથી ત્રસ્ત રહે છે. હે દેવ ! આપ અમરત્વ પ્રાપ્ત બધા જ દેવો સાથે દિવ્યગુણોથી યુક્ત થઈને અમારા કલ્યાણની કામનાથી યજ્ઞસ્થળ ઉપર સંગઠિતરૂપમાં પદારો.

દિંગ્ર

સૂક્તા-૪ : દરરોજ મધુર દૂધ આપનારી ગાયને જેવી રીતે બોલાવવામાં આવે છે તેવી રીતે અમે, અમારા સંરક્ષણ માટે સૌંદર્યપૂર્ણ યજ્ઞકર્મ રંપત્ર કરાવનાર ઈન્દ્રદેવનું આવાહન કરીએ છીએ. હે ઈન્દ્રદેવ ! આપ સોમરસ ગ્રહણ કરવા અમારા સવન-યજોમાં પદારી સોમરસનું પાન કરી યાજકોને યશ, વૈભવ અને ગાયો પ્રદાન કરો.

સૂક્તા-૫ : હે ઈન્દ્રદેવ ! અમારા પુરુષાર્થને પ્રખર બનાવવામાં સહાયક બનો, ધન-ધાર્યાથી અમને પરિપૂર્ણ કરો અને જ્ઞાનપ્રાપ્તિના માર્ગને પ્રશસ્ત કરતાં-કરતાં પોષક અત્ર સહિત અમારી પાસે આવો ! અમારા શરીરને કોઈ પણ શત્રુ કૃતિ ન પહોંચાડે. અમને કોઈ પણ હિંસિત ન કરે, આપ અમારા સંરક્ષક રહો.

સૂક્તા-૬ : હે ઈન્દ્રદેવ (આપ) ઘુલોકમાં આદિત્યરૂપે, ભૂમિ ઉપર અહિંસક અન્નિયત, અંતરિક્ષમાં સર્વત્ર પ્રસરણશીલ વાયુરૂપે ઉપરસ્થિત રહો છો. તમને ઉક્ત ત્રણે લોકના પ્રાણીઓ પોતાનાં કાયોમાં દેવત્વરૂપથી જોડાયેલા માને છે. તમારા રથમાં બતે બાજુ રક્તવર્ણ, સંઘર્ષશીલ મનુષ્યોને ગતિ આપનાર બે ઘોડાઓ જોડાયેલા હોય છે.

સૂક્તા-૭ : સામગ્રાનના સાધકોએ ગાવા માટે યોગ્ય બૃહતસામની સ્તુતિઓ વડે દેવરાજ ઈન્દ્રને પ્રસન્ન કર્યા છે. એવી રીતે યાણ્ણિકો પણ મંત્રોચ્ચારણ દ્વારા ઈન્દ્રદેવની પ્રાર્થના કરે છે. સતત દાનશીલ, સહૈવ અપરાજિત હે ઈન્દ્રદેવ તમે અમારા માટે મેઘ વડે જળની વૃષ્ટિ કરો.

સૂક્તા-૮ : હે ઈન્દ્રદેવ ! તમે અમારા જીવન સંરક્ષણ માટે અને શત્રુઓને પગબુત કરવાના હેતુથી અમને ઐશ્વર્યથી પૂર્ણ કરો. આ ઐશ્વર્યના પ્રભાવ અને આપના દ્વારા રહિત અશ્વોના સહયોગથી અમે મુક્કાના પ્રહાર કરીને શત્રુઓને ભગ્નાડી દઈએ.

સૂક્તા-૬ : હે ઈન્દ્રદેવ ! સોમરૂપી અજથી આપ પ્રદૂહિત થાવ છો, આથી આપની શક્તિથી દુર્દિની શત્રુઓ પર વિજયશ્રી વરણ કરવાની ક્ષમતા પ્રાપ્ત કરવાના હેતુથી આપ યજશાળામાં પદ્ધારો.

સૂક્તા-૭૦ : હે શતકતો (સો યજ કે શ્રેષ્ઠ કાર્યો કરનાર) ઈન્દ્રદેવ ! (અમે) ઉદ્ગતાગણ આપનું આવાહન કરીએ છીએ. સ્તોત્રાગણ પૂજ્ય ઈન્દ્રદેવનું મંત્રોચ્ચારણ દ્વારા આદર કરે છે. વાંસ ઉપર કલાનું પ્રદર્શન કરનાર નટની જેમ, બ્રહ્મા નામના ઋત્વિજ શ્રેષ્ઠ સ્તુતિઓ દ્વારા ઈન્દ્રદેવને પ્રોત્સાહિત કરે છે. હે ઈન્દ્રદેવ બળ અને ધન પ્રદાન કરી અમને સંરક્ષિત કરો.

સૂક્તા-૭૧ : શત્રુના નગરોનો નાશ કરનાર ઈન્દ્રદેવ યુવા, શાતા, અતિ શક્તિશાળી, શુભ કાર્યોના આશ્રયદાતા અને સવાધિક કીર્તિ-યુક્ત થઈને વિવિધ ગુણ સંપત્ત બન્યા છે. દેવરાજ ઈન્દ્રની દાનશીલતા સનાતન છે. યજમાન સ્તોત્રાઓને ગાયો સહિત અત્યારાન કરે છે તો ઈન્દ્રદેવ દ્વારા કરેલી સુરક્ષા અક્ષુણ્ણ રહે છે.

સૂક્તા-૭૬ : હે બળવાન ઈન્દ્રદેવ ! અમે પ્રાતઃકાળમાં યજનો પ્રારંભ કરવાના સમયે, મધ્યાહનકાળે સોમર્યાગના પ્રારંભે અને સાયંકાળમાં યજની સમાપ્તિ સમયે સોમરસના પાન માટે તમારું આવાહન કરીએ છીએ. અમારી ગાયો અને અશ્વો માટેની કામના પૂર્ણ કરો. અમો મનોયોગપૂર્વક આપની સ્તુતિ કરીએ છીએ.

સૂક્તા-૭૭ : અમે ઈન્દ્ર અને વરુણ બને પ્રતાપી દેવો પાસે અમારી સુરક્ષાની માંગણી કરીએ છીએ. આ બને દેવો અમારા ઉપર એવી અનુકૂપા કરો જેથી અમે સુખી રહીએ.

સૂક્તા-૭૯ : અમે આ યજસ્થળ પર ઈન્દ્ર અને અજિન્દેવનું આવાહન કરીએ છીએ. સોમપાનના અભિલાષિઓની સ્તુતિ કરતા સોમરસ પીવાનું નિવેદન કરીએ છીએ.

સૂક્તા-૮૮ : હે ઈન્દ્રદેવ ! આ યજશાળામાં ગૃહિણી સોમરસ તૈયાર કરવા માટે કૂટવાનો અભ્યાસ કરે છે. ઉલુખલમાં કાઢેલા સોમરસનું તમે પાન કરો.

સૂક્તા-૮૯ : હે ઈન્દ્રદેવ ! અમારા શત્રુઓ હંમેશા ચૂંટેલા જ રહે અને અમારા વીર મિત્ર જાગતા રહો. તમે કપટપૂર્ણ વાણી બોલનારા શત્રુ રૂપી ગઢીઓ મારી નાખો. હે ઐશ્વર્યશાળી ઈન્દ્રદેવ ! અમને હજારો પુષ્ટ ગાયો

અને અશ્વ આપીને સંપત્તિ બનાવો.

સૂક્ત-૩૦ : હે ઈન્દ્રદેવ ! જેવી રીતે કબૂતર સ્નેહપૂર્વક ગર્ભવતી કબૂતરીની પામે રહે છે તેવી રીતે અમે (સ્નેહપૂર્વક) આ સોમરસ આપના માટે પ્રસ્તુત કર્યો છે. આપ અમારા નિવેદનનો સ્વીકાર કરો.

સૂક્ત-૩૨ : મેઘોને વિદીષ કરી પાણી વરસાવનાર, પર્વતીય નદીઓને તઠે વચ્ચે વહેતી કરનાર, વજધારી, પરાકમી ઈન્દ્રદેવનું કાર્ય વાળનીય છે. મહાત્વના વીરતાપૂર્ણ કાર્ય કરનાર ઈન્દ્રદેવ જ છે. વાઇરડાને મળવા રંભાતી ગાયની જેમ વેગપૂર્વક જળપ્રવાહ સમુદ્રની તરફ ધર્સી જાય છે.

સૂક્ત-૩૩ : હે ઈન્દ્રદેવ ! તમે તમારા સામર્થ્ય વડે ધૂલોક અને ભૂલોકને ચારે તરફથી ધોરી લીધું છે. તમારા અનુચ્ચરો દ્વારા વિરોધીઓ પર વિજય પ્રાપ્ત કરો. આપે એકલાએ પ્રચંડ વજ વડે ધનવાન ઉસ્યુ 'વૃત્ત'નો વધ કર્યો. હવે તેના અનુચ્ચરોએ આપના ઉપર આકમણ કર્યું, ત્યારે આ યજ્ઞ વિરોધી ધનવોને નષ્ટ કરી દો. મંત્ર શક્તિ વડે તમે શત્રુઓ ઉપર વિજય મેળવો છો.

સૂક્ત-૪૧ : હે ઈન્દ્રદેવ ! તમે અંગિરા ઋષિ માટે ગાયોના સમૂહને છોડાવ્યો હતો. અન્તિ ઋષિ માટે શતક્ષારવાળી ગુફાનો માર્ગ શોધી આપ્યો હતો.

સૂક્ત-૪૨ : આ ઈન્દ્રદેવ શત્રુઓ માટે વિકરાળ શત્રુરૂપ છે. તે આકાશમાં વ્યાપી આહ્લાદરૂપ છે. વિદ્વાનોએ પ્રદાત કરેલા સોમ વડે વૃદ્ધિ પામે છે. મહાન ઐશ્વર્યદાતા ઈન્દ્રદેવને હવિષ્યાત્રથી તૃપ્ત કરવા માટે અમે ઉત્તમ સ્તુતિરૂપી વાઙ્મીથી તેમને બોલાવીએ છીએ. જેમ નદી સમુદ્રને પૂર્ણ કરે છે તેવી રીતે કુશના આસન ઉપર પ્રતિષ્ઠિત થઈ ધૂલોક નિવાસી ઈન્દ્રદેવને તૃપ્ત કરે છે. પોતાની ઈચ્છાથી સુખપૂર્વક, બળવાન, સંરક્ષક, શત્રુરહિત, શુભ કાર્તિવાળા મરુદુગણ વૃત્તહનનના કાર્યમાં ઈન્દ્રદેવની સહાયતા કરે છે.

સૂક્ત-૪૪ : હે મનુષ્યો ! સર્વશક્તિમાન, સાધનોથી સંપત્તિ, તેજસ્વી ઈન્દ્રદેવનું તમે પૂજન કરો. સ્તુતિઓ સાંભળનારા ઈન્દ્રદેવની મહત્તમાનું ગાન કરો. પ્રચંડ શક્તિથી વર્ષા કરવાનારા ઈન્દ્રદેવ પોતાના સામર્થ્યથી યુક્ત બનીને બધા માટે અભિષ્ટની વર્ષા કરે છે. પોતાના બળથી તેઓ પૃથ્વી અને ધૂલોકને સમાયોજિત કરે છે. તમે પ્રપંચી અસુરોના સૈન્યદળને ઉત્સાહપૂર્વક તીક્ષ્ણ વજના પ્રહારથી નષ્ટ કરી દીધું. અસુર 'શાભર'નો પણ તમે નાશ કર્યો હતો.

સૂક્તન-૪૫ : હે ઈન્દ્રદેવ ! તમે મહાન બળના ધારણાકર્તા છો. પોતાના બળથી પર્વત સમાન દઢ, શત્રુઓને વિદીષા કરી તમે પ્રજીઓને ભોગ માટે જળ આપીને તેમના પર શાસન કરો છો. ચિરકાળથી ઈન્દ્રદેવ યુદ્ધોમાં તેમના સામર્થ્યના બળથી પ્રશંસા પ્રાપ્ત કરી રહ્યા છે. અમારી સ્તુતિ સાંભળીને તમે પ્રસાન થઈને ધનાદિની કામના કરનારાને અભિષ્ટ પદાર્થ પ્રદાન કરો.

સૂક્તન-૪૬ : જગતનું પોષણ કરનારા હે ઈન્દ્રદેવ ! યજમાનના બહુસંખ્યક સોમપાત્રોનો તમે પ્રસન્નતાપૂર્વક સ્વીકાર કરો છો. સુંદર અંશો જોડેલા, દીપિતમાન સ્વર્ણિમ રથમાં બેઠેલા મહાન બળવાન ઈન્દ્રદેવને યજમાન સોમરસ પીલડાવે છે. ઈન્દ્રદેવ શત્રુઓનો નાશ કરનારા અને ઝોલાઈ કવચ ધારણ કરનારા છે. તેઓ માયાવી અસુર 'શુષ્ણ'ને કારાગારમાં ઘોરણથી બાંધીને રાખે છે. તેમનું નિંદારહિત બળ સંગ્રામમાં પર્વત જેવું પ્રતિભાસિત થાય છે.

સૂક્તન-૪૭ : હે અસ્ત્રંત દાની, મહાન ઐશ્વર્યશાળી, સત્યરવરૂપ, પરાકમી ઈન્દ્રદેવ અમે બુદ્ધિપૂર્વક આપની સ્તુતિ કરીએ છીએ. તમારા સુવર્ણ જીવા દીપિતમાન મારક વજ વડે મેઘોને વિદીષા કરવા તમે તત્પર થયા ત્યારે સામગ વિશ્વ આપના માટે યજા-કર્મમાં સંલગ્ન બન્યું. જળ જેમ નીચેની તરફ પ્રવાહિત થાય છે તેવી રીતે યાજડો દ્વારા સમર્પિત સોમરસ આપની તરફ પ્રવાહિત થાય છે.

સૂક્તન-૪૯ : જાપથી કાર્ય કરનાર, મંત્રો દ્વારા વર્ણનીય, મહાન દીર્ઘવાળા, અબાધ ગતિવાળા હે ઈન્દ્રદેવ અમે પ્રશંસાત્મક મંત્રોનું ગાન કરી આપને હવિષ્યાત્ર અર્પણ કરીએ છીએ. જેવી રીતે ત્વાદેવ રથનું નિમિષા હોય ઈન્દ્રદેવને સોંપી દે છે તેવી રીતે અમે બધી જ કામનાઓ સિદ્ધ કરનારા, રેણુલ્ય, મેઘાવી ઈન્દ્રદેવ માટે અમારી વાણી વડે સર્વપ્રસિદ્ધ શ્રેષ્ઠ સ્તોત્રોનું ગાન હોયએ છીએ. અમે ઈન્દ્રદેવ નિમિત્તે હવિષ્ય સમાન સ્તોત્ર અર્પણ કરીએ છીએ.

સૂક્તન-૫૨ : હે ઋત્વિજો ! આપ મહાન પરાકમી ઈન્દ્રદેવની પ્રસન્નતા માટે સ્તુતિ અને સામગાન કરતાં તેમને નમન કરો છો. અમારા પૂર્વજાંગિરા વળે જાહિયોએ આ પ્રકારે જ અર્થના દ્વારા તેજસ્વિતા પ્રાપ્ત કરી હતી. ઈન્દ્રદેવ અને અંગિરાઓની ઈચ્છાથી 'સરમા'એ પોતાના પુત્રો નિમિત્તે અત્ર પેણલ્ય હતું. મહાન દેવોના સ્વામી ઈન્દ્રદેવ અસુરોને માયા અને જળાસરાઓથી મુક્ત કર્યા. જળપ્રવાહો પ્રાપ્ત કરીને બધા મનુષ્યો હર્ષિત થયા.

સૂક્ત-૬૩ : હે ઈન્દ્રહેવ ! તમે નિષ્કામભાવથી શ્રેષ્ઠ કમ કરનારા અને અનેક લોકો દ્વારા સ્તુત્ય છો. જ્યારે આપ વિવિધ કર્મોવાળા અંશો જોડેલા તમારા રથ દ્વારા આવો છો ત્યારે સ્તોત્રા આપના હાથમાં વજને સ્થાપિત કરે છે. આપ તે વજ દ્વારા શત્રુઓના અસંખ્ય નગરોને ધ્વસ્ત કરો છો. હે સત્યવાન ઈન્દ્રહેવ ! આપ ઋઘ્યાઓ અને મનુષ્યોના કુશળ નાયક છો. શત્રુઓને વશમાં કરનારા વિજેતારૂપ છો. તમે મહાન સંગ્રામમાં તેજસ્વી, યુવા કુર્તસના સહાયક બનીને 'શુષ્ણા'નો નાશ કર્યો હતો.

સૂક્ત-૮૦ : વજ ધારણ કરનારા હે શક્તિશાળી ઈન્દ્રહેવ ! તમે બ્રહ્મનિષ્ઠો દ્વારા પ્રદત્ત દિવ્યગુણોથી સંપત્ત સોમરસનું પાન કરીને તમારો ઉત્સાહ વધાયો. તમારા સામર્થ્યથી, હેવ સમુદ્ધાયને હાનિ પહોંચાડનાર દુરાચારીઓને પૃથ્વી પરથી મારીને ભગાડી દીધા. તમે વૃત્તને પૃથ્વીથી ભેંચીને આકાશમાં ઉઠાવી નિઃશેષ થઈ જાય તેવી રીતે નાચ કર્યો. તમે જીવનધારક આ મરુદ્રગણોથી યુક્ત જળને પ્રવાહિત થવા માટે છોડ્યું અને આત્મ સામર્થ્યમાં પ્રતિષ્ઠિત બન્યા.

સૂક્ત-૮૧ : હે વીર ઈન્દ્રહેવ ! તમે સૈન્યબળથી યુક્ત છો. તમે અનુચરોની વૃદ્ધિ કરનારા અને તેમને વિપુલ ધન આપવાવાળા છો. તમે સોમયાગ કરનારા યજ્માન માટે વિપુલ ધન-પ્રાપ્તિની પ્રેરણ આપનારા છો.

સૂક્ત-૮૩ : હે ઈન્દ્રહેવ ! તમારા સામર્થ્યથી રક્ષિત થયેલો ઉપાસક અંશો અને ગાયોથી યુક્ત ધન મેળવીને અગ્રણી બને છે. જેવી રીતે જળ ચારેબાજુથી સમુદ્રને પ્રાપ્ત કરે છે, તેવી રીતે આપનું સધળું ધન ઉપાસકને પૂર્ણ કરી તેને સારી રીતે સંતુષ્ટ કરે છે.

સૂક્ત-૮૪ : હે શક્તિશાળી, શત્રુઓને પરાજીત કરનારા ઈન્દ્રહેવ ! અંતરિક્ષને પોતાનાં કિરણોથી પરિવ્યાપ્ત કરનાર સૂર્યહેવ સમાન આપનામાં પણ સોમપાન કર્યા પણી અપાર શક્તિનો સંચાર થાય છે. અપરાજેય શક્તિ સંપત્ત ઈન્દ્રહેવને તેમના અંશ યજ્ઞશાળામાં પહોંચાડે છે, જ્યાં યાજકો-ऋપિઓ દ્વારા સ્તુતિ-ગાન થાય છે.

સૂક્ત-૧૦૦ : બળવદ્ધક સાધનોથી સજજ રહેનારા, મહાન આકાશ અને પૃથ્વીના સ્વામી, જળને પ્રાપ્ત કરનારા, સંગ્રામમાં આવાહનને યોગ્ય એવા બળશાળી ઈન્દ્રહેવ મરુદ્રગણો સહિત અમારા રક્ષક બનો. મહાન ઈન્દ્રહેવ પુત્રો સમાન પ્રિય-સહાયક મરુતો સાથે ભેગા મળીને શત્રુઓને

પરાજિત કર્યા. તમારી સાથે રહેતા મરુદુગણોની સાથે મળીને તમે અત્યારે વૃદ્ધ માટે જળને નીચે પ્રવાહિત કર્યું. આવા ઈન્દ્રદેવ મરુતોની સાથે અમારા રક્ષક બનો.

સૂક્ત-૧૦૧ : હે ગ્રહત્વિકગણ ! શ્રેષ્ઠ ઈન્દ્રદેવની, હવિષ્યાત્ર આપીને અર્થના કરો. ગાયો અને અશ્વોના પાલક ઈન્દ્રદેવ બધાને પોતાના નિયંત્રણમાં રાખીને પ્રત્યેક કાર્યમાં સુસ્થિર રહીને પ્રશંસિત થાય છે. જે ઈન્દ્રદેવ વિધિપૂર્વક સોમયુક્ત યજ્ઞીય કમથી રહિત શત્રુઓના નાશક છે. આવા મરુદુગણને ઈન્દ્રદેવની મિત્રતા માટે આવાહિત કરીએ છીએ.

સૂક્ત-૧૦૨ : હે વૈભવ સંપત્ત ઈન્દ્રદેવ ! તમે અમારી વિભિન્ન પ્રકારની પ્રાર્થનાઓથી પ્રસત્ત થાવ. તમારા જે વિજ્યો રથને સેના સાથે લઈને આવો છો તે જોઈને અમે આનંદિત થઈએ છીએ, એ રથને અમારા વિજ્ય માટે પ્રેરિત કરો. હે ઐશ્વર્યશાળી ઈન્દ્રદેવ ! તમે અમને સુખ પ્રદાન કરો.

સૂક્ત-૧૦૩ : હે ઈન્દ્રદેવ ! વિદ્યુત સમાન તીક્ષ્ણ ધારવાળા આયુધોથી મુક્ત બનીને, તમે આત્મવિશ્વાસ સાથે આક્રમણ દ્વારા દસ્તુઓના નગરોને ઘરસ્ત કરો છો અને નિર્વિઘ્ન થઈને વિચરણ કરો છો. હે જ્ઞાન સંપત્ત વજ્ઞધારી ઈન્દ્રદેવ ! આ સ્તોત્રાઓના શત્રુઓ ઉપર પણ આયુધ ફેંકો અને આયોના બળ અને કીર્તિને વધારો.

સૂક્ત-૧૦૪ : હે ઈન્દ્રદેવ ! અમે તમારા માટે શ્રેષ્ઠ સ્થાન નિધારિત કર્યું છે, રથ વાહક અશ્વોને તેમના બંધનમાંથી મુક્ત કરીને, હણહણતા ઘોડાઓ સાથે રાત-દિવસ ચાલીને યજ્ઞસ્થળમાં (આવી) નિધારિત આસન ઉપર બિરાજમાન થાવ.

સૂક્ત-૧૦૫ : હે ઈન્દ્રાજિન ! આ સંપૂર્ણ વિશ્વ જેટલું વિશાળ, શ્રેષ્ઠ અને ગ્રાવીયયુક્ત છે, તેવી જ રીતે આપના સેવન માટે બજાવેલો સોમરસ પણ કોટલો જ પ્રભાવશાળી અને પૂરતી માત્રામાં ઉપલબ્ધ છે.

સૂક્ત-૧૦૬ : હે ઈન્દ્રદેવ-અભિનદેવ ! તમે જમાઈ, (શશુર) અને સાળા દાશ આપવામાં આવતા ધનથી પણ વધુ રકમનું દાન આપવામાં સમર્થ છો કોતું અમને જાણવા મળ્યું છે. આથી આપ બને માટે સોમરસ અર્પિત કરતાં અમે નવીન સ્તોત્રની રચના કરીએ છીએ.

સૂક્ત-૧૨૧ : મનુષ્યોને સંરક્ષણ પ્રદાન કરનાર હે ઈન્દ્રદેવ ! જલદીથી દેવત્વ પામવા આતુર અંગિરસોની આવી પ્રાર્થનાઓ ક્યારે સાંભળશો ? એનું

નિશ્ચિત જ્ઞાન નથી. પરંતુ જ્યારે સ્વીકાર કરો છો ત્યારે પ્રજાજનોના ઘરમાં સ્થિત યજ્ઞમાં શીધતાથી પહોંચીને તેમની અભિષ્ટ કામનાઓ પૂર્ણ કરો છો.

સૂક્ત-૧૨૬ : હે પાપરહિત પ્રેરક ઈન્દ્રદેવ ! તમે યજ્ઞ કાર્ય માટે તમારા રથને આગળ ધ્યાવો અને અપરિપ્રક્રોને પણ ઝડપથી અભિષ્ટ પ્રાપ્તિ માટે ઉપયોગી બનાવી દો છો. અત્ર (હવિ) પ્રત્યે આપનું વિશેષ આકર્ષણ હોય છે. વીરતાપૂર્વક શ્રેષ્ઠકર્મને સંપત્ત કરનારા પાપમુક્ત હે ઈન્દ્રદેવ ! વેદજોની આ સ્તુતિરૂપી વાણીની જેમ જ આ હવિનો પણ આપ સ્વીકાર કરો.

સૂક્ત-૧૩૦ : હે સાજજનોના પાલક ઈન્દ્રદેવ ! આપ યજ્ઞોમાં અભિની જેમ દૂરથી પણ પહોંચી જાવ છો. ક્ષેત્રપાલક રાજાની જેમ તમે આવો. જેવી રીતે પુત્ર પિતાને બોલાવે છે તેવી રીતે અમે હવ્યયુક્ત યાજક અત્ર પ્રાપ્તિ માટે આપનું સોમયજ્ઞમાં આવાહન કરીએ છીએ. કુશળ કારીગર ધનની ઈચ્છાથી જેવી રીતે પ્રેરાઈને શ્રેષ્ઠ રથોનું નિમિષા કરે છે તેવી રીતે સ્તોત્રાગ્ના આપના માટે પ્રશંસક સ્તોત્રનું ગાન કરે છે.

સૂક્ત-૧૩૧ : હે ઈન્દ્રદેવ ! સંરક્ષણાની ઈચ્છાવાળા ગૃહસ્થજન સાપલીક સ્વર્ગ પ્રાપ્તિ અને ગાયોની પ્રાપ્તિ માટે તમારી સન્મુખ પ્રસ્તુત થાય છે. એવા સમયે હે ઈન્દ્રદેવ ! જો સમૂહની પ્રાપ્તિ માટે થનારા સંગ્રહમાં સ્વયં આપને લઈ જઈને યજ્માન આપના માટે યજ્ઞ કર્મ સંપાદિત કરે છે. તમે જ તમારી સાથે રહેનારા વજને પ્રકટ કર્યું છો.

સૂક્ત-૧૩૨ : હે ઈન્દ્રદેવ ! જે યજ્ઞમાં આપે પ્રતિષ્ઠિત સ્થાન બનાવ્યું છે ત્યાં પૂર્વવત આપના નિમિત્તે અત્ર ઉપલબ્ધ કર્યું છે. સત્યના મહિમાથી સુશોભિત ઉચ્ચ સ્થાન પર પહોંચાડનાર આપ જ સત્યમાર્ગ બતાવો છો. સૂર્ય-રશિમયો વડે બધા લોકો બતે લુવનની મધ્યમાં સ્થિર મેઘરૂપ આપના જ દર્શન કરે છે. આપ જ ગાયોના પ્રદાતા છો અને સત્યધામના જ્ઞાતા છો તથા યજ્માનો માટે ગાયો આપનાર તરીકે પ્રસિદ્ધ છો.

સૂક્ત-૧૩૩ : હે ઈન્દ્ર ! આયુધ-સંપત્ત સેનાઓની શક્તિ નષ્ટ કરીને તેમને સ્મરણાન્તમાં ફેંકી દો. હે ઈન્દ્ર ! તમે એકસો પચાસ શત્રુ-સેનાઓનો વિનાશ કર્યો છો. લોકો આને બહુ મોઢું કામ ગણે છે, પરંતુ તમારા માટે આ કામ સામાન્ય છે. હે ઈન્દ્ર ! તમે શત્રુ-નાશમાં કૂર સાધનો જરૂર અપનાવો છો, પરંતુ તમારા યજ્માનોનો દ્રંશ કરતા નથી.

સૂક્ત-૧૩૪ : હે ઈન્દ્ર અને વિષ્ણુદેવ ! તમે બતે શત્રુઓનો સર્વનાશ

તમારા અભિનની પ્રખર-તેજસ્વી જ્વાળાઓનો અવિકાવિક વિસ્તાર કરો છો. તમારા બગેની વિસ્તૃત સામર્થ્યવાન તેજસ્વિતાને, સોમયાગ કરનારા મનુષ્યો વધુ વિસ્તૃત કરે છે. સદ્ગુરૂદ્વિ તરફ પ્રેરિત કરનારા તમો બગેને અમે સોમરસ રૂપી શ્રેષ્ઠ હવિષ્યાન સમર્પિત કરીએ છીએ.

સૂક્ત-૧૬૫ : હે મરુદ્વગણો ! સદાય યુવાન રહેનારા તમે કોના સ્તોત્રો (હુણ)નો સ્વીકાર કરો છો ? આ મરુતોને યજ્ઞ તરફ કોણ પ્રેરિત કરે છે ? અતીરીક્ષમાં બાજપક્ષી સમાન વિચરણ કરનારા આ મરુતોને ઉદાર-વિશાળ હુણની ભાવનાઓથી કોણ પ્રસાદ કરે છે ? હે ઐશ્વર્યશાળી ઈન્દ્રદેવ ! તમારાથી વધારે ધનવાન કોઈ નથી. તમારા સમાન કોઈ જ્ઞાની નથી. તમે હુણવા કાયોની સમાનતા હજુ સુધી કોઈ કરી શક્યું નથી કે ભવિષ્યમાં પણ નહિ કરી શકે.

સૂક્ત-૧૬૬ : હે અશ્વયુક્ત ઈન્દ્રદેવ ! તમારા હજારો રક્ષા સાધનો અમારા સંરક્ષણ માટે જ છે. ઈન્દ્રદેવ ! તમે હજારો પ્રકારના પ્રશંસનીય અત્ર, અનીહિત કરનારું ધન અને અર્સીમ બળ અમને પ્રદાન કરો. ગતિમાન અને વૈજ્ઞાનિક મરુદ્વગણ ભૂમિ ઉપર દૂર-દૂર સુધી જ્ઞાની વૃષ્ટિ કરે છે.

સૂક્ત-૧૬૭ : હે ઈન્દ્રદેવ ! તમારી પાસે એવી ધનસંપત્તિ છે જે પણમાનોને સંતુષ્ટ કરીને તેમને યજીય સત્કર્મોની તરફ પ્રેરિત કરે છે. હે ઈન્દ્રદેવ ! જે મરુદ્વગણ પ્રાચીનકાળથી જ યજીય સત્કર્મોના પૂર્વભ્યારી છે, તે અમને સુખ-સૌભાગ્ય પ્રદાન કરે છે.

સૂક્ત-૧૬૮ : હે ઈન્દ્ર ! આજ કે કાલ વાસ્તવમાં કંઈ નથી. તેને કોણ જાણો છો ? અગત્યે કહું - હે ઈન્દ્ર ! તમારા ભાઈ મરુતોની સાથે આવીને આ પત્ર-ભાગ ગ્રહણ કરો. હે ધનાવિપતિ, મિત્રોના મિત્ર ઈન્દ્ર ! તમે મરુતોને જીવી કે - આ યજ્ઞ પૂર્ણ થઈ ગયો છે. તમે બગે આવીને તમારો હવિ હિંદુદેવારો.

સૂક્ત-૧૬૯ : હે મનુષ્યો ! જે ઈન્દ્રદેવ શત્રુસંહારક, શૂરવીર ઐશ્વર્ય અધ્યાત્મ, ઉત્તમ સારથી, અસંખ્ય વિરોધીઓ સામે નિર્ભિકતાથી યુદ્ધ કરનાર, પણ સામર્થ્યયુક્ત અને અજ્ઞાનરૂપી છવાયેલા અંધકારનો નાશ કરનાર એવા હિંદુદેવની તમે અર્થના કરો.

સૂક્ત-૧૭૦ : હે ઈન્દ્રદેવ ! જે સમયે આપે શરદકાલીન નિવાસ યોગ્ય હિંદુ મગરોના સાત બવનોને વિનાશ કર્યા તે સમયે કટુભાણી શત્રુસૈનિકોને

પણ નાણ કર્યા. હે અમિનંદનીય ઈન્દ્રદેવ ! તમે પ્રવાહિત થનારા જળના દ્વારા ખોલી નાખ્યા અને યુવા 'પુરુકૃત્સ' માટે વૃત્તાસુરનો સંહાર કર્યો. આપ કર્મશીલ મનુષ્યોના પાલક છો, આપ અમારા વીરોનું રક્ષણ કરો.

સૂક્ત-૧૭૫ : હે અશ્વધારક ઈન્દ્રદેવ ! મોટા પાત્રની જેમ આપ મહાન છો. આનંદાયક, હર્ષવર્ધક, બળવર્ધક, શક્તિશાળી અસંખ્ય દાન આપનારા તમે સોમરસનું પાન કરી આનંદની અનુભૂતિ કરો છો. તમે વીર અને દાનદાતા છો. મનુષ્યોના મનોરથોને સારી રીતે પ્રેરિત કરો. જેમ અભિનદેવ પોતાની જવાણાથી પાત્રને તપાવે છે તેવી રીતે આપ સહાયક બનીને દુષ્ટો અને મયાર્ગાહિનોને નાણ કરો.

સૂક્ત-૧૭૬ : હે ઈન્દ્રદેવ ! ઐશ્વર્ય-સંપત્તિની પ્રાપ્તિ માટે તમે અમને આનંદિત કરો. હે બળદાયક સોમ ! તમે ઈન્દ્રદેવના શરીરમાં પ્રવિષ્ટ થાવ. શત્રુઓનો સંહાર કરો અને દેવશક્તિઓની અંદર પણ સંવ્યાપ્ત બનો. તથા વિકારરૂપી શત્રુઓને નજીક આવવા દેશો નહિ. તમારા હાથમાં પાંચ પ્રકારની પ્રજાઓની વૈભવ સંપત્તિ છે. તમે અમારા વિદ્રોહીઓને પરાસ્ત કરો અને આકાશમાંથી પડનારી તરિત વિઘૃતની જેમ તેમનો નાશ કરો.

સૂક્ત-૧૭૭ : હે ઈન્દ્રદેવ ! તમે પ્રજાજનોના પાલક, શક્તિશાળી મનુષ્યોના અધિપતિ અને અનેક લોકો દ્વારા આવાહનીય છો. તમે સ્તુતિઓથી પ્રશાસિત થઈને અમારા યજની કરુના કરતા, સંરક્ષણ સાધનો સાથે બલિષ્ઠ અશ્વોના રથથી જોડાઈને અમારી સમીપ આવો. અને આ આસન પર બેસી સોમપાન કરો. અમે દરરોજ આપના સંરક્ષણમાં રહીએ અને આપની પ્રશંસા કરતા, ધનસંપત્તિ હસ્તગત કરીએ અને અત્ર, બળ તથા વિજયશ્રીનું દાન પ્રાપ્ત કરીએ.

સૂક્ત-૧૭૮ : હે ઈન્દ્રદેવ ! જે ધનથી આપ સ્તોતાઓનું સંરક્ષણ કરો છો, તે અમને પ્રદાન કરો. અમારી શ્રેષ્ઠ અભિવાષાઓને રોકશો નહિ, તમે અમારા માટે ઉપયોગી ઐશ્વર્ય પ્રદાન કરો. અમારી આંગળીઓએ જે યજીય કાર્યો યજસ્થળમાં કર્યા છે, તેમને તેજસ્વી ઈન્દ્રદેવ નાણ ન કરો. અમને આ કાર્ય પૂર્ણ કરવા શુદ્ધ જળની પ્રાપ્તિ થાવ. ઈન્દ્રદેવ અમારા માટે મैત્રીભાવ અને શ્રેષ્ઠ પોષક અત્ર પ્રદાન કરો.

અશ્વિનીકુમાર

સૂક્ત-૩ : હે વિશાળબાહુ, શુભ કર્મપાલક, દુતગતિથી કાર્ય સંપત્ત

કરનાર અધિનીકુમારો, અમારા દ્વારા સમર્પિત હવિષ્યાનોથી આપ સારી રીતે સંતુષ્ટ બનો. રોગોનો નાશ કરનારા, હંમેશા સત્ય બોલનારા સુદ્રદેવ સમાજ (શત્રુ સંહારક) પ્રવૃત્તિવાળા, દર્શનીય હે અધિનીકુમારો તમે અહીં આવો અને બિધાવેલી કુશાઓ ઉપર બિરાજમાન થઈને પ્રસ્તુત સંસ્કારિત સોમરસનું પાન કરો.

સૂક્તાં-૨૨ : હે અધ્યર્થુંગણ ! પ્રાતઃકાળમાં તમે ચેતનતા પ્રાપ્ત કરનારા અધિનીકુમારોને જગાડો, તેઓ અમારા આ યજ્ઞમાં સોમપાન કરવા પધારે. વિશ્વરક્ષક, અવિનાશી વિષ્ણુદેવ ત્રણો લોકમાં યજ્ઞાઠ કર્મોના પોષક અને ગૃહ શક્તિધારાઓ (સૃજન, પોષણ અને પરિવર્તન) દ્વારા વિશ્વનું સંચાલન કરો છો.

સૂક્તાં-૩૪ : હે જ્ઞાની અધિનીકુમારો ! આજે તમે બત્તે અહીં ત્રણ વાર (પ્રાતઃ, મધ્યાહ્ન અને રાંજે) આવો. આપનો રથ અને દાન ખૂબ મહાન છે. શરદીની ચાત્રીમાં અને ગરમીના ટિવરસની કેમ તમે બત્તે પરસ્પર નિત્ય સંબંધ ચાપો છો. વિદ્વાનોના માધ્યમથી તમે અમને પ્રાપ્ત થાવ છો.

સૂક્તાં-૪૬ : હે અધિનીકુમારો ! તમે શત્રુઓના નાશક અને નદીઓના ઉત્પાત્કિતાં છો. તમે વિવેકપૂર્વક કર્મ કરનારાને આપાર સંપત્તિ આપો છો. કૃષ્ણ વંશજો દ્વારા દિવ્યતાથી પરિપૂર્ણ સોમ તૈયાર કરવામાં આવ્યો છે. નાદીઓના તટ પર ઐશ્વર્ય ગણયું છે. જે પોષક અને અમારા જીવનના અંધકારને દૂર કરી પ્રકાશિત કરનાર છે તે અમને પ્રદાન કરો.

સૂક્તાં-૪૭ : હે સર્વજ્ઞ અધિનીકુમારો ! ત્રણ સ્થાન પર રાખેલા કુશ-આસન ઉપર અધિષ્ઠિત થઈને તમે યજ્ઞનું સિંચન કરો. સ્વર્ગની કામનાવાળા કૃષ્ણવંશજ સોમને અભિષુત કરી આપ બત્તેને બોલાવે છો. અમારી રક્ષા માટે અમે સ્તોત્રો અને પૂજા-અર્થનાથી વારંવાર આપનું આવાહ્ન કરીએ છીએ.

સૂક્તાં-૧૧૨ : ધૂલોક, ભૂલોક અને યોગ્ય રીતે પ્રજ્વલિત-તાપયુક્ત અજિની અમે સર્વપ્રથમ પ્રાર્થના કરીએ છીએ. હે અધિનીકુટો ! જેનાથી મર્શિલ (પુરુષાથી) વ્યક્તિને સમર ક્ષેત્રમાં પોતાનો ભાગ ત્રણણ કરવામાં આપનું માર્ગદર્શન મળે છે, તે સંરક્ષણ-સાધનો સાથે આપ બત્તે અમારા પણમાં પદ્ધારો. તમે બત્તેએ જે સામર્થ્યથી 'કુશાનુ'ને સંગ્રહમાં મદદ કરી, નવયુવા 'પુરુકુલ્સ'ને ગતિશીલ અશ્વનું સંરક્ષણ આપ્યું અને મધ્યમાખીઓ માટે માપુર મધ ઉત્પત્ત કર્યું તે સંરક્ષણ સાધનો દ્વારા તમે અમારે ત્યાં આવો.

સૂક્ત-૧૧૬ : હે સત્યયુક્ત અખિનીકુમારો ! તમે બને અતિવેગથી આકાશમાં ઉનારા, તીવ્ર ગતિથી જનારા, દેવતાઓની ગતિથી ચાલનારા યાનોથી પણ અતિ તીવ્ર ગતિથી ગમનશીલ છો. તમારા યાનમાં જોડાયેલા રસભે યમને આનંદિત કરનારા યુદ્ધમાં હજારોની સંઘામાં શત્રુ સૈનિકો પર વિજય પ્રાપ્ત કર્યો હતો.

સૂક્ત-૧૧૭ : નેતૃત્વની ક્ષમતાથી સંપત્ત હે અખિનીકુમારો ! તમારા બનેના રથ મનથી પણ તીવ્ર ગતિશીલ, ઉત્તમ અસ્થોથી યુક્ત હોય છે. આવો રથ આપને પ્રજાજનોની વચ્ચે લઈ જાય છે. આ રથમાં જ આપ સત્કર્મરિત ચાધકોના ઘરે જાવ છો. અમારે ત્યાં પણ તમે આ રથમાં આરૂઢ થઈને આવો. તમે બને પંચજનોના કલ્યાણ માટે પ્રયત્નશીલ, અત્ર ઋષિને પીડાદાયક કારાવાસમાંથી તેમના સહયોગીઓ સહિત મુક્ત કરાવ્યા હતા. શત્રુઓનો સંહાર કરનારા આપ બને, શત્રુની વિનાશકારી માયાવી ચાલને અગાઉથી જ ઓળખી જઈને તેને કમશઃ દૂર કરો છો.

સૂક્ત-૧૧૮ : સામર્થ્યયુક્ત, શત્રુ વિનાશક હે અખિનીકુમારો ! તમે બને પોતાની અદ્ભુત સામર્થ્યશક્તિથી વંદન અને રેખને કુવામાંથી બહાર કાઢ્યા હતા. તુશ્ર નરેશના પુત્ર ભુજ્યુને સમુદ્રમાંથી બચાવી લઈને ઘરે પહોંચાડ્યો હતો અને વૃદ્ધ ચ્યવન ઋષિને પુનઃ યુવા બનાવ્યા હતા. તમે બને એ પ્રાચીનકાળમાં સ્તુતિ કરનારા શયુ માટે ગાયને હુધાળું બનાવી હતી, બટેરને મોતના મુખમાંથી છોડાવ્યું હતું અને વિશ્પવાના તૂટેલા પગની શલ્ય ચિકિત્સા કરી લોખંડનો પગ લગાવ્યો હતો.

સૂક્ત-૧૧૯ : હે અખિનીકુમારો ! આ રથમાં અગ્રેસર થવાથી અમારી બુદ્ધિ આપ બનેની પ્રશંસા કરે છે અને ઉચ્ચસ્તરીય સ્તોત્રોનું ગાન કરીએ છીએ. બધી દિશાઓના લોકો તેમાં સંમિલિત થાય છે. ઘૃતાદિ પદાર્થ શ્રેષ્ઠ બનાવી યજ્ઞ માટે તૈયાર કર્યા. યજ્ઞના પ્રભાવથી સંરક્ષણ કરનારી શક્તિઓ ચારે તરફ ફેલાઈ રહી છે. આપ બનેના રથ પર સૂર્યદિવની તેજસ્વી પુત્રી દેવી ઉધા બિરાજમાન છે.

સૂક્ત-૧૨૦ : હે અખિનીકુમારો ! તમને બનેને કેવા પ્રકારની પ્રાર્થના પ્રિય છે, જેનાથી આપ પ્રસત્ર થાવ છો ? આપને સંતુષ્ટ કરવામાં કોણ સક્ષમ છે ? અલ્યજ્ઞ મનુષ્ય આપની ઉપાસના કેવી રીતે કરે ? જ્ઞાન રહિત અને પ્રતિભા રહિત એવા બને પ્રકારના લોકોએ વિદ્વાન અખિનીકુમારો પાસેથી જ

ધોરય માર્ગદર્શન મેળવવું જોઈએ. આપ બતે પ્રત્યે મિત્રતા ઈચ્છતા મનુષ્યો
હવિ સમર્પિત કરીને આપની અર્થના કરે છે.

સૂક્ત-૧૫૭ : હે અધિનીકુમારો ! તમે તમારા શ્રેષ્ઠ રથમાં બેસીને
યજ્ઞમાં આવો અને અમારા ક્ષાત્રબળને ઘૃત વડે પુષ્ટ કરો. અમારી પ્રજામાં
શાનની વૃદ્ધિ કરો. અમે યુદ્ધમાં શત્રુઓને પરાજિત કરવા, ધન ગ્રાપ્ત કરવા
સમર્થ બનીએ. આપ બતે શ્રેષ્ઠ ઔષધિઓથી યુક્ત ઉત્તમ વૈઘ છો. અજિન,
જળ અને વનસ્પતિને આપ જ પ્રેરિત કરો છો.

સૂક્ત-૧૫૮ : હે સામર્થ્યવાન, શત્રુનાશક, બધાના આશ્રયરૂપ, દુષ્ટો માટે
ગૈરદરૂપ, શાનવાન, સમૃદ્ધિશાળી અધિનીકુમારો, તમે અમને અભિષ્ટ અનુદાન
પ્રદાન કરો. ઉચ્ચથના પુત્ર દીર્ઘતમા દ્વારા ધન-સંપત્તિ માટે પ્રાર્થના કરવામાં
આવતા તમે બતે શ્રેષ્ઠ સંરક્ષણ સામથ્યો સહિત જરૂપથી પહોંચી જાવ છો.
આ પૃથ્વી ઉપર જે કોઈ આપની વંદના કરે છે તેને આપ બતે અનુદાન આપો
છો. તમારી શ્રેષ્ઠ બુદ્ધિની તુષ્ટિ માટે કોણ શું બેટ આપી શકે ? હે સર્વત્ર
વિચારણશીલ ! તમે અમને ધન સાથે પોષક હુધાળું ગાયો પણ આપો.

સૂક્ત-૧૮૦ : હે અધિનીકુમારો ! જ્યારે તમારો બતેનો રથ સમુદ્ર
અથવા અંતરિક્ષમાં ભ્રમણ કરે છે ત્યારે તમારો રથ ચલાવનાર અસરસંશ્કક
ગતિ સાધન પણ અંતરિક્ષમાર્ગમાં નિયમાનુસાર ગતિ કરે છે. તમારા રથના
સ્વસ્થિય દીપ્તિમાન પૈડા પણ મેઘમંદળના જળથી ભીજાઈ જાય છે. આપ બતે
મધુર સોમરસનું પાન કરી પ્રભાતકાળમાં જ ભેગા મળીને જાવ છો. યજમાં
પણમાન, બળ અને અત્ર વધારવા આપ બતેની સ્તુતિ-પ્રશંસા કરે છે.

સૂક્ત-૧૮૧ : હે મનુષ્યોના સંરક્ષક અને ઐશ્વર્યદાતા અધિનીકુમારો !
તમે યજ માટે જળ, અત્ર અને ધનસંપત્તિને પ્રેરિત કરો છો. પવિત્ર,
ઉત્ત્યાતાયુક્ત, ગતિશીલ, વાયુ સમાન વેગવાન, દુગ્ધાહારી, મન સમાન
ગતિશીલ, શક્તિશાળી, ઉજ્જવળ પૃષ્ઠ ભાગવાળા અને સ્વયં તેજસ્વિતા યુક્ત,
ખૂસોથી સુશોભિત ઘોડા, આપ બતેને અમારા યજમાં લઈ આવો. જેવી રીતે
આપ દૂધ આપીને પૌષ્ટિકતા પ્રદાન કરે તેવી રીતે તમારી પ્રેરણાથી મેઘ પણ
પોપળ પ્રદાન કરે છે.

સૂક્ત-૧૮૨ : હે મનસ્વી શાનીઓ, પોતાના સુદૃઢ રથમાં બેસીને
અધિનીકુમારો અમારા યજસ્થળની નાલુક આવી પહોંચ્યા છે. તેમનું આપ
અર્થી રીતે સ્વાગત કરો અને તેમને અલંકૃત કરો. તેઓ પવિત્ર વ્રતશીલ,

કીર્તિ વધારનાર અને સત્કર્મ કરનારાને સદ્ગુર્ખ મદાન કરનારા છે.

સૂક્ત-૧૮૩ : હે સામર્થ્યવાન અચિનીકુમારો ! તમારો ગ્રંથ પૈડાવાળો, ગ્રંથ બેસવા યોગ્ય બેઠકવાળો, અત્યંત ગતિશીલ રથ જોડીને તૈયાર કરો. ગ્રંથ ધાતુઓથી નિર્મિત રથ દ્વારા પક્ષીની જેમ ઉડીને તમે બજે શ્રેષ્ઠકર્મિના ઘરે પહોંચો છો. તમને હવિષ્યાત્મ અર્પિત કરતાં ગૌતમ, અત્રી, પુરુમીઠ ઋષિઓ સંરક્ષણ માટે આપનું આવાહન કરે છે. સરળ માર્ગથી ગમન કરનાર જેવી રીતે અભીષ્ટ લક્ષ્ય સુધી સહજતાથી પહોંચી જાય છે તેવી રીતે તમે પણ અમારું આવાહન સાંભળીને અમારી પાસે આવો.

સૂક્ત-૧૮૪ : હે દિવ્યલોકના આશ્રયભૂત, સત્યપાલક અચિનીકુમારો ! આજે આપને અમે આમંત્રિત કર્યા છે, ભવિષ્યમાં પણ તમને બોલાવીશું. અંધકારની સમાપ્તિ અને પ્રભાતવેળાએ સ્તોત્રગાન કરતા અજિ પ્રદીપ્ત કરીએ છીએ. તમે જ્યાં પણ હોવ ત્યાં શ્રેષ્ઠ પુરુષ અને દાનવીરને ત્યાં અવશ્ય પદ્ધતો એવી અમારી ગ્રાર્થના છે. અમે આ અંધકારરૂપી અજ્ઞાનથી મુક્ત થઈ ગયા છીએ, તમારો બજે માટે સ્તોત્રગાન કરીએ છીએ. દેવતાગણ જે માર્ગ ચાલે છે તે માર્ગ પર ચાલીને અમારે ત્યાં પદ્ધારો અને આન, બળ અને વિજયશ્રી અમને શીંગ્ર પ્રદાન કરો.

મરુદ્ગણા

સૂક્ત-૨૨ : હે અચિનીકુમારો ! તમારી પાસે જે મધુર સત્યવચન યુક્ત કરા (ચાબુક-વાળી) છે, તેનાથી યજને સિંચિત કરવાની કૃપા કરો. હે અચિનીકુમારો ! તમે રથ પર આરુઢ થઈને જે માર્ગથી જાવ છો ત્યાંથી સોમયાગ કરનારા યાજકોનું ઘર ફૂર નથી. અમે તમારું બજેનું આવાહન કરીએ છીએ.

સૂક્ત-૨૩ : હે વાયુદેવ ! અભિષુત સોમરસ તીખો હોવાથી તેમાં હૂધ ભેળવીને તૈયાર કર્યો છે, તમે આવો અને ઉત્તર વેદાની પાસે મૂકેલા આ સોમરસનું પાન કરો. જેમનો યશ દિવ્યલોક સુધી ફેલાયેલો છે એવા ઈન્દ્ર અને વાયુ દેવનું શાનીજન, પોતાની સુરક્ષા માટે આવાહન કરે છે.

સૂક્ત-૩૭ : હે કષવગોત્ત્રીય ઋષિઓ ! કીડાયુક્ત, બળ સંપત્ત, અહિસક વૃત્તિયોવાળા મરુદ્ગણા રથ ઉપર શોભાયમાન છે. આપ તેમના નિમિત્તે સ્તુતિગાન કરો. હે યાજકો ! તમે બળ વધારનાર, શત્રુનાશક, દીપ્તિમય મરુદ્ગણોના સામર્થ્ય અને યશનું મંત્રો વડે વિશિષ્ટ ગાન કરો.

મરુદ્વગણના હાથમાં રહેલી ચાબુકનો ધ્વનિ અમે સાંભળીએ છીએ, આ ધ્વનિ સંધર્ષ સમયે અસામાન્ય શક્તિનું પ્રદર્શન કરે છે.

સૂક્ત-૩૮ : હે સ્તુતિ પ્રિય મરુતો ! તમે આ કુશના આસન ઉપર બિરાજમાન થાવ. પિતા સેહપૂર્વક બાળકને ખોળામાં બેસાડે તેવી રીતે તમે અમને ક્યારે ધારણ કરશો ? માતૃભૂમિની રોવા કરનારા આકાશપુત્ર મરુતો ! તમે મરણશીલ છો, છતાં આપની સ્તુતિ કરનાર અમરતાને પ્રાપ્ત કરે છે. હે અત્િવિજો ! તમે કાન્તિમાન, સ્તુત્ય, અર્થન યોગ્ય મરુદ્વગણોનું અભિવાદન કરો. અહીં અમારી પારો તમારો વાસ રહો.

સૂક્ત-૩૯ : હે શત્રુનાશક મરુતો ! ઘુલોકમાં કે પૃથ્વી ઉપર ક્યાંય આપના શત્રુઓનું અસ્તિત્વ નથી. હે દુર્દુર પુત્રો ! શત્રુઓને ક્ષત-વિક્ષત કરવા તમે બધા મળીને તમારી શક્તિને વિસ્તૃત કરો. તમારા હવિયાર શત્રુઓને દૂર કરવામાં નિયોજિત બનો. તમારી દઢ શક્તિથી તેમનો પ્રતિકાર કરો. તમારી શક્તિ પ્રશંસનીય બનો.

સૂક્ત-૪૦ : ટિવ્યલોકના વારી, વિશિષ્ટ તેજસ્વિતા સંપત્ત હે મરુદ્વગણ ! તમે જે યજમાનના યજસ્થળે સોમપાન કરો છો, ખરેખર તે સ્થાન પિરકણ સુધી સંરક્ષિત રહે છે. જે યજમાનને આપ ઋષિઓને અનુકૂળ શૈષ્ઠમાર્ગ બનાવો છો તે યજમાન ગૌ-સમૂહને પ્રાપ્ત કરનારો બને છો. હે સર્વદ્વા શત્રુવિજેતા મરુદ્વગણ ! તમે આ યજમાનનું નિવેદન સાંભળો. તેમની સાથે અમે સ્તોત્રા પણ અત્ર પ્રાપ્ત કરીએ.

સૂક્ત-૪૧ : હે મરુદ્વગણો તમે પક્ષીની જેમ કોઈપણ રર્સેથી આવીને અમારા યજસ્થળે આવો. તમારા રથમાં પડેલા ધનના કોશને અમારી ઉપર વરસાવો અને યાજક ઉપર મધુર ધૂતયુક્ત અમનું વર્ષણ કરો. ઉત્તમ અલંકારો અને અસ્ત્રોથી સજજ થઈને મરુદ્વગણ ઋષિઓની વાણીથી સારી રીતે સુશોભિત થાય છે. તે સ્તોત્રાઓ માટે વૃદ્ધિ કરવાની ઈચ્છા કરે છે. આથી વેગથી જનારા નીડર વીર પોતાના પ્રિય સ્થાન પર પહોંચી જાય છે.

સૂક્ત-૪૨ : હે મરુદ્વગણો ! તમારા શરીરોને આયુધોથી સુશોભિત કરો. વનમાં વૃક્ષો વૃદ્ધિ પામે છે તેવી રીતે ઉપાસક પોતાની બુદ્ધિને ઉચ્ચકોટિની બનાવે છે. હે શ્રેષ્ઠ રીતે ઉત્પત્ત થયેલા મરુદ્વગણો ! અતિઉત્સાહી યજમાન તમને પ્રસન્ન કરવા, સોમ વાટવાના પથ્થરોનો ધ્વનિ કરે છે, એટલે કે સોમરસ તૈયાર કરે છે. .

સૂક્તન-૧૬૬ : વર્ષણશીલ મેઘોને વિભાજિત કરનારા હે મરુદ્વગણો ! અમે તમારા પ્રાચીન મહાત્વનું યથોગાન કરીએ છીએ. તમે બધાનું રક્ષણ કરો છો. પોતાના જ અનુશાસનમાં રહેનારા આપ જ્યારે તીવ્ર ગતિથી દોડતા શસ્ત્રો ચલાવો છો ત્યારે બધા જ ભૂવનો, મોટા-મોટા રાજભવન કંપી જાય છે. ખરેખર તમારી હલચલ કંપાવનારી હોય છે.

સૂક્તન-૧૬૭ : હે અશ્વયુક્ત ઈન્દ્રહેવ ! તમારા હજારો રક્ષા સાધનો અમારી રક્ષા માટે છે. હે ઈન્દ્રહેવ ! તમે હજારો પ્રકારના પ્રશંસનીય અત્ર, આનંદિત કરનાર ધન અને અર્સામિત બળ અમને પ્રદાન કરો. ગતિમાન અને તેજસ્વી મરુદ્વગણ ભૂમિ ઉપર દૂર દૂર સુધી જળની વૃષ્ટિ કરે છે. સાધારણ વ્યક્તિની જેમ મરુદ્વગણ ધૂલોક અને ભૂલોકમાં વિવધમાન કોઈની પણ ઉપેક્ષા કરતા નથી, બધાની સાથે મિત્રતા રાખે છે. આ કારણે જ તેઓ મહાન છે.

સૂક્તન-૧૭૨ : હે શ્રેષ્ઠ દાનવીર, અક્ષય તેજસાંપત્ર મરુતો ! તમારી ગતિ આશ્વર્યજનક છે, સંરક્ષણ સામર્થ્ય વિલક્ષણ છે. તમારી તીવ્રગતિથી શત્રુ સમૂહ પર ફેંકેલા શસ્ત્ર અમારાથી દૂર રહો. જે વજથી તમે શત્રુઓ ઉપર પ્રહાર કરો તે પણ અમારાથી દૂર રહો. અમારા પ્રજાજનોનું શ્વવનસ્તર ઊંચું લાવી અમને દીર્ઘાયુ પ્રદાન કરો.

વિશ્વેદેવ

સૂક્તન-૮૯ : કલ્યાણકારી, કોઈના દબાણમાં નહિ આવનારા, અપરાજિત, સમુન્તિકારક શુભકર્માને અમે બધી દિશામાંથી પ્રાપ્ત કરીએ. દરરોજ સુરક્ષા કરનારા બધા જ દેવો (સાંપૂર્ણ દેવગણ) અમારું સંવર્ધન કરો અને અમારી રક્ષા કરવામાં પ્રવૃત્ત થાવ. સન્માર્ગની પ્રેરણા આપનારા દેવગણો ભગ, મિત્ર, અદિતિ, દક્ષ, મરુદ્વગણ, અર્યમા, વરુણ, સોમ, અઞ્ચિનીકુમાર અને શૌભાગ્યશાલિની સરસ્વતીની અમે પ્રાચીન સ્તુતિઓ કરીએ છીએ. તે બધા અમને સુખ આપનારા બનો.

સૂક્તન-૯૦ : શાની દેવ મિત્ર અને વરુણ અમને સરળ નીતિ પથ ઉપર આગળ વધારો. દેવોના સહચર અર્યમા અમને સરળ માર્ગ ઉન્તરિશીલ બનાવો. હે અવિનાશી દેવગણ અમારા શત્રુઓનો નાશ કરી અમને મનુષ્યોને બધા પ્રકારના સુખ આપો. હે વિષ્ણુ, હે ગતિશીલ મરુતો, તમે મારી બુદ્ધિને ગાયના જેવી (પોષક વિચાર સ્થિત કરનારી) બનાવો જેથી અમારું કલ્યાણ થાય.

સૂક્ત-૧૦૫ : અંતરિક્ષમાં ચંદ્રમા અને દુલોકમાં સૂર્ય દોડી રહ્યો છે. (હે વિજપુરુષો !) તમારું સ્તર સુંદર ધારવાળી વિવૃતને જાણવા યોગ્ય નથી. હે દુલોક અને પૃથ્વીના જે સૂક્ષ્મ પ્રવાહોને અમે જાણતાં નથી તેનો અમને બોધ કરાવો. હે દેવગણ ! અમારી તેજસ્વિતા ક્યારેય સ્વર્ગલોકથી નિમન્ગામી ન થાવ, અર્થાત્ અમારું લક્ષ્ય હુંમેશા ઊંચું રહો. આનંદ પ્રદાયક સોમથી શહિત સ્થાન ઉપર ક્યારેય અમારો નિવાસ ન થાવ.

સૂક્ત-૧૦૬ : અમારા સંરક્ષણાર્થે અમે, ઈન્દ્ર, મિત્ર, વરુણ, અર્જિન, મરુદુગણ અને આદિતિનું આવાહન કરીએ છીએ. હે શ્રેષ્ઠ, ધનદાતા વસુઓ ! તમે જેવી રીતે રથને દુર્ગમ માર્ગમાંથી બહાર કાઢો છો. તેવી રીતે અમને પણ આપત્તિઓમાંથી પાર કરાવો. હે આદિત્યગણો ! તમે બધા અમારા અભીષ્ટ માટે યજમાં પદ્ધારો. શ્રેષ્ઠ પ્રશંસનીય બધા પિતૃઓ, સત્ય સંવર્ધક દેવમાતાઓ અમારા સંરક્ષક બનો.

સૂક્ત-૧૦૭ : યજ્ઞ દેવગણો માટે સુખદાયક છે. હે આદિત્યગણ ! તમે અમારા માટે કલ્યાણકારી છો. તમારી શ્રેષ્ઠ વિવેકશીલ ગ્રેરણાઓ, અમને પ્રાપ્ત થાય, ઈન્દ્ર, વરુણ, અર્જિન, અર્થમા અને સૂર્યદેવગણ અમારા માટે મધુર બની પ્રાપ્તાન કરો. અમારી ઈચ્છાઓને વરુણ, અદિતિ, સિંહુ, પૃથ્વી અને દુલોક વળે દેવ અનુમોદિત કરો.

સૂક્ત-૧૨૨ : હે અકોધી ઋત્તિજો ! તમે હર્ષ પ્રદાયક રૂદ્રદેવ માટે અમારું આહૃતિ પ્રદાન કરો. જેવી રીતે ધનુધારી બાળ વડે શત્રુપક્ષનો વિનાશ કરે છે તેવી રીતે દિવ્યલોકથી આવીને અસુરતાના સંહારક, દિવ્યલોક અને ભૂલોક વચ્ચે શૂરવીરોની સાથે વાસ કરનારા મરુદુગણોની અમે પ્રાર્થના કરીએ છીએ.

સૂક્ત-૧૩૬ : હે ઈન્દ્રદેવ ! સંરક્ષણ ઈચ્છાતા ગૃહસ્થજન સપલીક સ્વર્ગ પ્રાપ્ત અને ગાયોની પ્રાપ્તિ માટે આપની સન્મુખ પ્રસ્તુત થઈએ છીએ. હે ઈન્દ્રદેવ ! બધા સોમયજ્ઞોમાં વિભિન્ન ઉદેશોવાળા યાજકો આપને હવિષ્યાત્ર પ્રાપ્ત કરે છે. સ્વર્ગની પ્રાપ્તિ ઈચ્છાતા લોકો અલગ આહૃતિ આપે છે. મનુષ્યોને સાગરની પાર લઈ જનારી નાવની જેમ ઈન્દ્રદેવને જાગૃત કરીને તૈનાના અગ્રભાગમાં પ્રતિષ્ઠિત કરીએ છીએ. અમે સ્તુતિ માટેના સ્તોત્રો દ્વારા આપનું ધ્યાન ધરીએ છીએ.

સૂક્ત-૧૬૪ : અયન, માસ, ઋતુ, પક્ષ, દિવસ અને રાત્રીરૂપી પાંચ પગવાળો અને મહિનારૂપી બાર આકૃતિયુક્ત તથા જણ વરસાવનાર પિતારૂપ સૂર્યદિવ, દિવ્યલોકના અધ્યા ભાગમાં રહે છે એવી માન્યતા છે. [અન્ય વિદ્ધાનો અનુસાર સૂર્યદિવ ઋતુરૂપી છ આરા અને અયન, માસ, ઋતુ, પક્ષ, દિવસ, રાત્રી અને મુહૂર્તરૂપી સાત ચકોવાળા રથ ઉપર આરૂઢ છે.] પૃથ્વી ઉપર ગાયત્રી છંદને, અંતારિક્ષમાં ત્રિષ્ટુપ છંદને અને આકાશમાં જગતી છંદને સ્થાપિત કરનારને જે ઓળખી લે છે તે દેવત્વ (અમરત્વ)ને પ્રાપ્ત કરી લે છે.

સૂક્ત-૧૬૫ : જે અભિનદેવ શત્રુ સંહારક અને બધાની સાથે સ્નેહપૂર્વક બ્યાંધાર કરવાને કારણે અતિથિની સમાન પૂજ્ય છે તેમની અમે સ્તોત્રો દ્વારા સ્તુતિઓ કરીએ છીએ. શત્રુઓના આકાંતા અને શાનદાન આ વરુણદેવ અમને અત્ર અને યથોચિત કીર્તિ પ્રદાન કરો. હે મનુષ્યો પોતાની રક્ષા માટે અચિનીકુમારો, પૂષાદેવ, વિદેષરહિત વિષ્ણુદેવ, વાયુદેવ, ઋભુઓના સ્વામી ઈન્દ્ર એ બધા દેવોની સ્તુતિ કરો. અમે પણ સુખાની પ્રાપ્તિ માટે આ દેવ સમૂહની પ્રાર્થના કરીએ છીએ.

બ્રહ્મણસ્પતિ (બૃહસ્પતિ)

સૂક્ત-૧૮ : હે બ્રહ્મણસ્પતિ ! તમે જે પ્રકારે કક્ષીવાનને પ્રસિદ્ધ કર્યા હતા તેવી રીતે સોમરસ આપનારા યજમાનને પણ પ્રસિદ્ધ કરો. બ્રહ્મણસ્પતિ ધનદાતા, રોગ નિવારક, પુષ્ટિવર્ધક અને શીધ ફળ આપનારા છે. બ્રહ્મણસ્પતિ અમારા ઉપર કૃપા કરો. શત્રુઓ અમારાથી દૂર રહે. તમે અમારી રક્ષા કરો. હે બૃહસ્પતિ ! યજમાનને પાપથી બચાવો.

સૂક્ત-૪૦ : હે બૃહસ્પતિ ! અમારા ઉપર કૃપા કરવા માટે તમારા સ્થાન ઉપરથી ઊઠીને અહીં આવો. બૃહસ્પતિ અને વાગદેવી અમારા ઉપર કૃપા કરો. બૃહસ્પતિ હોતાના મુખમાં બેસીને પવિત્ર મંત્ર બોલે છે. દેવોની અમિતિલાઘા કરનારા, યજ્ઞ નિમિત્તે કુશ તોડનાર બૃહસ્પતિ સિવાય બીજા કોણ દેવતા હોઈ શકે ? બ્રહ્મણસ્પતિ અમારા શરીરમાં શક્તિ સંચય કરો. તમે વરુણ આદિ રાજાઓની સાથે મળી શત્રુનારા કરો છો. તમે ભ્યાનક યુદ્ધમાં પણ સતત લહતા રહો છો. પ્રભૂત નિવાસસ્થાન મેળવવા નાના-મોટા સંગ્રામ માટે પ્રેરિત અથવા ઉત્સાહિત કરનાર તેમના સિવાય બીજું કોઈ હોઈ શકે નહિ.

ऋભુગણ

સૂક્ત-૨૦ : જેમ ઋભુદેવોએ અતિકુશળતાપૂર્વક ઈન્દ્રદેવ માટે માત્ર વચન ઉપર નિયોજિત થઈને ચાલનારા અશોની રચના કરી તે શરીરી આદિની સાથે યજ્ઞમાં સુશોભિત થાય છે. આ ઋભુદેવોએ અશ્વનીકુમારો માટે અતિ સુખપ્રાણ, સર્વત્ર ગમનશીલ રથનું નિમણિ કર્યું અને ગાયોને ઉત્તમ દૂધ આપનારી બનાવી. અમોઘ મંત્ર સામર્થ્ય યુક્ત, સર્વત્ર વ્યાપ્ત રહેણારા ઋભુદેવોએ માતા-પિતામાં સ્નેહભાવ સંચરિત કરી તેમને પુનઃ જવાન બનાવ્યા.

સૂક્ત-૧૧૦ : હે ઋભુદેવો ! જે પૂજનકૃત્ય અમે પહેલા કર્યું હતું, આજે હરી તેને સંપત્ત કરીએ છીએ. આ મધુર સુતુતિ દેવતાઓના ગુણગાન કરે છે. સમુદ્રની જેમ વિસ્તૃત ગુણવાળો સોમરસ બધા જ દેવતાઓ માટે અહીં સ્વાપેલો છે. સ્વાહા સાથે આપ તેને ગ્રહણ કરી સંતુષ્ટ થાવ. હે સુધાન્વાપુરો ! અતિ ગ્રાચીન અમારા પ્રિય આપટંબુ સમાન આપ જ્યારે સુખોપભોગની કામનારી આગળ વધો છો ત્યારે આપને તમારા નિર્મળ વરિત્રના પ્રભાવથી ઉદાર દાની સવિત્પાદેવનો આશ્રય પ્રાપ્ત થાય છે.

સૂક્ત-૧૧૧ : હે ઋભુ દેવો ! અમને યજીય સર્કરો માટે તેજસ્વિતા પ્રાપ્તાન જીવનશક્તિ પ્રદાન કરો. શ્રેષ્ઠ કર્મો અને બળ સંવર્ધન માટે પ્રજાને સમૃદ્ધ કરનાર પૌષ્ટિક અને પ્રદાન કરો. સંગઠન માટે અમે પર્યાપ્ત શારીરિક સામર્થ્ય મેળવીએ. કુશળ વિજ્ઞાની ઋભુદેવોના ઉત્તમ રથ સારી રીતે તેથાર કરવામાં આવ્યા છે. ઈન્દ્રદેવના રથવાહક ઘોડા પણ સારી રીતે પ્રશિક્ષિત છે. ઋભુગણ અમને ધન-ધાન્યથી પરિપૂર્ણ કરી દો. યુદ્ધમાં વિજય અપાવનાર વાજાહિ દેવ અમારા સંરક્ષક બનો. મિત્ર, વરુણ, અદિતી, સિંહુ, પૃથ્વી અને શૂલોક વગેરે દેવો અમારી મનોકામનામાં સહાયક બનો.

પૂણ

સૂક્ત-૪૨ : હે પૂણાદેવ ! અમારા ઉપર સુખો ન્યોચણાવર કરો. પાપ માર્ગથી અમને પાર લગાવો. હે દેવ અમને આગળ વધારો. હે પૂણાદેવ જે દિસ્ક ચોર, જુગાર રમનારા અમારા ઉપર શાસન કરવા ઈચ્છે છે તેમને અમારાથી દૂર કરો. હે પૂણાદેવ અમને ઉત્તમ જવ (અનુ)વાળા દેશમાં લઈ જાવ, અમને સામર્થ્ય આપો. અમને ધનથી યુક્ત બનાવો. અમને સાધનોથી હાપત કરો. અમને તેજસ્વી બનાવો. અમારી ઉદરપૂર્તિ કરો.

ઉધા

સૂક્ત-૪૮ : હે આકાશપુત્રી ઉધા ! ઉત્તમ તેજસ્વી, દાન આપનાર, ધન અને મહાન ઐચ્છાયોથી યુક્ત થઈને તમે અમારી સન્મુખ પ્રગટ થાવ અથડતું અમે તમારા અનુદાન-અનુગ્રહ પ્રાપ્ત કરતા રહીએ. ઉત્તમ ગૃહિણી સ્ત્રીની સમાન બધાનું સારી રીતે પાલન કરનારી દેવી ઉધા જ્યારે આવે છે ત્યારે નિબળોને શક્તિશાળી બનાવી હે છે. પગવાળા જીવોને કર્મ કરવા પ્રેરિત કરે છે અને પક્ષીઓને સક્રિય થવાની પ્રેરણા આપે છે.

સૂક્ત-૪૯ : હે દેવી ઉધે ! ધૂલોકના દીપ્તિમાન સ્થાનથી કલ્યાણકારી માર્ગો દ્વારા આપ અહીંથા આવો. અરૂણિમ વળના અશ્વ તમને સોમયાગ કરનારના ઘરે પહોંચાડો. હે દેવીયમાન ! ઉધાદેવી ! તમે ઉદ્દિત થયા બાદ માનવ, પશુપક્ષી અંતરિક્ષમાં દૂર-દૂર સુધી સ્વેચ્છાપૂર્વક વિચરણ કરતા નજરે પડો છો. હે આકાશપુત્રી, તમે જે સુંદર સુખપ્રદ રથમાં આરૂઢ થાવ છો, તે રથ દ્વારા, ઉત્તમ દાન આપનારા યાજકની બધી રીતે રક્ષા કરો.

સૂક્ત-૫૦ : દરશોજ રાવારે ઉધાઓ અજવાણું લાવે છે. તે સમયે આકાશના પૂર્વધીમાં પ્રકાશ ફેલાય છે. જેમ વીર શસ્ત્રોની ધાર ચમકાવે છે તેવી જ રીતે પોતાના પ્રકાશથી જગતને પ્રકાશિત કરીને તેજસ્વી લાલવળની ગાયો (ગૌ = ડિરણો) આગળ વધે છે. શ્રેષ્ઠ પ્રયોજન માટે અને શ્રેષ્ઠ કર્મ માટે દાન આપનાર, સોમરસને સંસ્કારિત કરનાર, યજમાનને પોતાનાં ડિરણોના પ્રભાવથી પુષ્કળ અત્રાદિ આપતી (ઉધા) આકાશને પોતાના તેજથી પરિપૂર્ણ કરે છે.

સૂક્ત-૧૧૩ : બધા પ્રકાશિત પદાર્થોમાં દેવી ઉધા સૌથી વધુ તેજયુક્ત છે. તેમનું વિલક્ષણ તેજ ચો-તરફ ફેલાઈને બધા જ પદાર્થોને આચછાદિત કરી દે છે. સૂર્યદિવનો અસ્ત થયા પછી ઉત્પત્ત થનારી રાત્રી, દેવી ઉધાના ઉદ્ય માટે સ્થાન ખાલી કરી આપે છે. રાત્રી અને દેવી ઉધા બજે બહેનો જેવી છે. તેમનો માર્ગ એક જ છે, જે અંતહિન છે. ધોતમાન સૂર્યને અનુપ્રાણિત થઈને આ માર્ગથી દેવી ઉધા અને રાત્રી કમશઃ એકની પાછળ એક સતત ચાલ્યા કરે છે. ઉત્તમ કાર્ય કરનાર આ બજે એકબીજાથી વિપરિત હોવા છતાં બજેની મનોભૂમિ એક જ છે. ક્યારેય પરસ્પર વિરુદ્ધ થતી નથી કે ક્યારેય રોકતી નથી, પરંતુ પોત-પોતાના કાર્યમાં નિરત રહે છે.

સૂક્ત-૧૨૩ : બધાં જ પ્રાણીઓ કરતાં પહેલાં દેવી ઉધા જાગી જાય

૭. આ પ્રચુર દાન આપનારી દેવી ઉષા ઐશ્વર્યાની જનયિત્રી છે. તે વારંવાર આવનારી ચિર યુવા દેવી ઉષા સર્વપ્રથમ યજ્ઞ માટે પ્રથમ સ્થાને આવીને બિરાજમાન થાય છે અને ઊંચા આસને બેસી બધાનું નિરીક્ષણ કરે છે.

મિત્ર અને વરુણ

સૂક્ત-૧૩૬ : હે મનુષ્યો ! મિત્ર અને વરુણદેવ બતે અતિ તેજસ્વી, ઘૃતાહૃતિઓનું સેવન કરનારો અને પ્રત્યેક યજ્ઞમાં પ્રાર્થના માટે ઉપયુક્ત હોય ૮. આપણે બધા શ્રદ્ધા અને ભક્તિ સહિત મિત્ર-વરુણદેવને પ્રાણામ કરીએ અને ઉત્તમ બુદ્ધિથી તેમની પ્રાર્થના કરીએ. તેમનું ક્ષાત્રબળ અને ટેવત્ત્વ ક્ષીણ થઈ શકે તેમ નથી. વિશિષ્ટ ધારણા-ક્ષમતા વાળી પૃથ્વી અને દિવ્ય તેજસ્વિતા પુરુત અદિતિ દેવીની સેવામાં મિત્ર અને વરુણદેવ નિત્ય જગૃત રહી પ્રવૃત્ત થાય છે. ધનના અધિપતિ આદિત્યગણ તેજસ્વી શક્તિને નિત્ય પ્રાપ્ત કરે છે. મિત્ર, વરુણ અને અર્થમાં ગ્રાણો દેવો મનુષ્યોને શ્રેષ્ઠ માર્ગમાં આગળ વધારે ૯.

સૂક્ત-૧૩૭ : હે મિત્ર અને વરુણદેવ ! તમે બતે, નિયોવીને તૈયાર કરાયેલ દૂધ અને દહીં મિશ્રિત તેજસ્વી સોમરસનું પાન કરવા અહીં આવો. તમારા માટે પ્રાતઃકાળમાં સૂર્ય રશમયો પ્રકાશિત થવાની સાથે જ આ સોમરસ અભિષુત કર્યો છે. મિત્ર અને વરુણદેવ માટે આ યજ્ઞકર્મમાં વિશિષ્ટ સોમરસ તૈયાર કર્યો છે. ઋત્વિકગણો સોમ વહ્લીઓને પીસીને જેવી રીતે ગાયોનું દૂધ હોલન કરીને મેળવવામાં આવે તેવી રીતે રસ મેળવ્યો છે.

સૂક્ત-૧૪૧ : હે સામર્થ્યવાન મિત્ર અને વરુણદેવો ! તમારા બતે માટે મિત્ર સમાન હિતેણી ઋત્વિકગણોએ પોતાના સામર્થ્યી સત્તાવાન અને તિભિત્ર સુખોના દાતા સોમરસને અર્પિત કર્યો છે. આથી આપ બતે, સ્તોત્રાના ગુણ, કર્મ, સ્વભાવને સમજી અને સદ્ગૃહસ્થ યજમાનની પ્રાર્થના ઉપર ધ્યાન આપો.

સૂક્ત-૧૪૨ : હે મિત્ર-વરુણદેવ ! તમે બતે પરિપુર્ણ થઈને તેજસ્વી વસ્ત્રો ધારણ કરો છો. તમારા દ્વારા રચિત બધી જ વસ્તુઓ દોષરહિત અને તિથારણીય છે. તમે બતે અસત્યનું નિવારણ કરી મનુષ્યોને સત્યમાર્ગથી જોડો ૧૦. અમારા દ્વારા વિનમ્રતાપૂર્વક ગવાયેલા સ્તોત્ર સાંભળીને તમે બતે અહીં પણારો.

સૂક્ત-૧૪૩ : પરસ્પર પ્રીતિયુક્ત, વિશોષ તેજસ્વી, હે મિત્ર-વરુણદેવ !

અમારા જીત્વિજી આપના સ્તોત્રોનું ગાન કરે છે. અમે યજમાનો પણ મહાનતાયુક્ત આ બતે પ્રત્યે હવ્ય સહિત નમન કરીએ છીએ.

ધાવાપુષ્ટ્યી

સૂક્તન-૧૫૮ : દેવ પુત્રીઓ ધાવા, પૃથ્વી અને અન્ય દેવ શક્તિઓ મળીને પોતાના શ્રેષ્ઠ કર્મો અને વિચાર પ્રેરણાઓથી બધાને શ્રેષ્ઠતમ ઐશ્વર્યાથી વિભૂષિત કરે છે. યજીવ ભાવનાઓના પોષક, યજીવ વિચારોના પ્રેરક, પૃથ્વી અને ધૂલોકની અમે સ્તુતિ-મંત્રો દ્વારા પ્રાર્થના કરીએ છીએ.

સૂક્તન-૧૬૦ : ધાવા-પૃથ્વી વિશ્વના સુખોનો આધાર છે અને યજયુક્ત છે. આ તેજસ્વી, મેધાવી જગ્નોના સંરક્ષક, સર્વ ઉત્પાદક અને જ્ઞાનથી સંપત્ત છે. આ બતેની મધ્યમાં, તમામ પ્રાણીઓમાં પવિત્ર સૂર્યદિવ પોતાની ક્ષમતાઓ ધારણ કરીને ગમન કરે છે. વિવિધ રૂપોવાળી પૃથ્વી (ધૈનુ) અને બળશાળી ધૂલોક (બળદ)ને પાવન બનાવી આકાશ દ્વારા તેજસ વરસાવી શાનદાર સૂર્યદિવ બધાં પ્રાણીઓને પુષ્ટ કરે છે.

સૂક્તય-૧૮૫ : હે જીત્વિઓ ! આ ધૂલોક અને પૃથ્વી સ્તોત્રાઓ માટે વૈભવ પ્રદાન કરો. તેઓ બતે પાપકર્મોથી અમારી રક્ષા કરો. અમે અવિનાશી પૃથ્વી પાસેથી પાપમુક્ત, ક્ષય રહિત, હિંસા રહિત, તેજસ્વી અને વિનમ્રતા પ્રદાન કરનાર ધન-વૈભવ વાંદીએ છીએ. હે પિતા અને માતા રૂપ ધાવા-પૃથ્વી તમે બતે આ યજમાં અમે જે સ્તુતિઓ કરીએ છીએ તેનું પ્રતિજ્ઞા અમને અવશ્ય મળશે.

સવિતા

સૂક્તન-૩૫ : સવિતાદેવ ગહન તમિદ્ધાયુક્ત અંતરિક્ષ પથમાં ભમજી કરે છે અને દેવો તથા મનુષ્યોના યજાદિ શ્રેષ્ઠ કર્મોમાં નિયોજિત કરો છે. તે સમસ્ત લોકોને પ્રકાશિત કરે છે અને સ્વર્ણિત રથમાં આવે છે. સતત પરિભ્રમણશાલ, વિવિધ રૂપોમાં સુશોભિત, પૂજનીય, અદ્ભુત રઘિમયુક્ત સવિતાદેવી ગહન તમિદ્ધા નાટ કરવાની પ્રયંક ક્ષમતા ધરાવે છે.

સૂક્તન-૫૦ : હે સૂર્યદિવ ! તમે સાધકોનો ઉદ્ઘાર કરનાર છો, સમગ્ર સંસારમાં એક માત્ર દર્શનીય પ્રકાશક છો. બધાને પ્રકાશ આપનારા સૂર્યદિવ ઉદ્ઘાર થતાં જ રાત્રી સહિત તારા મંડળ એવી રીતે છુપાઈ જાય છે જેમકે ચોર, પ્રજ્વલિત અજિનનાં કિરણોની જેમ સૂર્યદિવના પ્રકાશ કિરણો સમગ્ર જવ-જગતને પ્રકાશિત કરી દે છે.

કૃત

સૂક્તા-૪૩, ૧૧૪ : મિત્ર, વરુણ અને રુદ્રદેવ જેવી રીતે અમારા હિત માટે પ્રયત્ન કરે છે એવી રીતે અન્ય સમસ્ત દેવગણ પણ અમારું કલ્યાણ કરો. અમારા અશ્વો, ઘેટાં-બકરાં, પુરુષો, સ્ત્રીઓ અને ગાયો બધાંને માટે રુદ્રદેવ મંગળકારી બનો. હે રુદ્રદેવ ! અમને બધાંને સ્વસ્થ અને નિરોગી રાજો અને સુખ પ્રદાન કરો. શૂરવીરોને આશ્રય પ્રદાન કરનારા આપને અમે નમન કરીએ છીએ. હે રુદ્રદેવ અમે આપની ઉત્તમ નીતિઓનું અનુગમન કરીએ.

વરુણ

સૂક્તા-૨૫ : હે વરુણદેવ ! જેવી રીતે અન્ય મનુષ્ય આપના વ્રત-અનુષ્ઠાનમાં પ્રમાદ કરે છે તેવી રીતે અમારાથી પણ ક્યારેક આપના નિયમો પાળવામાં પ્રમાદ થઈ જાય છે. અમને ક્ષમા કરો. હે વરુણદેવ અંતરિક્ષમાં ઉદ્ભારાં પક્ષીઓના માર્ગને અને સમુદ્રમાં સંચાર કરતી નૌકાઓના માર્ગને પણ આપ જાણો છો. પ્રકૃતિના નિયમોનું વિધિવત પાલન કરનાર, હંમેશા શૈખ કર્મોમાં નિરત રહેનારા વરુણદેવ પ્રજાઓમાં સામ્રાજ્ય સ્થાપિત કરવા બેઠા છે.

સૂક્તા-૪૧ : શાન સંપત્ત વરુણ અને અર્થમાં જેમની રક્ષા કરે છે તે શાત્રુધાતક બની જાય છે. તમે જેને ધન-સંપત્ત કરો છો તે સુરક્ષિત થઈ જાય છે. હે ઋત્વિજો ! અમે વરુણ, મિત્ર, અર્થમાના ઉપયુક્ત સ્તોત્ર ક્યારે મેળવીશું ? રાજ વરુણ યજમાનની સામે જ શત્રુનો દુર્ગ તોડીને તેનો નાશ કરે છે. ત્યારપછી (વરુણ) યજમાનના પાપોનો પણ નાશ કરે છે.

વિષ્ણુ

સૂક્તા-૧૫૪ : વિષ્ણુદેવના ત્રણ પગલાં (પૃથિવી, અંતરિક્ષ અને ધૂલોક)માં સંપૂર્ણ બ્રહ્માંડ અવસ્થિત છે. આથી ભયંકર, હિંસ અને ગિરિ-કાદરાઓમાં રહેનારા પરાકમી પણુષોની જેમ સમગ્ર સંસાર વિષ્ણુદેવના પરાકમની પ્રસંશા કરે છે. વિષ્ણુદેવના ત્રણ અમૃત ચરણોમાં રહેલી ધારણ ગમતાથી ત્રણ ધાતુઓ (સત્ત્વ, રક્ત, તમસ) વડે પૃથ્વી અને ધૂલોકને આનંદિત કરે છે.

સૂક્તા-૧૫૫ : હે વિષ્ણુદેવ ! તમે જળના ઉત્પાદનકર્તા, અતિ દેદીઘ્રમાન, સર્વત્ર ગતિશીલ, અતિ વ્યાપક અને મિત્ર સમાન હિતકારી સુખોના પ્રદાતા છો. હે વિષ્ણુદેવ ! મનુષ્યો દ્વારા હવિષ્યાત્ર સમર્પિત કરીને સંપત્ત કરાતો

યજ્ઞ સ્તુતિ યોગ્ય છે. જ્ઞાન સંપત્તિ મનુષ્યો દ્વારા આપના માટે રચાયેલા સ્તોત્ર સરાહનીય છે.

અશ્વ

સૂક્તન-૧૬૨, ૧૬૩ : અમે યાજકગણ યજ્ઞશાળામાં દિવ્યગુણ સંપત્તિ, ગતિમાન, પગકમી, બળશાળી દેવતાઓના ઐચ્છિકનું ગાન કરીએ છીએ. આથી ભિત્ર, વરુણ, અર્યમા, આયુ, ઋભુ, મરુદ્રગણ, ઈન્દ્ર આદિ દેવતા અમારાથી વિમુખ ન બને. હે યજ્ઞરૂપ અશ્વ ! તમારું પ્રગટ થવું, આંદોલિત થવું, પલટાવું, પીવું, ખાવું બધી કિયાઓ દેવતાઓની સમક્ષ જ થાય છે. યજ્ઞના પૂજન માટેના અશ્વને સજીવવાનું ઉપરનું વસ્ત્ર, આભૂષણ, મસ્તક અને પગે બાંધવાની મેખલાઓ વગેરે દેવતાને પ્રસન્ન કરે છે. વસુઓ સૂર્યમંડળમાંથી અશ્વને બહાર લાવ્યા. ત્રણે લોકમાં વિચરનાર વાયુને યમ દ્વારા પ્રદાન કરાયેલા અશ્વને રથમાં નિયોજિત કર્યો. સર્વપ્રથમ આ અશ્વ ઉપર ઈન્દ્રદેવ આરૂઢ થયા અને ગન્ધવર્ત્ત તેની લગ્નામ સંભાળી એવા અશ્વની અમે સ્તુતિ કરીએ છીએ.

પૂષા

સૂક્તન-૪૨ : હે પૂષાદેવ ! જે હિંસક, ચોર, જુગાર રમનારા હોય તે અમારા ઉપર શાસન કરવા ઈચ્છે છે. તેમને અમારાથી દૂર કરો. હે પૂષાદેવ અમને ઉત્તમ જવ (અત્ર) વાળા દેશમાં લઈ જાવ. માર્ગમાં કોઈ નવું સંકટ આવે નહિ તે જોજો. અમને અમારા કર્તવ્યનું જ્ઞાન કરાવો. હે સંપૂર્ણ સૌભાગ્યયુક્ત અને સ્વર્ગ આભુષણ યુક્ત પૂષાદેવ ! અમારા માટે ઉત્તમ ધન અને સામર્થ્ય પ્રદાન કરો.

સૂક્તન-૧૩૮ : શક્તિ સાથે ઉત્પત્ત થયેલા પૂષાદેવનો મહિમા બધા જાળે છે. તેમના સામર્થ્યને અટકાવવાનું સંભવ નથી. આથી તેમના પ્રત્યે સ્તુતિગાનમાં ક્યારેય કમી રહેતી નથી. હે પૂષાદેવ ! જેવી રીતે મનુષ્ય તીવ્ર ગતિશીલ અશ્વને પ્રશંસા દ્વારા પ્રોત્સાહિત કરે છે અથવા જેમ મેદાનમાં લડવા જતા વીરને પ્રોત્સાહિત કરે છે તેવી રીતે અમે સ્તોત્ર ગાન દ્વારા આપને પ્રોત્સાહિત કરીએ છીએ. મરુસ્થળમાંથી જેવી રીતે ઊંટ દ્વારા યાત્રીઓને પાર ઉતારવામાં આવે છે એવી રીતે આપ અમને હિંસક શત્રુઓથી સુરક્ષિત રાખો. અમારી વાણીમાં પ્રખરતા લાવો, બધા સંઘર્ષોમાં અમે તેજસ્વિતાયુક્ત બનીએ. અમે બધા મનુષ્યો મૈત્રીભાવના અને સુખાકારી માટે આપને આવાહિત કરીએ છીએ.

શાલ

સૂક્ત-૧૨૫ : પ્રાતઃકાવિન સૂર્યદિવ સ્વાસ્થ્યપ્રાપ્ત પોષક તત્ત્વો લાવીને
મનુષ્યોને પ્રદાન કરે છે. જ્ઞાની મનુષ્ય આ તથ્ય જ્ઞાણતો હોવાથી સૂર્યોદય
પહેલા ઊરીને સૂર્ય રચિમાં રહેલા પ્રાજીતત્ત્વરૂપી રલોનો લાભ લઈ
હૃતકૃત્ય બને છે. આનાથી મનુષ્ય દીઘયુષ્ય પ્રાપ્ત કરી સંતાન યુક્ત બની
પનરંપત્તિ અને સ્વસ્થ જીવન પ્રાપ્ત કરે છે.

ભાવયાચ્ય

સૂક્ત-૧૨૬ : જે રાજી 'ભાવ્ય' દ્વારા કીર્તિની ઈચ્છાથી હિંસાદિ કષોથી
આર થઈને હજારો યજો સંપત્ત કર્યા, સિંધુ નદીના ડિનારે વાસ કરનારા આ
નરેશ માટે અમે જ્ઞાનપૂર્ણ સ્તવનોનું વિવેકબુદ્ધિથી ઉચ્ચારણ કરીએ છીએ. હે
અમાદિથી પુષ્ટ શ્રેષ્ઠ આચરણયુક્ત બંધુઓ ! તમારા માટે અમે ચાર-ચાર
અંશો, દસ ઈન્દ્રિયો અગિયારમું મન, અગણિત ગાયો સહિત પ્રથમ.
મનુદાનરૂપે પ્રાપ્ત કર્યું છે.

શતિ

સૂક્ત-૧૭૭ : સુરસંતતિ ઉત્પત્ત કરવાની આવશ્યકતા અને મયદાનો
ઉલ્લોભ કરતા આ સૂક્તમાં દેવી લોપામુદ્રા-અગસ્ત્ય ઋષિનો સંવાદ છે.
પૂર્વકાળમાં જે સત્યની સાધનામાં પ્રવૃત્ત ઋષિ સ્તરના વ્યક્તિઓએ સમાજમાં
શ્રેષ્ઠ સંસ્કારયુક્ત નવી પેઢીના નાગરિકો પ્રાપ્ત કરવાની ઉમદા ભાવનાથી
ગૃહસ્થધર્મનું પાલન કરવા તત્ત્વર બન્યા. ઉત્ત્ર તપુર્વી અગસ્ત્યે નવાં નવાં
શાખ-કાર્યો કર્યા, સુરસંતતિ ઉત્પત્ત કરી અને તપ દ્વારા શક્તિ અર્જિત કરી,
મનુષ્યોનું પોષણ કર્યું અને દેવતાઓના રાચા આશીર્વાદ પ્રાપ્ત કર્યા.

શાલ

સૂક્ત-૧૮૭ : હે સ્વાદિષ્ટ, પાલક અને માધુર્યયુક્ત રસોના પોષક
અત્રદેવ ! અમે આપમાં વિવાહાન પોષક તત્ત્વોને ધારણ કરીએ છીએ. આપ
અમારા સંરક્ષક છો. જ્યારે જળ અને ઔષધિય તત્ત્વોથી યુક્ત બધા પ્રકારનું
કલ્યાણકારી અન્ન અમે ગ્રહણ કરીએ છીએ ત્યારે આ પોષક અત્રથી શરીર
સ્વસ્થ અને હષ્ટપુષ્ટ બને છે. જેવી રીતે અંતરિક્ષમાં વાયુ પ્રતિષ્ઠિત છે તેવી
રીતે હે અત્રદેવ ! આપના વિવિધ રસો અંગે પણ વિશ્વ જાણો છે.

સોમ

સૂક્ત-૧૭ : હે સોમદેવ ! અમારી બુદ્ધિ વડે અમે આપને જાણી શકીએ (એવી શક્તિ આપો), આપ અમને ઉત્તમ માર્ગ ઉપર ચલાવો. આપના નેતૃત્વમાં આપનું અનુગમન કરીને અમારા પૂર્વજોએ દેવો પાસેથી રમણીય સુખ મેળવ્યું હતું. હે રાજી સોમ ! આપનું ઉત્તમ સ્થાન આકાશમાં, પૃથ્વી ઉપર, પર્વતોમાં, ઔષધિઓમાં અને જળમાં છે. આ બધાં સ્થળોએ દ્રેષ રહિત પ્રસર મનથી અહીં આવી અમારા હવિને ગ્રહણ કરો. ગાય જેવી રીતે જેતરમાં અને મનુષ્ય પોતાના ઘરમાં રમણ કરે છે તેવી રીતે હે સોમદેવ તમે અમારા હૃદયમાં રમણ કરો.

જળ આદિ

સૂક્ત-૧૭૧ : કેટલાક જીવો વિષયુક્ત, કેટલાક વિષરહિત, કેટલાક જળમાં રહેનારા અલ્યવિષ જીવો હોય છે. કેટલાક દશ્ય હોય છે અને કેટલાક અદશ્ય. તે બને શરીરમાં દાહ ઉત્પત્ત કરે છે. તે વિષ આખા શરીરમાં ફેલાઈ જાય છે. જે સમયે ગાયો પોતાની ગોષ્ઠમાં અને પશુઓ પોતાના સ્થાનમાં વિશ્રામ કરતા હોય તથા મનુષ્ય પણ થાકીને આરામ કરતો હોય તેવા સમયે અદશ્ય રહેનારા આ વિષાક્ત જીવો આવીને તેમને ચોંટી જાય છે. અનેક અદશ્ય જંતુઓનો નાશ કરનારા સર્વદ્દાસ સૂર્યદેવ ઉદ્દિત થાય છે ત્યારે આ બધા અનિષ્ટકારી જીવો સંતાઈ જાય છે. નવ્યાણું પ્રકારની ઔષધિઓ છે જે વિષનો નાશ કરે છે, તે બધીને અમે જાણીએ છીએ. તેના ઉપયોગથી બધી પ્રકારના વિષનું નિવારણ થાય છે. અસારુઢ સૂર્ય તેનું નિવારણ કરે છે અને મધુલા શક્તિ આ અમૃત બનાવે છે.

• જીજો અધ્યાય •

અઞ્જિન

સૂક્ત-૧ : હે અઞ્જિન ! ઋત્વિજોમાં આપ જ હોતા (દિવ આવાહન કરતી), પોતા (પવિત્રતા જળવી રાખનાર), તેજા (સોમાદિ વિતરક), આઞ્જિનધ (અઞ્જિનકર્મના જ્વાતા) છો. આ યજના પ્રશાસ્તા (પ્રેરણા આપનાર), અદ્વયુ (કર્મકંડ સંચાલક) અને બ્રહ્મા (નિરીક્ષક) પણ આપ જ છો. યજકર્તા ગૃહપતિ (યજમાન) પણ આપ છો. હે અઞ્જિનદેવ ! સાધકો માટે આપ શ્રેષ્ઠ પરાકરમ

પ્રદાન કરનાર ત્વષ્ટાદેવ છો. બધી સ્તુતિઓ આપના માટે છે. આપ જ અમારા મિત્ર છો. તમે જલદીથી અમને ઉત્તમ ઐશ્વર્ય આપો. હે અજિનદેવ ! તમે મનુષ્યોને આશ્રય આપનાર મહાન બળશાળી છો. વ્રતોને ધારણ કરનાર રાજ વરુણ, હુષ્ટનાશક અને બધાના સ્તુતિયોગ્ય મિત્રદેવતા, સર્વવ્યાપી, દાન આપનાર, સજજનોના પાલક અર્થમા પણ તમે જ છો. તમે જ સૂર્ય છો. આથી હે અજિનદેવ, અમને દિવ્ય ગુણોથી યુક્ત અન્નીએ ફળ અમને પ્રદાન કરો. હે અજિનદેવ ! તમે દાન-દાતાઓ માટે 'અદિતિ' છો. વાણીરૂપી સ્તુતિઓથી વિસ્તૃત થતા હોવાથી 'હોતા' અને 'ભારતી' તમે જ છો. સેકદો વર્ષનું આયુષ્ય આપવામાં સમર્થ હોવાથી તમે 'ઈળા' છો. હે અજિનદેવ ! તમે જ 'વૃત્રહન્તા' અને 'સરસ્વતી' છો. તમે સર્વત્રૈએ પોષક અન છો. તમારા વડે જ વરણ કરવા યોગ્ય અને દર્શનીય ઐશ્વર્ય પ્રાપ્ત થાય છે. તમે પ્રચુર અન અને વીજાર્થી અમને આપો.

શ્રૂકટ-૨ : હે યાજિકો ! સમિધાઓથી પ્રજલવિત થનારા, ઉત્તમ પદાર્થોના જ્ઞાતા, ઉત્તમ અન્ન સંપદા યુક્ત, સુખપૂર્વક ઉદેશ સુધી પણીયાઉનારી, સંગ્રામમાં બળ આપનાર, હોતા રૂપ અજિનદેવનો વિસ્તાર કરો અને હવિષ્યાત્ર સમર્પિત કરી સ્તુતિ વડે પૂજન કરો. અંતરિક્ષમાંથી વૃદ્ધિ કરનાર, ચંદ્રમા સમાન ઉત્તમ કાન્તિમાન, પૃથ્વી ઉપર સર્વત્ર ગમનશીલ, જ્ઞાનાયારોથી દાસ્તિગત થનારા, ધૂલોક અને પૃથ્વી બને લોકમાં સેતુરૂપે વ્યાપ્ત અજિનદેવને બધા લોકો પોતાના ઘરમાં સુરક્ષિત જગ્યાએ રાખે છે. હે અજિનદેવ ! હોતારૂપે તમે સંપૂર્ણ યજ્ઞ સ્થળમાં વ્યાપ્ત રહો છો. યાજક ગણ વાને હવિષ્યાત્ર અને સ્તુતિઓ વડે અલંકૃત કરે છે. જેમ આકાશ નક્ષત્રોથી પ્રકાશિત છે તેવી રીતે તેજસ્વી જ્વાળાઓથી સમિધાઓની વચ્ચે બેઠેલા અજિનદેવ ધાર્તા-પૃથ્વીને પ્રકાશિત કરે છે. હે અજિનદેવ ! અમે પરાક્રમ અને જ્ઞાન દ્વારા સામર્થ્યવાન બની, માનવસમુદ્રાયમાં શ્રેષ્ઠ બનીએ. જ્ઞાનીજન જીવોયાઓને શ્રેષ્ઠ ગાયો અને ઘોડાયુક્ત ધન પ્રદાન કરો. ઉત્તમ ઐશ્વર્ય-વીજાર્થતિ યુક્ત અમે આપની સ્તુતિ કરીએ છીએ.

શ્રૂકટ-૪ : હે યાજકો ! દિવ્ય ગુણ સંપત્ત, બધા ઉત્પત્ત પદાર્થોના જ્ઞાતા અને મનુષ્યોથી લઈને દેવો સુધી સ્યુર્દિવની સમાન બધાના આધારરૂપ અજિનદેવ, પ્રકાશિત, પાપોનો નાશ કરનાર, અતિથિ સમાન પૂજ્ય અને બધાને પ્રદાન કરનાર છે તેમનું અમે આવાહન કરીએ છીએ. અજિન-વિવાના

જ્ઞાનકારોએ આ અજીનદેવને વિશેષ ઉપાયોથી અંતરિક્ષમાં, જગતાના નિવાસસ્થાન (મેધમાં વીજળીરૂપે) અને મનુષ્યોની વચ્ચે પૃથ્વી ઉપર એમ બતે સ્થળે સ્થાપિત કર્યા છે. તમામ ઐશ્વર્યોના સ્વામી, દુતગામી અશ્વોવાળા આ અજીનદેવ બધા સામર્થ્યવાન શત્રુઓને પરાજિત કરે છે. જેવી રીતે યાત્રાએ જતો મનુષ્ય પોતાના મિત્રને ઘરની રખેવાળી સોંપી જાય છે તેવી રીતે પ્રિય અને હિતકારી અજીનદેવને દેવો અને માનવ પ્રજા વચ્ચે સ્થાપિત કરવામાં આવ્યા છે. જેમ તરસ્યો વ્યક્તિ પાણી પીવે છે તેવી રીતે દુતગતિથી વનોને બાળનારા અજીનદેવ, રથને વહન કરનારા ઘોડાની જેમ ધ્વનિ કરે છે. તે 'કૃષ્ણધૂમ-માર્ગ'થી જગતાના, બધાને તાપ આપનારા, રમણીય, અજીનદેવ નક્ષત્રોથી પ્રકાશિત આકાશની જેમ સુશોભિત દેખાય છે. હે અજીનદેવ ! તમે પૂર્વ સમયમાં પણ અમારું સંરક્ષણ કર્યું હતું, આથી અમે તીજા સ્તવનમાં પણ મનોહારી સ્તોત્રોનું ગાન કરી તમારું સ્મરણા કરીએ છીએ. હે અજીનદેવ ! તમે અમને શ્રેષ્ઠ ધન અને મહાન કીર્તિમાન વીરસંતતિ પ્રદાન કરો.

સૂક્ત-૫ : શરીરમાં ચેતના ઉત્પત્તિ કરનાર, હોતા અને પિતારૂપ અજીનદેવ, પિતરોની રક્ષા માટે ઉત્પત્ત થયા છે. તમે અમને પણ બળશાળી, પૂજનીય, રક્ષા સાધનોથી સજજ અને વિજય અપાવનાર યોગ્ય ધન પ્રદાન કરવામાં સમર્થ છો. યજના નાયકના રૂપમાં અજીનદેવ સાત રશિમઓથી વ્યાપ્ત છે. પવિત્ર બનાવનાર આ અજીનદેવ મનુષ્યની જેમ યજના આઈમાં સ્થાનમાં પૂર્ણરૂપથી વ્યાપ્ત છે. અજીનદેવને લક્ષ્ય કરીને આ યજનામાં મંત્રોચ્ચારણ સાથે જે હવિષ્યાત્ર સમર્પિત કરવામાં આવે છે તેને આ અજીનદેવ જાણો છે. જેમ ધરીની ચારે તરફ ચક ફરે તેવી રીતે આ બધી સ્તુતિઓ અજીનદેવની ચારે તરફ ધૂમે છે. આ અજીનદેવ શ્રેષ્ઠ કાર્યો માટે સામર્થ્ય પ્રદાન કરનાર ઋત્વિક સમાન છે. અમે ઋત્વિકરૂપ અજીનદેવ પ્રતિ સ્તોત્રોનું ઉચ્ચારણ કરી હવિષ્યાત્ર સમર્પિત કરતા યજા કરીએ છીએ.

સૂક્ત-૬ : હે અજીનદેવ ! તમે અમારી આ સમધા અને આહુતિઓનો સ્વીકાર કરી અમારા સ્તોત્રોને રસપૂર્વક સાંભળો. અજીનદેવ અમારા માટે અંતરિક્ષમાંથી વૃષ્ટિ કરો. તમે અમને શ્રેષ્ઠ બળ અને હજારો પ્રકારનું અમૃત પ્રદાન કરો. હે બળશાળી અને અત્યંત પ્રશંસા યોગ્ય, દુષ્ટોને પીડિત કરનારા, હોતારૂપ અજીનદેવ ! તમારા સંરક્ષણની કામનાથી સ્તોત્રરૂપી વાણી વડે અમે આપનું પૂજન કરીએ છીએ. આથી તમે અમારી પાસે આવો. હે મેધાવાન

અજિનદેવ ! તમે શાની છો, આથી અમારી કામનાઓને પૂર્ણ કરો. અમારા હવિષ્યાત્મને યથા કમ તમે દેવતાઓ સુધી પહોંચાડી અમારા આ યજમાં પ્રતિષ્ઠિત થાવ.

સૂક્ત-૭ : હે અતિ બળશાળી અજિનદેવ ! તમે બધાના પાલક અને સુખ પ્રદાન કરનાર આશ્રયદાતા છો, આથી મહાન તેજસ્વી અને અસંખ્ય વોકો દ્વારા ઈચ્છિત ઐશ્વર્ય અમને ભરપૂર માત્રામાં પ્રદાન કરો. હે અજિનદેવ ! જેવી રીતે જળની ધારાઓ મોટી શીલાઓને પાર કરી જાય છે તેવી રીતે અમે તમારું સંરક્ષણ મેળવી દેખ કરનારા તમામ શત્રુઓને પાર કરી જઈએ. આ અજિનદેવનું ભોજન સમિધારુપી અત્ત છે, જેમાં ધીનું સિંયન કરવામાં આવે છે. જે સનાતન અને હોતારુપમાં વરણ કરવા યોગ્ય છે. બળથી ઉત્પત્ત એવા અજિનદેવ અદ્ભુત ગુણોને કારણે રમણીય છે.

સૂક્ત-૮ : હે મનુષ્ય ! જેવી રીતે ધન-ધાન્યની કામનાવાળા રથોને ઉત્તમ રીતથી તૈયાર કરવામાં આવે છે તેવી રીતે અત્યન્ત યશસ્વી, બધા માટે સુખકારી અજિનદેવનું સ્તુતિઓ વડે પૂજન કરો. જે અજિનદેવ ધરોમાં પોતાની કાન્તિ યુક્ત થઈને પ્રતિષ્ઠિત થાય છે, જે દિવસ-રાત્રી પ્રશંસા યોગ્ય છે અને જેમનું ક્રત ક્યારેય ખંડિત થતું નથી તે અજિનદેવ પૂજય અને પ્રશંસનીય છે. અજિન, ઈન્દ્ર, સોમ આદિ અન્યાન્ય દેવતાઓનાં સંરક્ષણમાં અમે સારી રીતે સુરક્ષિત છીએ. આથી ક્યારેય નાશને પ્રાપ્ત કરીએ નહિ અને અમારા શત્રુઓનો પરાજય થાય.

સૂક્ત-૯ : આ અજિનદેવ હોતા, મેધાવી, પ્રદીપ્ત, પોષક, બળશાળી, તેજસ્વી, નિયમો પર આરૂઢ, આશ્રયદાતા, હજારોનું ભરણ-પોષણ કરવામાં સમર્થ અને સત્યવક્તા છે. આવા અજિનદેવ હોતા ને સદનમાં પ્રતિષ્ઠિત કરીએ છીએ. હે અજિનદેવ ! આપના ઉત્પત્તિસ્થાન ધૂલોકમાં અમે સ્તુતિઓ દ્વારા આપનું પૂજન કરીએ, ધૂલોકની નીચે અંતરિક્ષમાં પણ આપનું સ્તુતિયુક્ત વચ્ચનોથી પૂજન કરીએ અને જ્યાં આપ પ્રગટ થયા છો, તે પૃથ્વીલોકમાં પણમાં પ્રજ્વલિત થવાથી હવિષ્યાત્મ સમર્પિત કરીને અમે આપનું પૂજન કરીએ છીએ. હે અજિનદેવ આપ શ્રેષ્ઠ યાણિક છો તેથી સ્વીકાર કરવા યોગ્ય અમારા ઊપરુક્ત પદાર્થ અને ધન પ્રદાન કરો. હે ધનાધિપતિ ! તમે અમારી સ્તુતિઓ ઊપર ધ્યાન આપો. હે દુઃખનાશક અજિનદેવ ! આપના દ્વારા પ્રદત્ત બતે મજારનું ધન ક્યારેય નષ્ટ થતું નથી, આથી આપ સ્તોત્રાઓને યશસ્વી બનાવો.

અને ઉત્તમ સંતતિયુક્ત ધન પ્રદાન કરો.

સૂક્ત-૧૦ : જે અજિનદેવને યજસ્થળમાં મનુષ્ય પ્રજ્વલિત કરે છે તે તે પિતા સમાન પાલક, પ્રમુખ અને પૂજ્ય છે. તે અજિનદેવ શોભાયુક્ત, અમર, વિવિધ જ્ઞાનથી યુક્ત, અત્રવાન્દુ, બળશાળી અને બધા પદાર્થોને પવિત્ર બનાવનાર છે આથી બધા દ્વારા પૂજ્ય છે. સર્વત્ર વ્યાપી અજિનદેવને અમે ધી વહે સંચિત કરી પ્રદીપ્ત કરીએ છીએ. હે અજિનદેવ ! સમર્પિત ધીની આહૃતિઓ શાંતિથી ગ્રહણ કરો. મનુષ્યો દ્વારા પૂજ્ય, કાન્તિવાન, અજિનદેવ જ્યારે તેજસ્વીરૂપમાં પ્રગટ થાય છે ત્યારે કોઈ સ્પર્શ કરી શક્તં નથી. હે અજિનદેવ આપ શત્રુ નિવારક શક્તિથી શત્રુઓ ઉપર વિજય પ્રાપ્ત કરી અમારી સ્તુતિઓને ગ્રહણ કરો. અમે આપની મનુની જેમ દૂતરૂપમાં સ્તુતિ કરીએ છીએ. મધુરતાયુક્ત, ધનદાતા અજિનદેવને અમે સ્તુતિપૂર્વક ઘૃતની આહૃતિ પ્રદાન કરીએ છીએ.

સૂક્ત-૧૧ : હે ઈન્દ્રદેવ ! તમે અમારું આ નિવેદન સ્વીકારો, અમને તિરસ્કૃત કરશો નહિ. ધન-દાન સમયે અમે આપના કૃપાપાત્ર રહીએ. અંજલિરૂપે આપાયેલ હવ્ય આપની શક્તિ વધારે. હે ઈન્દ્રદેવ ! જળને રોકનાર અહિ (અસુર)ના બંધનો તોડીને આપે જળને મુક્ત કર્યું. તેને ભૂમિ પર વહેવડાયું. સ્તુતિઓથી વૃદ્ધિ પામતા તમે, પોતાની જતને અમર સમજનાર ઘમંડી અસુરને તમે ધરાશાયી કરી દીધો. હે વીર ઈન્દ્રદેવ ! જે સ્તુતિઓથી આપ આનંદિત બનો છો અને દુદ્રદેવ જે સ્તુતિની કામના કરે છે તે સ્તુતિઓ આપના માટે આ યજમાં અમે ગાઈએ છીએ. અને કુશનું આદાનપ્રદાન કરીએ છીએ. અમે તુર્ત જ આપનું સંરક્ષણ મેળવી અત્ર અને ગૃહ પ્રાપ્ત કરીએ. હે ઈન્દ્રદેવ ! યજસ્થળ શત્રુ અખુદને ઈન્દ્રદેવે જાતે આગળ વધતો અટકાવી, તેને માયો હતો. અંગિરાઓના મિત્ર ઈન્દ્રદેવે, (જેમ) સૂર્યદીવ પોતાના રથનું પૈકું ધુમાવે તેવી રીતે પોતાનું વજ ધુમાવી અસુરોનો નાશ કર્યો. હે ઈન્દ્રદેવ ! યજ સમયે આપના દ્વારા સ્તોતાઓને આપવામાં આવતી ઐશ્વર્યયુક્ત દક્ષિણા ખરેખર ઉત્તમ ધન પ્રાપ્ત કરાવે છે. સ્તોતાઓની સાથે અમને પણ ઐશ્વર્યયુક્ત દક્ષિણા પ્રદાન કરો, જેથી અમે યજમાં મહાન પરાક્રમ પ્રદાન કરનાર સ્તોત્રોનું ગાન કરીએ.

સૂક્ત-૧૨ : હે મનુષ્યો ! પોતાના પરાક્રમના પ્રભાવથી ખ્યાતિ પ્રાપ્ત મનસ્વી ઈન્દ્રદેવે ઉત્પત્ત થતાં જ પોતાના શ્રેષ્ઠ કર્મોથી દેવતાઓને અલંકૃત

કરી લીધા હતા. તેમની શક્તિથી આકાશ અને પૃથ્વી બત્રે લોક ભયભીત થયા હતા. હે મનુષ્યો ! આ ઈન્દ્રદેવે જ વિશાળ આકાશને માણ્યું, દુલોકને પારણ કર્યું અને ભૂકુંપોથી કંપતી પૃથ્વીને મજબૂત આદાનપદાન કરી આગ ઓકતા પર્વતોને સ્થિર કર્યા. સાત નદીઓને સૂર્યનાં સાત ડિરણોની જેમ બળવાન અને ઓજસ્વીરૂપમાં પ્રભાવિત કરી અને જેમણે દુલોક તરફ જતી રોહિણીને પોતાના હાથમાં રહેલા વજથી રોડી લીધી હતી. તે ઈન્દ્રદેવ જ હતા. જે સોમયજ્ઞ કરનાર અને સોમરસ તૈયાર કરનાર યાજકને ધન આપે છે તેવા સત્યસ્વરૂપ ઈન્દ્રદેવ ! અમે સંતતિયુક્ત પ્રિયજનોની સાથે સહેવ આપના પશોગાન કરીએ.

સૂક્ત-૧૩ : વરસાદથી સોમ ઉત્પત્ત થાય છે. આ સોમ જળ દ્વારા વૃદ્ધિ પામે છે. શ્રેષ્ઠ રસવાળી લતા (સોમવલ્લી) લસોટીને સોમરસ કાઢવામાં આવે છે. આ પ્રશંસનીય સોમરસ ઈન્દ્રદેવનો હવિષ્યાન છે. બધી નદીઓ પ્રવાહિત થઈને જાળો કે સમુદ્રને પેટભરીને ભોજન કરાવે છે. હે ઈન્દ્રદેવ ! આ અભૂતપૂર્વ કાર્ય કરનાર આપ પ્રશંસા યોગ્ય છો. હે બહુકર્મા ઈન્દ્રદેવ ! તમે હસ્યુથોના ઉદેશ્યથી, નુમરના પુત્ર રાહસવસુનો, બળશાળી વજથી નાશ કરી અગ્રાદી મેળવ્યા હતા. હે ઈન્દ્રદેવ ! આપ મહાન ઐશ્વર્યશાળી છો. શ્રેષ્ઠ કાર્યો નિમિત્તે અમને ધન પ્રદાન કરો. અમે સહેવ તમારી પારોથી ધન પ્રાપ્ત કરવાની કામના કરીએ છીએ. અમે યજમાં પુત્ર-પૌત્રો સહિત સ્તોત્રોનું ગાન કરી આપની સ્તુતિ કરીએ છીએ.

સૂક્ત-૧૪ : હે અધ્વર્યુગુણો ! સહેવ સોમ-પાનની કરમના કરનાર વીર ઈન્દ્રદેવને ભરપૂર માત્રામાં સોમરસ અને પાત્રોમાં હર્ષદ્વાયક અનુ પ્રદાન કરો. ઈન્દ્રદેવની ઈચ્છાનુસાર તેમને ચુખવર્ષક સોમની આહુતિઓ પ્રદાન કરો. જે ઈન્દ્રદેવ અશ્વ, પ્રજાશોષક શુષ્ણા, બાહુરહિત અહિ, પિપુ, નામુચિ તથા રુધિકા નામના રાક્ષસોનો વધ કર્યો તે ઈન્દ્રદેવને વિભિત્ત હવિષ્યાનોની આહુતિઓ સમર્પિત કરો. મહાન ઐશ્વર્યશાળી ઈન્દ્રદેવ ! શ્રેષ્ઠ કાર્યો માટે અમને ધન પ્રદાન કરો. અમે પુત્ર-પૌત્રો સહિત ઉત્તમ સ્તોત્રો દ્વારા આ યજમાં આપની આતુતિ કરીએ છીએ.

સૂક્ત-૧૫ : ઈન્દ્રદેવ સોમરસના પાનથી ઉત્સાહિત થઈને થાંબલા કાગર દુલોક અને અંતરિક્ષને સ્થિર કર્યા અને આ બત્રે લોકમાં પોતાની મતાને અનુપ્રાણિત કરી તથા પૃથ્વી લોકને ધારણ કરી તેનો વિસ્તાર કર્યો.

ઈન્દ્રદેવ પોતાના પરાક્રમથી નદીનો પ્રવાહ ઉત્તરાભિમુખ કર્યો. સોમરસ પાનથી આનંદિત ઈન્દ્રદેવ પોતાની દૃતગામી સેનાઓ દ્વારા ઉધાની નિર્બળ સેનાઓનો નાશ કરી તેના રથને છિન્નાભિન્ન કર્યો હતો. અંગ્રાઓ આદિની સુતિઓથી પ્રસન્ન થઈને તથા સોમપાનથી ઉત્સાહિત થઈ ઈન્દ્રદેવ પર્વતોના મજબૂત દ્વાર ખોલી નાખી અસુરોએ મૂકેલા અવરોધો દૂર કરી 'વલ' નામના અસુરને વિરીળ કરી નાખ્યો હતો.

સૂક્ત-૧૬ : અમે દેવોમાં સર્વશ્રેષ્ઠ ઈન્દ્રદેવ માટે અત્યંત દીપ્તિમાન અજિનમાં સુંદર સુતિઓ સાથે આહૃતિઓ સમર્પિત કરીએ છીએ. તે સનાતન શક્તિ સંપત્તિ, ક્યારેય નષ્ટ ન થનાર, શત્રુનાશક અને સોમ વડે તૃપ્ત ઈન્દ્રદેવનું તમારા સંરક્ષણ માટે આવાહન કરીએ છીએ. શાત્રુનાશક, પૂજ્ય, બળશાળી અને સુત્ય ઈન્દ્રદેવ માટે યજ્ઞ કરીએ છીએ. હે યજ્માન ! તમે દેવગણોને સોમરસ પ્રદાન કરો અને હવિષ્યામની આહૃતિઓ સહિત ઈન્દ્રદેવની સુતિ કરો. હે ઈન્દ્રદેવ ! આપ બળશાળી અને તેજસ્વી સોમનું પાન કરો. હું શતકર્મા ઈન્દ્રદેવ ! જેવી રીતે ગાય ઘાસ ખાઈને સંતુષ્ટ થયા પછી વાણીરાને દૂધ પીવાવવા પહોંચ્યો જાય છે, તેવી રીતે તમે વિપત્તિઓ આવતા પૂર્વે જ અમારી પાસે પહોંચ્યો. હે ઈન્દ્રદેવ ! જેમ પત્નીઓ પતિઓને હર્ષિત કરે છે તેવી રીતે અમે ઉત્તમ સ્તોત્રોથી આપને પ્રસન્ન કરીએ છીએ.

સૂક્ત-૧૭ : ઈન્દ્રદેવ સૌથી પ્રથમ પોતાનું બળ વધારવા સોમરસનું પાન કર્યું હતું, તેમનું આ બળ સદૈવ ટકી રહો. શત્રુનાશક ઈન્દ્રદેવે સંગ્રહમાં પોતાના શરીર પર કવચ ઘારણ કર્યું અને પોતાની મહત્તમાથી ઘુલોકને મસ્તક પર ઘારણ કર્યું. જેવી રીતે માતા-પિતાની સાથે રહેતી પુની પોતાનાં મા-બાપ પાસે જ આજીવિકાની યાચના કરે છે તેવી રીતે હે દેવ ! અમે તમારી પાસેથી ઐશ્વર્યની યાચના કરીએ છીએ. અમારા માટે ઉપયોગી અન્ત અને શ્રેષ્ઠ ધન પ્રદાન કરો.

સૂક્ત-૧૮ : પ્રાતઃકાળમાં નવો રથ (યજ્ઞ) નિયોજિત થાય છે. જેમાં ચાર યુગ, ત્રણ ચાબુક, સાત રષિમાંથી અને દરસ ચંક છે. આ ઈષ્ટ પ્રયોજન માટે ગતિ અનુરૂપ આગળ વધી છે, તે મનુષ્યોને સ્વર્ગ સુધી પહોંચાડે છે. ઈન્દ્રદેવના સુખપૂર્વક આવાગમન માટે સુતિઓના માધ્યમથી તેમના રથમાં બત્રે ઘોડાને જોડવામાં આવ્યા છે. હે ઈન્દ્રદેવ ! અમારા સિવાય અન્ય કોઈ પણ મેઘાવી સ્તોત્રા આપને સારી રીતે તૃપ્ત કરી શકતો નથી. ઈન્દ્રદેવ સાથે

અમારી મૈત્રી અતૂટ રહો. અમે તેમના ઉત્તમ જમણા હાથ પાસે રહીએ. ઈન્દ્રદેવ દ્વારા અમને સહેવ દાન મળતું રહે. તેમના સંરક્ષણમાં અમે પ્રત્યેક પુછમાં વિજય મેળવીએ.

સૂક્ત-૧૯ : સોમરસને તૈયાર કરનાર જ્ઞાની યજમાન દ્વારા આનંદ પ્રદાન કરવા આપવામાં આવેલ અમને ઈન્દ્રદેવ ગ્રહણ કરે તે ઈન્દ્રદેવ અને જ્ઞાની યજમાનને ઉત્તમ સ્થાન પ્રાપ્ત થાબ. તે તેજસ્વી ઈન્દ્રદેવે, સારથી કૃત્સ માટે શુષ્ણા (શોષક), અશુષ્ણ (નિષ્ઠુર), કુયવ (કુધાન્ય) નામના અસુરોનો સોહાર કર્યો અને દિવોદાસ માટે શમભરાસુર (અશાંતિ પેદા કરનાર)ના નવ્યાશુ નગરોનો ધ્વંસ કર્યો.

સૂક્ત-૨૦ : હે ઈન્દ્રદેવ ! જેવી રીતે અમની કામના રાખનારા પોતાનો રથ અમથી ભરી હે તેવી રીતે અમે સ્તોત્રાજન બુદ્ધિથી તેજસ્વી થઈને તમારા દારા સુખની કામનાથી તમને હવિ પ્રદાન કરીએ છીએ. અમારા આ કાર્યને તમે સારી રીતે જાણો છો. અંગિરાઓની સ્તુતિઓ સ્વીકારીને ઈન્દ્રદેવ શ્રેષ્ઠ માર્ગદર્શક તરીકે અંગિરાઓના જ્ઞાનમાં વૃદ્ધિ કરે છે. આ સ્તુત્ય ઈન્દ્રદેવ સૂર્યને ઉદ્ઘિત કરાવી, ઉખાને હરાવી 'અશાસુર'નો નાશ કરે છે.

સૂક્ત-૨૧ : હે યાજકો ! સમસ્ત વિશ્વને જીતનાર, ધનેનો વિજય કરનાર, સંગઠિત રૂપમાં વિજય પ્રાપ્ત કરનાર, મનુષ્યને જીતનાર, ઉર્વર ભૂમિને જીતનાર, ધોડા અને ગાયોને જીતનાર અને જળતત્ત્વને પોતાના વશમાં કરનાર ઈન્દ્રદેવને તેજસ્વી સોમ પ્રદાન કરો.

સૂક્ત-૨૨ : બળવાન પૂજનીય ઈન્દ્રદેવે ત્રણે લોકમાં વ્યાપ્ત, વૃષિદાયક, દિવ્ય સોમને જવના સારભાગ સાથે મેળવીને વિષયુદ્ધેવની સાથે ઈન્દ્રાનુસાર પાન કર્યું. આ સોમે મહાન ઈન્દ્રદેવને શ્રેષ્ઠ કાર્ય કરવા પ્રેરિત કર્યા. ઉત્તમ દિવ્ય ગુણોથી યુક્ત દિવ્ય સોમરસ વડે ઈન્દ્રદેવ પ્રસન્ન થાય છે.

બ્રહ્માસ્પતિ (બૃહસ્પતિ)

સૂક્ત-૨૩ : હે બ્રહ્માસ્પતિ ! આપ ગણોનાં પણ ગણપતિ અને વિવિધોમાં શ્રેષ્ઠ કવિ છો. આપ અનુપમેય, શ્રેષ્ઠ અને તેજસ્વી મંત્રોના સ્વામી છો, આથી અમે આપનું આવાહન કરીએ છીએ. અમારી પ્રાર્થના સ્વીકારી રૂપા-સાધનો સહિત અમને સંરક્ષણ પ્રદાન કરો. હે બૃહસ્પતિદેવ ! પાપપૂર્ણ જીવનારને અને અશાનમય અંધકારને વિવિધ ઉપાયોથી નષ્ટ કરીને, દુષ્

પુરુષોને ભય પમાઉનાર, શત્રુઓના નાશક, રાક્ષસનો વધ કરનાર, સુદૃઢ કિલ્લાઓને ધ્વસ્ત કરનાર અને યજના પ્રકાશક તથા સુખદાયી આપ રથમાં બિરાજમાન થાવ છો. અમે આપને અમારા શરીરના પાલક માનીએ છીએ, આપને પ્રિય ગૃહપતિ તરીકે સ્વીકારીએ છીએ. તમે દેવતાઓની નિંદા કરનારાઓનો નાશ કરો. દુષ્ટ આચરણવાળાને સુખ પ્રાપ્ત ન થાવ, તેમનો નાશ કરો. હે સંસારના નિયંતા બ્રહ્મણસ્પતિ દેવ ! દેવગણ જેને પોતાનું સંરક્ષણ પ્રદાન કરે છે તેમનું બધી રીતે કલ્યાણ થાય છે. તમે અમારા સૂક્તોનો સ્વીકાર કરી અમારા પુત્રોને પરિપુષ્ટ કરો જેથી ઉત્તમ સંતતિથી યુક્ત બનીને અમે યજમાં આપના મહિમાનું ગાન કરી શકીએ.

સૂક્ત-૨૪ : હે બ્રહ્મણસ્પતિ ! તમે વિશ્વના સ્વામી છો. અમારી સુતિને તમે સ્વીકારો અને તેને સફળ બનાવો. તમારી શક્તિથી તમે રાક્ષસોને વશમાં કર્યા હતા. બૃહસ્પતિના કર્મથી દઢ પર્વત શિથિલ બને છે, રિથર વૃક્ષ તૂઠી જાય છે, તમે ગાયોનો ઉલ્લાર કર્યો હતો. અને બલાસુરનો નાશ કર્યો હતો. બૃહસ્પતિના ઘનુષ્ણની દોરી સત્યની બનેલી છે. આ ઘનુષ્ણ દ્વારા તમે જે હૃદ્યથી તે મેળવી લો છો. બૃહસ્પતિ અલગ-અલગ પદાર્થોને એકત્ર કરે છે અને લેગા કરેલા પદાર્થોને જુદા પાડે છે. બૃહસ્પતિનું ઘન વ્યાપા, પૌઢ, મુખ્ય અને સુલભ છે. મહાન કર્મ કરનારા બૃહસ્પતિનો મંત્ર તેમની ઈશ્યાનુસાર ફળ આપે છે. બૃહસ્પતિ બળવાન અને નિર્બળ બત્તે પ્રકારના સ્તોત્રાઓની રક્ષા કરે છે. હે બૃહસ્પતિ ! અમને એવા ઘનના સ્વામી બનાવો જે અત્યુક્ત હોય. હે બૃહસ્પતિ ! તમે વિશ્વના નિયંત્રક છો. તમે આ સૂક્તને સ્વીકારો અને અમારા સંતાપનોને આશીર્વદ આપો.

સૂક્ત-૨૫ : જેઓ બ્રહ્મણસ્પતિદેવને મિત્ર બનાવી લે છે, તેઓ અજિને પ્રજ્યાવિત કરી શત્રુઓનો સંહાર કરવામાં સમર્થ બને છે. અને જ્ઞાનવાન થઈ હવી પ્રદાન કરવા સમૃદ્ધ પ્રાપ્ત કરે છે. પુત્ર-પૌત્રાદિની વૃદ્ધિ થાય છે. આવા યજમાન પોતાના બળશાળી પુત્રો દ્વારા હિંસક શત્રુના વીર પુત્રોનો નાશ કરે છે. તે ગોધનથી સમૃદ્ધ બની જ્ઞાનવાન થાય છે. બ્રહ્મણસ્પતિદેવ તેમને સુસમૃદ્ધ બનાવે છે.

સૂક્ત-૨૬ : બ્રહ્મણસ્પતિદેવની સુતિ કરનાર સજ્જન સ્તોત્ર % દેવગણનું પૂજન કરે છે. દેવગણોને નહિ માનનારા અને હિંસકોનો સંહાર કરે છે. ઉત્તમ સંરક્ષણ પ્રદાન કરનાર હે બ્રહ્મણસ્પતિ દેવ યુદ્ધમાં તમે દુધા॥

શત્રુઓનો સંહાર કરો છો. યાજીક (શ્રેષ્ઠ કાર્ય કરનાર) જ યજ્ઞ ન કરનાર (કુસંગળી) વ્યક્તિઓના ઐશ્વર્યનો ઉપભોગ કરે છે. જે યાજક શ્રદ્ધા ભાવનાથી દેવોના પાલનકર્તા બ્રહ્મણસ્પતિ દેવને હવ્ય સમર્પિત કરે છે, તેને વ્યક્તિઓ, સમાજ દ્વારા અને સંતતિ દ્વારા ઐશ્વર્યની પ્રાપ્તિ થાય છે અને દરેક મનુષ્યનો સહયોગ મળે છે.

આદિત્યગણ

શ્રૂત-૨૭ : હે અર્થમા દેવ, મિત્ર દેવ અને વરુણદેવ ! તમે અમને વિઘ્નોથી રહિત, સરળ અને સુગમ માર્ગોથી લઈ જાવ. હે આદિત્યગણ ! તમે અમને સન્માર્ગ પર ચાલવાની ગ્રેરણા આપો અને નાશ ન પામે તેવું સુખ પ્રદાન કરો. હે તેજસ્વી પુત્રો વાળી (દેવોની માતા) અદિતિ અને અર્થમાદેવ ! અમે દ્વૈપકરી શત્રુઓને પાર કરી જઈએ તેવો માર્ગ બતાવો. અમે મિત્રદેવ અને વરુણદેવના સંરક્ષણમાં શત્રુઓથી પીડામુક્ત બનીએ અને સુસંતતિ રહિત મહાન સુખ મેળવીએ. જે તેજસ્વી યાજકોને ધન પ્રદાન કરે છે, જે સહેવ સમૃદ્ધશાળી રૂપમાં વૃદ્ધિ પામે છે, તેવા (આદિત્યગણ) સ્તુત્ય, ધન પ્રદાતા, ધનિક રથમાં પ્રતિષ્ઠિત રથી સમાન શ્રેષ્ઠ કાર્યોમાં સહેવ અગ્રણી રહે છે. જે આદિત્યગણોના પથાનુગામી બને છે તે દીપ્તિમાન, હિંસા રહિત, ઉત્તમ સંતતિયુક્ત, દીર્ઘાયુ, પોષક અને અને શ્રેષ્ઠ કર્માને પ્રાપ્ત કરે છે. તેનો નાનાકથી અથવા દૂરથી કોઈ શત્રુ વધ કરી શકતો નથી.

ધરુણ

શ્રૂત-૨૮ : સ્વયં પ્રકાશિત એવા આદિત્યગણ પોતાના સામર્થ્યથી બાળી વિનાશકારી શક્તિઓને દૂર કરો. આ સ્તોત્ર એવા દૂરદર્શી આદિત્યગુણ માટે છે. યાજીકો માટે અત્યંત સુખદાયી, પોષણકારી વરુણદેવની સ્તુતિઓ દ્વારા અમે પ્રાર્થના કરીએ છીએ. હે શ્રેષ્ઠ નાયક વરુણદેવ ! અનેક લોકો જીવાની પ્રશંસણ કરે છે. અમે વીર સંતતિયુક્ત બનીને આપના આશ્રયમાં હોયાએ. હે અદિતિ પુત્રો ! અમે મિત્રભાવની આપની પાસે ઈચ્છા કરીએ છીએ અને અમારા અપરાધો તેમજ પાપો માટે ક્ષમા માંગીએ છીએ. હે વરુણદેવ ! બધાને સંતુષ્ટ કરનાર, ઐશ્વર્યશાળી દાનવીરની સુખ-સમૃદ્ધિની અમે સારેપ ઈર્ષા ન કરીએ, તેમને બંધુવત માનીએ. હે વરુણદેવ ! આવશ્યક ધન મળા પછી અમે અહંકારી ન બનીએ, શ્રેષ્ઠ સંતતિ રહિત યજ્ઞમાં દેવોની સ્તુતિ કરીએ.

વિશ્વેદેવા

સૂક્તા-૨૬, ૩૧ : હે વ્રતધારી, સર્વત્ર ગમનશીલ આદિત્યગણ ! ગુપ્ત રહસ્યની જેમ અમારાં પાપોને અમારાથી દૂર કરો. હે મિત્ર અને વરુણદેવો ! આપના મંગળકારી કાયોને જાડી સંરક્ષણ માટે આપનું આવાહન કરીએ છીએ. અમારી પ્રાર્થના સ્વીકારો. હે દેવગણ ! આપ શ્રેષ્ઠ બુદ્ધિવાળા, તેજસ્વી છો અને દ્વૈષિઓના કપટને ખુલ્લાં પાડી દો છો. આપ શત્રુનાશક છો, આથી શત્રુઓનો સંહાર કરો અને અમારા વર્તમાન તેમજ ભવિષ્યને સુખમય બનાવો. હે દેવગણ ! અગાઉ કરેલા અમારાં કર્મથી અમે આપનો કેવી રીતે આદર-સત્કાર કરીએ ? હે મિત્ર, વરુણ, આદિતિ, ઈન્દ્ર અને મરુદુગણો ! તમે બધા દેવગણ અમારું કલ્યાણ કરો. જ્યારે વનમાં રહેનારાં પક્ષીઓની જેમ અમારો રથ જ્યારે અત્ર મેળવવા એક સ્થળથી બીજા સ્થળે જાય છે ત્યારે આદિત્ય, રુદ્ર અને વસુઓની સાથે સંયુક્તરૂપથી તમે અમારા રથની રક્ષા કરો. સર્વદ્ધા, ઉત્તમ કર્મ ઈન્દ્રદેવ તમે મરુતોના પરાક્રમથી યુક્ત થઈને ઘુલોકથી આવી અમારા રથમાં બિરજમાન થાવ અને અમને ધન-ધાન્યથી સંપત્તિ બનાવી શ્રેષ્ઠ સંરક્ષણ આપો. હે પૂજ્ય દેવગણો ! આપ સહૃદ વડે સ્તુત્ય છો, આથી અમે આપની સ્તુતિની કામના કરીએ છીએ. અત્ર અને બળની કામનાથી યશસ્વી મનુષ્યોએ આપના માટે સ્તુતિઓ રચી છે. રથમાં જોડાયેલા ઘોડાની જેમ અમે હુમેશા કર્મમાં જોડાયેલા રહીએ.

ઇન્દ્ર, ધાવા-પૃથ્વી, વાચુ આદિ

સૂક્તા-૩૦, ૩૨, ૩૬, ૪૧ : જ્યો પ્રેરક, તેજસ્વી અને સર્વ પ્રેરક વૃત્તહન્તા, ઈન્દ્રદેવ નિમિત્તના યજ્ઞાદિકર્મ ક્યારેય રોકાતા નથી. જ્યારથી યજ્ઞાદિ કર્મ પ્રચાલિત બન્યા છે, ત્યારથી યાજકગણ સદૈવ યજ્ઞ કર્મ કરે છે. જે વૃત્ત (ઇન્દ્રદેવના શત્રુ)ને અત્ર પ્રદાન કરે છે તેમની વાત ઈન્દ્રદેવને માતા અદિતિ કહી દે છે. નદીઓ ઈન્દ્રદેવની ઈચ્છા અનુસાર પોતાનો માર્ગ બનાવી નિરંતર સમુદ્રની તરફ પ્રવાહિત થાય છે. જો ગુંગૂ, જો સિમીવાલી, જો રાકા, જો સરસવતી આદિ દેવીઓ છે. અમારા સંરક્ષણની કામનાથી તેઓને અમે આવાહિત કરીએ છીએ. ઈન્દ્રાણી અને વરુણાની દેવીઓને પણ અમે કલ્યાણની ઈચ્છાથી આવાહિત કરીએ છીએ. હે યશસ્વી મરુતો ! તમે અમારી પાસે આવો અને કુશના આસન પર બિરાજ સુશોભિત થાય. હે ત્વષ્ટા દેવ ! તમે દેવગણો અને દેવી શક્તિઓના સોમરસનું પાન કરી હર્ષિત બનો. હે

અધિનીકુમારો ! હે સત્યસેવી રૂદ્રદેવો ! જે સોમરસનું પાન યજ્ઞમાં નેતૃત્વ પ્રદાન કરનારા લોકો કરશે તે સોમરસને ગાયો અને અશ્વોથી યુક્ત રથમાં તમે સારી રીતે લાવો. હે સંપૂર્ણ દેવગણો ! પવિત્રતા પ્રદાન કરનાર આ યજ્ઞમાં આનંદદાયી, તીક્ષ્ણ તથા મધુર સોમરસ તમારા માટે તૈયાર કર્યો છે. તમે બધા આવો અને ઈચ્છાનુસાર સોમરસનું પાન કરો. હે માતા સરરસ્વતી ! આપ અને અને બળ પ્રદાન કરી સત્યમાર્ગ પર ચાલનાર છો. આથી દેવોને પ્રિય લાગતા, ગૃત્સમદ ઋષિઓ રચેલા ઉત્તમ સ્તોત્ર અમે આપને સંભળાતીએ નાથે, તેનો આપ સ્વીકાર કરો. હે ઘાવા-પૃથ્વી ! સુખના સાધક અને આકાશ ગુણી અમારા હવિને સ્પર્શ કરાવનાર યજ્ઞને આજે આપ બતે દેવો સુધી લઈ શકોયો.

૩૫

સૂક્તન-૩૩ : હે મરુતોના પિતા રૂદ્રદેવ ! અમને તમારું સુખ પ્રાપ્ત થાવ. અમને સૂર્યના ઉત્તમ પ્રકાશથી ક્યારેય દૂર ન કરશો. અમારી વીર સંતતિ ગ્રામમાં શત્રુઓને પરાજિત કરે. અમે ઉત્તમ સંતતિથી પ્રસિદ્ધ પ્રાપ્ત કરીએ. હે રૂદ્રદેવ ! વૈઘોથી પણ ઉત્તમ વૈઘ તરીકે તમને અમે જાળીએ છીએ. આથી પૌષધિઓ દ્વારા અમારી સંતતિને બળવાન બનાવો. અમે ખોટી અને નિંદિત સ્તુતિઓથી ઔપધિઓ દ્વારા અમારી સંતતિને બળવાન બનાવો. અમે ખોટી મન નિંદિત સ્તુતિઓથી આપને ગુર્સે ન કરીએ. સાધારણ લોકોની જેમ પોતાવીને પણ અમે આપને કોષિત ન કરીએ. જે રૂદ્રદેવને હવિષ્યાત્ર સમર્પિત હોયને સ્તુતિઓ દ્વારા આવાહિત કરવામાં આવે છે તેમને અમે સ્તોત્રો દ્વારા પણ પણ કરીએ. કોમળ હૃદયવાળા, તેજસ્વી, હસમુખ સ્વભાવવાળા અને ઉત્તમ પ્રકારથી બોલાવવા યોગ્ય રૂદ્રદેવ ઈષણીઓ દ્વારા અમારી હિંસા ન કરાવો. હે તેજસ્વી, સુખકારી, સર્વજ્ઞ અને પ્રાર્થના સ્વીકારનારા રૂદ્રદેવ ! તમે અમને એવું માર્ગદર્શન આપો જેથી અમે કોષિત ન શક્યાં, તમે અમને નાચ ન કરો. અમે ઉત્તમ સંતતિ સહિત યજ્ઞમાં આપની ઉત્તમ સ્તુતિઓ ગાઈએ.

મરુતુંગાય

સૂક્તન-૩૪ : હે સુવર્ણ આભૂષણોથી અલંકૃત મરુતો ! જેવી રીતે ધૂલોક વાણોથી સુશોભિત થાય છે, તેવી રીતે આપ મેઘમાં વિઘ્નમાન વિદ્યુતથી વાણાયમાન છો. આપને રૂદ્રદેવે પૃથ્વીના ઉદરમાંથી ઉત્પત્ત કર્યા છે, આપ જ મારું ભક્તક અને જળની વૃષ્ટિ કરનારા છો. હે મરુદુગણો ! આપ ગાયના

હું ધાશયનું દોહન કરી દૂધ પીવો છો અને બધા પ્રત્યે મિત્રભાવ રાખો છો. તમે સ્તોતાઓની નિંદા કરનારાની હત્યા કરી હતી અને ત્રિત નામના ઋષિના શત્રુઓનો સંહાર કર્યો હતો. તમારું આ આશ્વર્યજનક પરાક્રમ સર્વવિદિત છે. દરે ઈન્દ્રિયોને પોતાના વશમાં કરનાર અદ્વિતીય વીરો (મરુતો)એ પહેલા યજ્ઞ કર્યો હતો. ઉધાકળનો પ્રારંભ થતાં જ તેઓ અમને પ્રેરિત કરો. જેવી રીતે ઉધાના અરુણાભ કિરણો અંધારી રાત્રીને દૂર કરે છે, તેવી રીતે મરુદ્વગણ પોતાના તેજસ્વી કિરણોથી સંપૂર્ણ વિશ્વને પ્રકાશિત કરે છે. કુદ્વુત્ર આ મરુદ્વગણ અરુણાભ વસ્ત્રાલંકારોથી સુશોભિત થઈને જળના નિવાસસ્થાન મેઘમાં વિસ્તાર પામે છે. આ મરુદ્વગણ પરસ્પર મળીને વેગયુક્ત બળથી જળ લાવતી વખતે હર્ષદાયક અને મનોહર સૌંદર્ય ધારણ કરે છે. હે મરુદ્વગણો ! આપ જે સમર્થ સંરક્ષણથી યાજકને પાપથી બચાવો છો; જે સંરક્ષણથી સ્તોતાઓને નિંદા કરનારાઓથી મુક્ત કરો છો, તેવું સમર્થ સંરક્ષણ અમને પણ પ્રદાન કરો.

અપાનપાત (અજિન), દ્રવિષોદા (ધનપ્રિય) અજિન આઉ

સૂક્તન-૩૫, ૩૭ : અત્ર અને બળની કામનાથી અમે આ સ્તુતિઓનું ગાન કરીએ છીએ. દુતગામી અપાનપાત્ર (અજિન) દેવ, અમારી સ્તુતિઓનું સ્વીકાર કરી અત્રાદિથી પુષ્ટ બનાવો અને અમને ઉત્તમ રૂપ પ્રદાન કરો. આ અપાનપાત્ર દેવ માટે અમે ભાવપૂર્વક રેચેલા મંત્રનું ગાન કરીએ છીએ, જેનો તેઓ સ્વીકાર કરે. આ અપાનપાત્ર દેવે પોતાની અસુર સંહારક શક્તિના મહિમાથી સમસ્ત લોક (ભુવનો)ને ઉત્પત્ત કર્યા છે. ત્રણ દેવીઓ (ઇણા સરસ્વતી અને ભારતી) દુઃખ રહિત અપાનપાત્ર દેવ માટે અત્ર ધારણ કરે છે જેવી રીતે જળના પ્રવાહમાં કોઈ પદાર્થ સરળતાથી આગળ વધે છે, તેવી રીતે આ ત્રણો દેવીઓ આગળ વધે છે. અપાનપાત્ર દેવ જળમાં ઉત્પત્ત થતું અમૃતનું સહૃદ્ય પ્રથમ પાન કરે છે. આ અપાનપાત્ર દેવ દ્વારા જ અશ્વનો જળ થાય છે. આ અશ્વ ઉત્તમ સુખદાયી છે. હે અપાનપાત્ર દેવ ! તમે હિંસા અને દોહીઓથી સ્તોતાઓની રક્ષા કરો. અપરિપ્રક્રવ બુદ્ધિવાળા, અસાચ આચરણવાળા અને અદ્વાની વ્યક્તિ આ અહિંસનીય અપાનપાત્ર દેવને પ્રાપ્ત કરી શકતા નથી. વૃષ્ટિ કરવામાં સમર્થ અપાનપાત્ર દેવ જળથી સંપૂર્ણ વાયુમંડળને ઉત્પત્ત કરે છે. આ અપાનપાત્ર દેવ નાના બાળકની જેમ સમુપાસેથી જળ ગ્રહણ કરી સમસ્ત દિશાઓમાં જળ પહોંચાડે છે. એ અપાનપાત્ર દેવ તેજસ્વી બનીને આ લોકમાં અન્ય રૂપે વસે છે. હે અજિનદેવ

તમે ઉત્તમ પ્રકારનું આશ્રય પ્રદાન કરો છો. આથી સંતતિના લાભ માટે અમે આપની પાસે આવ્યા છીએ. દેવગણોનું કલ્યાણકારી સંરક્ષણ અમને પ્રાપ્ત થાવ અને આપની અનુંગપાથી ઐશ્વર્યશાળી (લોકો) પણ અમારી સાથે સારો બ્યલાર કરો. અમે શ્રેષ્ઠ સંતતિ મેળવી યજ્ઞમાં દેવગણોનું યશોગાન કરીએ. જે અજિનદેવને અમે પહેલા બોલાવ્યા હતા તેમને જ અત્યારે પણ આવાહિત કરીએ છીએ. ખરેખર આ અજિનદેવ યાજકોને ધન પ્રદાન કરનાર અને બધાના સ્વામી છે, આવાહન યોગ્ય છે. આ દેવ માટે યાજકો દ્વારા સોમરસનું તૈયાર કરાયો છે. હે અજિનદેવ ! આ પવિત્ર યજ્ઞમાં ઋતુને અનુરૂપ સોમરસનું પાન કરો. હે દવિજોદ્ઘાદેવ ! આપ જે અચ પર આરૂઢ થાવ છો, તે તૃપ્ત બનો ! હે વનસ્પતિ દેવ ! તમે અમને હિંસિત ન બનાવો અને શક્તિશાળી બનાવો. હે શત્રુનાશક દેવ ! તમે યજ્ઞમાં પદ્ધારી યાજ્ઞિકો દ્વારા સમર્પિત કરવામાં આવેલા સોમરસનું પાન ઋતુને અનુરૂપ કરો.

સાવિત્રા

સૂક્ત-૩૮ : સંપૂર્ણ જગતને ધારણ કરનારા, પ્રકાશક અને તેજસ્વી સાવિતાદેવ બધા (પ્રાણીઓ)ને કર્મની પ્રેરણા આપતા દરરોજ ઉદ્દિત થાવ છો. દેવત્વ ધારિઓ (સ્તોત્રાઓ) માટે આ સાવિતાદેવ રણ ધારણ કરે છે. આથી બધા સ્તોત્રા પોતાના મંગળની ઈચ્છાથી યજ્ઞ કરે છે. આ તેજસ્વી સાવિતાદેવ ઊગતાની સાથે સમગ્ર વિશ્વના સુખ માટે પોતાની વિશાળ (કિરણોરૂપી) બૃજાઓને ફેલાવે છે. સાવિતાદેવતાના અનુશાસનમાં જ અત્યંત પવિત્ર જળ પ્રાણિત થાય છે તેમજ તેમના જ નિયમોમાં બંધાયેલો વાયુ પણ પ્રવાહિત થઈને આનંદ અનુભવે છે. અંધકારરૂપી રાત્રી વસ્ત્રને વાણી હોય તેમ, સમગ્ર મધ્યાશરને આબદ્ધ કરી દે છે. શાન્નિજન (આવી સ્થિતિમાં) કરવા યોગ્ય બધા ગમો અટકાવી દે છે અને ક્યારેય નહિ રોકાતા, ઋતુ વિભાગ કર્તા સાવિતાદેવનો ઉદ્ય થતાં જ સંપૂર્ણ જગત નિદ્રાનો ત્યાગ કરી દે છે. જે સાવિતાદેવનું શાસન ઈન્દ્ર, વરુણ, મિત્ર, અર્યમા અને રુદ્રદેવ પણ તોડી શકતા નથી કે શત્રુઓ પણ તોડી શકતા નથી, એવા તેજસ્વી સાવિતાદેવનું અમારા મંગળમય ભાવિની ઈચ્છાથી નમસ્કારપૂર્વક આવાહન કરીએ છીએ. હે સાવિત્રા ! તમે આપેલા ઐશ્વર્યથી સ્તોત્રાઓ અને તેમના વંશજોનું કલ્યાણ થાવ. બુલોક, બૂલોક અને અંતરિક્ષલોકનું કાન્તિયુક્ત ઐશ્વર્ય અમને પ્રદાન કરો. અમે આપની સ્તુતિ કરીએ છીએ.

અધ્યાત્મિકમાર

સૂક્તા-૩૬ : હે અધ્યાત્મિકમારો ! જેવી રીતે પક્ષી ફળોથી લદાયેલા વૃક્ષ તરફ જાય છે તેવી રીતે આપ યજ્માનો પાસે પહોંચો. બે જીવાભંડોથી ઉત્પત્ત ધ્વનિના જેમ (શબ્દનાદ કરતા) તમે શત્રુઓને વિઘ્ન પહોંચાડો. યજમાં બ્રહ્મા નામના ઋત્સ્વિક્ષ અને જનતાના હિતકારી દૂતોની જેમ આપનું ઘણાં લોકો સન્માનપૂર્વક આવાહન કરે છે. હે અધ્યાત્મિકમારો ! તમે બતે હાથોથી અમને શક્તિ-સામર્થ્ય પ્રદાન કરો. ધૂલોક અને પૃથ્વીલોકની જેમ સારી રીતે આશ્રય પ્રદાન કરો. હે અધ્યાત્મિકમારો ! જેવી રીતે તલવારને ઢોળ ચડાવી તીક્ષ્ણ બનાવાય છે તેવી રીતે અમારી સ્તુતિઓને પણ સારી રીતે પ્રતિભાશાળી બનાવો. હે અધ્યાત્મિકમારો ! તમારી કીર્તિ વધારવા માટે ગૃહ્યસમદ ઋષિએ જ્ઞાનદાયી સ્તોત્ર બનાવ્યા છે. તમે નેતૃત્વ પ્રદાન કરનારા છો. આથી આ સ્તોત્રોનો સ્વીકાર કરી તમે બતે અમારી પાસે આવો. અમે યજમાં સુસંતતિયુક્ત બનીને આપનું યશોગાન કરીએ છીએ.

સોમ-પૂષા દેવ

સૂક્તા-૪૦ : હે સોમ અને પૂષા દેવો ! તમે સમસ્ત લોકને ઉત્પત્ત કરનારા, સર્વવ્યાપી, સંપૂર્ણ સંસારના રક્ષક, સાત ઋતુ ચકોથી યુક્ત, ઈચ્છા મુજબ સંચાલિત થનારા, પાંચ લગામોવાળા રથને અમારા તરફ પ્રેરિત કરો. હે સોમ અને પૂષાદેવ ! તમારામાંથી એકે સમસ્ત સંસારને ઉત્પત્ત કર્યો છે અને બીજા સમગ્ર સંસારનું પર્યવેક્ષણ કરો છો. તમે અમને સદ્બુદ્ધ પ્રદાન કરો અને અમારાં કર્માની રક્ષા કરો. તમારી મદદથી અમે શત્રુ સેના પર વિજય પ્રાપ્ત કરીએ. સમસ્ત વિશ્વને તૃપ્ત કરનાર પૂષાદેવ અમારી બુદ્ધિને સન્માર્ગામી બનાવો. ઐશ્વર્યવાન સોમદેવ અમને ધન પ્રદાન કરો. અનુકૂળ વ્યવહાર કરનારી (દિવોની માતા) અદિતિ અમારી રક્ષા કરો. અમે સુસંતતિયુક્ત બનીને યજમાં આપનું યશોગાન કરીએ.

કપિંજલ પક્ષીઝપી ઈન્ડ

સૂક્તા-૪૨, ૪૩ : જેવી રીતે મહ્લાહ નાવને ચલાવે છે તેવી રીતે ઉપદેશ આપનાર શકુનિ વારંવાર ઉત્તમ વાણી દ્વારા પ્રેરિત કરે છે. હે શકુનિ ! તમે બધાનું કલ્યાણ કરો છો. આપને કોઈ આકમણકારી શત્રુ ક્યારેય કષ ન આપો. હે શકુનિ (ઉપદેશક) ! તમને શ્યેન (દુષ્ટ વ્યક્તિ) કે ગરુડપક્ષી (બળવાન) મારી શકે નહિ. કોઈ શસ્ત્રધારી તમારા સુધી પહોંચો.

શકે નહિ. દક્ષિણ દિશામાં પણ કલ્યાણકારી વચનો જ સંભળાવો. હે શકુનિ ! તમે ઉદ્ગતાની જેમ સામગ્રાન કરો છો અને યજ્ઞમાં ઋત્વિક્રની જેમ સ્તોત્રોનું ઉચ્ચારણ કરો છો. જેવી રીતે બળવાન અચ ઘોડી પાસે જઈને શબ્દનાદ કરે છો તેવી રીતે તમે ચારે તરફથી અમારા માટે સ્વસ્તિવાચન બોલાવો. હે શકુનિ ! જ્યારે તમે બોલો છો ત્યારે અમારા કલ્યાણનો સંકેત કરો છો. શાંત જેસો છો ત્યારે અમારી તરફ શુભ સંકેત કરો છો. ઉતૃતી વખતે (કર્કરી) એવ વાદની જેમ મધુર ધ્વનિ કરો છો કે સુસન્તતિયુક્ત અમે યજ્ઞમાં આપનું પરોગાન કરીએ.

• શ્રીજી અધ્યાય •

આગિન

સૂક્ત-૧ : હે આગિન ! હું યજ્ઞ નિમિત્તે સોમ તૈયાર કરું છું, સ્તોત્ર બોલું છું આથી મને શક્તિશાળી બનાવો. અને મારી રક્ષા કરો. હે આગિન ! તમે મેધાવી, શુદ્ધ બલયુક્ત અને આપના જન્મથી જ અમારા બંધુ છો. તમને જળમાંથી પ્રાપ્ત કર્યા છે. દેવોએ ઉત્પત્ત થતાંની સાથે જ આગિનને પ્રદીપાત્મા. આગિન યજ્માનને પવિત્ર તેજ વડે શુદ્ધ કરે છે અને તેને સંપત્તિ આપે છે. જળમાં રહેવા છતાં આગિન જળનું ભક્ષણ કરતા નથી. તેઓ નજન હોવા છતાં જળથી ધેરયેલા હોવાથી નજન રહેતા નથી. અંતરિક્ષમાં સ્થિત જળરૂપ આગિન જળવર્ષા પદી પણ અંતરિક્ષમાં જ રહે છે. આગિન ભાસ્કરરૂપમાં બધી નાજુ પ્રકાશિત છે. સુતિથી પ્રસાન થઈને તે વર્ષા કરે છે. જન્મ લેતાં જ આગિનએ જળ-ધારાઓને વહેવડાવી અને મધ્યમા નામની વાડુને ઉત્પત્ત કરી. આગિનના પિતા અંતરિક્ષ છે, જન્મદાતા બાલભાગ છે તથા ધરતી-આકાશ આગિનના બંધુ છે. આગિનરૂપી બહેનોના જોળામાં (જળમાં) શાંતચિત્ત ચૂઈ શક છે. આગિન સંપૂર્ણલોકના પિતા છે, માનવોના રક્ષક છે, મહાન છે અને માન સુંદર છે. અરણીએ આગિનને જન્મ આપ્યો, દેવતા તરત જ ઉત્પત્ત આગિનની નજીક ગયા અને તેમની સ્તુતિ કરી. હું યજ્માન હવ્યો વડે આગિનની સ્તુતિ કરું છું, તેમની પાસે મિત્રતાની યાચના કરું છું. તેઓ મારા પશુઓની જીવા કરો. હે આગિન ! તમે યજોના કેતુ, સ્તોત્રોને જાણનારા, મનુષ્યોને જાણનારા અને દેવોના કાર્યો સિદ્ધ કરનારા છો. તમે હોતાઓના ધરમાં થઈને ઘૃતથી પ્રકાશિત બનો છો. તમે રક્ષાના બધા જ સાધનો લઈને

અહીં આવો અને અમને રક્ષિત તથા યશસ્વી બનાવો. વિશ્વામિત્રના ગોત્રના વ્યક્તિ હુમેશા અજિને પ્રજીવલિત રાખે છે. એવા અજિન અમારું કલ્યાણ કરો અને અમને પશુ-ધન, સંતાન આપો.

સૂક્તન-૨ : અમે વૈશ્વાનર અજિનની સ્તુતિ કરીએ છીએ અને દેવોને બોલાવી અજિના સંસ્કાર કરીએ છીએ. અજિન અમારા માટે એવા પૂજ્ય છે જેવી રીતે અતિથિ પૂજ્ય હોય છે. અમે સુખ મેળવવા માટે અમદાયક, હિતકારક અજિનની સ્તુતિ ભારવાહી અચ્છાની જેમ કરીએ છીએ, અજિનની સેવા કરીએ છીએ. અજિનની અભિલાષા કરનારા મરણરહિત દેવોએ મહાન અજિના પાર્થિવ, વૈદ્યુતિક અને સૂર્યરૂપ ત્રણ શરીરોને પવિત્ર કરી પ્રથમને પૃથ્વી ઉપર અને બાકીના બેને આકાશમાં રાખ્યા છે. પૃથ્વી ઉપર મનુષ્યોએ અજિના સંસ્કાર એટલા માટે કર્યા જેથી તેઓ તેજસ્વી બને. વૈશ્વાનર અજિન સિંહની જેમ ગર્જના કરતા આગળ વધે છે. તે અંતરિક્ષ અને સ્વર્ગમાં ચે છે, યજમાનને ધન આપત્તા સૂર્ય રૂપમાં ભરમણ કરે છે. સ્તુતિ માટે યોગ્ય કુટિલતા રહિત, સંસારને જોવાવાળા, વિભિન્ન રંગોવાળા, મનુષ્યોનું હિત કરનારા અજિન પાસેથી હું ધન માગ્યું છું.

સૂક્તન-૩ : મેધાવી સ્તોત્રા સન્માર્ગ પ્રાપ્ત કરવા માટે યજશમાં વૈશ્વાનર અજિના સ્તોત્રનો પાઠ કરે છે. અજિન દેવદૂત બની ધરતી-આકાશ વચ્ચે ગમન કરે છે. યજોના પાલક, યજા કર્મોના કારણ, પ્રસંગતા-દાયક, સર્વજ્ઞ શત્રુહિંસક અજિને દેવોએ આ લોકમાં સ્થાપિત કર્યા છે. હે અજિન ! અમ સુપુત્ર અને દીઘધ્યુ પ્રાપ્ત કરીએ તે માટે દેવસ્તુતિ કરો, અમારા પાકના ફાયદા માટે વર્ષા કરો અને યજમાનને ધન આપો. હે વૈશ્વાનર અજિન ! તમારા આવા તેજની સ્તુતિ કરું છું જેના દ્વારા તમે સર્વજ્ઞ બન્યા છો. જે તે વડે તમે જન્મ લેતાની સાથે જ ધરતી-આકાશને વ્યાપ્ત કરી દીધું હતું.

સૂક્તન-૪ : હે પ્રજીવલિત અજિન ! તમે જાગો, તેજ વડે અમને ધા આપો, દેવોને અમારા યજશમાં લાવો. તમે દેવોના મિત્ર છો. વરુણ, મિત્ર પવિત્ર અજિનો દિવસમાં ત્રણ વાર યજ કરે છે તે અમને વર્ષા આદિ ફા આપો. પ્રિય સ્તુતિ અજિનની સમીપ જાઓ, ઈલા હવ્યથી પ્રસંગ કરવા અજિનની પાસે જાવ અને યજકર્મમાં કુશળ અજિન યજ કરો. દેવતાના અમારા યજશમાં આવો. સ્તુતિ કરાયેલા રાત્રિ અને દિવસ બને પોતાન પ્રકાશયુક્ત શરીરથી અહીં આવો. હું દિવ્ય અને મુખ્ય હોતારૂપ અજિના

પ્રસત કરું છું. ભારતી, ઈલા, સરસ્વતી ત્રણે દેવીઓ યજમાં આવી કુશના આસન પર બેસો. હે ત્વાય ! તમે પ્રસત થઈને અમને વીર્યુક્ત કરો, જનાથી અમે વીર-પુત્ર ઉત્પત્ત કરી શકીએ. હે વનસ્પતિ, હે અજિન ! દેવોની પાસે હવ્ય લઈ જાઓ. હે અજિન ! તમે દીપ્ત થઈને ઈન્દ્ર અને દેવોની સાથે એક રથમાં બેચીને જાઓ. ત્વાય પ્રસત થાવ, અમને શુદ્ધ વીર આપો, જનાથી અમે શક્તિશાળી પુત્ર ઉત્પત્ત કરી શકીએ. અજિન હોતા રૂપે યજ કરો અને વનસ્પતિઓ સુધી હવ્યને લઈ જાવ.

સૂક્તાં૫ : ઉષોદ્દય સમયે જાગેલા અજિન પ્રાતઃકાળમાં પ્રજ્વલિત બનીને અજ્ઞાન દૂર કરે છે, તે અજિનની સ્તોત્રાઓ વડે સ્તુતિ થાય છે. અજિન પ્રજ્વલિત થઈને હોતા, અધ્યર્થુ અને મિત્ર તથા વરુણ બને છે. તે પૃથ્વી, આકાશ અને યજની રક્ષા કરે છે. અજિન જગ્ઞા ઉત્પાદક અને રક્ષક છે. અજિનને ઔષધિઓ ધારણ કરે છે, તે જગ વડે વૃદ્ધિ પામે છે. અજિન અમારી જીવા કરો. અરણિથી ઉત્પત્ત એવો અજિન દેવહૃત બનીને યજમાં દેવોને બોલાવો. વાયુએ અજિનને પ્રગતાલ્યો હતો, અજિનએ પોતાના તેજથી સ્વર્ગને કર્યું. હે અજિન ! અમને ભૂમિ, પશુ અને પુત્ર આપો.

સૂક્તાં૬ : યજકતિઓ ! આપના હવ્ય-યુક્ત સુચ્ય અજિનને હવ્ય આપવા લઈ આવો. હે અજિન ! તમે પ્રજ્વલિત થાવ, તમારી સાત જવાળાઓ પુરીત બનો. ધરતી અને આકાશ અજિનને પુરુષ કરનારી ગાયો છે. અજિનનાં હી મહાન છે. હે અજિન ! તમે જ્યારે વનવૃક્ષોને બાળો છો ત્યારે તમારી જમા સૂર્યથી પણ વધી જાય છે. હે અજિન ! તેત્રીસ કરોડ દેવોને યજમાં કરી આવો.

સૂક્તાં૭ : અજિનના ઉપરથી આવતાં કિરણો ધરતી, આકાશ અને નદીઓમાં બધી દિશાઓથી પ્રવેશ કરે છે. આકાશમાં રહેનારી સૂર્ય-કિરણાંપુરુષો અજિનના ઘોડા છે, નદીઓમાં અજિનનો વાસ છે અને મધ્યમા વાણી (તીરીતાઓ દ્વારા ગવાતી અજિનની સ્તુતિઓ) રૂપ ગાયો છે જે અજિનની સેવા કરે છે. નદીઓ અજિનનું વહન કરે છે. અજિન ધરતી-આકાશમાં એવી રીતે પ્રવેશ કરે છે જેવી રીતે પુરુષ નારીની સમીપ જાય છે. યજમાન સ્તુતિને અજિન પાસે પહોંચાડે છે અને અજિન તેનાથી સુખી થાય છે અને પદ્ધી રૂપોને તે વરસાદ રૂપે વષા કરીને મનુષ્યોની પાસે મોકદે છે. હું દિવ્ય અને પૂર્ણ બને અજિનને અલંકૃત કરું છું. હોતા સોમરસથી તૃપ્ત થઈને કહે છે

કે અજિન જ સત્ય છે. હે અજિન ! ઉધાઓ તમારા માટે પ્રકાશિત થાય છે. હે અજિન ! તમે યજમાનના સમસ્ત પાપોનો નાશ કરો. હે અજિન ! અમને ગૌ, પુત્ર-પૌત્ર અને સદ્બુદ્ધિ આપો.

સૂક્ત-૮ : હે અજિન ! અમારી રક્ષા માટે અમે તમારું વરણ કરીએ છીએ. હે અજિન ! તમે દૂર રહીને પણ અમારા કાષ્ઠરૂપ અજિનમાં ઉત્પત્ત થાવ. હે અજિન ! વિશેષદેવોએ તમને જળમાં પ્રાપ્ત કર્યા હતા. જળમાં છુપાયેલા અને અરણી-મંથન વડે ઉત્પત્ત અજિનને વાયુ દેવો એવી રીતે લાવ્યા હતા જેવી રીતે પિતા પુત્રને લઈને આવે. હે અજિન ! તમે અમારા બધાનું પાલન કરનારા છો, આથી મનુષ્યોએ દેવો માટે તમને ગ્રહણ કર્યા છે. હે ઋત્સ્વિજો ! અજિનમાં હવન કરો, અજિનની પૂજા કરો. ઉત્તર દેવોએ અજિનની પૂજા કરી અને અજિનને હોતાના રૂપમાં સ્થાપિત કર્યા છે.

સૂક્ત-૯ : હે અજિન ! અધ્વર્યુ તમને યજણમાં પ્રજાલિત કરે છે, ઋત્સ્વિજ તમારી સ્તુતિ કરે છે અને યજમાન તમને હવ્ય આપે છે તથા પુત્ર-પૌત્ર-સમૃદ્ધિ પ્રાપ્ત કરે છે. અજિન સાત હોતાઓના ઘૂતથી સિંચિત થઈને અન્ય દેવો સાથે યજણમાં આવો. હે હોતાઓ ! અજિનના સ્તોત્ર ગાવ. તમારા-અમારા સ્તોત્ર વચન અજિનને વધારો. હે અજિન ! અમને સામર્થ્યવાન બનાવો.

સૂક્ત-૧૦ : યજણમાં દેવોને બોલાવનારા, યજણના પુરોહિત, યજણ-દ્રષ્ટા, હવ્ય વહન કરનાર, દેવદૂત, અજિન પ્રિય, બળના પુત્ર, સનાતન રૂપમાં પ્રાપ્તિદ્ધિ શત્રુ સેનાને પરાજ્યત કરનાર અને શત્રુઓથી અવધ્ય અજિનનું તેજ અંધકારને નાચ કરે છે. તે બુદ્ધિયુક્ત છે, દેવોએ તેમને હવ્યવાહક બનાવ્યા છે. બધા દેવો તેમનામાં જ સમાવિષ્ટ છે. કોઈ તેમનો તિરસ્કાર કરી શકતું નથી અને તેમની કૃપાથી જ યજમાન સમૃદ્ધિ પામે છે. અમે અજિનની કૃપાથી ધન પ્રાપ્ત કરીએ.

સૂક્ત-૧૧ : હે ઈન્દ્ર ! હે અજિન ! અમારી સ્તુતિ સાંભળી અહીં આવો અને તેયાર સોમરસ પીવો. સોમરસની પ્રેરણાથી હું ઈન્દ્ર અને અજિનનું વરણ કરું છું. હે ઈન્દ્ર, હે અજિન ! તમે દાસોના નેવું નગરોને એક જ પ્રયાસમાં નાચ કરી નાંખ્યા હતા. તમે જ વષણી પ્રેરિત કરો છો. તમારા બળથી જ એક-બીજાથી અભિન છો. તમે બતે યુદ્ધમાં વિભૂષિત થાવ છો.

સૂક્ત-૧૨ : હે હોતાઓ ! અજિનની સ્તુતિ કરો અને તેમની સેવા કરો. તેઓ યજણમાં આવે અને કુશાઓ ઉપર નેસે. ઘાવાપૃથ્વીને વશમાં રાખનાર

અજિન સતકાર્યવાળો છે. હે અજિન ! સ્તોત્રાઓની રક્ષા કરો, યજમાનનું સુખ વધારો અને તેમને ધન આપો.

સૂક્ત-૧૩ : દેવોને યજમાં બોલાવનારા, સતકર્મવાળા, મેઘાવી, યજશક્તા, જગતના વિધાતા અજિન અમારા યજમાં સ્થિત છે. હે અજિન ! વિદ્વાનોને અમારા યજમાં લાવો. હે અજિન ! ઉષા, નિશા તમારી સમીપ જાય છે, તમે પણ વાયુમાર્ગથી તેમની નજીક જાવ. હે બલસંપત્ર અજિન ! મિત્ર, વરુણ, વિશ્વદેવ અને મરુત તમારા સ્તોત્ર ગાય છે. હે અજિન ! તમે યજમાનની રક્ષા કરો છો અને તેને અત્ર આપો છો. અમને ધન અને સત્યશીલ પુત્ર આપો.

સૂક્ત-૧૪ : હે અજિન ! શત્રુઓ અને રાક્ષસોનો વિનાશ કરો. અમારી રક્ષાના નિમિત્ત જગ્યો. જેમ પિતા પુત્રનો સ્વીકાર કરે છે તેવી રીતે તમે અમારી સ્તુતિઓનો સ્વીકાર કરો. તમે અમારાં પાપોનો નાશ કરો અને અમને ધરના અભિલાષી બનાવો. તમે શત્રુઓને જીતીને પ્રકાશિત બનો અને અમારા યજના પૂર્ણકર્તા બનો. હે અંતકાળમાં બધાને સળગાવનારા અજિન ! તમે દેવો સુધી અમારું આપેલું હવ્ય પહોંચાડો. તમે ધરતી-આકાશને અમારા માટે ફળપ્રદ બનાવો. અમને ધન, પુત્ર-પૌત્ર, સુખુદ્રિ આપો.

સૂક્ત-૧૫ : અજિન સામર્થ્ય-સૌભાગ્યના સ્વામી છે, ગૌ અને ઉત્તમ સંતાનના સ્વામી છે અને પાપનો નાશ કરવામાં સમર્થ છે. હે મરુતો ! અજિનની સેવા કરો. હે અજિન ! અમને અધિક સંતાન, ધન, આરોગ્ય થાકૃતના સ્વામી બનાવો. હે અજિન ! અમને દરિદ્રતા, કાયરતા, પશુ છિનતા અને નિદાને યોગ્ય ન બનાવતા, અમને ગ્રભૂત, સુખકારક અને યશ આપનારું ધન આપો.

સૂક્ત-૧૬ : જ્વાળારૂપ કેશવાળાં, પવિત્ર કરનારો અજિન પ્રજ્વલે છે અને ધૃતથી સિંચાય છે. હે અજિન ! જેવી રીતે તમે પૃથ્વી-આકાશના હવિનો સ્વીકાર કર્યો એવી જ રીતે અમારો હવિ પણ સ્વીકારો. હે જાતવેદ અજિન ! તમારું અત્ર ત્રણ પ્રકારનું છે, ત્રણ પ્રકારની ઉષાઓ તમારી માતા છે, અમે તમને પ્રણામ કરીએ છીએ, તમે અમૃતની નાભિ છો.

સૂક્ત-૧૭ : હે અજિન ! તમે અમારા અનુકૂળ અને કર્મ-સાધક બનો અને અમારા શત્રુઓના બાધક બનો. અમે તમારી સ્તુતિ કરીએ છીએ, અમને ધન આપો. અમારા પુત્રોને આરોગ્ય, અત્ર અને ધન આપો. આપની બજે મુજાહો સ્તોત્રાઓને ધન આપવા માટે ફેલાવો.

સૂક્ત-૧૮ : અમે સર્વજ્ઞ, અગ્રૂહ અજિનનું હોતાના રૂપમાં વરણ કરીએ છીએ. તેઓ દેવયજ્ઞ કરે અને અમારા હવ્યનો સ્વીકાર કરે. હે અજિન ! હું ધી વડે ભરેલા જૂહુ નામનું પાત્ર તમારી સમક્ષા રાખું છું, તમે ધન લઈને યજમાં આવો. હે અજિન ! તમારા દ્વારા રક્ષિત વ્યક્તિનું મન તેજસ્વી હોય છે. તમે ઉત્તમ ધનદાતા છો. તમારા મહિમાથી અમે ધનને પાત્ર બનીએ. હે અજિન ! યજ માટે બેઠેલા ગ્રહિત્વિજ તમને હોતા માનીને ધીનું સિંચન કરે છે. તમે અમારી રક્ષા માટે આવો અને અમારા સંતપાનોને ધન આપો.

સૂક્ત-૧૯ : હે યજાંજિન ! તમારી ત્રણ જિલ્ખવાઓ છે. તમે ત્રણ શરીરો વડે અમારા સ્તોત્રોની રક્ષા કરો. હે જાતવેદ અજિન ! દેવોએ તમને અનેક નામ આપ્યાં છે અને માયાવિધોની અનેક માયાઓ તમારામાં ધારણ કરાવી છે. સૂર્યના સમાન તેજસ્વી જે અજિન છે તે સ્તોત્રાઓના બધાં પાપોને દૂર કરો. હું દધિકા દેવી, અજિન, ઉષા, બૃહસ્પતિ, સવિતા, અભિનીકુમાર, મિત્ર, વરુણ, યમ, વસુગણ અને આદિત્યગણ બધાને યજમાં બોલાવું છું.

સૂક્ત-૨૦ : હે જાતવેદ ! અમારા હવ્યનું સેવન કરો અને દેવોની પારો લઈ જાવો. હે અજિન તમારા માટે ધીની બુંદ ટપકવાઈ રહી છે, યજન-પાલક તમે ગ્રહણ કરો અને અમને ધન આપો. હે કવિઓથી સ્તુતિ કરાતા અજિન ! તેજ સાથે યજમાં આવો અને હવ્યોનું સેવન કરો.

સૂક્ત-૨૧ : આ એ જ અજિન છે જેને સોમપાયી ઈન્દ્રએ ઉદરમાં રાખ્યો હતો. તેની સ્તુતિ સમગ્ર સંસાર કરે છે. હે અજિન ! જે તમારું તેજ ધરતી-આકાશ, જળ અને વનસ્પતિઓમાં છે તે દર્શનીય છે. હે અજિન ! તમે આકાશમાં વ્યાપ્ત જળને લક્ષ્ય કરીને જાવ છો અને સૂર્યની ઉપર તથા નીચે વર્તમાનમાં જે જળ છે તેને તમે પ્રેરિત કરો છો. હે અજિન ! આ યજાનું સેવન કરો અને અમને અત્ર, પુત્ર-પૌત્ર તથા બુદ્ધિ આપો.

સૂક્ત-૨૨ : અરણિ-મંથનથી ઉત્પત્ત, યજમાનના ધરમાં યજાંકુડમાં સ્થાપિત, યુવા, કાંતદશી અજિન આ યજમાં અમૃત ધારણ કરે છે. હે અજિન ! તમને ભરતના પુત્ર દેવાશ્રય અને દેવરાતે અરણિ-મંથન વડે ઉત્પત્ત કર્યા હતા. અમને પયાપિત ધન અને અત્ર આપો. હે અજિન ! તમે દસ અંગળીઓથી ઉત્પત્ત થયા છો. તમે યજમાનોના વશમાં રહો છો. હે અજિન ! ઉત્તમ દિવસોની પ્રાપ્તિ માટે હું તમને ઉત્તમ સ્થાનમાં સ્થાપિત કરું છું. હે

અજિન ! મને યજના સાધનરૂપ ગાયો આપો, પુત્ર-પૌત્ર આપો, તમારી સુલુદ્ધિ અમારી અનુકૂળ બનો.

સૂક્ત-૨૩ : હે અજિન ! તમે અજિત છો આથી શત્રુ-સેનાને હરાવો, યજમાનને અત્ર આપો. અમારા યજની સારી રીતે સેવા કરો. અહીં યજમાં કૃથાઓ ઉપર બેસો. અમારા સ્તુતિવચનોનો આદર કરો અને યજમાનને ધન તથા ઉત્તમ સંતાન આપો.

સૂક્ત-૨૪ : હે યજકમના શાતા અજિન ! તમે આકાશ-પૃથ્વીના પુત્ર છો. યજમાં હવિ આપીને દેવોનો આદર કરો. અજિન સ્વયંને શોભિત કરે છે અને યજમાનને સામર્થ્ય તથા દેવોને અત્ર આપે છે તે દેવોને યજમાં લાવો. મરણા રહિત પ્રકાશિત અજિન ધરતી-આકાશને પ્રકાશિત કરનાર છે. હે અજિન ! ઈન્દ્રની સાચે યજમાં આવી સોમપાન કરો. હે અજિન ! પોતાની રહ્યાથી લોકોને મહાન બનાવી તમે આકાશમાં પ્રકાશિત થાવ છો.

સૂક્ત-૨૫ : કુશિક ગોત્રમાં ઉત્પત્ત અમે તેજર્સી વૈશાનર અજિનને સ્તુતિઓ વડે યજમાં બોલાવીએ છીએ. જેમ ઘોડીના બચ્ચાની વૃદ્ધિ ઘોડી વાગ થાય તેવી રીતે કુશિક ગોત્રીય અમે અજિનને વધારીએ છીએ. વેગવાન અજિન જળ તરફ જાય અને જળમાં મળીને બુંદ બનાવે. મરુદુગણ અપરાજેય છે. અમે મરુદુગણનો આશ્રય પ્રાપ્ત કરવાની કામના કરીએ છીએ. રુદ્ર-પુત્ર મરુદુગણ શોભન જળ આપનારા છે અને યજમાં હવિનું લક્ષ્ય કરીને જાય છે. હે બાબણો, હું જન્મથી જ પવિત્ર સર્વજ્ઞ અજિન છું. અમૃત મારા મુખમાં રહે છું, ધૂત મારા નેત્ર છે. મારા પ્રાણ ત્રાણ પ્રકારના છે અને હું હવ્યરૂપ છું. ધરતી-આકાશ ! તમે માતા-પિતાની જેમ આ ઉપાધ્યાયને સંપૂર્ણ બનાવો.

સૂક્ત-૨૬ : હે ઋતુઓ ! માસ, અધ્યમાસ, ટેવ, ગૌ, બધા તમારા યજ માટે સમર્થ છે. હે અજિન ! અમે તમને યજ-સમાપ્તિ સુધી હવિ માટે અહીંયા રહ્યાશું. અમે તમારી સ્તુતિ કરીએ છીએ, તમે યજના હવિનું વહન કરો. અમે તમારી પારે અભિષ્ટ ફળની યાચના કરીએ છીએ. બળવાન અજિનને યુદ્ધમાં આગળ કરવામાં આવે છે અને યજમાં સ્થાપિત થાય છે. તે યજના સ્વામી અને સાધક છે. ભૂતોમાં ગર્ભરૂપે રહેલા અને તેમના પિતારૂપ અજિનને પારવેઠિકા ધારણ કરે છે. હે અજિન ! દક્ષ પુત્રી ઈલા અર્થાત યજભૂમિ તમને પારણ કરે છે. જળના પુત્ર અજિનની હું સ્તુતિ કરું છું. હે અજિન ! જળ પારસાવનાર અને મહાન એવા તમને અમે ધી સીંચીને પ્રજ્વલિત કરીએ છીએ.

સૂક્તા-૨૭ : હે અજિન ! પ્રાતઃકાલિન યજ્ઞમાં તમે અમારા પુરોડાશ અને હવિનું સેવન કરો. આ પુરોડાશ તમારા માટે જ રંધવામાં આવ્યો છે. હે અજિન ! મધ્યાહ્ન અને સાયંકાલિન યજ્ઞના પુરોડાશ ગ્રહણ કરો. સ્તુતિથી પ્રસન્ન અવિનાશી તમે સ્વગાઈ ફળ આપનારા છો. અમારા સોમરસને તમે દેવો સુધી પહોંચાડો.

સૂક્તા-૨૮ : અજિન અરણિઓમાં છુપાયેલો હોય છે. આ અરણિને લાવો, અમે તેનું મંથન કરીને અજિન ઉત્પત્ત કરીશું. આ અજિન પ્રતિદિન પૂજા કરવા યોગ્ય છે. હે અજિન ! હવ્ય લઈ જનારા તમને અમે ઉત્તરવેદીના મધ્યભાગમાં સ્થાપિત કરીએ છીએ. જ્યારે હાથ વડે અરણિનું મંથન કરવામાં આવે છે ત્યારે લાકડીઓમાં અજિન એવી રીતે સુશોભિત થાય છે જેવી રીતે શીદ્રગામી અચ્છ શાણગારેલો હોય. આ અજિનને દેવોએ હવ્ય વાહક બનાયો હતો. શોભન સામર્થ્યવાળો આ અજિન સેનાનો વિજેતા છે. તેમની સહાયથી દેવોએ અસુરો ઉપર વિજ્ય મેળવ્યો હતો. અરણિઓના ગર્ભરૂપમાં વર્તમાન અજિનને 'તનૂનપાત' કહેવાય છે. ઉત્પત્ત થવાથી તેનું નામ 'નારાશંસ' થઈ જાય છે, જ્યારે તે આકાશમાં પોતાનું તેજ ફેલાવે છે ત્યારે તેને 'માતરિશા' કહેવાય છે. અજિનના શીદ્રગમનથી વાયુની ઉત્પત્તિ થાય છે. મરણધમા ઋષ્ટ્વિજોએ અમર અજિનને જન્મ આપ્યો અને જેમ પુત્રોત્પત્તિ વેળાએ હ્ય ધ્વનિ કરે તેવી રીતે દસ આંગળીઓએ ધ્વનિ કર્યો. સનાતન અને સાત હોતાઓવાળો અજિન વિશેષ શોભા આપે છે. જ્યારે એ અજિન ધરતી માતાપાની ગોદમાં ઉત્તરવેદી શ્રીપી સ્તનો ઉપર શોભિત થાય છે ત્યારે શિશુની જેમ શર્ખ કરે છે. અરણિ કાઢથી ઉત્પત્ત થવાને કારણે તે ક્યારેય ઊંઘતા નથી. કુણિકળોત્તીય ઋષિ હવ્ય ધારણ કરીને અજિનની સ્તુતિના મંત્ર ભાણો છે અને પોત-પોતાના ધરમાં અજિન પ્રજ્વલિત કરે છે.

ઇન્દ્ર

સૂક્તા-૨૯ : હે ઇન્દ્ર ! સોમ નીચોવવાવાળા તમારા બ્રાહ્મણ મિત્ર તમારા માટે સોમ નીચોવે છે. હે ઇન્દ્ર ! તમારા માટે દૂરવર્તી સ્થાન પણ દૂર નથી. આથી પોતાનો ધોડો લઈ અમારા યજ્ઞમાં આવો. હે ઇન્દ્ર ! તમે ઐશ્વર્યવાન, શત્રુવિજ્યી અને શત્રુભયકર છો. તમે ઓકલાએ જ વૃત્ત વગેરે રાક્ષસોનો નાશ કર્યો હતો. તમારી આજ્ઞાથી જ પૃથ્વી-આકાશ સ્થિર રહે છે. તમારો અશ્વયુક્ત રથ શત્રુઓની તરફ આગળ વધે અને વજ શત્રુઓ તરફ

આગળ વધી વજ શત્રુઓને મારે. જે મનુષ્યને તમે શક્તિ આપો છો તે અપ્રાપ્ત વસ્તુઓને પણ પ્રાપ્ત કરી લે છે. હે ઈન્ડ ! વધતા વૃત્તને મારી નાંખો. બલ નામનો અસુર તમારા ઉરથી પહેલેથી જ છિન્ભાભિન થઈ ગયો. તમે જ સૂર્યની દરરોજની ગમનની દિશાઓ નક્કી કરી છે. ઈન્ડે જ નદીઓમાં જળ ભર્યું અને ગાયોમાં સ્વાદિષ્ટ દૂધ ભર્યું છે. હે ઈન્ડ ! રાક્ષસ, શત્રુ માર્ગ રેકી રહ્યાં છે, તમે શત્રુઓને મારો. તેમને મૂળમાંથી સમાપ્ત કરો અને અમારો યજ્ઞ પૂર્ણ કરો. અમને અસ્થોના સ્વામી અને અવિનાશી બનાવો તથા સંતાનયુક્ત ધન આપો. આપણી વડવાનલ સમાન વધેલી અભિલાષાઓને પૂર્ણ કરો. તમારી આ સ્તુતિ કુશિક ગોત્રીય બ્રાહ્મણો દ્વારા કરવામાં આવી છે. તમે વાદળોને ફાડીને અમને જળ આપો, અમને ગાયો આપો, અત્ર આપો. ઈન્ડને અમે રક્ષણ માટે બોલાવીએ છીએ.

સૂક્ત-૩૦ : હે ઈન્ડ ! અભિનાશી તમારા યજ્ઞ માટે કિરણ રૂપી અનેક પુનો ઉત્પત્ત કર્યા છે. તમને સંબંધિત સોમની આહુતિઓને કારણે આ કિરણોની પ્રવત્તિ મહાન છે. વૃત્ત વધના સમયે ઈન્ડ સાથે મરુદુગણ ભળી ગયા હતા. વૃત્તના મૃત્યુથી તેમાંથી નીકળેલી જ્યોતિને સૂર્યરૂપે માનવા લાગ્યા. અભિરાગોત્રીય ઋષિઓને ગુજામાં પૂરી દીદેલી ગાયોની ભાળ મળી અને તેમણે ગાયોને છોડાવી. ઈન્ડે તેમનું આ કર્મ જોઈને તેમનો આદર કર્યો. સરમા નામની દેવતાઓની કૂતરીને ઈન્ડે ખૂબ જ ખાદ્યસામગ્રી અને ઘાણું અત્ર આપ્યું. ઉત્તમ પદાર્થોના પ્રતિનિધિ ઈન્ડ યુદ્ધમાં હંમેશા આગળ હોય છે અને ઉત્તમ પદાર્થોને તેઓ ઓળખે છે. ઈન્ડે મરુતોની સાથે યજ્ઞ નિમિત્તે ગાયો બનાવી. ઈન્ડની બધી જ શક્તિઓ સ્વભાવ-સિદ્ધ છે. હે ઈન્ડ ! હું તમારી મિત્રતા અને તમારા દાનની કામના કરું છું. તમારા માટે હું ઉત્તમ હવ્ય પદોચારું છું. હે મધ્યવા ! તમે અમારા રક્ષક બનો. ઈન્ડએ અમને મિત્રોને વિશાળ જેતરો, પુષ્કળ સોનું અને અરસંખ્ય ગાયો આપ્યો છે. ઈન્ડ વડે જ જળ, જરૂર, ઉધા, ધરતી-આકાશ ઉત્પત્ત કરાયા છે. તેઓ મધુરતાયુક્ત સોમને અભિન, વાયુ અને સૂર્ય દ્વારા શુદ્ધ કરાવે છે. હે ઈન્ડ ! મારી પ્રિય સ્તુતિઓના સ્વામી બનો. હું તમારી પૂજા કરતા કરતા તમને પ્રાચીનને નવીન બનાવું છું. પુરુષ નાશક ગોસ્વામી ઈન્ડ અમને ગાયો આપે અને યજ્ઞ-વિનાશક લોકોને અપ્રાપ્ત કરી ઉત્સાહપૂર્ણ, સકળ વિશ્વના નેતા, રાક્ષસ-નાશક ઈન્ડને અમે સાથે માટે બોલાવીએ છીએ.

સૂક્તા-૩૧ : હે ઈન્દ્ર ! ગાયના દૂધથી મિશ્રિત અને બપોરના યજમાં તૈયાર કરાયેલ સોમને મરુતોની સાથે પીવો. આ રમણીય સોમ તમારા માટે જ તૈયાર કથો છે અને તમારા આનંદ માટે જ છે. મરુત તમારી સ્તુતિ કરીને તમારું જ ઓજસ વધારે છે. તે તમારા બળરૂપ છે. મરુતોએ જ વૃત્તનું રહસ્ય ઈન્દ્રને બતાવ્યું હતું. હે ઈન્દ્ર ! તમે મરુતોને સાથે લઈ આકાશનું જળ ધરતી પર લાવો. અમે અસીમ મહિમાવાન ઈન્દ્રની પૂજા કરીએ છીએ. ઈન્દ્ર જન્મ લીધા પછી સોમ પીઘો હતો, તેમણે 'અહિ' નામના રાક્ષસને માર્યો હતો. જેવી રીતે બને ડિનારાના લોકો હોડી માટે બૂમ પાડે છે એવી રીતે મારા માતૃકૂળ અને પિતૃકૂળ બને કૂળના લોકોને હુંમાંથી પાર ઉતારવા ઈન્દ્રને પોકાર કરીએ છીએ. હે અનેક લોકો દ્વારા બોલાવતા ઈન્દ્ર ! તમને સાગર અથવા પર્વત કોઈ રોકી શકતું નથી. દેવોની પ્રાર્થનાથી તમે વડવાનલાનું પણ નિવારણ કર્યું હતું. અમે ઈન્દ્રને રક્ષા માટે બોલાવીએ છીએ.

સૂક્તા-૩૨ : વિશ્વામિત્રે કહ્યું કે — જેવી રીતે અસ્વશાળમાંથી ધૂટેલી બે ઘોડીઓ ઝડપથી ભાગે છે, જેવી રીતે વાઇરડાને ચાટવા ઈચ્છતી બે ગાયો ઝડપથી દોડે છે એવી રીતે સતતજ અને બ્યાસ નદીઓ પર્વતોની ગોદમાંથી નીકળીને સમુદ્રને મળવા દોડે છે. હે ઈન્દ્ર પ્રેરિત નહીંઓ ! દોડતી વખતે તમે સુંદર લાગો છો. નહીંઓએ કહ્યું — ઈન્દ્ર દ્વારા પ્રેરિત અમે બને ઈન્દ્ર આપેલા જળથી તૃપ્ત થઈને ઈન્દ્ર દ્વારા નિર્મિત સાગરને મળવા જઈએ છીએ — સદ્ગુરી રહીશું. તમે અમને કઈ અભિવાધાથી બોલાવો છો ? વિશ્વામિત્રે કહ્યું — હે નહીંઓ ! હું કુશિકનો પુત્ર વિશ્વામિત્ર સોમ તૈયાર કરવા જઈ રહ્યો છું. તમારી સ્તુતિ કરું છું. થોડી વાર રોકાઈને મારી રક્ષા કરો. નદીઓએ કહ્યું — ઈન્દ્ર નહીંઓને રોકનારા વૃત્તને વજ વડે મારીને અમને વહેતી કરી છે. તેમની આશાથી જ અમે વહીએ છીએ. તમારો-અમારો જે સંવાદ થયો તેને બૂલતા નહિ. ભવિષ્યમાં યદ્યોમાં અમારી સ્તુતિ કરજો. અમે તમને નમસ્કાર કરીએ છીએ. વિશ્વામિત્રે કહ્યું — હું બળદગારું અને રથ સાથે તમને પાર કરવા ઈચ્છુ છું. તમે સરળતાથી પાર કરવા યોગ્ય બનો.' નદીઓએ કહ્યું — તમે ઘણે દૂરથી આવો છો આથી જેમ પુત્રને દૂધ પીવડાવતા માતા નમી જાય છે એવી રીતે અમે પણ નમીએ છીએ. તમે પાર જતા રહો.' વિશ્વામિત્રે કહ્યું — 'તમારી આજ્ઞા થવાથી અમે તમને પાર કરીએ છીએ. હું બધી જગ્યાએ તમારી સ્તુતિ કરીશ.'

સૂક્ત-૩૩ : ઈન્દ્ર દિવસને પોતાના તેજથી વધાયો. ધરતી અને આકાશને બધી બાજુથી તૃપ્ત કર્યા. હું અત્રપાપિ માટે ઈન્દ્રની સ્તુતિ કરું છું. ઈન્દ્ર સંતાપેલા શત્રુઓનો વધ કર્યો અને ગાયોને તેમની પાંચેથી છોડાવી.

સૂક્ત-૩૪ : ઈન્દ્ર દિવસોને ઉત્પન્ન કર્યા અને અંગિરાઓને સાથ આપી શત્રુઓને જીત્યા અને સ્યુરને પ્રગટ કર્યો અને સ્તુતિકર્તાઓને ઉષાનું જ્ઞાન કરાયું. ઈન્દ્ર શક્તિશાળીઓને શક્તિ દ્વારા અને દસ્યુઓને માયા દ્વારા જીતી લધી. ઈન્દ્ર માનવોને ઘોડા, ગાય, વનસ્પતિ, ઔષધિઓ અને સુવાર્ણાન કર્યું અને આર્યોનું પાલન કર્યું. અમે રક્ષા માટે ઈન્દ્રને બોલાવીએ છીએ.

સૂક્ત-૩૫ : હે ઈન્દ્ર ! તમે હરિનામક તમારા ઘોડા ઉપર બેસીને અમારી પાસે આવો. અમે ‘સ્વાહા’ સાથે તમને સોમ ભેટમાં આપીશું. તમે લીલારંગના ઘોડા અહીં છોડી મૂકો, તે ઘાસ ખાશે અને તમે દરરોજ સેકેલા જવ ખાજો. તમે અન્ય યજમાનોને છોડીને અહીં આવો. આ તમારા ઘોડાને પણ તૃપ્ત કરાવીશું. તમે અહીં આવી કુશા ઉપર બેસો અને દૂધ મિશ્રિત સોમ અન્જિનુપી જીબ વડે મરુતોની સાથે પીવો અને હવ્ય ગ્રહણ કરો. અમે ઈન્દ્રને રક્ષા માટે બોલાવીએ છીએ.

સૂક્ત-૩૬ : હે ઈન્દ્ર ! જેવી રીતે તમે પ્રાચીન યજોમાં સોમપાન કર્યું હતું તેવી રીતે અમારા આ યજ્ઞમાં આવો અને પ્રાચીન તથા નવીન સોમનું પાન કરો. ઈન્દ્ર સોમ, સ્તુતિઓ અને હવ્ય દ્વારા વૃદ્ધિ પામે છે. ઈન્દ્ર પાસે અસંખ્ય ગાયો છે અને દૂધાળું પણ ઘણી છે. જેવી રીતે તળાવમાં જળ ભરાય છે એવી રીતે ઈન્દ્રના પેટમાં સોમ ભરાય છે. ઈન્દ્ર પહેલાં બપોરના યજ્ઞમાં સોમ પીધો અને પછી દેવોના માટે વહેંચી દીધો. હે ઈન્દ્ર ! અમને ધન આપો, નીર પુત્ર આપો. અમે રક્ષા માટે ઈન્દ્રને બોલાવીએ છીએ.

સૂક્ત-૩૭ : હે ઈન્દ્ર ! સ્તોત્રા તમારા મન અને આંખોને મારા અનુકૂળ બનાવે અને મને ઈન્દ્ર પાસેથી એવું બળ મળે જેનાથી તેમણે વૃત્ત-વધ કર્યો ગલો. ઈન્દ્રની અમે સ્તુતિ કરીએ છીએ અને યજ્ઞમાં બોલાવીએ છીએ. અમે શત્રુનાશ માટે તેમને બોલાવીએ છીએ. ઈન્દ્ર ! તમે જમો અને સોમ પીઓ. હે ઈન્દ્ર ! ગંધર્વ, પિતર, દેવ, અસુર અને રાક્ષસોની ઈન્દ્રિયો તમારી જ છે. હે ઈન્દ્ર ! નજીકથી અથવા દૂરથી કે તમારા ઉત્તમ લોકથી અહીં આવો.

સૂક્ત-૩૮ : હે સ્તોત્રા ! સુથાર જેમ લાકડીને સુધારે છે તેવી રીતે તમે ઈન્દ્રની સ્તુતિ સુધારીને કરી શકો છો. હું એવા લોકોના વિશે જાણવા માગું

છું જેઓ યજો કરવાના કારણો પૂર્વકાળમાં સ્વર્ગમાં ગયા હતા. પૂર્વકાળમાં લોકો મનના સંયમ અને શુભકર્માની સહાયતાથી સ્વર્ગમાં ગયા હતા. ઈન્દ્ર જળ બનાવ્યું છે. હે ઈન્દ્ર અને વરુણ ! સોમ વડે ત્રણો કાળના યજોને અલંકૃત કરો. જે યજમાન કમાવણી ઈન્દ્રના નિમિત્તે ધેનુનું હવ્યરૂપ દૂધ દોહવે છે તે સ્વર્ગ પ્રાપ્ત કરે છે અને કવિ બને છે. હે ઈન્દ્ર અને વરુણ ! તમે સ્તોત્રાનું કલ્યાણ કરો. અમે રક્ષા માટે ઈન્દ્રને બોલાવીએ છીએ.

સૂક્ત-૩૬ : હે જગતસ્વામી ઈન્દ્ર ! સ્તોત્રાઓની સ્તુતિઓ તમારી પાસે પહોંચો. સૂર્યોદય પૂર્વ કરેલો ઈન્દ્રની સ્તુતિ ઈન્દ્રને જગાડે છે. અંગિરાગોત્ત્રીય ઋષિઓની સાથે ઈન્દ્ર, પણીઓ દ્વારા રોકી રખાયેલી ગાયોવાળા સ્થાનમાં ગયા. ત્યાં તેમણે અંધકારમાં સૂર્યને જોયો. ઈન્દ્ર સર્વપ્રથમ ગાયો મેળવી અને માયાવી અસુરને જમણા હાથમાં પકડી રાખ્યો. રાત્રિથી ઉત્પત્ત થતા જ સૂર્યરૂપી ઈન્દ્ર પ્રકાશનું વરણ કર્યું. હે ઈન્દ્ર ! અમે પાપથી દૂર રહીએ. ભયહિન સ્થાનમાં રહીએ, અમે ઈન્દ્રને રક્ષા માટે બોલાવીએ છીએ.

સૂક્ત-૪૦ : હે ઈન્દ્ર ! નિયોવેલા બુદ્ધિવર્દિક સોમને પીવો અને અમારા યજાને વધારો. હે ઈન્દ્ર ! સમીપવર્તી, મધ્યવર્તી અથવા દૂરવર્તી હોવ ત્યાંથી યજમાં આવો. અમે તમને બોલાવીએ છીએ.

સૂક્ત-૪૧ : હે ઈન્દ્ર ! તમે હરિ નામના ઘોડાની સહાયથી અમારા આ યજમાં આવો. કુશ બિઘાવેલા છે. હોતાઓ બેસી ગયા છે. સોમ નીચોવવાના પથ્યર એક-બીજાને મળી ગયા છે, સ્તુતિ ગવાઈ રહી છે, તમે સોમ પીવા અને પુરોડાશ ગ્રહણ કરવા આવી જાવ. જેમ ગાય વાઇરડાને ચાટે છે તેમ અમારી સ્તુતિઓ તમને ચાટે છે. લાંબા વાળવાળા અને પરસેવાથી તિંબજ્ઞયેલા ઘોડા તમને સુખપૂર્વક રથમાં બેસાડીને અહીં લાવ્યા છે.

સૂક્ત-૪૨ : અમે સ્તોત્રો અને ઉક્તિઓ દ્વારા ઈન્દ્રને સોમપાન માટે અહીંથા બોલાવીએ છીએ. નીચોવેલા અને દૂધ મેળવેલા સોમને પીવા હરિનામક અશ્વોવાળા રથમાં બેસી ઈન્દ્ર અહીં આવો, કુશ ઉપર બેસો અને સોમપાન કરો, તથા અમારી સ્તુતિઓ, સ્તોત્રો અને ઉક્તિઓને સ્વીકારો. ઈન્દ્ર અમારા શત્રુઓનો નાશ કરો. અમને ધન, પુત્ર, ગાયો આપો. અમે રક્ષા માટે ઈન્દ્રને બોલાવીએ છીએ.

સૂક્ત-૪૩ : હે ઈન્દ્ર ! મને લોકોનો રક્ષક, બધાનો સ્વામી, ઋષિ તથા સૌભાગ્યપૂર્જ બનાવો. શ્યેન નામક પક્ષી તમારા માટે સોમ લાવ્યું છે: આ

શોમનો મદ થતાં તમે શત્રુઓને પાડી છો છો અને મેઘને બેદો છો. ઈન્દ્રને અમે રક્ષા માટે બોલાવીએ છીએ.

શૂક્તા-૪૪ : હે ઈન્દ્ર ! તમે સોમાભિલાષી બનીને ઉપાની પૂજા કરો છો, ગુણને પ્રકાશિત કરો છો અને અમારી અભિલાષાઓ જાણી અમારી સંપત્તિ વધારો. ધાવાપૃથ્વી ઈન્દ્રના ઘોડાઓને પર્યાપ્ત ભોજન આપો છો, કેમ કે ઈન્દ્ર આકાશ-પૃથ્વીની મધ્યમાં જ વિચરણ કરે છો. ઈન્દ્રે કમનીય, શેતવર્ણ, હૂધ મેળવેલ સોમને આવરણરહિત કર્યો છો.

શૂક્તા-૪૫ : હે ઈન્દ્ર ! જેવી રીતે તમે સાગરોને ભરો છો તેવી રીતે આ યંભાનને પુષ્ટ કરો. જેવી રીતે ગાય જવને પ્રાપ્ત કરે છે તેવી રીતે તમે સોમને પ્રાપ્ત કરો. જેમ પિતા પુત્રને પોતાની સંપત્તિનો ભાગ આપે છે તેમ તમે અમને સત્પુત્ર આપો. હે ઈન્દ્ર ! તમે મહાન કીર્તિશાળી છો, અમને રુંદર ખાત આપો.

શૂક્તા-૪૬ : હે ઈન્દ્ર ! તમારા વીર કર્મ મહાન છે. તમે અમારા શત્રુઓનો નાશ કરો અને તમારા ભક્તોને દઢ કરો. હે ઈન્દ્ર ! ધરતી-આકાશ તમારી કામનાથી સોમને ધારણ કરે છે અને અધર્યુથી એને શુદ્ધ કરે છે.

શૂક્તા-૪૭ : હે મરુતોના સ્વામી ઈન્દ્ર ! તમે એક દિવસ પહેલા નીચોવેલા સોમના સ્વામી છો. યુદ્ધમાં સહાયતા માટે તમે મરુતોને સાથે લીધા છો, એમને તમે પરાકર્મી બનાવ્યા અને તમે વૃત્ત-વધ કર્યો. હે મરુદ્રગણ આજે પણ તમને પ્રસરન કરીએ છીએ. એમની સાથે મળીને તમે સોમ પીઠો. અમે ઈન્દ્રને રક્ષા માટે બોલાવીએ છીએ.

શૂક્તા-૪૮ : હે ઈન્દ્ર ! જે દિવસે તમે જન્મ લીધો તે દિવસે માતાએ એમને પોતાના હૂધ પહેલા સોમ પાયો હતો. ઈન્દ્ર પોતાના શરીરને જીવનનુસાર બનાવે છે. તેમણે પોતાની શક્તિથી ત્વષ્ટા અસુરને હરાવ્યો અને પણ સોમાં રાખેલો સોમ ચોરીને પીધો. અમે ઈન્દ્રને રક્ષા માટે બોલાવીએ છીએ.

શૂક્તા-૪૯ : ધરતી-આકાશ અને દેવોએ શોભનકર્તા પાપનાશક ઈન્દ્રને જીવા આપ્યો. બ્રહ્માએ ઈન્દ્રને જગ-સ્વામી બનાવ્યો. ઈન્દ્ર સૂર્યનો જન્મદાતા છે, તે કર્મફળના રૂપમાં પ્રાપ્ત અત્મનો ભાગ પાડે છે.

શૂક્તા-૫૦ : હે ઈન્દ્ર ! અમારી ધનાભિલાષાને ગાયો, ઘોડા અને ધન પૂર્ણ કરો. અમને પ્રસિદ્ધ બનાવો. સ્વર્ગ-સુખના અભિલાષી કુશિક-બોણીએ જીવિઓ આવી સુતિ કરે છે.

સૂક્ત-૫૧ : માનવોના ધારણકર્તા, ભરણરહિત ઈન્દ્રને અમારા સ્તુતિ-
વચન સંતુષ્ટ કરો. જળના સ્વામી, જગત નેત્ર, તેજસ્વી ઈન્દ્ર પાસે અમારી
સ્તુતિ પહોંચો. હે વિશ્વામિત્ર ! શત્રુઓને પરાજિત કરનારા ઈન્દ્રની સ્તુતિ કરો.
એકમાત્ર પુરાતન પ્રસિદ્ધ ઈન્દ્રને અમારા નમસ્કાર. સ્વર્ગ, ઔષધિઓ, જળ,
મનુષ્ય, વન, ઈન્દ્રના નિમિત્તે જ ધનની રક્ષા કરે છે. હે ઈન્દ્ર ! અમારો હવિ
સ્વીકારો, અમે તમારી સેવા કરીએ છીએ. હે ઈન્દ્ર ! તમારો જન્મ થતા જ
બધા દેવોએ તમને મહાન યુદ્ધ માટે વિભૂષિત કર્યા.

સૂક્ત-૫૨ : હે ઈન્દ્ર ! શેડેલા જવ અને દહીં ભેળવેલા સત્તુથી યુક્ત
પુરોડાશ સહિત ઉક્ત મંત્રોના ઉચ્ચારણપૂર્વક પ્રાતઃકાળમાં યજ્ઞ માટે આપેલા
સોમનું તમે સેવન કરો. હે ઈન્દ્ર ! અમારી સુંદર સ્તુતિઓનું સેવન એવી રીતે
કરો જેવી રીતે કામી પુરુષ સુંદર નારીની સેવા કરે છે. હે ઈન્દ્ર ! બપોરના
અમારા યજ્ઞમાં પ્રાતુત કરેલા પુરોડાશને તમે ગ્રહણ કરો. આ સાયંકાલિન
યજ્ઞના પુરોડાશ રામે ગ્રહણ કરો. અમે સ્તુતિ વડે તમારી સેવા કરીએ છીએ.
હે સૂર્યસહિત ઈન્દ્ર ! તમે પુરોડાશ જમો, સોમ પીવો.

સૂક્ત-૫૩ : હે ઈન્દ્ર ! તમે મોટા રથ દ્વારા શોભન ધન અને પુત્ર
સહિત અત્ર લાવો. યજ્ઞમાં થોડો સમય સુખપૂર્વક રહો. અહીંથી જશો નહિ.
અમે સ્તુતિઓ દ્વારા તમને એવી રીતે પકડીએ છીએ જેવી રીતે શિશ્ય પિતાનું
વસ્ત્ર પકડે છે. હે અધ્યર્થુ ! આપણે બત્રે સ્તુતિ કરીશું. આપણી ઉક્તિના
પ્રસંશનીય બનો. હે ઈન્દ્ર ! અહીં રોકાઈને સોમ પીવો અને તમારા ઘેર જાવ.
બત્રે સ્થળે તમારું ગ્રયોજન છે. અહીં સોમ છે, ત્યાં કલ્યાણી સ્ત્રી છે. ઘરે
જાવ ત્યારે રથ પર બેસજો. અહીં રહો ત્યાં સુધી રથના ઘોડાને છોડી નાખો,
તેમને ખાવા-પીવા દો. જ્યારે વિશ્વામિત્રે સુદાસનો યજ્ઞ કરાયો ત્યારે ઈન્દ્રે
કુશિક ગોત્રીય ઋષિઓ સાથે પ્રેમભર્યું આચરણ કર્યું હતું. હે પુત્રો ! હું
વિશ્વામિત્ર, ઈન્દ્રની સ્તુતિ કરું છું. આ સ્તોત્ર ભરતવંશીય લોકોની રક્ષા કરો.
હે ઈન્દ્ર ! અનાર્યોના દેશમાં ગાયો તમારા માટે કંઈ નહિ કરે, ગાયોને અમારી
પાસે લાવો. હે ઈન્દ્ર ! કુહાડીને જોઈને વૃક્ષ સમાન શત્રુ કાંપો ઉઠે, સેમલના
પુષ્પની જેમ અનાયાસ જ તેના અંગ પર તૂટી પડો. તે ભોજન બનાવવાના
હંડીની જેમ મોંમાંથી ઝીણા કાઢે.

સૂક્ત-૫૪ : હે ઈન્દ્ર, વરુણ ! શત્રુઓથી પરેશાન તમારી પ્રજા નાણ ન
થઈ જાય, તમારો એ યશ ક્યાં છે જેના દ્વારા તમે મિત્રોને અત્ર આપો છો.

તમે અમને મનગમતું ધન આપો, વીર પુત્ર આપો. દેવ-પત્નીઓ અમારું રક્ષણ કરો. હોમા અને ભારતી અમારી રક્ષા કરો. હે પૂણા, હે બૃહસ્પતિ ! અમારા હવ્યનું સેવન કરો, સ્તુતિ સ્વીકારો. સવિતાદેવના તેજનું અમે ધ્યાન કરીએ છીએ, તે અમારી બુદ્ધિને પ્રેરિત કરે. સોમ દેવ અમારું આયુષ વધારવા યજ્ઞમાં બેસો. હે મિત્ર, વરુણ ! તમે યજ્ઞમાં બેસો. અને સોમ પીવો.

વિશ્વદેવ

સૂક્ત-૫૪ : બધા લોકો યજ્ઞમાં મંથનથી ઉત્પત્ત અજિનો સ્તોત્ર વારંવાર બોલે છે. અજિન સ્તોત્રને સાંભળો. હે સ્તોત્ર ! તમે બધા મળીને ધરતી-આકાશની સ્તુતિ કરો. હે ધરતી-આકાશ ! અમને ઉત્ત્રતિ આપવામાં સમર્થ બનો. અજિન, ધરતી-આકાશને નમસ્કાર. હું હવિ દ્વારા તેમની સેવા કરું છું. હે ધરતી ! પુરાણા લોકોએ પણ તમારી પાસેથી ઈચ્છિત વસ્તુઓ મેળવી હતી. સત્ય વાત કોણ જાડો છે ? કોણ કરે છે ? કયો માર્ગ દેવો સામે જાય છે ? સ્વર્ગમાં કયો રસ્તો જાય છે ? કવિ અને સૂર્ય ધરતી-આકાશને સર્વત્ર જુએ છે. ધરતી-આકાશ અંતરિક્ષમાં પોતાના સ્થાનમાં એવી રીતે અલગ-અલગ રહે છે જેવી રીતે પક્ષીઓ તેમના માળામાં અલગ-અલગ રહે છે. ધરતી-આકાશ બધી જ વસ્તુઓનું વિભાજન કરે છે. હે ધરતી-આકાશ ! અમે તમારા આ સ્તોત્રને ગાઈએ છીએ. દેવતાઓ આ સ્તોત્ર સાંભળો. ત્વાદેવ, અમને અતિલાષિત ફળ આપો. સરસ્વતી, મરુદ્રગણ અમારા આ સ્તોત્રને રાંભળો અને તેઓ તથા મરુદ્રગણ અમને કલ્યાણકારી સુખ આપો.

સૂક્ત-૫૫ : ઉધા જ્યારે સમાપ્ત થાય છે ત્યારે સૂર્યોદય થાય છે અને પછી દેવસંબંધી કાર્યનો આરંભ થાય છે. યજ્ઞમાન દેવોની સમીપ ઉપસ્થિત થાય છે. હે અજિન ! દેવગણ અને પિતૃઓ અમારા કાર્યમાં વિઘ્ન ન નાખો, સૂર્ય અમારી હિંસા ન કરો. અજિન વેદી ઉપર સૂર્વે છે, કાણ અને અરણ્યમાં નિવાસ કરે છે, અને ધરતી-આકાશરૂપી માતા-પિતા જન્મતા જ તેમને ધારણ કરે છે. તેઓ સૂકા પ્રાચીન વૃક્ષોમાં વર્તમાન છે, નવા વૃક્ષોમાં ઉત્પત્તિકમથી રહે છે અને વનસ્પતિઓમાં અંતભૂત હોય છે. ઔષધિઓ અજિનના સંપર્કથી ગન્ધવતી થઈને પુષ્પ-ફળ આપે છે. દેવોનું મુખ્ય બળ એક જ છે. સૂર્ય પણ્ણિમ દિશામાં સૂઈ જાય છે. ઉદ્યકાળમાં પૂર્વ દિશામાં જાગે છે અને પછી આકાશમાં ફરે છે. આ વધુ કામ મિત્ર-વરુણનું છે. અજિન જ સૂર્યને આકાશમાં પુમાવે છે અને બધાં જ કમોનું મૂળ કારણ બનીને પૃથ્વી ઉપર રહે છે.

સૂક્તા-૫૬ : ઉત્પત્ત અને નષ્ટ થનારા ત્રણો લોક એકળીજની ઉપર સ્થિત છે. તેમાંથી સ્વર્ગ અને અંતરિક્ષ તો ગુજરામાં છુપાયેલા છે, માત્ર ધરતીલોક જ દેખાય છે. શ્રીભ., વર્ષા અને હેમંત ત્રણ ઝતુઓ સંવત્સરનું હદ્દય છે. વસંત, શરદ અને શિશિર ત્રણ તેનાં સ્તન છે. વહેતા પાણી વાળા ચાર મહિના સંવત્સરને પ્રસત્ત કરે છે. હે આદિત્ય ! સ્વર્ગલોકમાંથી દરરોજ બહાર આવીને અમને ધન આપો. તમે અમને પશુ, કનક અને રલતુપ ત્રણ પ્રકારનું ધન આપો.

સૂક્તા-૫૭ : આમ-તેમ ચરતી ગાયરૂપી સ્તુતિને ઈન્દ્ર જ્ઞાણો અને આ ગાયની પ્રશંસા કરે. જેથી આ ગાય દ્વારા તરત જ અભિલાષિત દૂધ દોહી શકીએ. હે વિશ્વદેવ ! આ વેહી ઉપર આવો, જેથી અમે તમારા દ્વારા અપાયેલું સુખ પ્રાપ્ત કરીએ. ઔષધિઓ જળ, વરસાવનાર ઈન્દ્રની શક્તિથી જ ધાવરૂપે પ્રગટ થાય છે.

અધ્યાનીકુમાર

સૂક્તા-૫૮ : ઉધાનો પુત્ર સૂર્ય ઉધાની અંદર વિચરણ કરે છે. અધ્યાનીકુમારોની સ્તુતિ કરનારા ઉપોદ્યની પૂર્વે જ જગી જાય છે. હે અધ્યાનીકુમારો ! આસુરી બુદ્ધિને અમારાથી દૂર કરો. અમે તમારા માટે હવ્ય લઈને ઊભા છીએ, તમે સામે આવો. હે અધ્યાનીકુમારો ! તમે બજે દેવમાર્ગથી અહીં આવો. તમારા માટે મદ્કારક સોમાપાન તૈયાર છે.

મિત્ર

સૂક્તા-૫૯ : સ્તુતિ કરવાથી મિત્ર દેવ બધા લોકોને ખેતી આદિ કામોમાં લગાડે છે. તે ધરતી અને આકાશને ધારણ કરે છે. હે અધ્વર્યુ ! મિત્ર માટે ધી ભેળવેલા હવ્યનો હવન કરો. હે મિત્ર ! અમે નિરોગી રહીએ અને આદિત્યની કૃપાદાસ્ત અમારા ઉપર રહો. પોતાના મહિમાથી જે મિત્ર એ અંતરિક્ષને હરાવી દીધું તેણે જ ધરતીને વિવિધ પ્રકારના અનથી પૂર્ણ કરી. દિવ્ય ગુણવાળા મનુષ્યોમાં જે વ્યક્તિ કુશ-છેદન કરે છે તેને મિત્રદેવ કલ્યાણકારી ધન આપે છે.

અભુગણ

સૂક્તા-૬૦ : હે ઋભુઓ ! તમારાં કર્મોને બધા લોકો જ્ઞાણો છે. તમે જે શક્તિથી ચમસના ચાર ભાગ કર્યા, જે બુદ્ધિથી ગાયને તમે ચર્મયુક્ત કર્યે અને જે જ્ઞાનથી તમે ઈન્દ્રનો હરિ નામનો ઘોડો બનાવ્યો તે કર્મો દ્વારા જ

તમને દેવત્વ મળ્યું, હે ઋજુભૂષો ! તમે ઈન્દ્રની સાથે એક રથમાં બેસી યજ્ઞમાં શોમપાન માટે આવો અને યજ્માનોની સ્તુતિને સ્વીકારો. હે સુધન્વાના પુનો ! તમારાં શોભન કર્મો અને શક્તિની સીમા જાણવાનું શક્ય નથી.

ઉપા

સૂક્તા-૧૧ : હે અત્મ-ધન યુક્ત ઉષા ! તમે સ્તોત્રાની સ્તુતિઓ સ્વીકારો. હે મરણશરહિત સોનાના રથવાળી ઉષા ! તમે સૂર્ય કિરણોથી પ્રકાશિત બનો. ધનના સ્વામિની ઉષા અંધકારનો નાશ કરી સૂર્યની પત્ની બનીને ચાલે છે. સત્યયુક્ત ઉષા તેમના દિવ્ય-તેજનાં કારણો જાણો છે. તે પરતી-આકાશને વિવિધ રૂપોથી ભરી હે છે.

• ચોથો અધ્યાય •

અજિન

સૂક્તા-૧ : હે અજિનદેવ ! ઈન્દ્રાદિ દેવ તમને યુદ્ધ માટે પ્રેરિત કરે છે, પ્રજ્માન દેવોને બોલાવવા પ્રેરિત કરે છે. દેવોએ તમને યજ્ઞોમાં ઉપસ્થિત રહેવા જન્મ આપ્યો છે. હે અજિન ! તમે તમારા ભાઈ વરુણને સ્તોત્રાઓ પ્રતિ અભિમુખ કરો. એવી રીતે જેમ - ઘોડા (રથના) પેડાને લક્ષ્યની દિશામાં લઈ યાય છે. તમે અમારા ઉપર થનારા વરુણદેવના કોધને દૂર કરો અને અમારા જાણ પાપ દૂર કરો. ગાયને ચાહનાર માટે જેમ દુધાળું ગાય હોય તેવી રીતે અજિન નિતાન્ત પૂજનીય છે. અજિનના નાણ પ્રાર્થિત જન્મો - અજિન, વાયુ અને સૂર્યની બધા અતિમલાયા કરે છે. અજિનના પિતા અને પાલનકર્તા આકાશ છે. પ્રજ્માનનાં ધરોમાં આકાશના મૂળ, પૃથ્વી ઉપર અજિન ઉત્પત્ત યાય છે. મહાતક અને પગ વગરનો અજિન પોતાના શરીરને વાઢળોના ધર, આકાશમાં વિજળી રૂપે છુપાવીને રાખે છે. અંગિરાઓએ છુપાયેલી ગાયો મેળવવા અજિનની જ સ્તુતિ કરી હતી. અંગિરાઓએ પહેલા સ્તુતિના શબ્દોને જાણ્યા પારપદી તેમને ૨૧ છંદોનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું. પછી ઉષાની સ્તુતિ કરી ત્યારે ઉપાના તેજમાંથી ઉષા ઉત્પત્ત થઈ. ઉષાની પ્રેરણાથી રાત્રીનો અંધકાર નાચ પણ. ત્યારે સૂર્ય સત-અસત કર્મોને જોતા-જોતા પર્વત પરથી ઉદ્ઘિત થયો. પછી પ્રકાશ પથરાવાથી અંગિરાઓએ ગાયોને મેળવી. અજિન યજ્ઞ-યોગ્ય હોણીની માતા સમાન પોષક અને બધા મનુષ્યોના અતિથિઓની સમાન હોણીય છે. એવા અજિન સુખદાતા બનો.

સૂક્તા-૨ : મરણ રહિત, સત્યયુક્ત, યજમાનને સ્વર્ગમાં મોકલનાર અને તેજસ્વી અજિનને ઉત્તર વેદીમાં સ્થાપિત કર્યા છે. હે સત્યયુપી અજિન ! તું તમારા અત્ર-જળ વરસાવનારા ઘોડાની સ્તુતિ કરું છું. તમે યજમાં અર્થમા, વરુણ, ઈન્દ્રાદિ દેવોને બોલાવો. આ યજ્ઞ નિરંતર ચાલનારો, ધનપણ અને ઉપદેશકર્તાઓથી યુક્ત બનો. જે મનુષ્ય પરસોવો પાડીને મહેનતની આજ્ઞવિક્ષેપણ કરે છે, તેની તમે રક્ષા કરો. જે તમને ધરમાં (પોતાના) સ્થાપિત કરે છે, તેનો પુત્ર આસ્તિક અને દાની જનો. જે સ્તુતિ કરે અને તમને હવ્ય પ્રદાન કરે છે તેમની દરિદ્રતા દૂર કરો, તેમને કોઈ હિંસક પશુનો ભય સ્પર્શ નહિ. જેમ ઘોડાને પાલનારા કોમળ અને કઠોર પીઠવાળા ઘોડાને જુદા-જુદા રાખે છે તેવી રીતે હે અજિન ! તમે મનુષ્યોને પુણ્ય અને પાપના બેદથી અલગ-અલગ કરી દો. જેવી રીતે કારીગર રથ તૈયાર કરે છે તેવી રીતે અંગિરા અને યજમાન તમને અરણી-મંથનથી ઉત્પત્ત કરે છે. તમારી સ્તુતિ કરનારા (સ્તોત્રા) યજ્ઞાદિ દ્વારા પોતાના. મનુષ્ય-જન્મને એવી રીતે નિર્મણ કરે છે જેવી રીતે લુખાર ધમણી દ્વારા લોખંડને શુદ્ધ કરે છે. હે અજિન ! અમે તમારી સેવા કરતા-કરતા શુભ કર્મ કરવાવાળા બનીએ.

સૂક્તા-૩ : હે યજમાનો ! વજસમાન ધ્યુવ અને સુંદર પ્રભાથી યુક્ત અજિનની હવિ દ્વારા સેવા કરો. જેવી રીતે પત્ની પોતાની નજીક પતિને સ્થાન આપે છે તેવી રીતે હે અજિન ! ઉત્તરવેદીમાં આપને સ્થાન આપવામાં આલ્યુ છે. હે અજિન ! અમૃતના કારણે બાધારહિત અને મધુર જળથી ભરેલી નદીઓ યજ્ઞની પ્રેરણાથી એવી રીતે વહેતી રહો જેવી રીતે આગળ વધવા. માટે પ્રેરિત ઘોડાઓ અગ્રેસર બને છે. હે ઉત્તમ ધનવાળા મહાન રક્ષક અને હવ્યથી પ્રસત્ત થનારા અજિન ! તમે તમારી રક્ષાથી અમને ઉત્ત બનાવો. અમારાં પાપો અને વિધોનો નાશ કરો. તમે સ્તુતિઓથી પ્રસત્ત-મન બનો. હે શૂર ! સ્તોત્રોની સાથે અમારા અત્રનો સ્વીકાર કરો. આ મંત્ર તમને આગળ વધારે. અમે બુદ્ધિમાન લોકો તમને લક્ષ્ય માનીને વિદ્ધાનો દ્વારા બતાવેલી બધી જ સ્તુતિઓનો પાઠ કરીએ છીએ.

સૂક્તા-૪ : હે અજિન ! જેવી રીતે શિકારી જાળ ફેલાવે છે, તેવી રીતે તમે પાણ તમારું ભયનાશક તેજ ફેલાવો. પોતાના તેજથી તમે રાક્ષસોનો નાશ કરો. હે અજિન ! તમે તમારી જવાળાઓ, ચિનગારીઓ અને ઉલ્કાઓને બધી દિશાઓમાં ફેલાવો અને શત્રુઓને બાળો. જે અમારી સાથે શત્રુતા રાખે છે,

તેમને સૂકી લાકડીની જેમ સળગાવી દો. હે અજિન ! તમારી સુતું કરનાર રો વર્ધનું આયુષ્ય મેળવો. અમે દરરોજ તમારી સેવા કરીએ છીએ. અમને ધન, પુત્ર-પૌત્ર આપો. હે અજિન ! જે અતિથિનો સત્કાર કરે છે તેની તમે રહા કરો. આ સ્તોત્ર અમને પિતા ગૌતમ પારોથી પ્રાપ્ત થયો છે. હે મિત્રો દ્વારા પૂજનીય અજિન ! દ્રોહ અને નિંદા કરવાવાળાઓના અપયશથી અમને બચાવો.

સૂક્તન-૫ : અમે અજિનને કેવી રીતે હવ્ય આપીએ ? જેમ, થૂની ઉપરને ધારડા કરે છે તેવી રીતે અજિન સ્વર્ગને ધારડા કરે છે. હે હોતાઓ ! વૈશાનર અજિનની નિંદા કરશો નહિ. તે મેધાવી, મરણ રહિત અને મહાન છે. બધુ-બાંધવ રહિત નારી સમાન યશાદિનો ત્યાગ કરનાર, પતિનો દ્વેષ કરનારી હોઓની જેમ દુરાચારી, પાપી, મન અને વચનથી સત્યરહિત લોકો નરકમાં થાય છે. હું વૈશાનર અજિનને જાગ્રંથ છું. ધરતી-આકાશરૂપી માતા-પિતા વચ્ચે થાપત રહીને ગાયના સ્તનમાં છુપાયેલું દૂધ પીવા માટે જાગૃત થાય છે. વૈશાનર અજિનની જીભ ગૌમાતાના થાન રૂપી ઉત્તમ સ્થાનમાં ઉપસ્થિત છે. હે જતવેદ અજિન ! તમારી સુતુંથી જે ધન મળશે તેના સ્વામી પણ તમે જ રહેશો. ધરતી અને સ્વર્ગનું બધું જ ધન તમારું છે. અજિનની જવાળાઓ પણશાળામાં ચમકે છે અને અજિન એવી રીતે પ્રકાશિત થાય છે જેવી રીતે અખાઈ ધનથી રાજ પ્રકાશિત થાય છે.

સૂક્તન-૬ : હે અજિન ! ઊંચા સ્થાન પર બેસો અને યજમાનની સુતુંને વધારો. અજિન યજમાં ઉદ્દિત સૂર્યની જેમ ઉપર તરફ મુખ રાજે છે અને આકાશમાં એવી રીતે ધૂમાડો સ્થાપિત કરે છે જેવી રીતે - પોતાની ઉપર વાસ વગેરે રાજે છે. ઘૃતાચી (પાત્ર) દી વરે ભરેલું છે. અધ્વર્યુ પ્રદક્ષિણા કરી રહા છે. યૂપ ઊંચા જઈ રહા છે અને અજિન પ્રજીવલિત છે. અધ્વર્યુ અજિનને પ્રસાન કરવા પોતાની જગ્યાએથી ઊઠીને અજિનની પરિકમા કરે છે. હે અજિન ! તમારા માટે અમે સ્તોત્ર બનાયું છે. જેનો હોતાગણ પાઠ કરે છે. તમારા નિમિત્તે યજમાન યજ કરે છે. હે અજિન ! તમે અમને ધન પ્રદાન કરો.

સૂક્તન-૭ : ભૃગુવંશી ઋષિઓએ વનોમાં દાવાજિન રૂપમાં દર્શનીય અજિનને પ્રજીવલિત કર્યો હતો. એ યજકર્તાઓ દ્વારા જ તેને વેદોમાં સ્થાપિત કરવામાં આવ્યો છે. દીપ્તિમાન અજિન પ્રજાઓના કલ્યાણ માટે આવે છે. માતા સમાન જળ અને વૃક્ષોમાં વર્તમાન અજિનને ઋત્વિજોએ સ્થાપિત કર્યો

છે. દેવગણ પ્રાતઃકાળમાં નિદ્રાનો ત્યાગ કરી અજિનને પ્રસન્ન કરે છે. દીપ્તિશાળી અજિન તમારો માર્ગ કાળો છે. ધૂમાડો તમારી આગળ આગળ ચાલે છે. તમે નથી મળતા એટલે યજમાન તમારી ઉત્તાતિમાં કારણરૂપ કાષ્ઠને અજિનમાં મૂકે છે એટલે. તમે તુર્ત જ પ્રગટ થઈ જાવ છો. અજિન પોતાની જવાણાઓથી લાકડાને ઝડપથી સણગાવે છે, સણગાવતી વખતે તેઓ વાયુની શક્તિની સહાયતા દે છે. સવાર જેવી રીતે ઘોડાને શક્તિશાળી બનાવે છે તેવી રીતે અજિન પોતાના કિરણોને શક્તિશાળી બનાવે છે.

સ્થૂક્તા-૮ : અમે અજિનને વધારીએ છીએ. તે દેવોને યજમાં લાવે. અજિન યજમાનને ધન આપે છે. અજિન સ્વર્ગની સીડીને જાણતા હોઈ ધરતી-આકાશની વચ્ચે ચાલે છે. જે યજમાન અજિનને હવ્ય આપી પ્રસન્ન કરે છે, અમે તેની સમાન બનીએ. અજિન માનવ-પ્રજાના પાપ નાખ કરે છે.

સ્થૂક્તા-૯ : હે અજિન ! યજમાનની પાસે કુશ ઉપર બેસો. અજિન બધા દેવોના દૂત બનો. અજિન જ યજમાં હોતા બને છે, દેવ-પત્ની, અધ્વર્યુ, ગૃહપતિ અથવા બ્રહ્મા બનીને બેસો છે. હે અજિન ! અમારા સ્તોત્રને સાંભળો.

સ્થૂક્તા-૧૦ : હે અજિન ! અમે સ્તુતિ દ્વારા તમને વધારીએ છીએ, તમે અમારા યજના નેતા છો. અમારા સ્તોત્ર દ્વારા તમે અમારી સામે આવો. હે અજિન ! તમારું શરીર શુદ્ધ-ધૂતાની જેમ પાપરહિત છે. તમારું તેજ અર્થમાની જેમ ચમકે છે. હે અજિન ! તમારા પ્રત્યેની અમારી મિત્રતા અને બંધુત્વ કલ્યાણકારી બનો.

સ્થૂક્તા-૧૧ : હે અજિન ! તમારું તેજ દિવસના ભાગમાં ચારે તરફ પ્રકાશિત હોય છે, રાતે પણ તે જોઈ શકાય છે. ઋત્વિજ તમને પ્રસન્ન કરવા તમને હવિ આપે છે. તમે યજમાન માટેના પુણ્યદ્વાર ખોલો. હે અજિન ! દેવોને બોલાવવાનું કામ, સ્તુતિ અને ઉક્તિઓ તમારા વડે જ પેદા થાય છે. યજમાનને તમે ધન આપો છો. તમારી કૃપાથી જ શ્રેષ્ઠ પુત્ર ઉત્પન્ન થાય છે. ધન અને અશ્વ તમે જ આપો છો. હે બલ-પુત્ર અજિન ! તમે અમારામાંથી અજ્ઞાન, પાપ અને દુર્મિતિ દૂર કરો.

સ્થૂક્તા-૧૨ : હે અજિન ! જે યજમાન તમને વેદી ઉપર રાખી ધી આગે છે, ત્રણ વાર હવિ આપે છે તેના શત્રુઓને હરાવો. જે તમારા માટે ઈધાણ લાવે છે અને રાત-દિવસ તમને પ્રજ્વલિત રાખે છે તે પણ, સંતપ્ત અને ધન પ્રાપ્ત કરે છે. હે અજિન ! જો અમારાથી અજ્ઞાનને કાગળે કોઈ પાપ થઈ જાય,

તોપણ તમે અમને પાપરહિત બનાવો. અમારા પુત્ર, પૌત્રોને શાંતિ અને સુખ આપો. હે અજિન ! જેવી રીતે તમે ગૌરી નામની અંધ-ગાયને છોડાવી હતી તેવી રીતે અમને પણ પાપથી મુક્ત કરો. અને અમારી વય વધારો.

સૂક્ત-૧૩ : ઉષાનો પ્રકાશ ફેલાય તેના પહેલાથી જ અજિન વધવા લાગે છે. હે અશ્વિનીકુમારો ! આવો, સૂર્યદિવ પ્રકાશ સાથે આવી રહ્યા છે. સૂર્યનાં ડિરણો જ્યારે ઉંચાં ચઢે છે ત્યારે વરુણ મિત્રાદિ દેવો પોતાના કાર્યનો આરંભ કરે છે. જેમ ધૂળ ઉત્તાપો બળદ ગાયોની પાછળ ચાલે છે તેવી રીતે સાત ઘોડા સૂર્યના રથને ખેંચે છે. સૂર્યનાં ડિરણો ફેલાયેલા અંધકારનો નાશ કરે છે. સૂર્ય કોઈ વિદ્ધ આપી શકે નહિ.

સૂક્ત-૧૪ : અજિન ઉષાને જોઈને આગળ વધે છે. સંસારને પ્રકાશ આપવા સવિતા દેવતા ઉપર આવે છે અને ચારે તરફ ડિરણો ફેલાવે છે. ઉષા સૂર્ય રહેલાં પ્રાણીઓને જગાડે છે. ઉષાકાળ થાય ત્યારે હે અશ્વિનીકુમારો ! તમારા ઘોડા અહીં લાવો. અહીં આવો અને સોમધાર કરો.

સૂક્ત-૧૫ : તેજસ્વી અને યજ્ઞ યોગ્ય અજિનને અમારા યજ્ઞમાં લાવીએ છીએ. દિવસમાં ત્રણ વાર અજિન યજ્ઞમાં આવે છે. તે યજ્ઞમાનને ધન આપે છે. હવ્યને લઈ જવામાં સમર્થ, આકાશના પુત્ર અને સૂર્યની સમાન તેજસ્વી અજિનની દરરોજ યજ્ઞમાન સેવા કરે છે.

દિવસ

સૂક્ત-૧૬ : સત્યને ધારણ કરનારા ઈન્દ્ર અમારી પાસે આવો અને જેણી સ્તુતિ કરાઈ છે એવા તમે અમારી ઈન્દ્રા પૂરી કરો. હે ઈન્દ્ર ! ઉશનાની જેમ યજ્ઞમાન તમારી સ્તુતિ કરે છે. ઈન્દ્ર પોતાના મિત્ર મરુતોની સહાયતાથી જળ વરસાલ્યું હતું. તમારા વજે જળને રોકનારા મેઘને જળ વરસાવવાની પ્રેરણ આપી હતી. તમે લોકપાલક બનીને સાગર અને આકાશને જળ વરસાવવાની પ્રેરણ આપી. કૃત્સ ત્રણથી પાસે તમે ધન આપવાની ઈન્દ્રાથી જળા હતા. કૃત્સ પોતાના શત્રુ સાથે યુદ્ધ કરવાની તમને પ્રાર્થના કરી. તમે તેમના શત્રુ શુષ્ણા અસુર અને કૃવમ અસુરને માર્યા અને કૃત્સની સાથે એક જામાં બેસીને આવ્યા અને ઈન્દ્ર-ભવનમાં બને સાથે બેઠા. ત્યારે તમારી પત્ની જાણી તમારા બજેનું સમાન રૂપ જોઈને સંશેયમાં પડી ગઈ. તમે વિપ્ર, મૃગ્ય, નાજીભા અસુરોને પરાજીત કર્યા અને શમબર અસુરના નગરોને નાટ કર્યા.

તમે સૂર્યની સમાન તેજસ્વી રૂપવાળા છો. હે ઈન્દ્ર ! અમારા પણ રક્ષક બનજો. તમે વામદેવના યજની રક્ષા કરી હતી. અમારા યજની પણ રક્ષા કરજો. અમે પુત્ર-પૌત્રોથી યુક્ત બનીએ અને અનેક વરસો સુધી તમારી સ્તુતિ કરીએ. ઈન્દ્રના અમે મિત્ર બનીએ. તમે અમારી અત્ર-વૃદ્ધિ કરો. અમે તમારા માટે નવી સ્તુતિઓ બનાવી છે.

શૂક્ત-૧૭ : હે ઈન્દ્ર ! તમે વૃત્તને માયો અને તેનાથી ગ્રહિત નદીઓને સ્વતંત્ર કરી. તમારા જન્મના સમયે ઘરતી-આકાશ કાંપી ઉઠે છે અને મેઘને વરસાવી પ્રાણીઓની પ્યાસ બુઝાવી હતી. તમને જન્મ આપનાર પ્રજાપતિએ તમારા જન્મથી પોતાને ઉત્તમ પુત્રવાળા ગણ્યા હતા. ઈન્દ્ર ધનના જ નહિ, પરંતુ પશુઓ આદિ સમસ્ત સંપત્તિઓના સ્વામી છે. ઈન્દ્ર સંગ્રહમોમાં અદ્વિતીય છે. જ્યારે તે કોઇ કરે છે ત્યારે સ્થાવર-જંગમ બધા ઊરી જાય છે. ઈન્દ્ર પોતાના પિતા પ્રજાપતિની સમીપ રહીને સમગ્ર સંસારને ઉત્પન્ન કર્યો. અને તેઓ (ઈન્દ્ર) તેમની (પ્રજાપતિ) પાસેથી જ સમર્સ્ત સંસારનું બળ પ્રાપ્ત કરે છે. સ્તોત્રા તેમને હવિ આપવા માટે એવી રીતે બોલાવે છે જેવી રીતે - હવા વાદળોને બોલાવે છે. ઈન્દ્ર સૂર્યના ચક નામના આયુધને રોક્યું અને અંતખ ઋષિની રક્ષા કરી. જેમ ફૂવામાંથી પાણી લેવા મનુષ્ય પાત્રને નમાવે છે તેવી રીતે અમે ઈન્દ્ર પાસેથી સુંદર પલ્લી, અમિત રક્ષા અને તેમની મિત્રતા મેળવવા જૂદીએ છીએ. હે ઈન્દ્ર ! જેવી રીતે જળ નદીને પૂર્ણ કરે છે તેવી રીતે તમે પણ અમને અત્ર-ધનથી પૂર્ણ કરો. અમે રથોના સ્વામીં અને તમારા સેવક બનીએ.

શૂક્ત-૧૮ : ઈન્દ્ર વામદેવને કહ્યું - 'દેવ-મનુષ્ય બધી જ યોનિ દ્વારા જન્મ લે છે. તમે પણ આ માર્ગેથી જ જન્મ લો. અન્ય માર્ગેથી જન્મ લઈ માતાના મૃત્યુનું કારણ બનશો નહિ.' વામદેવ બોલ્યા - 'હું યોનિ દ્વારા નહિ, ત્રાંસો થઈને માતાની બગલમાંથી જન્મ લઈશ. કેમ કે મારે ઘણાં અદ્ભુત કાર્યો કરવાના છે.' ઈન્દ્ર કહ્યું - 'જો યોનિમાર્ગથી નહિ આવો તો અમારી માતા મૃત્યુ પામશે. ઈન્દ્ર ત્વાણા ઘરે સોમ પીધો.' અદિતિએ સેંકડો મહિના અને વર્ષ સુધી ઈન્દ્રને ગર્ભમાં રાખ્યો હતો. ઈન્દ્ર આવું પ્રતિકૂળ કાર્ય કેમ કર્યું ?' આ સાંભળી અદિતિએ ઉત્તર આપ્યો કે - 'હે વામદેવ ! જે ઉત્પન્ન થઈ ચૂક્યા છે અથવા જે ઉત્પન્ન થશે તેમાંથી કોઈની સરખામણી ઈન્દ્ર સાથે થઈ શકે નહિ.' અદિતિએ ઈન્દ્રને પરમશક્તિશાળી ગણાવ્યા. તેઓએ

જન્મતાની સાથે જ ધરતી-આકાશને ઘેરી લીધા હતા. નદીઓ વહેવાથી થતી ગજીના જાણો કે ઈન્દ્રની મહાનતાનો જ ઘોષ કરી રહી હતી. વામદેવ કહ્યું -
 ‘ઈન્દ્રને બ્રહ્મહત્વાનું પાપ લાગ્યું છે, એ વિષયમાં શું કહેવું છે ?’ આદિતિએ
 કહ્યું - મારા પુત્ર ઈન્દ્ર બળપૂર્વક વજ ચલાવીને વૃત્તને માયો અને નદીઓને
 વહેવાવાનું પુષ્યકાર્ય કર્યું. વામદેવ બોલ્યા - ‘હે ઈન્દ્ર ! જ્યારે આદિતિએ
 તમને જન્મ આપ્યો તે જ સમયે કુષવા રાક્ષસી તમને ગળી ગઈ હતી, જીથી
 મસ્ત થઈને તમને સુખ આયું. ઈન્દ્રે પ્રસન થઈને પ્રસૂતિગૃહમાં જ તેને
 મારવા લાગ્યા. બંસ રાક્ષસે તમારા પર હુમલો કર્યો અને તમારું નાક અને
 ઢાકી ઉપર ઘા કર્યો. તમે વજથી તેનું માથું કાપી નાખ્યું.’

સૂક્ત-૧૯ : હે ઈન્દ્ર ! તમે સુતિ-પાત્ર, ગુણવાન અને સુંદર છો. દેવ
 નાથ, આકાશ-પૃથ્વીની રક્ષા અને વૃત્તનાશ માટે તમને બોલાવે છે. જેમ વાયુ
 જળને કુપિત કરી દે છે તેવી રીતે ઈન્દ્ર આકાશને પોતાના તેજથી પૂર્ણ કરીને,
 જળને છિન્નભિત્ત કરી દેવાની ક્ષમતા ધરાવો છો. શક્તિની ઈચ્છા કરતા
 પણતોની પાંખો ઈન્દ્ર કાપી નાખે છે. હે ઈન્દ્ર ! તમે તુવીતિ અને વચ્ચ રાજીઓની
 અમીષ ફળ આપનારી ધરતીને જલ-અત્રથી યુક્ત બનાવી દીધી હતી. ઈન્દ્ર
 વૃત્તની નાશ કરી અનેક ઉપાઓ અને સંવત્સરોને બંધનમાંથી છોડાવ્યા હતા.
 ઈન્દ્ર આંધળા અગ્રના પુત્રને કીટાશુઓને ઝોલી ખાધો હતો તેવી દશમાંથી
 બીજારી તેનાં અંગોને પૂર્વવત બનાવ્યા હતા. વામદેવ તેનું યથાર્થ વણન કર્યું.
 હે ઈન્દ્ર ! અમારી સુતિઓનો સ્વીકાર કરી અમને સમૃદ્ધિ આપો.

સૂક્ત-૨૦ : હે અત્રના સ્વામી ઈન્દ્ર ! તમે પ્રસાન મનથી અમારી પાસે
 આવો અને અમારી કામના પૂર્ણ કરતા-કરતા સોમરસ પીવો. ઋષિઓ દ્વારા
 વિવિધ પ્રકારે જેમની સુતિ કરાઈ છે એવા ઈન્દ્રની અમે એવી રીતે પ્રસંશા
 કરીએ છીએ. જેવી રીતે કામી પુરુષ સ્ત્રીની પ્રસંશા કરે છે. હે ઈન્દ્ર ! જ્યારથી
 તમે પેદા થયા છો ત્યારથી તમને રોકવાવાળું કોઈ થયું નથી અને તમારા
 આપેલા ધનને કોઈ નાચ કરી શકતું નથી. હે ઈન્દ્ર ! જેવી રીતે જળ સરિતાને
 પૂર્ણ કરે છે એવી રીતે તમે અમને અત્રથી પૂર્ણ કરો.

સૂક્ત-૨૧ : અમારા લોકોની રક્ષા માટે ઈન્દ્ર મરુતોની સાથે સ્વર્ગ,
 પર્વતી, અંતરીક્ષ, જળ, આદિત્ય મંદળ, દૂરવત્તી સ્થાન અથવા જળના સ્થાન
 મેદ પાસેથી જ્યાં હોવ ત્યાંથી અહીં આવો. સમસ્ત લોકોના સન્માન
 માટે પણ નિમિત્ત ગજીના કરનારા અને સુતિને યોગ્ય એવા ઈન્દ્રને અમે

યજ્ઞમાં બોલાવીએ છીએ. વિશ્વનું ભરણપોષણ કરનારા પ્રજ્ઞપતિના પુત્ર ઈન્દ્રની શક્તિ સ્તોત્રા યજ્માનની સેવા કરે છે.

સૂક્તન-૨૨ : જે મહાન શક્તિશાળી ઈન્દ્ર અમારા હવ્યનું સેવન કરે છે અને તેની અભિલાષા કરે છે, તેઓ ધનના સ્વામી છે અને તેઓ અમારા અથ, સ્તુતિ સમૂહ, સોમરસ અને ઉક્તિઓનો સ્વીકાર કરે છે. ઈન્દ્રની ઉત્પત્તિના સમયે જ અમસ્ત ઉત્ત્રત પ્રદેશ, પર્વત, સાગર, ધરતી અને આકાશ તેમના ભયથી કંપવા લાગ્યા હતા. ઈન્દ્રની પ્રેરણાથી જ વાયુ મનુષ્યોને પ્રાણવાન બનાવે છે.

સૂક્તન-૨૩ : હે ઈન્દ્ર ! અમે યજ્માન, શત્રુઓનો પરામ્ભવ કરનારી તમારી મૈની ઈચ્છાએ છીએ. દ્રોહ કરનારા, હિંસાકારી અને તેમની આશા નહિ માનનારા રાક્ષસોને મારવા ઈન્દ્ર પોતાના આયુધોને તેજ રાખે છે.

સૂક્તન-૨૪ : મનુષ્ય, યુદ્ધમાં રક્ષા માટે ઈન્દ્રને જ બોલાવે છે. યજ્માન તપસ્યા દ્વારા પોતાના શારીરને ક્ષીણ બનવા છતાં ઈન્દ્રને જ પોતાના રક્ષક નિયુક્ત કરે છે. ઈન્દ્ર જ યજ્માનની ધનની કામના પૂર્ણ કરે છે. સોમરસની અભિલાષા કરનારા ઈન્દ્ર માટે જે સોમ નીચોવે છે તેને જ ઈન્દ્ર ધનવાન બનાવે છે.

સૂક્તન-૨૫ : શત્રુઓને તુર્ત જ હશાવનારા વીર ઈન્દ્ર પોતાની નજીક જીનારા અને સોમરસ તૈયાર કરનારા યજ્માનનો પુરોડાશ તરત જ સ્વીકારી વે છે. હવિના સ્વામી અન્ને તે યજ્માનને સુખ આપે છે અને તેમને જ દીવાયુ બનાવે છે જે એવું કહે છે કે હું વજહહસ્ત ઈન્દ્ર માટે સોમ તૈયાર કરીશ.

સૂક્તન-૨૬ : ઈન્દ્ર કહે છે, હું જ મનુ હતો, હું જ સવિતા છું અને હું જ કષ્ટીવાન ઋષિ તથા ઉશના કવિ છું. સોમરસ પીને મેં જ ઝનૂનથી શાખાશાસુરના છ્છ (નવ્વાણ) નગરોનો ધ્વંસ કર્યો હતો. યજ્ઞના અતિથિઓનો સ્વાગત-સત્કાર કરનારા દિવોદાસને મેં જ સો નગર આપ્યા હતા.

સૂક્તન-૨૭ : સોમની ભિત્રતા મળવાથી અને તેમની જ પ્રેરણાથી ઈન્દ્ર વૃત્રને મારી જળને પ્રવાહિત કર્યું. હે સોમ ! તમારા સહારે જ ઈન્દ્ર સૂર્યના રથનું એક પૈંડું તોડી નાખ્યુ હતું. તમને મેળવીને જ ઈન્દ્ર શત્રુઓનો સંહાર કર્યો. ઈન્દ્ર-સોમ ! તમે બને શત્રુઓને રોકી રાખો અને યજ્માનની પૂજાનો સ્વીકાર કરો.

સૂક્ત-૨૯ : હે ઈન્દ્ર ! અમારી સ્તુતિઓ અને સોમ નીચોવનારા અત્યજોનો પોકાર સાંભળીને યજશમાં આવો. હે સ્તુતિને યોગ્ય ઈન્દ્ર ! તમારા દારા રક્ષિત અમે તમારા ધનના પાત્ર બનીએ.

સૂક્ત-૩૦ : હે ઈન્દ્ર ! સંસારમાં તમારા જેવું કોઈ નથી. પ્રજ્ઞા તમારી પાછળ એવી રીતે ચાલવા લાગી જેમ ગાડી પૈઅની પાછળ ચાલે છે. તમારી રાહાયતાથી ટેવોએ શત્રુઓનો નાશ કર્યો. તમે એતાપ ઋષિને બચાવ્યા અને દન્દપુત્ર વૃત્તનો નાશ કર્યો. તમને મારવા ઈચ્છતી ઉધારે તમે નષ્ટ કરી. બુદ્ધિ-બળથી તમે નહીંઓને ધરતી પર સ્થાપિત કરી. તમે દાસનો વધ કર્યો અને તુર્ખિશા તથા યદુને અભિયેકને યોગ્ય બનાવ્યા. તમે ઔર અને ચિત્રરથનો વધ કર્યો. દિવોદાસને તમે સો નગર આપ્યા અને દભીતિના કલ્યાણ માટે રક્ષસોને માય્ય. હે ઈન્દ્ર ! પૂણ્ય અને ભગ અમને ઉત્તમ ધન આપો.

સૂક્ત-૩૧ : હે ઈન્દ્ર ! અમે સૂર્યની સાથે તમને યજશમાં બોલાવીએ છીએ. તમે બહુ ધન આપવાવાળા છો. તમારા રક્ષા-સાધન અમારી રક્ષા કરો. તમે યજમાનને મિત્રતા, અવિનાશીભાવ અને મહાનદ ધન આપો. અમારા માટે એ ગૌશાળાના દ્વાર ખોલી દો જ્યાં ગાયો રહે છે. અમારા યશને ઉત્કૃષ્ટ બનાવો.

સૂક્ત-૩૨ : હે ઈન્દ્ર ! તમારા રક્ષા-સાધનો સહિત અહીં આવો. તમે યજમાનની રક્ષા કરો. તેને ધન આપો. ગૌતમ ઋષિએ તમારી સ્તુતિ કરીને પણ મેળવ્યું હતું. અમને પણ પુત્ર-પૌત્ર અને ધન આપો. અમારા પુરોડાશને તમે ગ્રહણ કરો. અમે તમારી પાસે સેંકડો ઘોડા અને સોમ-કળશ માંગીએ છીએ, સુવર્ણ માંગીએ છીએ. અમને થોડું ન આપો, ઘણું બધું આપો.

શાન્દ, વરુણ, વાયુ, બૃહસ્પતિ

સૂક્ત-૪૧, ૪૨, ૪૩, ૪૪, ૪૫, ૪૬, ૪૭ : હે ઈન્દ્ર ! વરુણ ! અમારી સ્તુતિઓ તમાને ગમશે. તમને બતેને જે પોતાના ભાઈ બનાવે છે તેનાં પાપો નાશ પામે છે. તમે યજમાનના સોમરસથી તૃપ્ત બનો. તમે અમારા શત્રુ પર વજ ચલાવો. જેમ ઘાસ ખાઈને ગાય હજારો ઘારાઓવણું દૂધ આપે છે તેવી રીતે અમારી હજારો ઈચ્છાઓને તમે પૂર્ણ કરો. અમને પુત્ર, પૌત્ર, લાંબી આયુ, શક્તિ આપો અને અમારા શત્રુઓનો નાશ કરો. જેમ પુત્ર પિતા પાસે પ્રેમ માંગે છે તેવી રીતે અમે પણ તમારી પાસે પ્રેમ માંગીએ છીએ. હે વાયુ ! તમે યજશમાં આવો અને સોમ પીવો. હે વાયુ ! ઈન્દ્ર તમારા સારથી છે, તે પણ અહીં આવો.

તમે તમારા સ્વર્ણિમ રથમાં આવો. હે વાયુ ! હું પ્રતથી પવિત્ર થઈને તમારા માટે સોમ લાવ્યો છું, તેને તમે ગ્રહણ કરો. અમને ધારું અશ્વ આપો. હે વાયુ ! તમે ઈન્દ્રના સહાયક બનીને તેમની સાથે અહીં આવો. ધરતી-આકાશ તમારી પાછળ ચાલે છે. નવાયુ ઘોડા તમને અહીં લાવે. સો અને હજાર ઘોડા જોડીને રથમાં ઝડપથી અહીં આવો. હે ઈન્દ્ર, બૃહસ્પતિ ! તમારી સ્તુતિ ગવાઈ રહી છે, એ સાંભળી સોમપાન અર્થ અહીં આવો. અમને સો ઘોડા અને હજાર ગાયો આપો. બૃહસ્પતિએ દિશાઓને સ્થિર કરી છે. તે દેવોમાં સૌથી આગળ સ્થાપિત છે. જ્યારે બૃહસ્પતિ આકાશમાં ઉદ્દિત થાય છે ત્યારે તે અંધકારનો નાશ કરે છે. તેમજો બલ નામના અસુરનો નાશ કર્યો. જે બૃહસ્પતિની સ્તુતિ કરે છે તેના શત્રુઓ હારી જાય છે. હે બૃહસ્પતિ, હે ઈન્દ્ર, તમે અમારી વૃદ્ધિ કરો, યજની રક્ષા કરો, બુદ્ધિને જગાડો અને અમારા શત્રુઓ સાથે યુદ્ધ કરો.

અડભુગણ

સૂક્તા-૩૩ : અમે ઋભુઓ પાસે દૂત સમાન અમારી સ્તુતિઓ મોકલીએ છીએ. જે સમયે ઋભુઓએ પરિચયાર્થ દ્વારા પોતાનાં વૃદ્ધ માતા-પિતાને યુવાન બનાવ્યા. પોતાનાં ઉત્તમ કાયોથી શોભા પ્રાપ્ત કરી તે સમયે જ ઈન્દ્ર આદિ દેવો સાથે મિત્રતા થઈ. ધીર ઋભુગણ યજમાનને જૌ આદિ સંપત્તિઓ દ્વારા પ્રાપ્ત કરે છે. ઋભુ ઈન્દ્ર સાથે મળીને યજમાનાં સોમપાન કરે. ઋભુઓએ જ અમલને ચાર ભાગમાં વહેંચ્યો. જ્યારે ઋભુ ચૂના ખેતરોમાં વર્ષા દ્વારા પાકથી ભરપૂર બનાવી ટે છે તે સમયે બધે જળ અને હરિયાળી જ દેખાય છે.

સૂક્તા-૩૪ : હે ઋભુ, વિભુ, બાજ અને ઈન્દ્ર ! તમે અમને રત્ન પ્રદાન કરવા આ યજમાન આવો. હે સોમરૂપી અત્રથી સુશોભિત ઋભુઓ ! તમે દેવ શ્રેષ્ઠીમાં પોતાનો જન્મ માનીને દેવો સાથે આનંદિત બનો. હે સોમપાનથી ઉત્પન્ન મદવાળા ! સ્તુતિ તમને પહોંચો. તમે અમને પુત્ર-પૌત્રોથી યુક્ત ધન આપો. હે ઋભુઓ ! તમે અહીંથી જતા નહિ, અહીં જ રહો અને અમને અનિંદિત ધન આપવા ઈન્દ્ર, મરુદુગણ અને અન્ય દેવો સાથે પ્રસન્ન રહો.

સૂક્તા-૩૫ : હે સુધન્વાના સંતાન ઋભુઓ ! અમારો સોમરસ તમારી પાસે પહોંચો. હે અત્રના સ્વામી ઋભુઓ ! દિવસ પૂરો થાય ત્યારે જે યજમાન તમારી પ્રસન્નતા માટે સોમરસ નીચોવે છે તેને તમે પ્રસન્ન થઈને પુત્ર-પૌત્રોથી યુક્ત સંપત્તિ આપો છો.

સૂક્ત-૩૬ : તે મુખ્ય અને અત્ર યુક્ત ધન ઋભુઓ પાસેથી અમારી પાસે આવો. જેને ઋભુઓએ વાજગણ સાથે મળીને ઉત્પત્ત કર્યું હતું. હે ઋભુગણ ! તમે ધારણ કરેલું રૂપ દર્શનીય છે. અમે તમારા માટે આ સ્તોત્ર બનાવ્યો છે તેનો સ્વીકાર કરો.

સૂક્ત-૩૭ : હે સુંદર ઋભુઓ ! જે પ્રકારે તમે દિવસોને સુંદર બનાવવા મનુષ્યોના યજને ધારણ કરો છો. એવી રીતે દેવ-માર્ગ દ્વારા અમારા યજમાં આવો.

ધાવા-પૃથ્વી

સૂક્ત-૩૮ : હે ધાવા-પૃથ્વી ! તમે બતે ગમનશીલ, સમસ્ત પ્રજાઓની રક્ષા કરનારી, શોભન ગતિવાળી અને દધિકાને ધારણ કરનારી છો. દધિકા દેવ યુદ્ધની ઈચ્છા કરનારા, વીરની જેમ દિશાઓ બાંધવામાં તત્પર અને હવાની જેમ ઝડપથી ચાલવાવાળા છે.

દધિકા

સૂક્ત-૩૯-૪૦ : હું દધિકા દેવની સ્તુતિ કરું છું. દધિકા દેવ પોતાના સ્તોત્રાને પાપરહિત બનાવે છે. દધિકા દેવ વેગવાન, ઝડપથી ઉદનારા અને રક્ષા કરનારા છે. હે મિત્ર-વરુણ ! તમે મનુષ્યને પ્રેરણા આપનારા અશરૂપી દધિકા દેવને ધારણ કરો છો.

ગ્રસદસ્ય

સૂક્ત-૪૧ : દુર્ગિણા પુત્ર કુત્સાને જ્યારે કેદ કર્યા તો સપ્ત-ऋષિ રાજ્યના પાલનકર્તા બન્યા. તેમણે પુરુકૃત્સની પત્નીના કલ્યાણ માટે યજ કરી ગ્રસદસ્ય મેળવ્યો. તે ઈન્દ્ર સમાન શત્રુનાશક અને બધિદેવ છે. હે ઈન્દ્ર અને વરુણ ! સપ્તર્ષિઓની પ્રેરણાથી પુરુકૃત્સની પત્નીએ હવ્ય અને સ્તુતિઓથી તમને પ્રસન કર્યા. ત્યારે તમે તેજીને શત્રુનાશક આધિદેવ ગ્રસદસ્ય પ્રદાન કર્યા.

અધિનીકુમાર

સૂક્ત-૪૩, ૪૪, ૪૫ : હે અધિનીકુમારો ! તમે બતે ગતિશીલ થઈને રોમ નિયોવવાના દિવસોમાં જલદી આવો. કઈ સ્તુતિ વડે બોલાવવાથી તમે અમારા યજમાં આવશો ? હે અધિનીકુમારો ! અમારી રક્ષા કરો. હે અધિનીકુમારો ! જેમ પુરુમીઠ અને અજમીઠના ઋત્વિજોએ તમારી સ્તુતિ કરી રહ્યી રીતે અમારા ઋત્વિજ પણ તમારી સ્તુતિ કરી રહ્યા છે. અમે તમારા માટે

જે સુતી મોકલીએ છીએ તે ફિલદાયિની બનો. તમે તમારા અશોથી અમારા યજ્ઞમાં એવી રીતે આવો જેમ મધમાખી મધ પાસે જાય છે.

ઉધા

સૂક્તા-૪૧, ૫૨ : ખરેખર સૂર્યની પુત્રી રૂપા અને દીપિશાસિની ઉપા યજ્ઞમાનોને ગતિશીલ બનાવવાનું સામર્થ ધરાવે છે. તે પૂર્વ દિશાને ઘેરીને રહે છે અને બાધા નામનાર અંધકારનું દ્વાર ખોલી દીપિશયુક્ત અને પવિત્ર બનીને ચમકે છે. હે ઉપા તમે આશ્વિનીકુમારોની સખી, કિરણોની માતા અને ધનની સ્વામિની છો.

સવિતા

સૂક્તા-૪૩, ૫૪ : હે સવિતા દેવ ! તમે સર્વપ્રથમ યજ્ઞયોગ્ય દેવોના અમરતાના સાધન સોમને ઉત્પત્ત કરો છો. તમે યજ્ઞમાનને પ્રકાશિત કરો છો અને મનુષ્યોને પિતા, પુત્ર અને પૌત્રના ક્રમમાં જીવન આપો છો. સવિતા દેવતા પોતાના મહત્ત્વ દ્વારા બધાને પરાજિત કરે છે. તે ત્રણો અંતરિક્ષ, ત્રણ લોક અને અજ્ઞિન, વાયુ તથા આદિત્યરૂપ ત્રણ તેજસ્વી તત્ત્વો, ત્રણ પૃથ્વી અને ત્રણ સ્વરોને તમે વ્યાપ્ત કરો છો.

વિશ્વાદેવ

સૂક્તા-૫૫ : હે વસુઓ ! તમારામાં રક્ષા કરનાર કોણ છો ? કોણ હુંને દૂર કરનાર છે ? તમે બધાના રક્ષક અને દુઃખનાશક છો. અમે મિત્રતા પ્રાપ્ત કરવા અદિતિ, સિંધુ અને સ્વસ્તિ દેવીની સુતી કરીએ છીએ. પર્વત, મરુદ્રગાંશ અને વામદેવની અમે રક્ષા માટે પ્રાર્થના કરીએ છીએ. સવિતા, ભગ, વરુણ, મિત્ર, અર્થમા અને ઈન્દ્ર એ ધનના સ્વામી તે બધું ધન અમને આપો.

ક્ષેત્રપતિ, અજ્ઞિન આદિ

સૂક્તા-૫૭, ૫૮ : અમે બંધુ-તુલ્ય ક્ષેત્રપતિની સહાયતાથી ક્ષેત્રમાં વિજય મેળવીએ. હે ક્ષેત્રપતિ ! અમને મધુ ટપકાવનાર, ધી જેવું પવિત્ર અને મધુર જળ આપો. હે સૌભાગ્યવતી સીત અથવા હલકી નૌક ! તમે ધરતીની નીચે આવો. અમે તમારી વંદના કરીએ છીએ. અમારા હળ સુખપૂર્વક ધરતીમાં જોડો. હળવાળા બળદો સાથે સુખપૂર્વક ચાલો. વાદળો ધરતી પર મધુર જળ સીંચો.

• પાંચમો અધ્યાય •

અજિન

સૂક્ત-૧ ચી ૭ : ઉપાના આવ્યા પદી દેવ-સંબંધી યજ્ઞ નિમિત્તે અજિન પ્રજ્વલિત થાય છે. તેઓ ઉપરની તરફ વધે છે અને અંધકારને દૂર કરતાં પૂત્રપાન કરીને પ્રદીપ્ત કરે છે. પછી તેઓ સાત સુંદર જ્વાળાઓ ધારણ કરે છે. યજ્માન અજિનની સ્તુતિ કરે છે. અજિન અતિથિની જેમ પૂજ્ય અને હિતકર છે. અજિન દ્વારા અપાયેલું સુખ મહાન અને કલ્યાણકારી હોય છે. હે અજિન ! તમે તમારા રથ ઉપર ચઢો અને દેવોને અહીંથાં લાવો. અમે મેધાવી, પવિત્ર અને યુવા અજિન માટેના સ્તોત્ર ગાઈએ છીએ.

અમે સુંદર જ્વાળારૂપી દાંતોવાળા, ઉજ્જવલ વર્ણવાળા અજિનને જોઈને તેની સર્વકામિની સ્તુતિ કરી, અમારી અભિલાષા જાણનારા અજિન અમારા પશુઓને નજીક લાવો. હે અજિન ! તમે બાગબર બંધાઈ ગયેલા શુનઃશેપને રૂપવાળા યૂપ પાસેથી છોડાવ્યો હતો, કેમ કે તેણે તમારી સ્તુતિ કરી હતી. તમે અમને પણ બંધનોમાંથી છોડાવો. અજિન મહાન તેજથી ચમકે છે અને બધા પદાર્થોને પ્રકટ કરે છે – માયાને નષ્ટ કરે છે તથા રાક્ષસોને નષ્ટ કરવા પોતાના જ્વાળારૂપી શિંગડાને ઘુમાવે છે. હે અનેક રૂપધારી અજિન ! જીમ સુધ્યાર રથને બનાવે તેવી રીતે અમે તમારી સ્તુતિ રચી છે તેનો તમે સ્વીકાર કરો. અજિન યજ્ઞ કરનારાને સુખ આપે છે.

હે અજિન ! તમે જન્મતાની સાથે જ વરુણ (અંધકારનાશક) અને મિત્ર (હિતકારી) બની જાવ છો. દેવગણ તમારી પાછળ ચાલે છે. હવ્યદાતા પ્રજ્માનના ઈન્દ્ર તમે જ છો. તમે કન્યાઓ માટે અર્થના (નિયમન કરનારા) હો, ગોપનીય 'વૈશ્વાનર' નામ ધારણ કરો છો, પતિ-પત્નીને એકાત્માવાળા જન્માવી હો છો, ત્યારે તે તમને મિત્ર માની ગાયના દૂધનું સિંચન કરે છે. હે અજિન ! તમે અદ્વિતીય પ્રાર્થીન હોતા છો, ભવિષ્યમાં પણ આવું કોઈ થશે નહિ. અમે તમારા દ્વારા રક્ષિત બનીને શત્રુઓને પીડા કરીએ. અમારાં પાપોને તમે નષ્ટ કરો. જે અમારા કામમાં બાધક છે તેમનો તમે નાશ કરો.

સૂક્ત-દ્વિતીય ૧૫ : હે પુરાતન અજિન ! તમે અત્રના સ્વામી, ગૃહપતિ અને વરણ કરવા યોગ્ય છો. હે સત્ત-અસત્તના વિવેચક અને ધીનો આશ્રય તૈનારા અંગિરા-પુત્ર અજિન ! તમે પ્રજ્વલિત થઈને યજ્માનના યજ્ઞથી પ્રસન્ન બનો. હે અજિન ! તમે તમારી શક્તિ વડે જ અત્રના સ્વામી બનો છો. તમને

કોઈ પરાજિત કરી શકે નહિ. દેવાએ તમને તેમના હૂત બનાવ્યા છે. દેવો તથા માનવોના દીપ્તિશાળી અજિનને અમે નેત્રની સમાન ધારણ કરીએ છીએ. હે અજિન ! યજમાન તમને પ્રજ્વલિત કરે છે. તમે ઔપદિકો દ્વારા સિંચાવ દ્વી અને અમને પ્રગટ કરી વર્તમાનમાં રહો છો. ભોજનને પકાવીને માનવોનું પોષણ કરનારા અને યજને સુશોભિત કરનારા અજિન, બજે અરણિઓ દ્વારા શિશુની જેમ જન્મ લે છે. હે અજિન ! જેવી રીતે સાપના નાના બચ્ચાને પકડવાનું મુશ્કેલ છે એવી રીતે તમને પકડવાનું મુશ્કેલ છે. જેમ પશુને ઘાસમાં છોડવાથી તે ઘાસ ખાઈ જાય છે તેવી રીતે તમે વનોને સળગાવી હો છો. જેમ લુહાર ઘમણી દ્વારા અજિન પ્રજ્વલિત કરે છે તેવી રીતે ત્રણે સ્થાનમાં રહેનારા અજિન પ્રદીપ્ત બનો છો. હે અજિન ! અમને અમૃ-ધન, અમૃદ્ધિ આપો. હે અજિન ! સ્તોત્રા તમને વધારે છે અને પોતાનું બળ વધારે છે. ગય ઋષિઓ જાતે તમને સ્થાપ્યા હતા. હે અંગીરાવંશી ઋષિઓ દ્વારા સ્તુતિ કરાયેલા અજિન ! પ્રાચીન ઋષિઓએ તમારી સ્તુતિ કરી હતી. નવા ઋષિઓ પણ કરે છે. તમે અમને ધન આપો, સ્તુતિ કરવાની શક્તિ આપો અને યુદ્ધમાં સમૃદ્ધ બનાવો.

સૂક્ત-૧૬, ૧૭ : દીપ્તિમાન અજિનની અર્થના કરો. તે મનુષ્યના મિત્ર છે. દેવોને યજન-હવિ પહોંચાડો છો. ઉત્તમ ધન આપનારા છો. તેમની મિત્રતા પામવા તેમની સ્તુતિ કરો. ઋત્વિજ સ્તુતિઓ દ્વારા તેમને શક્તિ આપે છે. ધરતી-આકાશે સૂર્ય સમાન અજિનને ગ્રહણ કર્યો હતો. હે અજિન ! યજમાં આવો, યુદ્ધમાં અમને વિજયી બનાવો. ઋત્વિજ અજિનને યજમાં બોલાવે છે. તેઓ ઉત્તમ બુદ્ધિ અને શબ્દોથી અજિનની સ્તુતિ કરે છે. અજિનની પ્રભાવી જ આદિત્ય પ્રકાશવાન બને છે. હે અજિન ! અમને તુર્ત જ તે ધન પ્રદાન કરો જેને તમે સ્તોત્રાને આપો છો. સંગ્રહમાં તમે અમારી સમૃદ્ધિના કારણરૂપ બનો. અજિન યજમાનો પાસેથી હવ્યની કામના કરે છે. હે અજિન ! અત્રિના પુત્ર દ્વિત માટે તમે તમારી શક્તિનું ઢાન કરો. ધનિકોના કલ્યાણ નિમિત્તે સ્તુતિઓ કરી તમને બોલાવીએ છીએ. હે અજિન ! જે ધનવાન તમારી સ્તુતિ પછી મને પચાસ ઘોડા આપે છે તેમને તમે સેવકો સહિત અમૃ આપો. જે અજિન ધરતીની ગોદમાં રહેલા પદાર્થોને જુઝે છે તે વિનિ ઋષિની અશોભન દશાઓ જાણી લઈને તેને દૂર કરો. જે હવ્યો દ્વારા તમારા બળની રક્ષા કરે છે, તેઓ શત્રુની અગમ્ય નગરીમાં પ્રવેશ કરે છે. સંસારી લોકો સ્તુતિઓ

દ્વારા અંતરિક્ષની વિદ્યુત અજિની શક્તિ વધારે છે. હે અજિન ! પ્રેરક વાયુ દ્વારા અહીં આવો અને શત્રુ-નાશક તમારી જ્વાળાઓને અહીં લાવો. હે અજિન ! જે પશુઓ આદિથી સમૃદ્ધ તમને હવિ આપતા નથી તેઓ અતિ દિન બની જાય છે. અમારા ઉપર તમે એવી કૃપા કરો જેથી અમને પ્રતિદિન તમારી રક્ષા મળે.

સૂક્ત-૨૮ : પ્રજ્વલિત અજિન આકાશમાં પ્રકાશ ફેલાવે છે અને ઉપાકાળમાં વિસ્તૃત થઈને શોભા પામે છે. પુરોડાશ યુક્ત સ્ત્રુય લઈને વિશ્વવાર પૂવાભિમુખ જાય છે. હે અજિન ! તમે પ્રજ્વલિત થઈને જળ ઉપર અધિકાર કરો છો. હે ઋત્ત્વિજો, હવન કરો અને અજિનનું વરણ કરો.

છંદ

સૂક્ત-૩૧, ૩૭ : જેવી રીતે ગોવાળો પશુઓને હાંકે છે તેવી રીતે ઈન્દ્ર પણ શત્રુઓને ભગાડે છે. હે ઈન્દ્ર ! તમે નિર્ધનને ધન અને પત્ની રહિતોને પત્ની આપો છો. તમારા પ્રકાશથી તમે અંધકારને નષ્ટ કરો છો. હે ઈન્દ્ર ! અભુઓએ તમારા રથમાં જોડવા યોગ્ય ઘોડા બનાવ્યા છે. અંગિરા-વંશીય અધિઓએ તમને વૃત્ત હનન માટે ઉત્તેજિત કર્યા હતા. ઈન્દ્રની પ્રેરણાથી મરુતોએ અસુરોને માર્યા. ઈન્દ્ર શુષ્ણાસુરની પત્નીને પોતાના અધિકારમાં વીધી. હે ઈન્દ્ર ! અવસ્થુના મિત્ર સ્તોત્રાઓએ સ્તુતિઓથી તમારું બળ વધાર્યું.

હે ઈન્દ્ર ! વર્ત્તક્રતુમાં બંધાયેલા મેઘોને મુક્ત કરી જળ વરસાવો. ઈન્દ્રના શોપણ કરનારા બળને કોણ રોકી શકે છે. તે એકલા જ શત્રુની સંપત્તિને છીનવી લે છે. ધરતી-આકાશ ઈન્દ્રના બળથી જ ચાલે છે. સ્વર્ગ ઈન્દ્રના સંનાનમાં નીચું થઈ જાય છે. ધરતી કામનાપૂર્વ નારીની જેમ ઈન્દ્રને આત્મસમર્પણ કરે છે. ઈન્દ્રની સામે બધા જૂકી જાય છે. ઈન્દ્ર સજ્જનોના પાલનકર્તા અને યશરવી છે. હું સંવરણ ઋષિ ઈન્દ્ર માટે ઉત્તમ સ્તુતિનું ગાન હતું હું. મારા સંવરણના સ્તોત્રાઓ ઉપર અને મારા ઉપર ઈન્દ્ર કૃપા કરો. હે ઈન્દ્ર ! જે યજ્ઞ નથી કરતા તે તમારી વ્યક્તિ નથી. જેવી રીતે ભગની લમ્બા યોગ્યાઓ ગયા હતા તેવી રીતે તમારી કૃપાથી અમારી પારો પણ એવા પોતાઓ આવો. પુરુકુસ ત્રસદસ્ય દ્વારા અપાયેલા સફેદ રંગના દસ ઘોડા, મરુતાચના પુત્ર વિદ્ય દ્વારા અપાયેલ લાલ રંગનો ઘોડો અને લક્ષણમના પુત્ર વાન્યક દ્વારા અપાયેલ ઘોડો મને સંવરણ ઋષિને પણ બેસાડીને લઈ જાય.

ધન્યક દ્વારા અપાયેલું ધન મારા ઘરમાં આવી જાવ.

ઈન્દ્ર મૃગ રાક્ષસને મારવા માટે પોતાનું વજ ઉઠાયું હતું. જે ઈન્દ્ર માટે સોમ નીચોવે છે તે દીપ્તિશાળી બને છે. જે અયજ્ઞકર્તાનાં માતા-પિતાનો ઈન્દ્ર વધ કર્યો હતો તેઓ તેનાથી દૂર નથી ગયા, પરંતુ તેમનાથી હવિ-પ્રાપ્તિની આશા ગાયે છે. ઈન્દ્ર પોતાના ભક્તને ધન-સ્વામી અને ગૌશાળાનો અધિકારી બનાવે છે. હે ઈન્દ્ર ! અમે તમારી સ્તુતિ કરીએ છીએ.

શૂક્ત-૩૮, ૪૦ : હે ઈન્દ્ર ! અમને ધન આપો. હે ઈન્દ્ર ! તમે અને મરુત મન ઈચ્છિત ગતિ રાખવામાં સમર્થ છો. હે ઈન્દ્ર ! અમે તમારા ભક્ત છીએ. તમે અમને દક્ષનું ધન લાવીને આપો છો. અને અમને ધનવાન બનાવવા ઈચ્છો છો. હે ઈન્દ્ર ! તમારી પાસે આપવા માટે વિશાળ સંપત્તિ છે તેને બને હાથે આપો, અમને ઉત્તમ અને સારપૂર્ણ અન આપો. ઈન્દ્રના માટે આ કાલ્ય, વચન, ઉક્તિ અને સ્તુતિઓ બનાવી છે. અત્રિવંશી તેનો પાઠ કરે છે અને તેજસ્વી બને છે.

હે સૂર્ય ! જ્યારે સ્વભાનુ નામનો અસુર માયા-નિર્મિત અંધકારથી તમને ઢાકી દે છે ત્યારે બધા લોક અંધકારયુક્ત થઈ જાય છે. હે ઈન્દ્ર ! તમે આ માયાને દૂર કરી ત્યારે અંધકારથી ઢાકાયેલા સૂર્યને અત્રિ ઋષિઓ પ્રાપ્ત કર્યો. સૂર્ય અત્રિને કહ્યું હતું કે — હું તમારો રેવક છું. તમે મારા મિત્ર છો. તમે અને વરુણ મારી રક્ષા કરો. ત્યારે અત્રિ અને ઈન્દ્ર તેને અંધકાર અને માયાથી છોડાવી અંતરિક્ષમાં સ્થાપિત કર્યો.

શૂક્ત-૪૧ : હે મિત્ર, હે વરુણ ! તમે સ્વર્ગ, ધરતી, આકાશમાં રહીને અમારી રક્ષા કરો છો. હે અર્થમા, આયુ, ઈન્દ્ર, ઋભુઓ ! અમારા નમસ્કાર સ્વીકારો. હે અધિનીકુમારો ! અમારા રથ તીવ્ર ગતિથી ચલાવો. વાયુ, સૂર્ય, અત્રિન, પૂષા અમારા યજામાં આવો. હે ઉષા અને રાત્રી ! અમારા યજામાં આવો. મેઘ અમને અનુકૂળ બનો. વિદ્યુત-અભિની સ્તુતિ અમે સુંદર સ્તોત્રો વડે કરીએ છીએ. ભગ પાસેથી ધન મેળવવા અમે કઈ સ્તુતિ ગાઈએ ? વાયુ અમારી સ્તુતિ સાંભળો. વસુઓ ! અમારી સ્તુતિ સાંભળો. ઉર્જવ્ય રાજાને પુષ્ટ કરનારા દેવગણ અમારી રક્ષા કરો.

શૂક્ત-૪૨ : અમારી સ્તુતિઓ અને હલ્ય ભગ, મિત્ર, વરુણ, વાયુ અને અદિતિની પારે પહોંચો. માતા જેમ પુત્રને છાતીએ ચાંપી ગાયે છે તેવી રીતે અદિતિ અમારી સ્તુતિને પ્રેમથી ગ્રહણ કરો. હે અંતરાત્મા ! તમે સૌથી પહેલા

બૃહસ્પતિની સ્તુતિ કરો. બૃહસ્પતિ અમને પશુ-સંતાન-ધન આપો. હે મરુતો ! જે યજમાન સાંસારિક ભાગો માટે જ કળિયો કરે છે તેને અંધકારમાં નાંખો. હે આત્મા ! આ રુદ્રદેવની સ્તુતિ કરો જે ઔપધિઓના સ્વામી છે. અમારા સ્તોત્ર પૃથ્વી, અંતરિક્ષ, વનસ્પતિઓ અને ઔપધિઓને પ્રાપ્ત થાવ. હે અધિનીકુમારો ! તમે અમને ધન, વીરપુત્ર અને સૌભાગ્ય આપો.

સૂક્તન-૪૩ : મીઠા જળની નદીઓ અમારી પારો આવો. ધરતી-આકાશ બધા જ સંગ્રામોમાં અમારી રક્ષા કરો. હે વાયુ ! આ સોમ તમારા માટે છે. અમારી આ સ્તુતિ અધિનીકુમારો પારો દૂતની જેમ મોકલો. અધિનીકુમાર સ્તુતિ સાંભળીને સોમની પારો એવી રીતે આવો જેવી રીતે ખીલાની આસપાસ ચક બમણ કરે છે. દેવી સરસ્વતી ઘૂલોકથી યજમાં આવો. બૃહસ્પતિને યજશાળામાં બેસાડો, અજિન અમારા યજમાં આવો. જેમ બાળકનું પોષણ કરવા તેલની માલિશ કરવામાં આવે છે તેવી રીતે અજિનનું પોષણ સ્તુતિઓ કરે છે. હે દેવગણ ! અમે અસીમ સુખ પ્રાપ્ત કરીએ.

સૂક્તન-૪૪ : હે અંતરાત્મા ! જેવી રીતે પ્રાચીન પુરુષો ઈન્દ્રની સ્તુતિ કરીને સર્ફલ મનોરથ થતા હતા તેવા જ તમે બનો. હે ઈન્દ્ર ! સત્યલોકમાં તમારું નામ છે. યજમાં જવા ઈચ્છુક સૂર્ય નિયાગવાળી જગ્યાએ ભરાયેલા જળનું શોષણ કરે છે. અભિવાષપૂર્ણ કરનાર દીપિ વડે દેવ અમને ધન, સંતાન-બળ આપો. ઉપાના સ્વામી સૂર્ય અમને રક્ષિત ધર અને સુખ આપો. અમારો મુખ્ય સ્તોત્ર સૂર્યને એવી રીતે પ્રાપ્ત થાવ જેમ સરિતાઓ લાગર પારો જાય છે. સૂર્ય પદાર્થોના ભિત્ત રૂપને સમાન પરિવર્તિત કરે છે. અમે જગારે સ્તુતિ કરીએ છીએ તો વાદળો જળ વરસાવે છે. હે મિત્રો ! આવો, સ્તુતિ કરીએ. આ સ્તુતિઓથી જ મનુષે વિશિશ્પ્રને જીત્યો હતો અને કૃત્યાનને વનમાં જળ મળ્યું હતું. સોમ ખાંડવા માટેના પથરોથી નીચોયેલા સોમ વડે ઋષિઓએ ઈન્દ્રની પૂજા કરી હતી. સાત ઘોડાના સ્વામી સૂર્ય અમારી સામે આવો. હે દેવો ! અમે જળ પ્રાપ્ત થાય તેવી સ્તુતિઓ ગાઈએ છીએ. ઋષિઓએ આ સ્તુતિઓને આધારે જ સમય વિતાવ્યો હતો. આથી અમે પાપોથી તરી જઈએ અને રક્ષિત બનીએ.

સૂક્તન-૪૬ : ભગ અને સવિતા યજમાનોને ધન આપે છે. અધિનીકુમારો પારો દરરોજ અમે મિત્રતાની કામનાથી જઈએ છીએ. હે અંતરાત્મા ! સૂર્યની પ્રશંસા કરો, તેમની સ્તુતિ કરો અને તેમને હવ્ય આપો.

ઈન્દ્ર, વિષ્ણુ, વરુણા, મિત્ર, અજિન અમારા દિવસોને કલ્યાણમય બનાવો. જે યજ્માનોએ વસુને અને બેટમાં આપ્યું છે તેમને મહાન તેજ પ્રાપ્ત થાવ.

સૂક્ત-૫૦ : બધા મનુષ્યો સવિતાદેવની મિત્રતાની યાચના કરે છે. હે સવિતાદેવ ! અમારી અભિવાષાઓ પૂર્ણ કરો. તમે બધા દેવો અને દેવ-પત્નીઓને પ્રેરિત કરો. તે શત્રુઓને અમારાથી દૂર રાખો. હે સવિતાદેવ ! તમારો રથ બધાનું પાલન કરનારો છે, તે અમને સુખ આપો. અમે સુખ, ધન, અને મેળવવા સ્તુતિ કરીએ છીએ.

મરુદ્ગણ

સૂક્ત-૫૨-૫૭ : મરુદ્ગણ યજનનું પાત્ર છે એટલે કે હવિ મેળવીને પ્રસંગ થાય છે. તે ગતિશીલ અને અમણ કરનાર છે, જળ વરસાવનાર છે, તેમનું તેજ ધરતી-આકાશમાં વ્યાપ્ત છે. તે મનુષ્યોને શત્રુઓથી બચાવે છે. તે મેઘનું બેઠન કરવા માટે આયુધ ચલાવે છે. વીજળી તેમની પાછળ પાછળ ચાલે છે. પરુષણી નામક નદીમાં રહેનારા મરુદ્ગણ બધાને શુદ્ધ કરવાવાળા છે. મરુદ્ગણના ચાર નામ છે – અભિમુખ, પ્રતિમુખ, અનુકૂળ, અને પ્રતિકૂળ. મરુદ્ગણ અમારા યજને ધારણ કરો. કેટલાક મરુદ્ગણ સંતાઈને અને કેટલાક પ્રગત થઈને બધાની રક્ષા કરે છે. હે ઋષિ ! મરુદ્ગણોની સ્તુતિ કરો. પૃથ્વી મરુદ્ગણોની માતા અને રુદ્ર તેમના પિતા છે. તેમની સંખ્યા ઓગણપચાસ છે. તેઓ યજમાં આવી ધન આપો. મરુદ્ગણ નેતા, માનવહિતકારી અને આસક્તિ રહિત છે. હે મરુતો ! અમે તમારી સ્તુતિ કરીએ છીએ. હે મરુતો અમે તમારી સ્તુતિ કરી છીએ. હે મરુતો ! તમારા રથને જોઈને અમે આનંદિત થઈએ છીએ. મરુતોએ બેઠન કરેલાં વાદળોમાંથી એવી રીતે જળધારા નીકળે છે જેવી રીતે ગાયના થોમાંથી દૂધની ધારા. હે મરુતો ! અમારા યજમાં આવો. હે મરુતો ! રસા, અતિનભા અને કુભા નદીઓ તમને અહીં આવતા રોકે નહિ. વર્ષા મરુતોની પાછળ-પાછળ ચાલે છે. હે મરુતો ! અમને અત્ર-ધન આપો. અમે શત્રુઓને જીતીએ. હે ઋષિ ! મરુતોની સ્તુતિ કરો.

સૂક્ત-૫૮, ૫૯ : આજે અમે મરુદ્ગણની સ્તુતિ કરીએ છીએ. હે હોતા ! મરુતોની સ્તુતિ કરો, વંદના કરો. હે મરુતો ! આ અજિનથી તમે પ્રરાગ થાવ. હે યજ્ઞપાત્ર મરુતો ! અમને સુંદર અને શક્તિશાળી પુત્ર આપો. એક સાથે બનેલા રથચકના આરાઓની જેમ તમે એક સાથે ઉત્પત્ત થયા છો. અને

બધા એક સરખા છો. તમે જ્યારે આવો છો ત્યારે વૃક્ષ તૂટી જાય છે, વાદળ નીચેની તરફ મુખ રાખી ગરજે છે. તમારા આવવાથી ઘરતી ઉપજાઉ બને છે. પતિ-પત્નીમાં ગર્ભ ધારણ કરાવે છે તેમ તમે પૃથ્વીમાં પોતાનો ગર્ભ ધારણ કરાવો છો.

સૂક્ત-૬૧ : હે મરુતો ! અમે તમારી સુતુતિ કરીએ છીએ. મરુતોના બધાથી ઘરતી કાંપે છે. તમે દૂર હોવ તોપણ ગતિને કારણે કોણ પૂજા કરી શકે ? મરુદુગણ પરસ્પર પ્રેમ કરનારા શૂરતીરોની જેમ યુદ્ધ કરે છે. તમારા પૌરુષનું વણન કોણ કરી શકે ! શત્રુઓના નાશ કરવામાં મરુતો માટે કોઈ ગાનું કે મોટું નથી, કે કોઈ મધ્યમ નથી. તેઓ બધા તેજમાં વધારે છે. પક્ષી જેમ આકાશમાં ગમે ત્યાં ઉડી શકે છે તેમ તમે પણ બધે ગતિશીલ રહો છો. ઘરતી-આકાશ અમારી વૃદ્ધિ માટે વર્ષા કરો, ઉષા અમારું ભલો કરો. અને મરુદુગણ વર્ષા કરો.

મિત્ર અને વરુણા

સૂક્ત-૬૨, ૬૩ : અમે સૂર્યના એ મંડળને જોઈએ છીએ જે સત્યારૂપ, જલાચછાદિત અને શાશ્વત છે. હે મિત્ર, હે વરુણ ! તમારું મહાત્વ એટલું પ્રાર્થિષ્ઠ છે કે તમારાથી સૂર્યે વણના જળનું દોહન કર્યું હતું. તમે સૂર્ય-કિરણને અમકીલી બનાવો છો. હે મિત્ર, હે વરુણ ! તમે પોતાના તેજથી ઘરતી-આકાશને ધારણ કરો છો. તમારી કૃપાથી નદીઓ વહે છે. તમે યજાથી પરતીની રક્ષા કરો છો. યજમાનના પાપથી રક્ષા કરો. તમે ઉપાકાળ અને યજ્યોદ્ય પછી પોતાના રથમાં બેસીને આવો, અમને ઈચ્છિત ધન અને શત્રુઓને છૃતવાનું બળ આપો. હે મિત્ર વરુણ ! જે યજમાનની તમે યજમાં રૂપા કરો છો, તેના માટે આકાશમાંથી મધુવર્ષા થાય છે. અમે ધન વર્ષા અને વર્ષા-પ્રાપ્તિ માટે તમારી પ્રાર્થના કરીએ છીએ. તમે અમારી સુતુતિ સાંભળવા આપી આવો અને જળ વરસાવો. સૂર્ય તમારી માયાથી જ આકાશમાં વિચરણ કરે છે. તમે વાદળ, વર્ષાથી તેની રક્ષા કરો છો. હે બુદ્ધિસંપત્ત ! તમે વર્ષા હારા યજની રક્ષા કરો છો અને સંસારને સુંદર બનાવો છો.

સૂક્ત-૬૪, ૬૫ : હે અદિતિ-પુત્ર મિત્ર, વરુણ અને અર્થમાટેવ ! તમે વર્ષા માટે હિતકારી બળવાળા છો. તમે જ્યારે યજભૂમિમાં આવો છો તો સુખ આપો છો. તમે યજમાનને સાચો માર્ગ બતાવો છો અને યજમાનની રક્ષા કરો છો. પાપી સ્તોત્રાને પણ તમે ધન આપો છો. તમે બધા સુતુતિ કરવા યોગ્ય

છો. અમે તમારાં શરણમાં આવીએ છીએ. હે અત્િતિજો ! મિત્ર, વગુણની સુતી કરો. તેઓ યજમાં આવે. તે દેવોમાં પ્રશંસનીય છે. તે દિવ્ય અને પાર્વિવ ધન. આપવામાં સમર્થ છો. તમે યજને સિંચો છો અને યજમાનની વૃદ્ધિ કરો છો. તમે આકાશમાંથી જળ વરસાવનાર, મન ઈચ્છિત ફળ આપનારા અને અમના સ્વામી તથા અનદાતા છો.

અધિનીકુમાર

શૂક્ત-૭૩, ૭૭ : હે અધિનીકુમારો ! તમે ક્યાં, ક્યા લોકમાં છો. અહીં યજમાં આવો. તમે કોઈનાથી ન રોકાઈ શકનારા ! હું તમારી પાસે આવો તમને બોલાવું છું. તમે બજેએ સૂર્યને સ્થિર બનાવવા તમારા રથના એક પૈડાને સ્થિર કરી દીધું. હું જે સ્તોત્રથી તમારી સુતી કરી રહ્યો છું તે પૂર્ણ થાવ. તમારી પણી સૂર્યના રથમાં બેસીને ચો-તરફ દીપિ ફેલાવે છે. તમારા રક્ષા-પ્રયત્નોથી જ અમે જીવિત રહીએ છીએ. સુથાર જેવી રીતે રથ બનાવે છે તેવી રીતે અમે તમારી સુતી બનાવીએ છીએ. તે તમારા માટે સુખકર બનો. હે અધિનીકુમારો ! તમે અમારી સુતી સાંભળો. અમે તમને પામવાની ઈચ્છા કરીએ છીએ. પૌરના યજમાં પહોંચો અને જળ વરસાવો. ચ્યવન ઋષિનો બુઢાપો તમે જ દૂર કર્યો હતો. તેમને યુવા બનાવી વધુને ધોરણ બનાવ્યા હતા. તમારો ગ્રથ અહીં લાવો. તમે જ્યાં પણ હો લ્યાંથી અહીં આવો. અમારું હલ્ય તમને પ્રાપ્ત થાવ. હે અધિનીકુમારો ! હે મધુવિદ્યાના શાતા ! સ્તોત્રા તમારી સુતી કરે છે. તમે મારો પોકાર સાંભળો. તમે પોકાર સાંભળી ચ્યવનત્રષ્ણ પાસે પહોંચો. તમે અમારા પ્રત્યે અભિલાષારહિત બનતા નહિ. ઉપાકાળ થઈ ગયો છે. વેદી ઉપર અજિન સ્થાપિત છે. તમે મારો પોકાર સાંભળી અહીં આવો.

શૂક્ત-૭૮ : હે અધિનીકુમારો ! હે નાસત્યો ! હંસ જેમ નિર્મળ પાણી પાસે જાય છે તેમ તમે પણ અમારા યજમાં સોમ પાસે આવો. અત્રિ ઋષિએ તમારી સુતી કરી હતી અને અજિનદાહથી છુટકારો મેળવ્યો હતો. હે અધિનીકુમારો ! તમારા સુખદાયક રથમાં બાજપક્ષીની જેમ અદ્વિતીય ચાલથી તમે અમારા યજમાં આવો.

સવિતા

શૂક્ત-૮૧, ૮૨ : સવિતા દેવની સુતી મહાન છે. સવિતા હોતાઓનું કાર્ય જાડીને તેમને પોત-પોતાના કામમાં લગાડે છે. તે વિવિધ ધૂપ ધારણ કરે

છે અને માનવોનું કલ્યાણ કરે છે. તે સ્વર્ગને પ્રકાશિત કરે છે અને ઉપાની પછી ઉદ્દિત થાય છે. અન્ય દેવ સવિતાદેવની પાછળ ચાહે છે. સવિતાદેવ પોતાનાં ડિરાધો દ્વારા પૂષાને બનાવે છે. જ્ઞાપિ સવિતાની સ્તુતિ કરે છે. હે સવિતાદેવ ! અમે શત્રુ-નાશક ધન પ્રાપ્ત કરીએ. સવિતાદેવના ઔખ્યને કોઈ નાટ કરી શકતું નથી. હે સવિતાદેવ ! અમને પુત્ર-પૌત્ર અને ધન પ્રદાન કરો. તમે અમારી દર્શિદતા નાટ કરો. અમારા અમંગળને દૂર ભગાડો. અને કલ્યાણને અમારી પારે લાવો. અમે સવિતાની સેવા કરીએ છીએ.

પર્જન્ય

સૂક્તા-૮૩ : હે સ્તોત્ર ! પર્જન્યને તમારો અભિપ્રાય બતાવો, તેમની સ્તુતિ કરો અને હૃદ્યાનથી તેમની સેવા કરો. પર્જન્ય ઔષધિઓમાં ગર્ભ ધારણ કરાવે છે. તે વૃક્ષો અને ચક્ષસોનો નાશ કરે છે. પર્જન્ય વરસાદ પાડનારાં વાદળોને પ્રગટ કરાવે છે. પર્જન્ય અમને મહાન સુખ આપો. હે મરુતો ! વર્ષા કરો, જળધારા કરાનો. હે પર્જન્ય ! જળ વરસાવતા અમારા રામે આવો. ચામડાની મશકની જેમ બાંધીલા મેઘને નાચે તરફ ખોલો અને પરતી-આકાશને જણથી ભીના કરો. તમે જ્યારે ગર્જન કરતા જળ વરસાવો છો ત્યારે સમસ્ત સંસાર પ્રસત થાય છે, તમે સંસારને ઉપકારક ઔષધિઓ ઉત્પત્ત કરી છે.

પૃથ્વી

સૂક્તા-૮૪ : હે પૃથ્વી ! તમે સમસ્ત પ્રાણીઓને ધારણ કરો છો અને તેમને પ્રસત રાખો છો. સ્તોત્ર સ્તોત્ર દ્વારા તમારી મશંસા કરે છે. તમે કેવળ ગરજનારાં વાદળોને જ દૂર ફેંકો છો. તમારા ઉપર જ્યારે વાદળ જળ વરસાવે છો ત્યારે તમે પોતાની શક્તિ દ્વારા વનસ્પતિઓને ધારણ કરો છો.

વરુણ

સૂક્તા-૮૫ : હે અત્ર ! તમે વરુણ પ્રત્યે ગંભીર વચન બોલો. વરુણ પૂર્વના અમણ માટે અંતરિક્ષને વિસ્તૃત કરે છે. તે ઘોડામાં બળ, ગાયોમાં દૂધ, જાણ્યોમાં યશ-સંકલ્પ, જળમાં અર્જિન, સ્વર્ગમાં સૂર્ય અને પર્વતો પર સોમલતા ઉત્પત્ત કરે છે. તે વર્ષા દ્વારા ધરતીને ભીની કરે છે. વરુણો અંતરિક્ષમાં રહીને પરતી-આકાશને જેમ દેખ માપ લઈએ તેવી રીતે માપી લીધા. જેમ જળપૂર્વ નદીઓ એકલી સાગરને ભરી શકતી નથી તેવી રીતે વરુણની સ્તુતિ હઈ શકતી નથી. હે વરુણ ! અમારાથી કોઈના પણ પ્રત્યે અપરાધ થયો હોય

તો તેને નષ્ટ કરો. અમે જાહી જોઈને અથવા અજાણતા જે અપરાધ કર્યા હોય તેને વરુણ દૂર કરો. અમે વરુણને પ્રિય બનીએ.

ઇન્દ્ર અને અજિન

સૂક્તા-૮૬ : હે ઇન્દ્ર અને અજિન ! જેમ વિદ્વાન વિરોધીના તર્કને કાપે છે તેમ તમારાથી રક્ષિત વ્યક્તિ શત્રુઓના ધનને કાપે છે. ઇન્દ્ર અને અજિનની અમે સ્તુતિ કરીએ છીએ. તે બને વજ લઈને વૃત્તનો નાશ કરે છે. અમે તે બનેની સ્તુતિ કરીએ છીએ અને સંગ્રામમાં અમારા રથને આગળ ઘપાંવવા તેમની પ્રાર્થના કરીએ છીએ. અમે તે બને પારોથી અશ્વ-ધન મેળવવા પ્રાર્થના કરીએ છીએ અને તેમને સોમ-હૃદ્ય આપીએ છીએ.

મરુદ્ગાણ

સૂક્તા-૮૭ : વિષ્ણુની સાથે ઉત્પત્ત થયેલા દેવયામ ઋષિની સ્તુતિઓ મરુદ્ગાણ પાસે જાવ. હે મરુતો ! તમારું બળ કર્મફળદાતા અને અપરાધે છે. તમે પર્વત સમાન સ્થિર છો. મરુદ્ગાણ નદીઓને પ્રવાહિત કરે છે. મરુતોનું બળ શક્તિશાળી-વર્ષા કરનારું અને તેજસ્વી છે. તે નિયમબદ્ધ યજનનું શાન આપે છે. તે શત્રુઓથી અમારી રક્ષા કરો. કુદ્રપુત્ર મરુતોની ગતિ મહાન છે. હે મરુતો ! તમે દેવયામ ઋષિની સ્તુતિ સાંભળવા આવો. હે મરુતો ! જેવી રીતે યોગ્ય શત્રુને મારે છે તેમ તમે અમારાં પાપોને ભગડો. તમે યજ પૂર્ણ કરવા માટે અહીં આવો.

• છૃંગો અધ્યાય •

અજિન

સૂક્તા-૧-૭ : હે અજિન ! તમે દેવશૈખ, દેવોને યજમાં બોલાવનારા, કામવર્ષી, શત્રુઓને પરાજિત કરનારા અને દર્શનીય છો; યજમાન તમારું ધન મેળવવા તમારું અનુગમન કરે છે. આવો, વેદી પર બેસો. તમે સ્તુતિ સાંભળીને મનુષ્યનાં માતા-પિતા બની જાવ છો. અમે સ્તોત્ર બોલતા તમારી પાસે બેસીએ છીએ. તમે સ્તોત્રાઓને સ્વર્ગના અધિકારી બનાવો. અમને તમારો કલ્યાણકારી અનુગ્રહ પ્રાપ્ત થાવ. તમે અમને મહાન અત્ર અને પ્રચુર ધન આપો. અમારા પુત્ર-પૌત્રોને કલ્યાણકારી સૌભાગ્ય આપો. હે અજિન ! તમે સમિધાઓ અને હૃદ્ય ઉપર મિત્રની જેમ તૂટી પડો છો. પ્રજાજન હૃદ્ય

અને સ્તુતિઓથી તમારી સેવા કરે છે. વર્ષ પ્રેરક સૂર્ય તમારી પાસે જાય છે. મનુના વંશજ ઋષિજો તમારી સેવા કરે છે. તમારાથી રક્ષિત યજમાન પાપ રામાન જે શત્રુઓ છે તેના પર આકમણ કરે છે અને વર્ષો સુધી પુત્ર, પૌત્ર અને ઘર મેળવે છે. તમે યજના હોતા છો. અમને યજથી સમૃદ્ધ કરો. અમારા શત્રુઓને નષ્ટ કરી અમને પાપથી બચાવો. અને સુખ આપો. હે અજિન ! યજમાન ચિરકણ જીવિત રહે અને તેજસ્વી રહે. વરુણની સાથે મળીને તમે તેને પાપથી બચાવો. યજમાન ચાંદ્રાયણ આદિ વ્રતોથી શાંત બની ગયો છે. અજિન કાષ ઉપર ફરસ જેવી પોતાની જીબ ચલાવી તેમને ભરમ કરે છે. અજિન-બાળ ફેંકતા હોય તેમ અજિન પોતાની જીવાળાઓને આગળ વધારે છે. દીપત સૂર્યની સામે ડિરણોને વિસ્તૃત કરે છે. પોતાના તેજથી ધ્વનિ કરે છે અને વીજળીની જેમ ચમકે છે. હે દેવોને બોલાવનારા અજિન ! અમારો યજ પૂર્ણ કરો. અમે વંદનીય અજિનની સ્તુતિ કરીએ છીએ, જે અમને પાપરહિત અત્ર આપો. અજિન હવ્ય ઉપર બેસીને યજમાનને આત્માદિ આપો છે. સૂર્ય જેમ અંધકારનો નાશ કરે છે તેવી રીતે અજિન અંધકારનો નાશ કરે છે. હે અજિન ! અમને પાપથી છોડાવો, અમે સંતાન મેળવી સો વર્ષ જીવીએ.

સ્કૃત-८-११ : અમે વૈશાનર અજિનનો મહિમા ગાઈએ છીએ. અજિન માટેની સ્તુતિઓ સોમરસની જેમ ઉત્પત્ત થાય છે. વ્રતી વૈશાનર વ્રતોનાં પાલક અને વ્રતોનાં રક્ષક છે. તેઓ અંતરિક્ષને માપે છે અને સ્વર્ગ સુધી પહોંચે છે. અજિનએ અંતરિક્ષને પૃથ્વીની ત્વચાની જેમ ફેલાવ્યું છે. તેમણે અંતરિક્ષમાં મરુતોને ધારણ કર્યા છે. વાયુ દેવોના દૂતના રૂપમાં સૂર્ય પાસેથી વૈશાનરને લાવો. હે જરાહિત અજિન ! જેમ વજ વૃક્ષોને પાડે છે એવી રીતે અમારા શત્રુઓને પાડો. અમને ધન, સંતાન, અત્ર આપો. હે ત્રિલોકમાં અપરાજ્ય અજિન ! સ્તોત્રાઓને બળ આપો અને એમની રક્ષા કરો. કણી ચાતી અને ઊજળો દિવસ પોતાની પ્રવૃત્તિથી ધરતી અને આકાશને અલગ કરે છે અને અજિન અંધકારનો નાશ કરે છે. અમે જગતના તાણા-વાણા અને તેનાથી બનેલા કપડાથી પરિચિત નથી, કેમ કે અમે આ લોકના છીએ, પરલોકની વાતો કેવી રીતે જાણીએ ? હા, અજિન જગતના તાણા-વાણાને જાણો છો અને સૂર્યના રૂપમાં ઉપરથી જગતને જુઝે છે. વૈશાનર અજિનદેવ, સમર્સ્ત પાણીઓમાં આનંદદાયક માર્ગો બતાવવાના હેતુંથી નિવાસ કરે છે. અમારા ધાન આપના ગુણોને સાંભળવા અને નેત્ર આપના દિવ્ય દર્શન માટે ઉત્સુક

રહે છે. અંતઃ સ્થિત જ્યોતિ, બુદ્ધિ આપના સ્વરૂપને જાળવાની કામના કરે છે. હે અજિનદેવ, આપ અન્ય અજિનઓ સહિત પ્રજ્ઞવિત થઈને, સુખકર, પવિત્ર અને ધીની જેમ બળ વધારવામાં સમર્થ, પરમશૈષ સ્તોત્રોને સાંભળો. બુદ્ધિમાન સ્તોત્રાઓ દ્વારા આત્મીયતાપૂર્વક આ સ્તોત્રોનું ગાન કરવામાં આવે છે. અજિન પોતાને હુલ્ય આપનારા હોતાઓને ગાયો આપે છે. હે અજિન ! અમારા ભારદ્વાજ ગોત્રના લોકો ઉપર પણ કૃપા કરો. અમને ધન-સંતાન અને પુત્રો આપો. અમે સો વર્ષ સુધી જીવીએ.. હે અજિન ! શત્રુઓને બાંધનાર મરુતો માટે હવન કરો અને આ યજામાં મિત્ર, વરુણ, ઋતદેવો, અધિનીકુમારો અને ધરતી-આકાશને પણ લાવો. હે અજિન ! આ યજામાં અંગિરાસ્પણ સર્વોત્તમ પ્રકારે આપની સ્તુતિ કરે છે અને વિદ્ધાન ભારદ્વાજ મધુર ઠંડોનું ગાન કરે છે. તમે યજામાં આવો. હે અજિન ! ધરતી-આકાશનું આહુતિઓ દ્વારા પોયજા કરો. બધા જ વર્ગના લોકો તમારો અતિથિની જેમ સંકાર કરી તમને હવિષ્યાનથી તૂત કરે છે. હે અજિન ! તમે અમને બળવાન પુત્રો અને ધન આપો.

સૂક્તા-૧૨ : અજિન દૂર રહીને પણ સૂર્ય સમાન પોતાનાં ડિરણો કરે સમસ્ત વિશ્વને પ્રકાશિત કરે છે. હે અજિન ! મનુષો દ્વારા આપવામાં આવેલ હુલ્ય પદાર્થોને તીવ્ર ગતિથી તમે દેવોને પહોંચાડો છો. હે અજિન ! તમારી દીપ્તિ વધવાથી સૂર્યની જેમ તમારા માર્ગને પ્રકાશિત કરો અને વાયુ સમાન દ્રોહ-રહિત થઈને ઔપયિઓ પ્રત્યે દ્રવિત બનો છો. હે અજિન ! અમને નિંદાથી બચાવો, શત્રુનાશ કરો અને અમે શુભ સંતાન મેળવી સો વાર જીવીએ.

સૂક્તા-૧૬ : હે અજિન ! તમે બધા યજોને પૂર્ણ કરનારા છો. દેવો અને માનવ પ્રજાએ તમને હોતા બનાવ્યા છે. અમારા યજામાં દેવોનું યજન કરો. ભરતે તમારી સ્તુતિ કરી હતી અને અજિનનું હવ્યાશોથી યજન કર્યું હતું. તમે જેવી રીતે સોમ સિદ્ધ કરનાર દિવોદાસને ઉત્તમ ધન આપ્યું હતું તેવી રીતે મને ભારદ્વાજને પણ આપો. મારી, ભારદ્વાજની સ્તુતિ સાંભળીને તમે યજામાં આવો. મનુષો તમને યજના હોતા નિયુક્ત કર્યા હતા. તમે દેવોનું યજન કરો. હે અજિન ! સમસ્ત જગતને ધારણકર્તા એવા તમને અથવા ઋષિઓ મંથન દ્વારા પ્રગટ કર્યા હતા અને અથવાપુત્ર દધ્યક ઋષિઓ તમને પ્રજ્ઞવિત કર્યા હતા. દિવોદાસ રાજના શત્રુઓનો નાશ કરનાર અજિનની રૂપી સ્તુતિ કરીનો

છીએ. હે અજિન ! યજમાં દીપિ સંપત્ત અને પવિત્ર કર્મવાળા મિત્ર, વરુણ, આદિત્ય, મરુતગણ અને ધરતી-આકાશનું યજન કરીએ છીએ. હે મંત્રોના રચયિતા અજિન ! અમારું અહિત ઈચ્છનારથી અમારી રક્ષા કરો. હે અજિન ! સ્તોત્ર ભરદ્વાજને તમે યશસ્વી નિવાસ અને શ્રેષ્ઠ ધન આપો. પૃથ્વી માતાના ગભ્ભમાં વિશેષજ્ઞપુર્ખી દેદીઘ્યમાન અને અંતરિક્ષમાં સંરક્ષકની ભૂમિકામાં નિયુક્ત અજિનદેવ યજવેદી ઉપર બિરાજમાન છે. હે ઋત્વિજો ! તમે હિંસક પશુની જેમ સાવધાનીથી અજિનની પરિયારી કરો.

સૂક્તા-૪૮ : હે સ્તોત્રાઓ ! તમે સ્તોત્ર દ્વારા અજિનની પ્રશંસા કરો. પુષ્ટમાં અજિન અમારા રક્ષક અને પુત્રોના રક્ષણકર્તા છે. હે યજના ગર્ભ અજિન ! જલ, પથ્યર અને અરણિષુરૂપ કાઢ તમને શક્તિશાળી બનાવે છે. ભરદ્વાજ દ્વારા પ્રદીપ્ત હે અજિન ! અમને ધન અને જળ આપો. હે મિત્રો તમે અજિનરૂપી દુધાળુ ગાય પારો જાવ અને નવી સ્તુતિઓ ગાવ. હે મરુતો ! તમે ભરદ્વાજ માટે સુખ, દૂધ આપનારી ગાય અને ખાવા યોગ્ય અનુ આપો.

ઇન્દ્ર

સૂક્તા-૧૭-૧૮ : હે પરાક્રમી ઇન્દ્ર ! તમે પરાક્રમથી શત્રુઓનો સંહાર કર્યો અને ચોરાયેલી ગાયોને શોધી આપી હતી. અંગિરા ઋષિઓ આપની રત્નતિ કરીને આ સોમરસ મોકલ્યો છે. હે ઇન્દ્રદેવ ! આપ સોમનું પાન કરો. હે ઇન્દ્ર ! તમે સૂર્યદિવને પ્રગટ કરી અમારા માટે અત્ર પ્રદાન કરો. પણિઓ દ્વારા ચોરાયેલી ગાયોને શોધો અને શત્રુઓનો નાશ કરો. તમે બુદ્ધિકૌશલ્ય અને કર્મ-કૌશલ્ય તથા પરાક્રમથી ગાયોને નિકળવાનો માર્ગ બનાવ્યો. તમે જ ગાયોને દુર્ગધવતી બનાવી. અંગિરાઓએ તમારા સહયોગથી જ ગાયોને ભોડાવી હતી. હે સોમપાયી પરાક્રમી ઇન્દ્રદેવ ! ત્વષ્ટાદેવ દ્વારા નિર્મિત શત સંધિ અને સહસ્રધારયુક્ત વજ વડે જ તમે વૃત્તાસુરનો વધ કર્યો હતો. અમને ભરદ્વાજગોત્ત્રીય ઋષિઓને સેવકોથી યુક્ત અનુ, બળ અને ધન પ્રાપ્ત થાઓ. અમે વીર પુત્ર-પૌત્રોથી યુક્ત બનીએ અને શતાયુ થઈ સુખમય જીવન બાળીએ.

સૂક્તા-૨૦, ૨૮ : હે ઇન્દ્ર ! અમને એવા પુત્ર આપો જે સંગ્રામમાં શત્રુઓ ઉપર એવી રીતે આકમણ કરે જેવી રીતે સૂર્ય શત્રુઓ ઉપર આકમણ કરે છે. તમે વિષશુદ્ધેવની સાથે મળીને જળ અવરોધક અસુર 'વૃત્ત'નો નાશ કર્યો હતો. આપના સહાયક 'કુત્સ'થી ભયભીતે થઈને 'પણિ' સેના સહિત

યુદ્ધમાંથી ભાગી ગયા હતા. તમારા વજના પ્રધારથી જ શુષ્પાસુર પરાસ્ત થયો હતો અને તેનું સમસ્ત બળ હણી લીધું હતું. ઈન્દ્રદેવે સૂર્યોપાલના માટે સારથિઓ કુત્સને રથારૂઢ થવા કહું હતું. ગરૂડ દાસા લાવવામાં આવેલા સોમથી તૃપ્ત થઈને તમે દુષ્ટ નમુદિનો શિરચ્છેઠ કરી સૂર્ય રહેલા સાધ્યની રક્ષા કરી હતી અને ઋજિંશ્ચા રાજાને શ્રેષ્ઠ ધન આપ્યું હતું. હે ઈન્દ્ર ! તમે વેતસ, દશોરિગ, તુજિ, નુગ અને ઈમ અસુરોને ઘોતના શરણે જવા વિવશ કર્યા. હે ઈન્દ્ર ! સંગ્રામમાં તમારું કાર્ય પ્રસિદ્ધ છે. હે ઈન્દ્ર ! હવ્યાતના રૂપમાં તમને શ્રેષ્ઠ વિભૂતિઓ પ્રાપ્ત થાય છે. પ્રાચીન ઋષિઓને હે ઈન્દ્ર ! યજ્ઞ કરીને તમારી મિત્રતા મેળવી હતી. મારી અવર્ચીન ભરદ્વાજની સ્તુતિ પણ સાંભળો. હે ભરદ્વાજ ! આપણી મિત્રતા માટે તમે વર્ણા, મિત્ર, મરુદ્ગણ, પુષ્ટા, વિષ્ણુ બધા જ મુખ્ય - અજિન, સાવિતા, ઔષધિઓ અને પર્વતોને પોતાની સ્તુતિઓ દ્વારા તમે પ્રસત્ર કરો છો. હે માર્ગ નિર્માતા ! હે વિદ્વાન ઈન્દ્ર ! તમે સુગમ અને દુર્ગમ બજે પ્રકારના માગર્ણેમાં આમારી આગળ ચાલો. હે ઈન્દ્ર ! તમારા થાક રહિત, મહાન અને વાહનકુશળ અંશો દ્વારા અમારા માટે અત્ર લાવો. એકમાત્ર ઈન્દ્ર જ વિપત્તિમાં બોલાવવા યોગ્ય છે. તેમને અમે આ. સ્તુતિઓ દ્વારા બોલાવીએ છીએ. નવ માસ સુદીનો યજ્ઞ કરનાર, બુદ્ધિમાન અંગિરાટિએ ઈન્દ્રને અત્મના સ્વામી જનાવીને સ્તુતિ કરી હતી. હે સ્વયં શક્તિશાળી ઈન્દ્ર તમે અનેક ધારાઓવાળા વજ દ્વારા માયાવી વૃત્તનો નાશ કર્યો હતો. હે તેજસ્વી ! આ વજ દ્વારા જ તમે શત્રુ નગરોને તોડ્યા હતા. અમે પ્રાચીન ઋષિઓની જેમ અતિ નવીન સ્તુતિઓ દ્વારા અતિશય શક્તિશાળી અને પ્રાચીન ઈન્દ્રનો યશ વધારીએ છીએ. હે અનેક લોકો દ્વારા આમંત્રિત, યજ્ઞ કર્મના વિધાતા અને યજ્ઞ-પાત્ર ઈન્દ્ર ! તમે અમારી પારો આવો, હે ઈન્દ્ર ! સોમ નીચોવાય છે, સ્તોત્ર બોલાય છે, સ્તુતિઓ થાય છે, ત્યારે તમે રથમાં ધોડા જોડીને યજ્ઞમાં આવો છો. તમે ધૂદ્રમાં પંજમાનની રક્ષા કરો છો. યજ્ઞમાનના બાધક દસ્તુઓનો નાશ કરો છો. ઈન્દ્ર નરો કાળમાં થનારા યજ્ઞમાં આવે છે. હે ઈન્દ્ર ! પ્રસત્રતાપૂર્વક અમારો પુરોડાશ સ્વીકારો. દૂધ, દહી મિશ્રિત સોમ પીવો. ભરદ્વાજ ઋષિઓ સોમરસ બન્યા પછી હવ્યારૂપી ધનવાળા, યજ્ઞમાનના સ્વામી ઈન્દ્રની એ પ્રકારે સ્તુતિ કરી જેથી ઈન્દ્ર સ્તુતિકર્તને સન્માર્ગ ગેરક અને ધનનો દાતા બનાવે.

સૂક્ત-૨૬ : ઈન્દ્રના હાથમાં મહાન માનવહિતકાણી ધન છે, તે સોનાના

રથમાં બેસીને આવે છે. તેમની ભુજાઓમાં કિરણો સમાયેલાં છે. એવા ઈન્દ્રની અમે સ્તુતિ કરીએ છીએ. હે ઈન્દ્ર ! તમારી શક્તિ અનંત છે. સ્તોત્ર શક્તિ મેળવવા તમને હવિથી તુષ્ટ કરીએ છીએ.

સૂક્ત-૩૦ : જરારહિત ઈન્દ્રના બળની અમે સ્તુતિ કરીએ છીએ. ઈન્દ્ર ગોળાકાર સૂર્યને પ્રતિદિન દરશનીય બનાવે છે. પર્વત, જળ, ધરતી અને આકાશ બધા ઈન્દ્રની આજ્ઞાને વશવર્તી છે.

સૂક્ત-૩૧ : ઈન્દ્રના નામથી જ મેઘ જળ વરસાવે છે. તેમણે અનેક અસુરોને ધરાશાયી કયા છે. હે શક્તિશાળી યોગ્યાઓવાળા ઈન્દ્ર ! તમે મહાન પુદ્ર માટે આપના ભયાનક રથ પર બિરાજો. અમારી રક્ષા માટે સન્મુખ આવો.

સૂક્ત-૩૨ : લિંસકોને હરાવનારા ઈન્દ્ર સદા ઉદ્ભૂત બળથી નિત્ય ચાલનારા તેજ સાથે મળીને સૂર્ય દક્ષિણાયન થાય ત્યારે જળને સ્વતંત્ર કરો.

સૂક્ત-૩૩ : હે ઈન્દ્ર ! તમે દસ્તુઓ તથા આયો બત્તેમાં જે શત્રુઓ હોય તેમનો નાશ કરો છો. હે ઈન્દ્ર ! કઠિયારો જેમ વન કાપે છે તેમ તમે સંગ્રામમાં તમારા તીખા બાણથી શત્રુઓનો નાશ કરો છો.

સૂક્ત-૩૪ : ઈન્દ્ર દેવનાં કાયોમાં યજ્ઞકર્મ અને સ્તોત્રાદિ બાધક બનતા નથી. તે ઈન્દ્રદેવના સામથને વધારે છે. સ્તુતિ દ્વારા સેવા માટે યોગ્ય ઈન્દ્રદેવની હજારો લોકો વંદના કરે છે. આ સ્તોત્ર ઈન્દ્રદેવ માટે સુખકર બને છે.

સૂક્ત-૩૫ : હે ઈન્દ્ર ! અમારી સ્તુતિઓ ક્યારે આપના સુધી પહોંચવા યોગ્ય બનશે ? અમને સ્તોત્રાઓને તમે પોષણ કરનારી ગાયો ક્યારે પ્રદાન કરશો ? આપ ક્યારે અમારી સ્તુતિઓને આપનાથી સંયુક્ત કરશો ? તમે નિરાઓને ક્યારે અત્ર આપશો ?

સૂક્ત-૩૬ : હે ઈન્દ્ર ! એ વાત સારી છે કે તમારા સોમપાનથી ઉત્પત્ત પ્રસત્તા બધા માટે હિતકારી બને છે. ત્રણે લોકમાં સ્થિત તમારી સંપત્તિ પણ બધા લોકોને હિતકારી બને છે. તમે અત્ર આપનારા અને દેવોને બળ ધારણ કરાવનારા છો.

સૂક્ત-૩૭ : હે ઉત્ત્ર ઈન્દ્ર ! તમારા રથમાં જોડેલા ઘોડા તમારો રાર્પુજ્ય રથ અમારી સન્મુખ લાવો. ગુણવાન સ્તોત્રાઓ આપને આમંત્રે છે. આજે અમે તમારા સાંનિધ્યમાં ઉત્ત્રતિ કરીએ.

સૂક્તા-૩૮ : આશ્રમ્યજનક ઈન્દ્રદેવ ! આ પાત્રમાંથી સોમરસનું પાન કરો. તમને ઉદ્દેશીને રચેલી અમારી દીપ્તિશાળી સ્તુતિઓનો સ્વીકાર કરો. હે ઈન્દ્ર ! દેવકર્મ કરનાર યજમાને યજમાં કરેલી પ્રશંસા-યોગ્ય સ્તુતિ અને હવનનો સ્વીકાર કરો.

સૂક્તા-૩૯ : હે ઈન્દ્ર ! આ સોમરસ ફળદાયક, હર્ષિત કરનાર, દિવ્ય જ્ઞાન વધારનાર અને મધુર છે, આપ તેનું પાન કરો. હે દેવ ! સ્તોત્રાઓને આપ ગૌ-દુર્ગાદિ અને અત્ર પ્રદાન કરો.

સૂક્તા-૪૦ : હે ઈન્દ્રદેવ ! આ સોમરસ આપના આનંદ માટે છે. આપ, તમારા મિત્રવત્ત અશોને રથમાંથી છોડી દો અને અમને બધાને સ્તુતિગાનની પ્રેરણા આપો. સ્તોત્રાઓને અત્ર પ્રદાન કરો.

સૂક્તા-૪૧ : હે ઈન્દ્ર ! તમે કોધરહિત થઈને યજમાં આવો. તમારા નિમિત્તે જ આ પવિત્ર સોમલતાઓમાંથી રસ કાઢ્યો છે. ગાયો જેવી રીતે ગૌ-શાળામાં પ્રવેશ કરે છે તેવી રીતે સોમરસ કળશમાં રાખ્યો છે. હે યજનીય દેવગણોમાં શ્રેષ્ઠ ઈન્દ્ર ! તમે અમારી નિકટ આવો.

સૂક્તા-૪૨ : હે અધ્વર્યુગણ ! સોમપાનના ઈચ્છૃક, સર્વજ્ઞ, અત્સ્તિ, ગતિશીલ, યજોમાં ઉપસ્થિત રહેનારા, બધાથી આગળ ચાલનારા અને યુદ્ધના નેતા ઈન્દ્રને આ તૈયાર સોમરસ ભેટ કરીએ છીએ.

સૂક્તા-૪૩ : હે ઈન્દ્ર ! જે સોમરસનું પાન કરીને ઉત્તમ મદથી તમે દિવોદાસના કલ્યાણ માટે શમ્ભર અસુરને માર્યો હતો. તે સોમરસ તૈયાર છે તેનું પાન કરો.

સૂક્તા-૪૪ : હે યજમાનો ! અમે તમારા કલ્યાણ માટે, ભક્તો ઉપર અનુગ્રહ કરનાર, શક્તિઓના સ્વામી, બધા શત્રુઓને હરાવનારા, યજકર્મના નેતા, અતિ દાની અને બધા ઉપર દાઢિ રાખનારા ઈન્દ્રની સ્તુતિ કરીએ છીએ.

સૂક્તા-૪૫ : ઋષિઓએ કહ્યું છે કે શત્રુ-સેનાને હરાવનારા વીર ઈન્દ્રના બજે હાથમાં તમામ પ્રકારની સંપત્તિઓ રહેલી છે. હે સ્તોત્રાઓ ! જેમ ઘાસ ગાય માટે સુખદ છે તેવી રીતે તૈયાર કરવામાં આવેલો સોમરસ ઈન્દ્રને ખૂબ પ્રિય છે.

સૂક્તા-૪૬ : હે આશ્રમ્યકરક ઈન્દ્ર ! હાથમાં ધારણ કરેલા વજના સ્વામી, શત્રુનાશક, મહાન અને સજજનપાલક ઈન્દ્ર ! યુદ્ધમાં શત્રુઓને

જીતવાવાળા તમે જેમ બહુ અમ આપો છો તેવી રીતે સ્તુતિ કરનારા અમારા ઉપર પ્રસન્ન થઈને અમને ગાયો, રથ અને રથને ખેંચનારા કુશળ ઘોડા આપો.

સોમ, પૃથ્વી આદિ

સૂક્તા-૪૭ : સોમપાયી ઈન્દ્રની સામે યુદ્ધમાં કોઈ ટકી શકતું નથી. સોમરસ બુદ્ધિ અને વાળીને તેજસ્વી અને ગંભીર બને છે. સોમે ધરતીનો વિસ્તાર અને સ્વર્ગને ઢઢ બનાવ્યું તથા આકાશને ધારણા કર્યું છે. સોમે ઓષ્ઠિયિ, જ્યણ અને ગાયમાં રસ ધારણા કરાવ્યો. હે ઈન્દ્ર ! અમે દુઃખો અને શત્રુઓને પાર કરીએ, અમને ધન આપો અને અમારી રક્ષા કરો. અમને સુખી બનાવો અને દીર્ઘ જીવન આપો. અમારી અભિલાષા પૂર્ણ કરો અને અમારું કલ્યાણ કરો. ઈન્દ્ર દેવોના પ્રતિનિધિ બનીને મિત્ર-મિત્ર રૂપ ધારણા કરે છે. ઈન્દ્રનું એક રૂપ પોતાનું અને એક રૂપ સામાન્ય દેવોનું – એમ વિભિન્ન રૂપ ધારણા કરે છે. વર્ષા કરનારા ઈન્દ્ર, ‘ઉદ્ઘવં’ નામક સ્થાનમાં દાસ, શંખર અને વર્ણ (તેજસ્વી) અસુરોનો નાશ કર્યો. હે દુંહુભિ ! ધરતી અને આકાશને શદ્ધપૂર્ણ કરો. અમને ઓજ અને બળ આપો. તમે શત્રુઓને અવરોધક ઘોષ કરો. સર્વત્ર તમારો શબ્દ પ્રસરો. તમે શત્રુઓને રડાવો. હે અધ્યર્થ ! આ દિવ્ય રથ, ઈન્દ્રદેવના વજ અને મરુતોની સૈન્ય શક્તિ સમાન સુંદર અને મિત્રદેવના ગર્ભરૂપ આત્મા અને વરુણદેવની નામિ સમાન છે. અમારા દ્વારા સમર્પિત હવિષ્યાત્મ પ્રાપ્ત કરીને તમે તૃપ્ત બનો.

વિશ્વેદેવ

સૂક્તા-૪૮-૫૨ : સ્તુતિઓ દ્વારા હું શોભનકર્મા દેવોની સ્તુતિ કરું છું. મિત્ર, વરુણ, અજિન અહીં આવો અને મારી સ્તુતિ સાંભળો. યજામાં કેતુ અજિનનો યજા કરવાની હું યજમાનને પ્રેરણા આપ્યું છું. રાત-દિવસની જોડી અમારી સ્તુતિ સાંભળીને પ્રસન્ન બનો. અમારી સ્તુતિથી વાયુ ઉપસ્થિત થાવ. હે વાયુ ! તમે સ્તોતાની ધનથી પૂજા કરો. હે અસ્થિનીકુમારો ! તમે સ્તોતાની પુત્ર-પૌત્રોની અભિલાષા પૂર્ણ કરો. હે પર્જન્ય અને વાયુ ! જ્યણ વરસાવો. હે મરુતો ! સ્તોતાઓને ધન સંપત્ત કરો. સરસ્વતી ! અમારું યજકાર્ય પૂર્ણ કરો. સ્તોત્રા તમે બધા જ માર્ગોના સ્વામી સૂર્ય સમક્ષ સ્તુતિઓ સાથે ઉપસ્થિત થાવ. પૂષા અમને સોનાના શિંગડાવાળી ગાયો આપો. સ્તોત્રોથી લોક-પાલક રૂદ્ધની વૃદ્ધિ થાવ : વિષ્ણુ યજશાળામાં દિવ્ય સ્થાન ઉપર વાસ કરો. હે વિશ્વેદેવ ! તમે દેવયજ્ઞ કરનારાઓને સહાય કરો.

હે દેવો ! હું સુખ મેળવવા અદિતિ, મિત્ર, વરુણ, અજિન, અર્થમાં, સવિતા અને અત્ર બધા જ દેવોને બોલાતું છું. હે સૂર્ય ! બધા દેવોને અનુકૂળ બનાવો. હે સ્વર્ગ અને ધરતી અમને અવિક બળ આપો. હે મરુદુગાડો ! અત્યારે અહીં આવો. હે સ્તોત્રા ! ઈન્દ્રની સ્તુતિ કરો. તે આપણને અત્ર આપે છે. હે જળ ! તમે ચરાચર જગતના ઉત્પત્ત કર્તા અને માતાથી પણ અવિક સુખ આપનારા છો. સવિતા અમારા યજ્ઞમાં પધારો. હે અજિન ! આજે આ યજ્ઞમાં દેવોને લાવો. તમારી રક્ષાથી હું પુત્ર-પૌત્રોવાળો બનું. હે અશ્વિનીકુમારો ! તમે બુદ્ધિમાન છો. તમે તમારાં શ્રેષ્ઠ કર્મો સહિત અમારી પાસે આવો. તમે બજેએ જેમ અત્ર ઋષિને અંધકારમાંથી છોડાવ્યા હતા તેવી રીતે અમને જીવનસંગ્રામમાં પાપથી બચાવો. તુદ, સરસ્વતી, વિષ્ણુ, ઋભુક્તા બધા અમને સુખી કરો. પર્જન અમારા અત્રની વૃદ્ધિ કરો.

સૂર્ય, મિત્ર, વરુણનું તેજ બધાથી ઉપર છે. સૂર્ય ત્રણો લોકને જાણો છે. અમે અદિતિ, મિત્ર, વરુણ અને અર્થમાની સ્તુતિ કરીએ છીએ. હે આદિત્યો ! હું આદિતિના શરણમાં જઉં છું. હે આદિતિ ! અમને સુખ આપો. હું દેવોને નમસ્કાર કરું છું. તેઓ અમારા પાપ દૂર કરો. વરુણ, મિત્ર, ઈન્દ્ર, પૃથ્વી, ભગ, અદિતિ અમને ઉત્તમ સુખ આપો. હે સોમ ! અમે તમારી મિત્રતાની અભિલાષા રાખીએ છીએ. હે દેવો ! અમારા માર્ગને સુગમ બનાવો, જેથી શત્રુનાશ થાય અને અમને ધન મળો.

પૂષા

સૂક્તા-૪૩-૪૮ : હે પૂષા ! આપ અમને માર્ગમાં સુરક્ષિત રાખો. જેવી રીતે અત્ર માટે રથ નિયોજિત કરો છો, એવી રીતે અમે બુદ્ધિપૂર્વક કર્મ કરી શકીએ તે માટે આપની સન્મુખ ઉપસ્થિત થઈએ છીએ. તમે દાનીઓને દાન આપવાની પ્રેરણા કરો. હે પૂષન્ દેવ ! આપ જ્ઞાની છો. આપ (જ્ઞાનરૂપી) શાસ્ત્ર દ્વારા આ પ્રાણીઓના કઠોર હદ્ય ચીરીને (પરિવર્તિત કરીને) તેમને અમારા અનુકૂળ બનાવો. કૃપાળોના હદ્યને તમે ખાલી કરી સમભાવથી ભરો. યજ્ઞકાર્યની સંઝણતા માટે અમને ગાય, ઘોડા, અત્ર અને સેવક પ્રદાન કરો. હે પૂષા ! અમને એવા વિદ્ધાનો મેળવી આપો, જે અમને અનુશાસિત રહેવાનું માર્ગદર્શન આપે. પૂષા દેવનું ચક્રવર્પી આયુધ ક્યારેય દુષ્ટ થતું નથી. જે યાજક આવા પૂષનદેવને આહુતિઓ આપે છે તેમને ક્યારેય કષ્ટ આવતું નથી.

અમારી ગાયો અને ઘોડાઓની તમે રક્ષા કરો અને અમને અત્ર તથા ધન પ્રદાન કરો. અમે યજ્ઞકર્મ કરતાં અહિસિત રહીએ. હે પૂણા તમે અમારા યજ્ઞના રક્ષક બનો. ઈન્દ્રના ભાઈ પૂણા અમારા મિત્ર બનો. દી ભેળવેલા જવના સત્તુ આપીને જે પૂણાની સ્તુતિ કરે છે તેને અન્ય કોઈની સ્તુતિ કરવી પડતી નથી. ઈન્દ્ર સોમ પીવે છે અને પૂણાને જવનો સત્તુ પસંદ છે. પૂણાના રથને બકરી અને ઈન્દ્રના રથને ઘોડા જોડેલા છે. બત્રે મળીને શત્રુઓનો નાશં કરે છે. તમારું શુક્લરૂપ દિવસ છે અને કૃષ્ણ રૂપ રાત્રી છે. તમે સૂર્યની જેમ તેજસ્વી છો અને સૂર્યના દૂત બત્રેને ચાલો છો. ધૂલોકથી પૃથ્વીલોક સુધીના સમસ્ત પ્રાણીઓના ઉત્તમ બંધુરૂપ પૂણાદેવ અત્ર-ધનના સ્વામી છે. તે પૂણા દેવ ઐશ્વર્યવાન છે. તેઓ જ ઉપાને પ્રગતાવે છે અને સમસ્ત વિશ્વને પ્રકાશિત કરતા ગમન કરે છે.

ઇન્દ્ર અને અજિન

સૂક્તા-૫૮, ૬૦ : હે ઈન્દ્ર ! હે અજિન ! અમે તમારા વીરતાપૂર્ણ કાયોનું સ્મરણ કરીએ છીએ કે દેવ-શત્રુ અસુરો માર્યા ગયા અને તમે બત્રે અસુરુણ રહ્યા. તમારા બત્રેના પિતા એક જ છે અને આદિતિ તમારી બત્રેની માતા છે. અમે અમારી રક્ષા માટે બત્રેને બોલાવીએ છીએ. યુદ્ધ કરવાવાળા લોકો યુદ્ધમાં તમને બત્રેને હરાવવા ઈચ્છે છે પરંતુ તમે અજેય છો. અમને આયુ પુષ્ટ થાય તેવું ધન આપો. તમારી પાસે દિવ્ય અને પાર્થિવ ધન છે. જે ઈન્દ્ર, અજિનની સેવા કરે છે તે બળથી શત્રુઓને હરાવી ધનના સ્વામી બને છે. ઈન્દ્ર અને અજિન સંસારને દિશાઓ, સૂર્ય, ઉષાઓ, જળ અને ગાયોથી યુક્ત બનાવે છે. નાનિષિઓએ જેમના વીરતાપૂર્ણ કાયોનું વાહન કર્યું છે તે ઈન્દ્ર અને અજિનને હું આમંત્રિત કરું છું. જે વ્યક્તિ ઈન્દ્રને લક્ષ્ય બનાવીને અજિનમાં હવન કરે છે, ઈન્દ્ર તેમના માટે જળ વરસાવે છે.

સરસ્વતી

સૂક્તા-૬૧ : સરસ્વતીદેવીએ આહુતિ આપનાર 'વધ્યશ'ને ધૈર્યવાન, આપનામુક્ત કરનાર 'દિવો દાસ' નામનો પુત્ર આયો જેણે 'પણિ' નામના કષ આપનાર કંજૂસનો નાશ કર્યો હતો. હે સરસ્વતીદેવી ! આપનું ધાન મહાન છે. પોતાના બળવાન વેગથી સરસ્વતી કમળનાળની જેમ પર્વતોના તટ તોડી નાંખે છે, અમે એ સરસ્વતીદેવીની ભક્તિ અને સેવા કરીએ છીએ, તેઓ અમારી રક્ષા કરે. સરસ્વતી અત્ર દ્વારા અમારી રક્ષા કરો, અમને ધન આપો અને

શત્રુઓથી અમને બચાવો. સરસ્વતીનું બળ અનંત, અપરાજિત અને ગતિશિલ છે. અમારી સૌથી પ્રિય અને ગંગા આહિ સાત બહેનોમાંની સરસ્વતી અમારી સ્તુતિ સાંભળો અને નિંદા કરનારાથી અમારી રક્ષા કરો. સરસ્વતીને સર્વત્રેષ્ઠ જળવાળી માનવામાં આવે છે.

અધિનીકુમાર

સૂક્તન-૫૧-૫૩ : ભુવન-સ્વામી અધિનીકુમારોની હું મંત્રોથી સ્તુતિ કરું છું. રાત્રી સમાપ્ત થતાં ધરતીને ઢાંકેલા અંધકારને તેઓ દૂર કરે છે. હે અધિનીકુમારો ! તમે યજમાનના દરિદ્ર ધરને સમૃદ્ધ બનાવો છો. તમે હવ્યદાતાના શત્રુઓને ગાઢ નિદ્રામાં સુવારી દો. હે હોતા ! અજિનદેવ અને બને અધિનીકુમારો માટે હવિ અર્પિત કરો. હે અધિનીકુમારો ! તમે તુચ્છના પુત્ર ભુજ્યુને પક્ષી સમાન વેગવાન રથ દ્વારા જળની ગોદમાંથી ઉપાડોને ધૂળ રહિત માર્ગથી સમૃદ્ધની પાર લાવી દીધો હતો. હે અધિનીકુમારો ! શેવકો પ્રત્યે દેવોનો જે કોધ છે તે રાક્ષસસ્વામીને મારવામાં પ્રયુક્ત કરો. હે અધિક્ષય ! સોમરસ તૈયાર છે. અમે સ્તોત્રાગણ આપની સ્તુતિ કરીને નિમંત્રીએ ધીએ. હે બત્રે અધિનીકુમારો ! આપના સ્તોત્રાઓને 'પુરુષા' રાજએ સેંકડો-હજારો ઘોડા આપ્યા હતા. હે દેવો ! આ બધું આપ ભરદ્વાજને પણ પ્રદાન કરો અને અસુરોનો નાશ કરો.

ઉધા

સૂક્તન-૫૪, ૫૫ : ધવલ વાર્ણવાળી ઉપાઓ, જળની લહેરોની જેમ ચર્મકરી ઉપર આવી રહી છે. આ ઉપાઓ ધન-ઐશ્વર્યવાન છે. તે બધા માર્ગને પ્રકાશિત કરી સરળતાથી ફરી શકાય તેવા બનાવે છે. હે ઉપાદેવી ! લાલ આભાયુક્ત તેજસ્વી કિરણો આપને વહન કરીને લાવે છે. જેમ ઘોડા ઉપર બેઠેલો અચ્યુક બાળ ચલાવનારો શૂરવીર શત્રુને ભગ્નાઈ દે છે તેવી રીતે આપ પણ અંધકારને દૂર કરો છો. હે સ્વર્ગની કન્યા ઉપાદેવી ! તમે પહેલા હવન સમયે દર્શનીય અને પૂજનીય બનો છો. આપ તીવ્રગામી, ઈચ્છાનુસાર ચાલનારા બળદો દ્વારા જેંચવામાં આવતા રથમાં અમારા માટે શ્રેષ્ઠ ધન લાવો. હે ઉધા ! હવ્ય દાન કરનારાઓને તમે અત્ર, બળ, યશ અને રસ પ્રદાન કરો અને સેવા કરે તેવા વીર પુત્રોથી યુક્ત રત્નો આજે જ પ્રદાન કરો. પૂર્વે આપ જે રીતે અંધકાર દૂર કરતી હતી તેવી રીતે અત્યારે પણ અંધકારને દૂર કરો. -

મરુદ્ગણા

સૂક્ત-૫૬ : વિદ્વાન સ્તોત્રાની સમક્ષ મરુતોનું ગતિશિલતૃપ તુર્ત જ
પ્રગટ થાય છે. અભિનદેવ જેવા તેજસ્વી અને સ્વણાભૂપણોથી અલંકૃત.
મરુદ્ગણા, ધન અને બળ સાથે પ્રગટ થાય છે. અંતરિક્ષમાં વરસતા
મરુદ્ગણોના પિતા રુદ અને માતા મહામહિમામયી પૃથ્વી છે. પૃથ્વી જ બધાના
કલ્યાણ માટે પોતાના ગર્ભમાં જળ અને અત્રને ધારણ કરે છે. હે મરુદ્ગણા !
તમે લોકોના અંતઃકરણમાં નિવાસ કરી બધાના ધોષ દૂર કરી પવિત્ર બનાવો
છો. હે અભિનદેવ ! જે મરુદ્ગણ પોતાના બળ પરાક્રમથી શત્રુઓને પરાસ્ત
કરે છે તેમની હુલચુલથી પૃથ્વી પણ કાંપી જાય છે. એવા તીવ્રગામી, બળવાન,
વીર મરુદ્ગણો માટે સ્તોત્રાઓ અદ્ભુત સ્તોત્રો વડે સ્તુતિ કરે છે. યજ્ઞ સમાન
તેજસ્વી આ મરુદ્ગણા ક્યારેય પરાજિત થતા નથી. સ્તુતિઓ મરુદ્ગણને વધુ
શક્તિશાળી બનાવે છે.

મિત્ર અને વરુણ

સૂક્ત-૫૭ : હે અતિશ્રેષ્ઠ મિત્રાવરુણ દેવો ! અમે આપની સ્તુતિ કરીએ
જીએ. તમે તમારા બાહુબળથી બધા મનુષ્યોને અનુશાસિત કરો છો. હે
મિત્રાવરુણ દેવો ! સ્તોત્રાઓ દ્વારા કરવામાં આવતી સ્તુતિ આપને પ્રવૃત્ત કરે
છે. આપ પ્રસત્ર થઈને અમને એવું નિવાસ આપો જેનાથી અમાનું રક્ષણ થાય.
માતા અદિતિએ ગર્ભમાં ધારણ કરી સત્યસ્વતૃપ, બલવાન, પવિત્ર ભાઈઓ
તરીકે આપને ઘોષિત કર્યા છે. આથી આપ જન્મતાની સાથે જ શત્રુઓનો
સંહાર કરનારા શ્રેષ્ઠમાં પણ શ્રેષ્ઠ બની ગયા. મેધાવી જનો સ્તુતિ દ્વારા
આપની પાસે જળની કામના કરે છે. હવે આપનારાના પાપનો તમે નાશ કરો.
તમે તમારા આશ્રયમાં રહેલા ભક્તોને ગાયોથી ભરેલું ગોષ્ઠ અને સુરક્ષિત
નિવાસ પ્રદાન કરો.

ઇન્દ્ર, વરુણ અને વિષ્ણુ

સૂક્ત-૫૮-૫૯ : હે ઇન્દ્ર અને વરુણ દેવો ! તમે યજ્ઞ કરનારા દેવોમાં
શ્રેષ્ઠ છો. તમે બળ અને મહાન ધનથી યુક્ત છો. ઇન્દ્રદેવ વજ ફંકીને
વૃત્તાસુરને મારનારા છે અને વરુણદેવ સંકટ સમયે બળ દ્વારા રક્ષણ કરે છે.
હે ઇન્દ્ર અને વરુણદેવો ! આપને હવિ પ્રદાન કરનારા યાજક, દાનવીર અને
ધનવાન હોય છે. આ યજ્ઞકર્મ કરનાર આપની કૃપાથી સુરક્ષિત રહીને ધન
અને ઐશ્વર્યયુક્ત પુત્ર પ્રાપ્ત કરો. આપનું દેવો દ્વારા રક્ષિત ધન અમને પણ

પ્રાપ્ત થાવ. અમે એ સુરક્ષિત ધન-બળથી શત્રુઓને તિરસ્કૃત કરી તેમને જીતી લઈએ. સોમપાયી હે ઈન્દ્ર અને વરુણદેવો ! આપ બતે આ હર્ષિત કરનાર સોમરસનું પાન કરો. આપનો રથ સોમપાન અને દેવોની તુષ્ટિ માટે દરેક યજમાં લાવો. આપ બતે અમારા માટે ધન લઈને આ યજમાં આવો. તમે સાથે હિંસકોને પરાસ્ત કરનારા અશ્વોને પણ લાવો. સોમપાનથી હર્ષિત થઈને તમે આ વિસ્તૃત વિશ્વને આવૃત્ત કર્યું અને અમારા જીવન માટે લોકોને પ્રકાશિત કર્યો. આપ બતે ક્યારેય પરાજિત ન થનારા અજેય છો પરંતુ જ્યારે તમે પરસ્પર સ્પધા કરો છો ત્યારે સમગ્ર ભુવન ભ્યથી કંપવા લાગે છે. આપ અમારી પ્રાર્થના અને સ્તોત્ર ધ્યાનપૂર્વક સાંભળો.

ધાવા-પૃથ્વી

સૂક્ત-૭૦ : હે ધરતી-આકાશ ! તમે જળયુક્ત સુંદર ઉપવાળા અને ભુવનોને આશ્રય આપનારા, મધુર અત્ર-રસ આપનારા અમર અને બળવાન છો. આપ બતે વરુણદેવ દ્વારા ધારણ કરાયેલા છો. તમે બતે ઉત્તમ ક્રમ કરનારને તેજસ્વી જળ પ્રદાન કરો છો. યજમાં યજમાન આપની સ્તુતિ કરે છે અને મુખ પ્રાપ્તિની કામના કરે છે. યજ, ધન અને દેવતાલ ધારણ કરનારા આપ અમને યશ, બળ અને ધન પ્રદાન કરો. હે પિતા આકાશ અને માતા પૃથ્વી ! તમે બધાના જનક છો અને પરસ્પર રમણ કરતાં-કરતાં બધાને સુખ આપો છો.

સવિતા

સૂક્ત-૭૧ : હે શોભન કર્મવાળા સવિતા ! તમારી સુવાર્ણ ભુજાઓને દાન કરવા ફેલાવો છો. આ લોકને ધારણ કરવા તમારા હાથ ઉપર ઉઠાવો છો. જે બધાં પ્રાણીઓ અને મનુષ્યોને વિશ્રામ તથા કર્મમાં નિયોજિત કરનારા છે. હે સવિતાદેવ ! તમે ઢાંકી ન શકાય તેવા કલ્યાણકારી તેજ વડે અમારા ઘરોની રક્ષા કરો. સુવાર્ણ જિહ્વાવાળા દેવ અમને નવા-નવા સુખ આપો અને અમારી રક્ષા કરો. અમે પાપીઓને આધીન ન બનીએ. આપ પ્રતિદિન અમને ઉત્તમ સુખો પ્રદાન કરો.

ઇન્દ્ર, સોમ, બૃહસ્પતિ, કુર્મ, વર્મ આદિ

સૂક્ત-૭૨ : હે ઈન્દ્રદેવ અને સોમદેવ ! આપ અત્યંત મહિમાવાન છો. આપ બતેએ શ્રેષ્ઠ કર્મ કર્યા છો. તમે સૂર્ય અને જળને પ્રાપ્ત કર્યા છો. તમે અંધકાર અને નિંદકોને દૂર કરો છો. તમે ઉધાને પ્રકાશિત કરી સૂર્યને ઉપર

વાવો છો. તમે આધાર આપીને ઘુલોકને સ્થિર રાખ્યો અને પૃથ્વી માતાને વિસ્તૃત કર્યા. તમે જળપ્રવાહને રોકનારા વૃત્તનો વધ કર્યો. ઘુલોકને તમે પ્રવૃદ્ધ હું. નહીંઓના જળરાશિને પ્રવાહિત કરી તમે સમુક્રને ભરી દીધો. હે ઈન્દ્રદેવ અને સૌમદેવ, તમે નાની વયની ગાયોના થનમાં પરિપક્વ દૂધ સ્થાપિત કર્યું. તેમજ વિચિત્ર વર્ણ વાળી ગાયોમાં પણ આપે શેતવણીનું દૂધ ધારણ કરાયું. તમે અમને ઓંનું ધન આપો જેનાથી અમારું કલ્યાણ થાય. તમે અમને શત્રુ સેનાનો પરાભવ કરનારું ઉગ્ર બળ પ્રદાન કરો.

• સાતમો અધ્યાય •

અજિન

સૂક્ત-૧ : અજિન અરણિથી ઉત્પત્ત થાય છે. નિત્ય દર્શનીય જવાલાયુક્ત અજિનને યાજકો દ્વારા પોતાના રક્ષણ માટે યજન-રથળમાં સ્થાપિત કરવામાં આવ્યો. હે શક્તિશાળી અજિનદેવ ! સારી રીતે પ્રજ્વલિત થયેલા આપ પ્રચંડ જવાળાઓથી અમારી નશ્શક પ્રદીપ્ત થાવ. શત્રુઓને શતનારા હે અજિનદેવ ! આપ અમને વીર, બુદ્ધિમાન અને શ્રેષ્ઠ પુત્રો સહિત પ્રહંસિત ધન પ્રદાન કરો જેનું હિંસક શત્રુ અપહરણ ન કરી શકે. હે અજિનદેવ ! અસંબદ્ધ, દુષ્ટ અસુરોથી આપ અમારી રક્ષા કરો. આપ સર્વજ્ઞ છો. આથી અમને ઉત્તમ અને કલ્યાણકારી કાર્યોમાં પ્રેરિત કરો. અમે સ્તોત્રગણ આપની સ્તુતિ કરીએ છીએ. આપ અમને મહાન ઐશ્વર્ય પ્રદાન કરો જેથી અમે વીરપુત્ર-પૌત્રાદિ અહિત પૂર્ણ આયુ સુખપૂર્વક ભોગવીએ. આપ કલ્યાણકારી સાધનોથી અમારી રક્ષા કરો.

સૂક્ત-૨ : હે અજિન ! અમારી સમિધાઓનો સ્વીકાર કરો. યજીય ધૂમને ફેલાવી તમે સૂર્ય સુધી પહોંચો છો. હે અધ્વર્ય ! આપ ધીમાં બોળેલી કુશા અપીણ કરી હવન કરો. યાજકગણ સેવાભાવનાથી ઘૂંઠણીએ પડી પાત્ર ભરી આપને હવિદ્રવ્ય અપીણ કરે છો. દિવ્ય રૂપધારી, યજન કરવા યોગ્ય ઉધ્યા અને ચાત્રીદેવી સ્વેચ્છાથી શ્રેષ્ઠ દૂધ આપનાર (કામધેનુ) સમાન અમારું કલ્યાણ કરો. અમને આશ્રય આપો. ભારતીગણોની સાથે દેવી ભારતી પણ અમારા યજનમાં પદ્ધારો. દેવતાઓ અને મનુષ્યોની સાથે દેવી ઈલા અને સારસ્વતોની સાથે મા સરસ્વતી પદ્ધારીને આ કુશાના આસન ઉપર બેસો. હે ત્વષ્ટા દેવ ! પ્રસત્ર થઈને આપ અમને સ્કુર્તિયુક્ત, વીર્યવાન બનાવો. જેથી

અમને ઉત્તમ દક્ષતાથી યજ્ઞ-કર્મ કરનારું પુત્રો પ્રાપ્ત થાય.

સૂક્તન-૩ : હે દેવો ! તમે અજિનદેવને યજ્ઞમાં તમારા દૂત બનાવો, હશાહણતા ધોડા જેમ ઘાસ ચરવા લાગે છે એવી રીતે ઘાવાનલ વૃક્ષાને ઉદ્દરસ્થ કરતો આગળ વધે છે. આ અવરસ્થામાં વાયુના પ્રભાવથી જે બાજુ કાળો ધુમાડો જાય તે માર્ગ અજિન દેવતાનો હોય છે. હે અજિનદેવ ! તમે અમને ઉત્તમ કાર્યો કરવા માટે શ્રેષ્ઠ ધન પ્રદાન કરો. યજ્ઞ કરનારા અને શ્રેષ્ઠ બુદ્ધિવાળા પુત્રો સહિત સમર્સ્ત પ્રકારનું ધન-ઐશ્વર્ય અમને ઉદ્વગાતાઓ અને સ્તોત્રાઓને પ્રાપ્ત થાવ. તમે સર્વ પ્રકારે અમારું કલ્યાણ કરો અને અમારી રક્ષા કરો.

સૂક્તન-૪ : હે હવ્ય-વાહકો ! અજિનને શુદ્ધ હવ્ય આપો. અજિનદેવ, મહાન શાની, ઉત્સાહી અને તરુણી છે. અમર, શાનવાન અને તેજરવી અજિનદેવ અજ્ઞાની મનુષ્યોની વચ્ચે રહે છે. હે બળવાન અજિનદેવ ! અંગે આપના તેજરવી અમર જ્ઞાનને ધારણ કરીએ તે માટે અમારી બુદ્ધિને નિરંતર સચેષ રાખો. અમે આપને હવિષ્યાત્ર આપણા કરીએ છીએ. અમને તમામ પ્રકારનું ઐશ્વર્ય અને ધન પ્રાપ્ત થાવ. તમારા આશ્રયમાં સ્થિત અમારું બધા પ્રકારથી કલ્યાણ કરો. તમારી કૃપાથી અમને ઈચ્છિત ધન પ્રાપ્ત થાવ.

સૂક્તન-૫ : હે અજિનદેવ ! તમે ધુલોક અને પૃથ્વી લોકમાં વિચારણ કરો છો. હે સ્તોત્રાઓ ! તમે અજિનદેવની સ્તુતિ કરો. કલ્યાણકારી અજિનદેવ પ્રસન્ન થઈને જળ વરસાવે છે અને નદીઓમાં જળ ભરીને તેને પ્રવાહિત કરે છે. હે અજિનદેવ ! આપ કૃપકોના સ્વામી, ધનના સંચાલક અને ઉષાઓ સહિત હિવસના ધજ સમાન છો. તમે વસુઓને વિલક્ષણ બળ પ્રદાન કરીને બળવાન બનાવ્યા છો. તમે મિત્રોના સહાયક છો. શ્રેષ્ઠ કર્મ (યજ્ઞ) કરનાર આર્યજનોની રક્ષા માટે તમારા પ્રખર તેજ દ્વારા તમે દસ્યુઓને ભગાડી હો છો. હે વૈશ્વાનર ! તુદગણો અને વસુઓ સાથે તમે અમારું કલ્યાણ કરો. અમે યાજકો તમને હવિ આપીએ છીએ. તમે અમને યશવર્ધક અનુ, ધન અને બળ પ્રદાન કરો.

સૂક્તન-૬ : હે વૈશ્વાનર અજિન ! તમે શત્રુઓની નગરીઓનો વિદ્યંશ કરો છો. અમે તમારી વંદના કરીએ છીએ. અજિનદેવ કવિ (વિદ્વાન), કેતુરૂપ (પ્રદર્શક), મેઘોને ધારણ કરનાર અને બધાનું કલ્યાણ કરનાર છો. અકણા, બક્કાદી, કટુવક્તા, પણિ, શ્રદ્ધા શૂન્ય, યજ્ઞ ન કરનારા અને પતિત લોકોને

અભિનેત્રે પ્રગતિ હિન બનાવી દૂર કરે છે. અમે શત્રુનાશક, ધનના સ્વામી અભિનેત્રેવની સ્તુતિ કરીએ છીએ. જે અંધકારમાં ઘેરાયેલા માનવોને અભિનેત્રે પ્રકાશરૂપ પ્રજ્ઞા(બુદ્ધિ)થી શ્રેષ્ઠ માર્ગ પર ચાલવાની પ્રેરણ આપે છે. અભિનેત્રે પોતાના આયુધોથી આસુરી માયાને નિયંત્રિત કરી અને સૂર્ય પત્ની ઉપાને ઉત્પત્ત કરી. અભિનેત્રે જ પોતાની પ્રતિરોધક શક્તિથી પ્રજ્ઞાને નિરુદ્ધ કરી અને નહુષ રાજાને કર ચૂકવવા જગ્યાવ્યું. વૈશ્વાનર અભિનેત્રે સૂર્યરૂપમાં પ્રગત થઈને અંધકારનો નાશ કરે છે. અંતરિક્ષ અને ધ્વાવા-પૃથ્વીમાંથી અંધકારનો નાશ કરે છે.

સૂક્તા-૭ : હે રાક્ષસ પરાજેતા ! હે અભિ ! આપ અતિ આનંદિત થઈને દેવતાઓ સાથે અમારી મૈત્રી કરાવો. તમે દેવતાઓમાં વૃક્ષોને બાળનારના રૂપમાં ઓળખાવ છો. તમે સર્વજ્ઞ બનીને યજ્ઞમાં આવો અને અશ્વની જેમ તીવ્રગતિથી અસુરો વગેરેને ભગ્નાડી હો. યજ્ઞની પૂર્વે કુશાને સારી રીતે સ્થાપિત કરો. વિશ્વાનાં માતા-પિતાનું આહુવાન કરો. યજ્ઞાનિને પ્રજ્વલિત રાખો. હવિદાતા પ્રસત્ત મનથી આહુતિ સમર્પિત કરી અભિનેત્રે તૃપ્ત કરો. અભિનેત્રે અત્ર દ્વારા અમારા બધાનું પોપણ કરે છે. તમે હવિદાતા અને સ્તોતાઓને સુરક્ષા પ્રદાન કરી અમાણિથી પરિપૂર્ણ કરો.

સૂક્તા-૮ : શ્રેષ્ઠ શાસક અભિનેત્રેને વંદનાપૂર્વક પ્રજ્વલિત કરવામાં આવે છે. મનુષ અબાધ આહુતિઓ દ્વારા જેમનું યજન કરે છે, ધૃત દ્વારા જેમનું સંવર્ધન થાય છે તે અભિનેત્રે (સૂર્યરૂપમાં) ઉપાઓથી પૂર્વે પ્રકાશિત થાય છે. દુષ્ણમાર્ગગ્રામી (ધૂમમાર્ગગ્રામી) અભિનેત્રે પૃથ્વી ઉપર ઔષધિઓ (કાષ) દ્વારા વૃક્ષિ પામે છે. હે ઉત્તમ દાનદાતા અભિનેત્રે, અમને ક્યારે અલભ્ય ધન પ્રાપ્ત થશે. અને અમે ક્યારે તેને વહેંચવામાં સમર્થ થઈશું ? હે અભિનેત્રે ! પર્યાપ્ત આહુતિઓ ગ્રહણ કરી તમારું શરીર વિસ્તૃત બનાવો. હજ્ઞારો ગાયોના સ્વામી અને શેકડો ગાયોનું દાન કરનાર, કર્મના મર્મના જાણકાર, વિશિષ્ટ વિવાઓના જ્ઞાની, મહાન ઋષિ વસિષ્ઠે અભિનેત્રેવની આ સ્તોત્રથી સ્તુતિ કરી હતી. તમે સ્તોતાઓ અને હવિદાતાઓને સુરક્ષા પ્રદાન કરી અમાણિથી પરિપૂર્ણ બનાવો.

સૂક્તા-૯ : હર્ષ પ્રદાયક, વિદ્વાન, પવિત્ર કરનારા અભિનેત્રે ઉપાકળમાં જાળી જાય છે. આ અભિનેત્રે દેવો અને મનુષ્યો બતેને પ્રજ્ઞાવાન બનાવે છે. તમે પણિઓના દ્વાર ખોલી નાખી ગાયોને મુક્ત કરી હતી. દુધાળુ ગાયોને

ખોળી કાઢનાર, ટેવોને આનંદગાન કરાવનારા અને સંયમિત મનવાળા અજિનદેવ રાત્રીનો અંધકાર નાચ કરે છે. અમને રલોનું દાન આપવા માટે આપ સરસ્વતી, મરુદુગણ અને બધા દેવતાઓનું યજન કરો. અમારું કલ્યાણ અને પોષણ કરો.

સૂક્ત-૧૦ : અજિન ઉધાના પ્રભાવને ક્ષીણ કરનારા, વિદ્યુત સમાન ચમક વાળા અને દેદીયમાન, પાવન અજિનદેવ કર્માને પ્રેરિત કરે છે. ઘનની કામના રાખતા મનુષ્ય માટે સ્તુતિ યોગ્ય, હોતા અને યુવા અજિનદેવની અમે યજમાં સ્તુતિ કરીએ છીએ. તે અજિનદેવ રાત્રીમાં પ્રકાશિત થાય છે અને દેવ યજમાં હવિદાન માટે દેવતાઓના તન્દ્રારહિત (સ્ફૂર્તિવાન) દૂત છે.

સૂક્ત-૧૧ : હે અજિનદેવ ! આપ યજના, ધ્વજની સમાન શાપન કરનારા છો. તમે મહાન છો. તમારા વગર દેવગણ પ્રસાન થતા નથી. પ્રથમ હોતા તરીકે તમે આ કુશનું આસન બ્રહ્મણ કરો. ઋત્વિકગણ મનુષ્યો હિવસમાં ત્રણ વાર આપને હવિ અર્પણ કરે છે. જેવી રીતે તમે મનુના યજમાં દૂત બન્ના હતા તેવી રીતે અમારા આ યજમાં દૂત બની અમને શત્રુઓથી બચાવો. આ અજિનદેવની વસુગણ સેવા કરે છે. તમે અમારા બધાનું રક્ષણ કરો અને અમારું કલ્યાણ કરો.

સૂક્ત-૧૨ : જે પોતાના સ્થાનમાં (યજ વેદી ઉપર) પ્રદીપ્ત બને છે અને આકાશ તથા પૃથ્વીની વર્ષ્યે વિશેષરૂપથી દીપિત્તમાન હોય છે તે ઉત્તમ આહૃતિ યુક્ત, સર્વત્ર વ્યાપ્ત, ચિર યુવા, અજિનદેવને શ્રદ્ધાપૂર્વક નમન કરું છું. હે અજિનદેવ આપ વરુણ (કામનાઓ)ની પૂર્તિ કરનારા અને મિત્ર છો. અમારી આહૃતિઓ સ્વીકારી અમારા યોગ-ક્ષેમનું તમે વધન કરો.

સૂક્ત-૧૩ : બધાને પ્રેરણા આપનારા, કમને ધારણ કરનારા, અસુરોનો સંહાર કરનારા અજિનદેવની સ્તુતિ સાથે અમે યજ કરીએ છીએ. તમે ઉત્પન્ન થતાની સાથે જ સંપૂર્ણ ધૂલોક અને પૃથ્વીલોકને પ્રકાશથી ભરી દો છો. તમે સર્વપ્રેરક અને સર્વત્રગામી બનીને પશુઓની સુરક્ષા કરો છો. તમે સદાય અમારું પાલન કરો અને કલ્યાણ કરો.

સૂક્ત-૧૪ : અમે વસિષ્ઠગોત્ત્રીય ઋષિઓ સમિધાઓ દ્વારા અજિનદેવના સેવા કરીએ છીએ. અમે હવિદ્વય વડે અને સ્તોત્રોના ગાન દ્વારા શુભ આભાયુક્ત અજિનદેવની સેવા કરીએ છીએ. હે પૂજનીય અજિનદેવ ! ઉત્તમ સ્તુતિ દ્વારા અમે આપની પૂજા કરીશું. વષટ્કારથી આપેલા અત્રદૂપી હવિનો

આપ સ્વીકાર કરો. દેવગણો સહિત અમારા યજમાં પદ્ધારો અને અમારું રહ્યાણ કરો.

સૂક્ત-૧૫ : હે અધ્યર્થ ! આ અજિનદેવ આપણા અત્યવિક નજીક રહેનાર મિત્ર છે. આવા સમીપસ્થ અજિનદેવ નિમિત્ત તેમના મુખમાં હવિ અર્પિત કરો. દેદીષમાન અજિન શિખાઓ યજના અગ્રભાગમાં એવી સુશોભિત દેખાય છે જેવી રીતે પુત્રવાન યાજકનું ધન શોભાયમાન થાય છે. પાવલ, આભાયુક્ત, અમર, પાવન અને શુદ્ધ કરનારા અજિનદેવ અસુરોનો નાશ કરે છે. હે બળના પુત્ર અજિનદેવ ! તમે સમસ્ત વિશ્વના અધિપતિ બનીને અમને ઉત્તમ ધન પ્રદાન કરો. ભગદેવ પણ અમને ધન આપો. મનુષ્યોની સુરક્ષા માટે સેંકડો વિશેષતાઓ ધરાવતું લોહવત એક સુદઢ નગર બનાવો. દિવસ અને રાત્રીમાં તમે અમને પાપોથી બચાવો અને દિવસે તેમજ રાત્રીના સમયે દુષ્ટ શત્રુઓથી તમે અમારું રક્ષા કરો.

સૂક્ત-૧૬ : હે વિશ્વના પ્રાણીઓનું પોપણ કરવામાં સમર્થ અજિનદેવ તમે તેજને નિયોજિત કરો છો. ઉત્તમ જ્ઞાની, સંયમી, પવિત્ર અજિનદેવ શ્રેષ્ઠ આહૃતિઓથી પ્રદીપ થઈને ગતિમાન બને છે. તે અજિનદેવ વિદ્વાનોનું શ્રેષ્ઠ ધન છે. હે શ્રેષ્ઠકર્મ અજિનદેવ ! તમે યાજકોને રલ પ્રદાન કરો. રલદાતા હે અજિન ! તમે અમારા યજના બધા મહત્વિજોને તેજસ્વી બનાવો. જે પ્રશંસનીય છે તેમને કુશળતાપૂર્વક આગળ વધારો.

સૂક્ત-૧૭ : હે અજિનદેવ ! આપ દેવતાઓ પાસે પહોંચી, હવિ દ્વારા દૈવતાઓનું યજન કરો. આપ પ્રકાશસ્વરૂપ, મહાન અને ઉપાય છો. અમે તમારા નિમિત્ત આહૃતિઓ અર્પણ કરીએ છીએ. તમે અમને રલ પ્રદાન કરો.

સૂક્ત-૧૮ : હે ઈન્દ્ર ! જેવી રીતે રાણીઓની મધ્યમાં રાજી સુશોભિત થાપ છે તેવી રીતે આપ પણ ધૂલોકમાં સુશોભિત થાવ છો. હે ઈન્દ્રદેવ ! આપ જ્ઞાની અને કવિ બનીને સ્તુતિ કરનારાને રૂપ પ્રદાન કરો અને અશ્વો દ્વારા તેમની રક્ષા કરો. અમે આપને પ્રાર્થના કરીએ છીએ કે આપ અમને સૌરકરવાન બનાવો જેથી અમારી પાસે ધન આવે. ઉત્તમ ઘાસવાળી ગીરાળાની ગાયને જેમ ગોપાલક (વાદ્યરૂપાની સહાયથી) દોહી લે છે તેવી રીતે વસ્તિષ પણ આપના (અનુદાનરૂપી દૂધ) દીહન માટે વાદ્યરૂપાની સૌત્રની રચના કરી આપને દોહી લે છે. વિશ્વમાં આપ ગૌ (ઇન્દ્રિયો કે દિરણો)ના પતિરૂપે પ્રસિદ્ધ છો. હે ઈન્દ્રદેવ ! વસ્તિષ ગોત્રીય હોતાઓની

(અમારી) સ્તુતિ સાંભળીને અમારી પાસે આવો.

સૂક્ત-૧૯ : તીક્ષ્ણ શિંગાવાળા વૃષભની જેમ એકલા ઈન્દ્રદેવ જ સમસ્ત શત્રુઓને પરાજ્યત કરવામાં સમર્થ છે. જે તમારું યજન કરતા નથી તેવા લોકોનું નિવાસ છીનવી લેનારા હે ઈન્દ્રદેવ ! તમે યાજકોને ઘન-ઝૈશાળ પ્રદાન કરો. અમને બધાને આપ મિત્રવત સ્વીકારો.

સૂક્ત-૨૦ : ધારણ શક્તિયુક્ત પરાકમી ઈન્દ્રદેવ વીરતાપૂર્વ કાર્ય કરવા માટે જ ઉત્પન્ન થયા છે. મનુષ્યના હિત માટે ઉચ્ચિત હોય તેવાં કાયો તેઓ અવશ્ય પૂર્ણ કરે છે. યજણાળા તરફ આવનારા તરુણ અને સંરક્ષક ઈન્દ્રદેવ, મહાપાતકથી અમારી રક્ષા કરો.

સૂક્ત-૨૧ : ગૌ દુઃખથી મિશ્રિત આ દિવ્ય સોમરસ તૈયાર કરવામાં આવ્યો છે. ઈન્દ્રદેવ જન્મથી જ તેના પ્રત્યે રુચિ ધરાવે છે. હે ઈન્દ્રદેવ ! તમે અમને એવી ધારણાશક્તિ આપો જીથી અમે આપના દ્વારા આપવામાં આવેલા અત્યારે ઉપયોગ કરી શકીએ. તમારા બધા જ કલ્યાણકારી રક્ષા સાધનોણી તમે અમારી રક્ષા કરો.

સૂક્ત-૨૨ : હે ઐશ્વર્યશાળી ઈન્દ્રદેવ ! અમે વિશાળ યાજક (વચિંદ) જે શ્રેષ્ઠ વાડીથી અમે આપના ગુણગાન ગાઈએ છીએ અને અર્થના કરીએ છીએ, તેનો આપ વિચારપૂર્વક સ્વીકાર કરો. પ્રાચીન અને નવીન ઋક્ષિઓને રચેલા સ્તોત્ર સાંભળીને આપ પ્રસન્ન થાવ છો તેવી રીતે અમે, સ્તોત્રાઓ પણ આપના થકી કલ્યાણને પામીએ.

સૂક્ત-૨૩ : હે ઈન્દ્ર યજિત્ર ઋક્ષિ ! જે સમયે દેવોની સ્તુતિ કરવામાં આવે છે તે સમયે શોક રોકનારી ઔષધિઓની વૃદ્ધિ થાય છે. ઈન્દ્રદેવના રથના હરિતવાળના બસે અશ્વોને અમે નિયોજિત કરીએ છીએ. અમારી ઉપાસ્ય એવા ઈન્દ્રદેવની સેવા અમારા સ્તોત્ર કરે છે. આ ઈન્દ્રદેવનો મહિમા દ્વારા-પૃથ્વીને વ્યાપ્ત થયેલો છે. તમે સ્તોત્રાગણોને બુદ્ધિ-ળણ અને અમ પ્રદાન કરો.

સૂક્ત-૨૪ : હે ઈન્દ્ર ! અનેક લોકો આપની સ્તુતિ કરે છે. આપ આપના સહયોગીઓ સાથે આ યજ વેદિકા ઉપર પ્રતિષ્ઠિત થવાની કૃપા કરો. રક્ષક, પૌષ્ણકર્તા અને ઘનદાતા હે ઈન્દ્રદેવ આપ સોમરસથી પ્રસન્ન થાવ આપ મરુદુગણોની સાથે શત્રુઓનો વધ કરો છો. સ્તોત્રગાન દ્વારા અમે આપની પાસે દિવ્ય સંપત્તિની કામના કરીએ છીએ.

સૂક્ત-૨૫ : હે ઈન્દ્રહેવ ! અમે આપના નિમિત્ત થતા શુભકર્મોમાં નિયુક્ત રહીએ છીએ. આપને અનુકૂળ રહેનારા અમને આપનું સંરક્ષણ પ્રાપ્ત થાવ. હે ઈન્દ્રહેવ ! અમે બધા સ્તોત્રા આપના નિમિત્ત સ્તોત્રોનું સુખપૂર્વક ગાન કરીએ છીએ. આપ અમને દેવ પ્રેરિત બજ આપો, જેથી અમે બધા દુઃખોથી પાર થઈ શકીએ. અને આ બળથી અમારા શત્રુઓનો સહજ વિનાશ થાય.

સૂક્ત-૨૬ : સ્તોત્ર પાઠ વગર તૈયાર થયેલો સોમરસ આનંદદાયક બનતો નથી. સ્તોત્રપાઠ સાથે તૈયાર કરેલો સોમરસ ઈન્દ્રહેવને હર્ષિત કરે છે. સોમરસ અર્પિત કરતી વખતે ધનવાન ઈન્દ્રહેવની સુત્તિ કરવાથી તે પ્રસન્ન થાય છે. ઈન્દ્રહેવ પાસે પરસ્પર સહયોગી અનેક શક્તિઓ છે તેનાથી તેઓ સ્તોત્રાઓની રક્ષા કરે છે.

સૂક્ત-૨૭ : હે પુરુષૂત્ત ઈન્દ્ર ! તમે સ્તોત્રાઓને તમારું બલપ્રદાન કરો. હે મધવનું ઈન્દ્ર ! તમે સુદૃઢ બંધાનો તોડનારા છો. આથી અમારા માટે ગુપ્ત ધન પ્રગટ કરો. તમે ગૌ, અશ્વ, રથ આદિ ધનના સ્વામી છો. અમારું ઐશ્વર્ય વધે તેવું પર્યાપ્ત ધન અમને આપો.

સૂક્ત-૨૮ : હે ઈન્દ્રહેવ ! આપ સર્વજ્ઞ છો. આપ અમારી સુત્તિ સાંભળી અચારૂઢ થઈ અમારી પાસે આવો. આપને જુદા-જુદા કેટલાય લોકો બોલાવે છે પરંતુ કૃપા કરી અમારી વિનંતી તમે સાંભળો. હે ઈન્દ્રહેવ ! અમારા પર આકમણ કરનારા દુષ્કળનોનું ધન લઈને આપ અમને પ્રદાન કરો. અમારું પાવન કરો.

સૂક્ત-૨૯ : હે મહાન અને શક્તિશાળી ઈન્દ્ર ! આપ જલદી આવો. અમે આપના માટે સોમરસ તૈયાર કર્યો છે. આપ આવીને તેનું પાન કરો અને પાચકોને ધન પ્રદાન કરો. અમે વારંવાર આપની સુત્તિ કરીએ છીએ. અમને શેષ ધન-ઐશ્વર્ય પ્રદાન કરો અને સ્તોત્રાઓની રચનાઓ-સ્તોત્રોનું રક્ષણ કરો.

સૂક્ત-૩૦ : હે ઈન્દ્રહેવ ! આપ આવાહનીય છો. વિવાદના સમયે લોકો આપને બોલાવે છે. સૂર્યહેવની પ્રાપ્તિ માટે લોકો આપનું આવાહન કરે છે. અમારા હિવસો સારી રીતે વ્યતીત થાય અને યુદ્ધમાં પણ અમારું જ્ઞાન સ્થિર રહે એ ઉદ્દેશ્યથી અને શોભન ધન પ્રાપ્તિ માટે પરાકર્મી હોતા (આજિનહેવ) દેવોનું આવાહન કરી આ યજ્ઞમાં પ્રતિષ્ઠિત થાવ.

સૂક્ત-૩૧ : હે ઋત્વિજો, ઉત્તમ દાનદાતા, ન્યાયોપાર્જિત સંપત્તિવાળા ઈન્દ્રહેવની પ્રાર્થના કરો. અમે પણ ઉત્તમ વિધિથી તેમની અભ્યર્થના કરીએ

છીએ. હે ઈન્દ્રહેવ ! આપ કવચની સમાન રક્ષા કરનારા છો. તમારી સહાયતા દ્વારા અમે શત્રુઓનો વધ કરવામાં સમર્થ બનીએ છીએ.

સૂક્તાં-૩૨ : હે વજ ધારક, તેજસ્વી ઈન્દ્ર ! આપની તૃપ્તિ માટે સોમરસ તૈયાર કરીને બધા ઋત્વિજ મધમાખીઓની જેમ એકત્રિત થઈને બેરો છે. ઐશ્વર્યની કામનાથી આપ રથારૂઢ બનો તે માટે આપને સ્તુતિઓ અપીણ કરે છે. આપ અમારી રક્ષા કરો અને અમને અવિનાશી ધન પ્રદાન કરો.

વિશ્વેદેવા

સૂક્તાં-૩૪ : ઈન્દ્રહેવ, મિત્રહેવ, વરુણહેવ, અજિનહેવ, ઔષધિઓ, જળ અને વનનાં વૃક્ષો નિમિત્ત અમે સ્તોત્ર પાઠ કરીએ છીએ. અમને મરુદ્વગણોની સાથે મંગળકારી સ્થાન પ્રાપ્ત થાવ. તમે બધા અમને કલ્યાણકારી રક્ષા-સાધનો દ્વારા સુરક્ષિત રાખો. બળવાન અશો દ્વારા સંચાલિત સુગઢ રથની જેમ દેવી મનીષા અમારી પાસે આવો. પૃથ્વી ઉપર જે જળ વિદ્યમાન છે તે ઈન્દ્રહેવને પુષ્ટિ પ્રદાન કરે છે. શત્રુઓના આકમણ સમયે વિદ્યાનો આ શૂરવીર ઈન્દ્રને બોલાવે છે. હે દેવતાઓ ! તમે બધા અમારું અમંગળ કરવા તત્ત્વર શત્રુઓના આયુધોનું ચારેબાજુથી નિવારણ કરો. આ વરુણહેવ રાખ્યોના રાજાની જેમ નદીઓના ઉપમાં પોતાના બળથી બધી જગ્યાએ ગમન કરી શકે છે. પર્વત, જળ, ઔષધિઓ અને ધૂલોક, વનસ્પતિ સહિત અંતરિક્ષ અને દેવશક્તિઓ અમારા (પ્રાણારૂપી) ધનનું રક્ષણ કરો.

સૂક્તાં-૩૫ : દિવસ અને રાત્રી અમારા માટે મંગળકારી બનો. ઈન્દ્ર અને અજિનહેવ તથા ઈન્દ્ર અને વરુણહેવ અમારા બધાનું કલ્યાણ કરો. ઈન્દ્ર અને પૂર્વાદેવ મંગળકારી અનુ અને ઐશ્વર્ય આપો. ઈન્દ્ર અને સોમહેવ સુસન્તતિ પ્રાપ્તિમાં અને રોગ શમન તથા ભય દૂર કરવામાં અમારું કલ્યાણ કરો. ભગ દેવતા અમને શાંતિ પ્રદાન કરો. વિશાળ તેજધારી સૂર્યહેવ અમને શાંતિ પ્રદાન કરવા ઉદ્દિત થાવ. ચારે દિશાઓ અમને શાંતિ આપે, સ્થિર પર્વત, જળ અને સમુદ્ર અમને શાંતિ પ્રદાન કરે. યજનીય દેવતાઓ માટે જે કાંઈ પૂજ્ય છે અને મનુષ્યો માટે પણ જે પૂજ્ય છે એવા અમર, ઋતુશાહેવ આજ પ્રસત્ત થઈને અમને યશસ્વી પુત્ર આપે તથા અમારું કલ્યાણ કરે.

સૂક્તાં-૩૬, ૩૭ : ઋતના ગૃહ (યજશાળા)થી બ્રહ્મજ્ઞાન સ્તોત્રાની પ્રસરિત થઈને સૂર્ય આદિ દેવો સુધી પહોંચે છે. સૂર્યહેવ પોતાનાં કિરણોથી જળની વૃષ્ટિ કરે છે. પર્વતાદિ સહિત વિસ્તારવાળી પૃથ્વી પર અજિનહેવ

પ્રદીપ્ત થાય છે. હે બળશાળી વરુણ અને મિત્રદેવ ! તમારા માટે અમે નવા સ્તોત્ર રહ્યા છે. તમારા બેમાં વરુણદેવ પ્રભુતા સંપત્તિ છે. તે નિષ્પક્તરૂપથી ઘમધિમનો નિષ્ઠિય કરી સુનિશ્ચિત સ્થાન પ્રદાન કરે છે.

હે ઈન્દ્રદેવ ! જે યજમાન સ્તુતિપાઠ કરતા આપના બળવાન અસ્તોત્ર રથમાં નિયોજિત કરે છે. આપ આ યજશાળામાં જરૂર પધારો. યાજક અત્રપ્રાપ્તિ માટે, યજ દ્વારા રૂદ્રદેવને સ્તુતિથી પ્રસન્ન કરે છે. આનંદવર્ધક પરાકર્મી મરુદ્રગણ અમારા પુત્રોને સદ્બુદ્ધિ પ્રેરિત કરે અને સતકમોમાં સુરક્ષિત રાખે. વાક્ષના અધિપતિ દેવ અમારા ઉપર સહેવ પ્રસન્ન રહો. હે સુંદર હનુવાળા ઋભુગણ તમે બધા દૂધ, દહોં અને સત્તુ ભેળવેલા સોમરસનું પાન કરો અને આનંદિત બનો. પૃથ્વી જેમને ઈશ માને છે, સમસ્ત અત્રયુક્ત સંવત્તસર જેને સુખ પ્રદાન કરે છે, મનુષ્ય જેમને પોતાના ધરમાં પ્રતિષ્ઠિત કરે છે તે ત્રિવીક બંધુ ઈન્દ્રદેવ અમને વિશાળ બળ પ્રદાન કરો. હે સવિતાદેવ તમે અમને તમારું ધન પ્રદાન કરો. પર્વત પ્રદાન ધન પણ અમે મેળવીએ. ઈન્દ્રદેવ તમારી સંરક્ષણ શક્તિથી સહેવ અમારી રક્ષા કરો અને બધાનું પાલન કરો.

સવિતા

સૂક્ત-૩૮ : હે સવિતાદેવ ! તમે તમારી સુવાર્ણ ‘આભા’ પ્રગટ કરો છો. મનુષ્ય સવિતાદેવતાની સ્તુતિ કરે છે. વિવિધ ધનના સ્વામી સ્તોત્રાઓને શ્રેષ્ઠ ધન પ્રદાન કરો. અદિતી દેવી જે સવિતાદેવતાની સ્તુતિ કરે છે અને જે દેવતાની પ્રેરણાનું પાલન કરે છે તે સવિતાદેવતાની સ્તુતિ મિત્રાવરુણ દેવ અને અર્થમાદેવ પણ કરે છે. હે અર્હિબુધન (વિદ્યુતરૂપ) દેવ અમારી સ્તુતિ સાંભળો અને અમને રલ્યાટિ પ્રદાન કરો. પરાકર્મી સ્તોત્ર ભગ દેવતા પાસે સુરક્ષા માટે પ્રાર્થના કરે છે. હે વાળુ (બળશાળી) દેવગણ ! આપ અમર, ઋતજ્ઞ અને વિદ્વાન છો. તમે ધન માટે થતા યુદ્ધમાં અમારી રક્ષા કરો. યશીય પ્રાર્થનાઓથી પ્રસન્ન થઈને અમને બધા પ્રકારનાં સુખો આપો.

વિશ્વદેવા

સૂક્ત-૩૯, ૪૦ : હે ઉર્ધ્વગામી અજીનદેવ ! તમે તમારા યાજકોની સ્તુતિ સાંભળો. પૂર્વ દિશાની ઉપાદેવી આ યજશમાં આવો. આદરણીય યાજક પતિ-પત્ની, રથીની જેમ યજ માર્ગનો આશ્રય લે છે. હોતાઓ યજ કરે છે. આ પણમાં વસુગણ ભૂમિ પર વિચરણ કરે છે. વિશાળ અંતરિક્ષમાં રહેનારા મરુદ્રગણોની આ યજ દ્વારા સેવા કરીએ છીએ. હે વસુગણો અને મરુતો !

તમે અમારા દૂતની પ્રાર્થના પર ધ્યાન આપી અમારી તરફ આવો. આજે વસિષ્ઠ ગોત્રીય ઋષિઓએ ઘાવા-પૃથ્વીની સુનિશ્ચિત સ્તુતિ કરી છે. યજનીય વરુણા, ઈન્દ્ર અને અજિનેટેવની સ્તુતિ કરી છે. હે તેજસ્વી પૂષ્ણનદેવ ! સર્વશ્રેષ્ઠ દેવી સરસ્વતી અને દાનશીલ દિવ્યશક્તિઓ પાસેથી ધન પ્રાપ્ત કરાવવામાં તમે અમારા સહાયક બનો. શર્વત્રગામી વાયુદેવ જળવૃષ્ટિમાં સહયોગ કરી અને પ્રગતિશીલ તથા સુખદાયક દેવતાઓ અમારું કલ્યાણ-પોષણ કરો.

સવિતા

સૂક્તન-૪૫ : જે દેવ ઉત્તમ ધન ધારણ કરે છે, પોતાના તેજ્યી અંતરિક્ષને પ્રકાશિત કરે છે અને હરિત અસ્થ જેમના રથને ખેંચે છે તે સવિતાદેવ અમારા યજણમાં પદ્ધારો. સવિતાદેવ મનુષ્યનું હિત સાધનારું ધન પોતાના હાથો (કિરણો)માં ધારણ કરે છે. આ દેવ બધાં પ્રાણીઓને ધારણ કરે છે અને તેમને કર્મ કરવાની પ્રેરણા આપે છે. ઉત્તમ જિહ્વવાવાળા, સમરત ધનથી સંપત્ત, ઉત્તમ હાથવાળા સવિતાદેવની અમે આ સ્તોત્રો દ્વારા સ્તુતિ કરીએ છીએ.

કુદ્ર

સૂક્તન-૪૬ : હે સ્તોતાઓ ! તમે દઢ ધનુષ્યધારી, શીધગામી બાળોવાળા, અત્યુક્ત, અપરાજિત તુદની સ્તુતિ કરો. હે રુદ્ર ! અમારી પ્રજ્ઞ તમારી સ્તુતિ કરે છે. તેમની રક્ષા કરતાં તમે અમારા ધરે આવો. હે રુદ્ર ! અંતરિક્ષની વીજળી અમને અપ્રભાવિત કરે. તમારી હજારો ઔષધિઓ અમને મળો. હે રુદ્ર ! અમે તમારા કોધના પાત્ર ન બનીએ. તમે કલ્યાણ-સાધનોથી અમારી રક્ષા કરો.

જળ

સૂક્તન-૪૭-૪૮ : હે જળરૂપ દેવો ! અધ્વર્યુ દ્વારા તમારી સહાયથી ઈન્દ્ર માટે સોમરસ તૈયાર કરવામાં આવ્યો છે. શુદ્ધ પાપરહિત, મધુર રસયુક્ત સોમરસનું અમે પણ પદ્ધીથી પાન કરીશું, આ સોમરસને શીધગામી અપાનપાત્ર (અજિનેટેવ) સુરક્ષિત રાખો. સૂર્યદેવ પોતાનાં કિરણોથી આ જળને વધારે છે અને ઈન્દ્રદેવ દ્વારા તેને પ્રવાહિત થવાનો માગ કરી આપવામાં આવ્યો છે. હે સિન્ધો (જળપ્રવાહો) ! તમે આ જળધારાઓથી અમને ધન-ધાન્યથી પરિપૂર્ણ કરો અને કલ્યાણકારી સાધનોથી અમારું રક્ષણ કરો.

આદિત્ય

સૂક્ત-૪૨, ૫૨ : હે આદિત્યો ! તમારી કૃપાથી અમે નવીન અને સદા સુખ આપનાર ઘર પ્રાપ્ત કરીએ. અમારી પ્રાર્થના સાંભળીને યજા અને ૫૪માનને પાપરહિત, દરિદ્રતાથી મુક્ત કરો. અમે સમસ્ત દેવગણો, સમસ્ત મરુદ્વગણ, બધા આદિત્યો, બધી રક્ષભૂષો, અન્ધિનીકુમારો, ઈન્દ્ર અને અનિદેવની પ્રાર્થના કરીએ છીએ. કલ્યાણકારી સાધનો દ્વારા તે સદા અમારી રક્ષા કરો. ત્વરીત ગતિથી કાર્ય કરનારા અંગિરાએ સવિતાદેવની ઉપાસના કરો જે દિવ્ય ધન પ્રાપ્ત કર્યું હતું તેવું ઐશ્વર્ય અમને પ્રજાપતિ અને દેવગણ મદાન કરો.

ધાર્માપૃથ્વી

સૂક્ત-૪૩ : હું નમસ્કાર સાથે ધાર્મા-પૃથ્વીની સ્તુતિ કરું છું. તે દેવોની જન્મધારી છે. પ્રાચીન કવિઓએ તેમને સ્તુતિ કરવામાં સૌથી આગળ રાખ્યા છું. હે સ્તોત્રાઓ ! તમે નવીન સ્તુતિઓ દ્વારા ધાર્મા-પૃથ્વીને યજામાં અગ્રસ્થાને સ્થાપિત કરો. હે ધાર્મા-પૃથ્વી ! તમે દેવો સાથે યજામાં આવો અને અમને ધન આપો.

વાસ્તોધ્વતિ

સૂક્ત-૪૪, ૫૫ : હે વાસ્તોધ્વતિ ! (ગૃહ-પાલક દેવ) તમે અમને જગાડો. અમારા ઘરમાં પુત્ર-પૌત્રાદિ દ્વિપદો, ગૌ, અશ્વ આદિ ચતુષ્પદો નિરોળી અને સુખી રહો. અમે જે ધન માંગીએ તે અમને પ્રદાન કરો. અમે તમારી પાસેથી સુખકર, રમણીય અને ઐશ્વર્ય-સંપત્ત સ્થાન મેળવીએ. અમને મળેલું અને અન્ય મળનાર ધનની આપ રક્ષા કરો. શેત સરમા (દેવ-કૂતરી)ના વિશાળ પીળાવણના હે વાસ્તોધ્વતિ દેવ ! જ્યારે તમારા દાંત દેખાય છે ત્યારે તે શાસ્ત્રોની જેમ ચમકે છે. જમતી વખતે તે વિશેષ શોભા આપે છે. તમે દોર-તસ્કરોને દૂર કરો. તમે ઈન્દ્રદેવના ભક્તોને હેરાન કેમ કરો છો ? તમે અમારા કામમાં વિઘ્ન કરશો નહિ. તમે હુક્કરને ભગાડો. અમે શાંતિથી સૂઈ રહીએ. બધાને સુવારી દો.

મહુત

સૂક્ત-૪૫ : એક સરખાં ઘરોમાં રહેનારા, કાંતિયુક્ત, ઉતામ ઘોડાથી મહુત, બધાના હિતેષી આ મરુદ્વગણ કોણ છે ? તેમના જન્મ વિશે (મરુદ્વગણ)

પોતે જ જાણે છે. બીજું કોઈ જાણતું નથી. તમારા દિવ્ય સાધનો સાથે લઈને જ્યારે તમે ચાલો છો ત્યારે શેન (બાજ) પક્ષીની જેમ અંદરોઅંદર પ્રતિસ્પદા કરો છો. આવશ્યકતા પડે તો આ મરુદુગણ શત્રુ ઉપર ગ્રાણ-ઘાતક હુમલો કરે છે. શ્રેષ્ઠ અલંકારોથી યુક્ત તમે તેજસ્વી છો. હે મરુતો ! તમે બુદ્ધિમાન છો. તમારા કારણે આ (દિવ) સંગઠન બળવાન બન્યું છે. હે વીર મરુતો ! તમે પવિત્ર અમની પોષિત, પવિત્ર જીવન જીવનારા છો. તમારા માટે અમે હિંસારહિત યજ્ઞ કરીએ છીએ કેમ કે. આપ સત્યના વ્યવહારથી સત્યમય જીવન જીવીને અન્યને શ્રેષ્ઠ બનાવો છો. જેમ વર્ષા સમયે વીજળી શોભા આપે છે તેવી રીતે (શત્રુઓ ઉપર) આયુધોની વર્ષા કરી તમે તમારી સ્વધા શક્તિનો પરિચય કરાવો છો.

હે મરુદુગણ તમે ધનવાન અને ગરીબ બધાને સમાન રીતે સંરક્ષણ પ્રદાન કરો છો. મનોકામના પૂર્ણ કરનાર હે વીરો ! તમે અમને અંધકારમાંથી દૂર લઈ જાવ અને પુત્ર-પૌત્રાદિ સહિત બધા પ્રકારનું સુખ આપો.

સૂક્ત-૫૭ : હે યજનીય મરુતો ! તમારા સુંદર નામોથી સ્તોત્રાગ્ના પ્રાર્થના. કરે છે. તમારી કૃપાથી સર્વત્ર જલવૃષ્ટિ થાય છે. હે મરુતો ! તમે ભક્તો ઉપર પ્રસન્ન થઈને તેમને ગોતીને તેમની મનોકામના પૂર્ણ કરો છો. તમે અમારા ઉપર પ્રસન્ન થઈને અમારી યજશાળામાં કુશના આસન ઉપર બિરાજ સોમપાન કરો. મરુદુગણ જેવું ઉદાર બીજું કોઈ નથી. વીર આભૂતા, વસ્ત્ર અને આયુધોથી તમારા તેજને પ્રદીપ્ત કરો. તમે આકાશ અને પૃથ્વીને સુશોભિત કરો છો. હે અનિન્દનીય પવિત્ર મરુતો આપની શ્રેષ્ઠ બુદ્ધ અમારા કલ્યાણમાં લાગી રહો. અમે આપની સુંદર સ્તુતિ કરીએ છીએ. અમારું અગ દ્વારા પોષણ કરો.

સૂક્ત-૫૮ : હે સ્તોતાઓ ! તમે દેવસ્થાનનાં નિવારા કરતા મરુતોની પૂજા કરો. તમારા દિવ્ય પ્રભાવથી અમને વિનાશકારી આપત્તિઓથી તમે બચાવો છો. અને પૃથ્વી તથા અંતરિક્ષમાં સ્વર્ગાય પરિસ્થિતિ બનાવો છો. આપનો જન્મ રુદ્ધેવથી થયો છે. તમારું બળ અને તેજ દિગ્ગદિગંતમાં વ્યાપ્ત છે. અમે ઐશ્વર્યવાન મરુતોની સ્તુતિ કરીએ છીએ. તમે અમારી પ્રાર્થનાથી પ્રસન્ન થાવ. અમારા શત્રુઓને દૂર હટાવો. અમને સદા શ્રેષ્ઠ સાધનોથી સુરક્ષિત રાખો.

સૂક્ત-૫૯ : (આ સૂક્તમાં ભગવાન શંકરની સ્તુતિ માટેનો પ્રખ્યાત મહા મૃત્યુજ્ય મંત્ર આવે છે. જે સૂક્તના ૧૨મા મંત્રમાં છે. તેનો અર્થ પહેલા

જોઈ લઈએ.) [ત્રયબકં યજામહે સુગધિમ् પુષ્ટિ વર્ધનમ् । ઉર્વારુકમિવ
બન્ધનાનૃત્યોર્મોક્ષીય મામૃતાત् ॥] અમે સુરભિત પુણ્ય, કીર્તિ અને પુષ્ટિવર્ધક
તથા ત્રણ પ્રકારે સંરક્ષણ આપનાર (ત્રયબક) ભગવાનની ઉપાસના કરીએ
છીએ. તે રુદ્રદેવ અમને કાકડી જેવા ફળની જેમ મૃત્યુબંધનથી મુક્ત કરો,
(પરંતુ) અમરતાના સૂત્રોથી દૂર કરશો નહિ.

હે અર્જિન, વરુણ, મિત્ર, અર્થમા અને મરુત દેવો ! આપ જેમને શ્રેષ્ઠ
માર્ગ પર ચલાવો છો તેમને સુખ પણ પ્રદાન કરો છો. આપના ઉપાસકોને
ભયથી મુક્ત કરો. હે મિત્રાવરુણ દેવો ! આ ઉપાસના, યજ્ઞાદિ કર્મ તમારી
પ્રસન્નતા માટે છો. તમે બધી આપત્તિઓથી બચાવો. અમારું પાલન કરો.

સૂર્ય આદિ

સૂક્ત-૫૦ : હે સૂર્યદીવ ! તમે ઉદ્દિત થતાની સાથે જ અમને બધા
દેવોની વચ્ચે પાપરહિત બનાવો. હે મિત્રાવરુણ દેવો ! તમે સૂર્યદીવ, પૃથ્વી
અને અંતરિક્ષમાં ઉદ્દિત થઈને બધાનું પોષણ કરતાં કરતાં મનુષ્યોના ખોટા-
ખરા કાયોને જુઓ છો. તમને અમે પવિત્ર હવ્યાદિ અને સમર્પિત કરીએ
છીએ. મિત્ર, વરુણ અને અર્થમા દેવે બનાવેલા રસ્તા પરથી સૂર્ય ભગવાન
અંતરિક્ષમાં ગમન કરે છો. તમે બધા દેવગણ પાપનાશક અને સર્વત્ર મંગળ
કરનારા છો. આ અદિતિપુન્રો કોઈથી ગાંજ્યા જાય તેવા નથી. સહેવ સુખ
આપનાર આ યજ્ઞ દ્વારા અમે વૃદ્ધિ પામીએ.

મિત્ર અને વરુણ

સૂક્ત-૫૧ : હે તેજસ્વી મિત્રાવરુણ દેવો ! તમે સૂર્યદીવ જેવો સુંદર
પ્રકાશ ફેલાવી આકાશમાં ગમન કરો છો. અને પૃથ્વી સહિત બધા ભુવનોની
પરિકમા કરી લોકોનાં કર્મો અને મનોભાવોને તમે જાણો છો. આપ બતે ઉત્તમ
ધાન આપનારા છો. વનસ્પતિઓ અને પ્રજાઓમાં આપનું જ સૌંદર્ય જલકે છો.
યજ્ઞ કરનારાની આપ વિશેષ સુરક્ષા કરો છો. હે ઋષિ ! આપ મિત્ર અને
વરુણ દેવોની ઉપાસના (સ્તુતિ) કરો. તેઓ પોતાના પરાકમથી ઘુલોક અને
પૃથ્વીલોકને સંતુલિત રાખે છો. યજ્ઞરહિત વ્યક્તિ સંતાન રહિત બને છે અને
યજ્ઞ કરનારના બળ-બુદ્ધિને તમે વધારો છો.

સૂક્ત-૫૨ : હે સૂર્યદીવ ! તમે અમારા સ્તોત્રોથી પ્રસન થઈને અમને
ગમનશીલ અશ્વો ઉપર બેસારી આકાશ માર્ગે ગમન કરો. મિત્ર, વરુણ,
અર્થમા અને અર્જિન દેવોને અમારી નિર્દોષ ભાવનાની જાગ્રાકારી આપો. હે

મિત્રાવરુણ દેવો ! તમારી ભુજાઓ ફેલાવી અમારા માટે ભૂમિમાં જલનું સિંચન કરો જ્યાં અમારી ગાયો ચરે છે. તમે અમને મનુષ્યોમાં શ્રેષ્ઠ બનાવો.

સૂક્તન-૫૩ : હે મિત્રાવરુણ ! સૂર્યોદય વેળાએ યજ્ઞ અને સ્તોત્રો દ્વારા અમે આપનું યજન કરીએ છીએ. દેવતાઓએ સૂર્યદિવ માટે જે માર્ગ બનાવ્યો છે તે શેણ (પક્ષી)ની જેમ અંતરિક્ષમાં થઈને જ્યાં છે. હે મિત્ર, વરુણ અને અર્થમાં દેવો ! તમે અમને અને અમારી સંતતિઓને પવિત્ર ઘન પ્રદાન કરો. અમારી પ્રગતિ માટે બધા રસ્તા નિબાધ બનો. અમે કલ્યાણકારી સાધનોથી સુરક્ષિત રહીએ.

સૂક્તન-૫૪ : હે મિત્રાવરુણ દેવ ! તમે ઘાવા-પૃથ્વીમાં જળના સંચારકર્તા છો. મિત્ર, સુજનમા, અર્થમા અને બળવાન રાજ વરુણ અમારા આ હવ્યનું સેવન કરો. આપ દેવોની કૃપાથી અમે પુત્ર-પૌત્રાદિકો સાથે અત્ર દ્વારા પોષિત થઈએ.

સૂક્તન-૫૫ : ક્યારેય નાણ ન થાય એવું શ્રેષ્ઠ બળ ધરાવતા મિત્રાવરુણની સહાય મેળવનાર વ્યક્તિ સર્વત્ર વિજયી થાય છે. સૂર્યોદય સમયે પવિત્ર બળવાળા વરુણ અને મિત્રદેવોની અમે સૂક્તો વડે પ્રાર્થના કરીએ છીએ. તમે અમારા યજ્ઞમાં પદ્ધારી હવ્ય ગ્રહણ કરો અને અત્ર-જળથી અમારી ગોચર ભૂમિનું સિંચન કરો. જેવી રીતે નાવ વડે (નદી) જળ પાર કરી શકાય છે તેવી રીતે હે દેવ ! અમને યજ્ઞ દ્વારા દુઃખોથી પાર લઈ જાવ.

આદિત્ય આદિ

સૂક્તન-૫૬ : હે સૂર્યદિવ ! તમે વિશ્વનું કલ્યાણ કરનાર, અંધકારને દૂર કરનાર, બધાના નેત્ર સ્વરૂપ છો. તમે અમારી સામે જ ઉદ્દિત થાવ છો. તમે મિત્ર, વરુણ અને અર્થમાં દેવ સહિત અમને ઉત્તમ પ્રેરણા આપી શ્રેષ્ઠ કર્મમાં પ્રેરિત કરો.

અચ્યનીકુમાર

સૂક્તન-૫૭, ૫૮ : હે અચ્યનીકુમારો ! તમે રક્ષક અને મૂહુભાષી છો. અમે ઐશ્વર્યની કામનાથી આ સોમયાગમાં તમારું આવાહન કરીએ છીએ. અમારી ઘનાભિલાષી બુદ્ધિને તમે સરળ અને અહિંસક બનાવો, યુદ્ધમાં અમારી બુદ્ધિને સંરક્ષણ આપો. તમે અમને શક્તિથી સંપત્ત બનાવો. હે અચ્યનીદેવો ! રાજપુત ભુજ્યુને તેના દુષ્ટ મિત્રોએ સમુદ્રમાં છોડી દીધો હતો ત્યારે આપની પ્રાર્થના કરવાથી ભુજ્યુને તમે બચાવી લીધો હતો. શ્રેષ્ઠ

વિચારોવાળા સ્તોત્રા (વસિષ્ઠ) ઉગાકાળમાં જાગીને પ્રથમ આપની પ્રાર્થના કરે છે. તમે તેમને અત્ર, દુઃખ આદિથી સુખી કરો અને કલ્યાણકારી સાધનોથી તેમનું પાલન કરો.

સૂક્ત-૬૯ : હે શત્રુહન્તા અસ્થિનીદેવો ! તમે શૈષ ઘોડા જોડેલા રથમાં નેસી, અત્ર સહિત અહીં પદ્ધારો અને મધુરસનું પાન કરો. સૂર્યા સાથે ગમન કરનાર આપનો રથ ગતિશિલ ચકોથી દુલોકના અંતિમ છેડાને પણ આંદોલિત કરે છે. હે યુવા અસ્થિદ્વય ! તમે અમારી પ્રાર્થના સાંભળી જ્યાં હોવ ત્યાંથી પદ્ધારો. સ્તોત્રાઓને રલ આપી સુખી કરો. સદા કલ્યાણકારી સાધનોથી અમારી સુરક્ષા કરો.

સૂક્ત-૭૦ : હે બધાના પ્રિય અસ્થિનીકુમારો ! તમે અમારા યજનમાં પદ્ધારો. પૃથ્વી ઉપર યજવેદી જ તમારું સ્થાન છે. બુદ્ધિમાન સ્તોત્રા આપની પ્રાર્થના કરે છે. તમારા માટે યજશાળામાં ઉષ્ણતા આપનાર યજાણિ સક્રિય છે. તેના પ્રભાવથી (જલ-વૃષ્ટિ) નદી-સમુદ્ર ભરાઈ જાય છે. જેમ અચ્છો રથને જંચે છે તેવી રીતે યજ આપ બનેથી યુક્ત થાય છે.

સૂક્ત-૭૧ : હે અસ્થિનીકુમારો ! રાત્રી પોતાની ભગ્નિની ઉષાથી અલગ થઈને લાલ બિભબાળા સૂર્યદિવનો રસ્તો ખોલ્લી નાંજે છે. ગો-ધન, વાજિધનના રૂપમાં ઐસ્થય આપનાર હે દેવો અમે આપનું આવાહન કરીએ છીએ. આપ દિવસ કે રાત્રીના શત્રુઓને દૂર કરો.

સૂક્ત-૭૨ : અમે દેવોની અભિલાષાથી સ્તુતિઓ ગાઈએ છીએ. અમને અંધકારથી બાહાર લઈ જાવ. હે અનેક કર્મોવાળા, પરમ વિશાળ, પહેલા ઉત્પત્ત થયેલા અને મરણ-રહિત અસ્થિનીકુમારો ! સ્તોત્રા તમને બોલાવે છે.

સૂક્ત-૭૩ : હવ્યને વહન કરનારા, રાક્ષસનાશક, પુષ્ટ શરીરવાળા અને મજબૂત હાથવાળા બતે અસ્થિનીકુમારો અમારી પ્રજા સમક્ષ આવો. અમને વધુ કષ્ટ આપશો નહિ. આનંદ આપનાર સોમપાન માટે મંગલપૂર્વક અહીં પદ્ધારો. અમે તમારા માર્ગોનું અનુસરણ કરવા યજ સંપત્ત કરીએ છીએ.

સૂક્ત-૭૪ : હે સમસ્ત પ્રાણીઓના આશ્રય-સ્થળ અસ્થિનીદેવો ! માશની કામના કરનારા પ્રજાજનો આપનું આવાહન કરે છે. આપ દિવ્ય આહાર આપનાર છો. સ્તુતિ કરનારાના હે પ્રેરક દેવ ! તમે રથ રોકીને મનોયોગપૂર્વક અહીં મધુર રસનું પાન કરો. અમને અવિચલ યશ અને ઉત્તમ પાર પ્રાપ્ત કરાવો.

ઉધા

સૂક્તન-૭૫ : ઉધાએ અંતરિક્ષમાં ઉત્પત્ત થઈને પ્રકાશ ફેલાવ્યો અને પોતાના તેજથી સ્વ મહિમા પ્રગટાવ્યો. ઉધાએ બધાના અપ્રિય એવા અંધકારને દૂર ભગાડ્યો અને પ્રાણીઓના વ્યવહાર માટેના ગંતવ્ય-સ્થાન પ્રગટ કર્યા.

સૂક્તન-૭૬ : સર્વના નેતા સવિતાદેવ વિનાશ રહિત અને સર્વજન હિતકારી-જ્યોતિનો આશ્રય લઈને ઉંચે ચરે છે. તે દેવકમો માટે જ ઉત્પત્ત થયા છે. ઉધાએ સવદ્વિલોની નેત્રજ્યોતિ બની સમસ્ત લોકને આવિઝૃત કર્યું છે.

સૂક્તન-૭૭ : યૌવન પ્રાપ્ત નારીની જેમ ઉધા સમસ્ત જીવોને સંચાર માટે પ્રેરિત કરે છે અને સૂર્યની પાસે પ્રકાશિત થાય છે. આજે હવે મનુષ્યો દ્વારા પ્રગટ કરવા યોગ્ય થઈ રહ્યો છે અને અંધકારને દૂર કરનાર પ્રકાશ ફેલાઈ રહ્યો છે.

સૂક્તન-૭૮ : હે ઉધા ! તમારી પહેલા ઉત્પત્ત થયેલ અને તમારો બોધ કરવનાર પ્રકાશ દેખાઈ રહ્યો છે. તમને પ્રગટ કરનાર કિરણો ચો-તરફ ફેલાઈ રહ્યાં છે. તમે અમારા માટે વર્તમાન જ્યોતિ યુક્ત અને વિશાળ રથ દ્વારા ઉત્તમ ધન લાવો.

સૂક્તન-૭૯ : મનુષ્યોનું હિત કરનારી ઉધા અંધકારનો નાશ કરે છે, માનવોના પુત્ર-પૌત્ર અને અન્ય લોકોને ઉધા જગાડે છે અને ઉત્તમ તેજવાળાં કિરણો મારફતે સૂર્યનો સહારો લે છે. સૂર્ય પોતાના હિત્ય તેજ વડે ધરતી-આકાશને વ્યાપી વળે છે.

સૂક્તન-૮૦ : આ એ જ ઉધા છે, જેણે નવયૌવન ધારણ કર્યું છે અને પોતાના તેજ વડે, છુપાયેલા અંધકારનો નાશ કરી બધાને જગાડે છે. ઉધા લજાશીલ યુવતીની જેમ સૂર્યની આગળ-આગળ ચાલે છે.

સૂક્તન-૮૧ : હે સ્વર્ગપુત્રી ઉધા ! શીધતાપૂર્વક કર્મ કરીને અમે આપને જગાડીશું. હે ધનવતીદેવી ! તમે યજમાનના સુખ માટે ઘણુંબધું શ્રેષ્ઠ ધન પ્રદાન કરો છો.

ઇન્દ્ર અને વરુણ :

સૂક્તન-૮૨ : હે ઇન્દ્ર અને વરુણદેવ ! તમે બતેએ સવપ્રેરક સવિતાદેવને આકાશમાં ગમન કરવા પ્રેરિત કર્યા છો. તમારા સામર્થ્યથી તમે જળવૃદ્ધિ

કરાવો છો. શક્તિવર્ધક સોમપાન કરીને તમે નદીઓને જળથી પૂરીત કરી અને અમારા સત્કરોને પૂર્ણ કરો છો.

સૂક્તા-૮૩ : હે ઈન્દ્ર અને વરુણાદેવ ! તમે તમારા આયુધો દ્વારા શત્રુઓનો નાશ કર્યો અને તમારા ભક્ત શુદ્ધાસ રાજાની રક્ષા કરી. યુદ્ધકાળમાં 'તૃત્સુઓ'ના પુરોહિતો સફળ રહ્યા કેમ કે તમે તેમના સ્તોત્રો સાંભળ્યા હતા. અમને વિશાળ નિવાસ, તેજરસી ધન અને સુખ પ્રદાન કરો.

સૂક્તા-૮૪ : હે ઈન્દ્ર-વરુણ ! અમારા ધરમાં થતા યજ્ઞને તમે શોભાવો અને અમારી સ્તુતિઓને તમે ઉત્તમ બનાવો. તમારા દ્વારા પ્રેરિત ધન અમને પ્રાપ્ત થાય. તમે અમારી રક્ષા કરો.

સૂક્તા-૮૫ : હે ઈન્દ્ર-વરુણ ! તેજરસી સ્તુતિ અને સોમની આહુતિઓથી આપ બગ્નેને પ્રસન્ન કરીએ છીએ. તમે સંગ્રામના સમયે અમારી રક્ષા કરો.

વરુણ

સૂક્તા-૮૬ : હે ધૈર્યવાન વરુણાદેવ ! તમારો જન્મ મહિમાયુક્ત છે. તમે જ વિસ્તૃત ધાવા-પૃથ્વીને સ્થિર કરી છે. તે દિવસે વિશાળ સૂર્યને અને રાત્રીમાં નક્ષત્રોને પ્રેરિત કરે છે. તમે જ ભૂમિને વિસ્તૃત બનાવી છે. શું અમે અમારા આ શરીરથી વરુણાદેવ સાથે વાત કરી શકીએ ? ક્યારે વરુણાદેવ સાથે રહી શકીશું ? શું અમારી આહુતિઓ વરુણાદેવ શાંતિથી સ્વીકારશે ? હે વરુણાદેવ ! તમે અમારા સ્વકૃત અને વંશાનુગત પાપોનું શમન કરો.

સૂક્તા-૮૭ : વરુણાદેવે સૂર્યદિવનો પથ નિર્ધારિત કર્યો છે. સમુદ્રને મળનારી નદીઓને જળથી ભરી દો છો. દુતગ્રામી સૂર્ય મોટી રાત્રીને દિવસથી અલગ કરી છે. હે વરુણાદેવ ! વાયુ આપનો આત્મા છે. આ વાયુ જળને ચારે તરફ મોકલે છે. જેમ પશુ ઘાસાદિથી અન્નોત્પાદક થાય છે તેવી રીતે જગતનો પોષક વાયુ પણ અન્નોત્પાદક છે. હે વરુણાદેવ ! મહાન અને વિસ્તૃત ધાવા-પૃથ્વીની મધ્યમાં આપનું સમર્સ્ત સ્થાન લોકપ્રિય છે.

સૂક્તા-૮૮ : હે મેઘાવી વરુણ ! તમારા સામર્થ્યથી તમે વસ્તિષ્ઠને નૌકા ઉપર ચઢાવ્યા હતા. દિવસ અને રાત્રીનો વિસ્તાર કરીને તમે સ્તોત્રા વિપ્ર વસ્તિષ્ઠને શુભ દિવસે ઋષિ (દ્યા-શ્રેષ્ઠકમાં) બનાવ્યા હતા. હે વરુણાદેવ ! સ્થાયી ભૂ-પ્રાણેશમાં રહીને અમે આપની સ્તુતિ કરીએ છીએ. આપ અમને બંધનમાંથી છોડાવો. અમે અંદ સામર્થ્યુક્ત વરુણ પાસે રક્ષાની કામના કરીએ છીએ. તમે કલ્યાણકારી સાધનો દ્વારા અમારી સુરક્ષા કરો.

સૂક્ત-૮૯ : હે રાજ વરુણદેવ ! મને સુંદર ઘર પ્રાપ્ત થાવ, માટીનું નહિ. સુંદર ધનવાળા વરુણદેવ અમને સુખી કરો. હે ધનવાન અને પવિત્ર વરુણદેવ ! અમે દીનતા અને અસમર્થતાને કારણે શ્રીત-સ્માર્ત કર્માંની અવહેલના કરી છે. આથી અમે હુંખી થઈએ છીએ. હે શ્રેષ્ઠ ક્ષત્ર સ્વભાવવાળા વરુણદેવ ! તમે અમને આનંદિત કરો.

વાયુ

સૂક્ત-૯૦ : હે વાયુ ! ઈશ્વરરૂપ તમને જે આખૃતિ આપીએ છીએ, શુદ્ધ સોમરસ પીવાવાળા આપને જે શુદ્ધ સોમરસ આપીએ છીએ તેને શ્રેષ્ઠ મનુષ્યોએ તૈયાર કર્યો છે. તેઓ સર્વત્ર ઐશ્વર્ય પ્રાપ્ત કરે, કીર્તિ પ્રાપ્ત કરે, જે વાયુદેવતાએ વાવા-પૂણીને ઐશ્વર્ય માટે ઉત્પન્ન કરી તે દેવને પ્રકાશ સ્વરૂપી સ્તુતિઓ ધન માટે ધારણ કરે છે. વાયુદેવ અશ્વો દ્વારા પોતાના ધનહિન ભક્તની પાસે તેજસ્વી ધન આપવા જાય છે.

સૂક્ત-૯૧ : જે વૃદ્ધ સ્તોત્રાજ્ઞનો પ્રાચીનકાળમાં તેમની પ્રિય સ્તુતિઓને કારણે પ્રશંસનીય બન્યા છે, તેઓએ કષ્ટ-પીડિત માનવોના કલ્યાણ માટે વાયુદેવને હવિ પ્રદાન કરતી વખતે, સ્ફુર્યદિવની સાથે ઉધાની પણ પ્રાર્થના કરી છે. હે ઈન્દ્રવાયુ ! તમે અમારી રક્ષા કરનારા છો, અમને કષ્ટ આપશો નહિ. તમે મહિનાઓ અને વરસો સુધી અમને સંરક્ષણ આપજો. તમે અમારી પ્રાર્થના સાંભળો અને અમને સુખદાયક, સુવિધાજનક ધન પ્રદાન કરો.

સૂક્ત-૯૨ : હે વાયુ ! તમે યજસ્થાનમાં હવ્યદાતાની સન્મુખ યજ માટે જે અશ્વો (ઉપર બેસીને)થી જાવ છો, તેવી રીતે અમારી પાસે પણ આવો. અને અમને શ્રેષ્ઠ અમૃતુક્ત ધન આપો. વીરપુત્ર, ગૌ, અશ્વ જેવા બધા જ પ્રકારના ઐશ્વર્ય પ્રદાન કરો. જે સ્તોત્ર ઈન્દ્ર અને વાયુની ઉપાસના કરે છે તે દેવાનુગ્રહ પ્રાપ્ત કરે છે અને શત્રુવિનાશક હોય છે. તેમના સહયોગથી અમે પણ શત્રુદમનમાં સમર્થ બનીએ.

ધન્દ અને અજિન

સૂક્ત-૯૩ : હે ઈન્દ્ર અને અજિનદેવ ! તમે બતે બળવાન અને યજન કરવા યોગ્ય છો. તમે એકસાથે પ્રવૃદ્ધ થઈને શત્રુનાશક અને પ્રભાવી બનો. તમે અત્યારે અધિપતિ છો, આથી અમને ધાણું બધું અને શત્રુભંજક બળ પ્રદાન કરો. શ્રેષ્ઠ બુદ્ધિ પ્રાપ્ત કરવાની ઈશ્વરાવાળા, અત્યવાન વિપ્રગણ જ્યારે યજ નિમિત્તે જાય છે ત્યારે આ નેતૃત્વ ક્ષમતા સંપત્ત લોકો કાઢીમાં પ્રવિષ્ટ

ચંચલ ઈન્દ્રજાળનીનું આવાહન કરે છે. હે અજિનદેવ ! નવીન અને આપવા યોગ્ય ધન અમને પ્રદાન કરો.

સૂક્ત-૬૪ : હે શત્રુ સૈન્ય-ઘાતક ઈન્દ્ર અને અજિનદેવ ! તમે અશાદિ સંરક્ષણનાં સાધનો સાથે અમારે ત્યાં આવો. અમે દુષ્ટો દ્વારા શાસિત ન બનીએ. અમે તમારી પાસે જે ગાયો, અથ, સ્વર્ણયુક્ત ધન માંગીએ છીએ તેને અમે પ્રાપ્ત કરીએ. ઈન્દ્ર અને અજિનને બતે દુષ્ટો, દુર્ગુણી, વિદ્વાનો, રાક્ષસી સ્વભાવના અપહરણકર્તાઓનો ઘાતક શરૂઆથી નાશ કરો છો. તેમને જળને રોકી રામનારા વૃત્તાદિની જેમ હણો.

સરસ્વતી

સૂક્ત-૬૫, ૬૬ : આ સરસ્વતી નઠી લોખંડની બનેલી નગરીની જેમ બધાને ધારણ કરે છે અને પ્રાણધારક જળ સાથે વહે છે. જેમ સારથી બધાની આગળ નીકળી જાય છે, તેવી રીતે આ નઠી બધી નઠીઓમાં શ્રેષ્ઠ અને આગળ નીકળી જાય છે. આ નઠીએ નહુષને ધન પ્રદાન કર્યું હતું. એવી સરસ્વતી અમારી સ્તુતિ સાંભળો અને આમારા પ્રત્યે દ્યા રાખો. તમે જાતે વૃદ્ધિ પામો છો અને અમને પણ સમૃદ્ધ કરો.

ઇન્દ્ર, બૃહસ્પતિ, વિષ્ણુ આહિ

સૂક્ત-૬૭-૧૦૦ : હે મિત્રો ! અમે દેવોથી સંરક્ષણ મેળવવા સ્તુતિ કરીએ છીએ. બૃહસ્પતિ દેવ અમારા હવનો સ્વીકાર કરો. જેમ વિદેશ ગયેલા પિતા ધન લાવીને પુત્રને આપે છે તેવી રીતે હે બૃહસ્પતિ દેવ ! તમે અમને ધન આપો. હે અધર્યુગણ ! માનવોમાં શ્રેષ્ઠ ઈન્દ્રદેવ માટે તૈયાર કરેલા આ રક્તાબ સોગરસનો હવન કરો. દૂર હોવા છતાં પીવા યોગ્ય સોમને દૂરથી જાળી લઈને તે ગૌરવજ્ઞના મૃગની જેમ તીવ્રગતિથી સોમયાગ કરનારા ધજમાન પાસે દોડી આવે છે. ચૃદ્ધિદ્વીપી યજનું સંચાલન કરવા માટે તમે ધૂલોક અને પૃથ્વીલોકને વિસ્તૃત સ્થાન વિનિર્મિત કર્યું. સૂર્ય, ઉપા અને અજિનને તમે (વિષ્ણુ) ઉત્પત્ત કરો છો. હે નેતૃત્વ કરનારા ઈન્દ્ર અને વિષ્ણુદેવ તમે યુદ્ધમાં વૃષણિપ નામના કુટિલ અને કપટપૂર્વ આકમક યોજનાઓ બનાવવાનારા યોગ્યને નાટ કર્યો હતો. હે વિષ્ણુદેવ તમારા માટે અમે વષ્પટકાર (મંત્રાદિ) બોલીને અનુ અર્પણ કરીએ છીએ. હે તેજસ્વી વિષ્ણુ અમારા દ્વારા સમર્પિત હવિષ્ય ગ્રહણ કરો, અમારા દ્વારા કરાયેલી સ્તુતિ તમારો યશ વધારશે.

પર્જન્ય

સૂક્ત-૧૦૧ : હે પર્જન્યહેવ ! તમે જગતના નિયંતા, ઔષધિઓ અને જળને વધારનાર છો. તમે અમને ત્રિધાતુ (વાત, પિત, કદ)ના ઉપમાં જીવનધારણ કરવા યોગ્ય શક્તિયુક્ત આશ્રય અને સુખ પ્રદાન કરો. ત્રણે ઋતુઓમાં અભિષ્ટ શ્રેષ્ઠ જ્યોતિ અમને આપો. પોતાની ઈચ્છાનુસાર શરીર ધારણ કરનાર પર્જન્યહેવના બે સ્વરૂપ છે. પિતા (પર્જન્ય)ના પય (પોષક દૂધ કે જળ)ને પૃથ્વી માતા પ્રાપ્ત કરે છે. તેનાથી પિતા (પર્જન્ય) અને પુત્ર (જંગમ પ્રાણી) બત્તેને પુણી મળે છે.

મંડુક

સૂક્ત-૧૦૪ : વર્ષ દરમિયાન ગુપ્ત સ્થિતિમાં રહેનાર, બ્રત પાલક બ્રાહ્મણોની જેમ રહેનાર મંડુકગણ, પર્જન્યને પ્રસન કરનારી વાણી બોલો છો. એક દેડકો ગાય જેવું બોલે છે તો બીજો બકરા જેવો અવાજ કરે છે. એક ભૂરા રંગનો છે બીજો હરિત વણનો છે. આવી રીતે અનેક ઉપોવાળા 'દેડકા'ને એક જ નામથી ઓળખાય છે. વર્ષકિણ આવતા જ વર્ષભર તપેસ્યા કરનાર દેડકા તેમના દરમાંથી બહાર આવે છે. હે મંડુક તમે અમારું આયુષ્ય વધારો.

ઇન્દ્ર, સોમ આદિ

સૂક્ત-૧૦૪ : હે ઇન્દ્ર અને સોમહેવ ! તમે રાક્ષસોને સણગાવી દો. હે અભિષ્ટ વર્ષક ! તમે અજ્ઞાનારૂપી અંધકારમાં વિકસિત થયેલા રાક્ષસોનો વિનાશ કરો છો. જ્ઞાનહિન રાક્ષસોને તપ્ત કરીને મારીને ફેંકો દો છો. અમારાથી તેવાઓને દૂર કરો. બીજાનું ભક્ષણ કરનારને જરૂરિત કરો. તમે અંતરિક્ષમાંથી ચારે બાજુ આયુધો ફેંકો. તમે અભિનની જેમ તપ્ત કરનાર, પથ્થરો જેવા મારક, તાપક પ્રહાર કરનાર, આયુધો વડે લૂટ-ફાટ કરનાર રાક્ષસોને ભગડી મુક્કો. હે ઇન્દ્રહેવ ! તમે અંતરિક્ષ માર્ગથી વજ પ્રહાર કરો. હે ધનવાન ઇન્દ્રહેવ તમે તમારા યજમાનને સોમ દ્વારા સંસ્કારિત કરો. વજ દ્વારા રાક્ષસોનો પૂર્વ-પશ્ચિમ, ઉત્તર-દક્ષિણ ચારે તરફથી વિનાશ કરો.

• આઠમો અદ્યાય •

ઇન્દ્ર

સૂક્ત-૧ : હે ભિત્રો ! ઇન્દ્રહેવને બાદ કરતાં અન્ય કોઈ દેવની સ્તુતિ ઉપાદેય નથી. તેમાં શક્તિ નાટ કરશો નહિ. સોમને શુદ્ધ કરી, એકત્ર કરી,

સંયુક્તરૂપથી બળશાળી ઈન્દ્રદેવની વારંવાર પ્રાર્થના કરો. હે ઈન્દ્રદેવ ! અમે બધા મનુષો અમારી રક્ષા માટે આપનું આવાહ્ન કરીએ છીએ, છતાં અમારી સ્તુતિ સતત તમારું ગૌરવ વધારે છે.

સૂક્ત-૨ : હે ઈન્દ્રદેવ ! જેવી રીતે જળશાયમાં ઘોડાને ઘોઈને સ્વર્ણ કરવામાં આવે છે તેવી રીતે યાજકો દ્વારા સોમલતાને સ્વર્ણ કરી પથ્યર ઉપર વાટીને, ગળણાથી ગાળીને આ સોમરસ તૈયાર કર્યો છે.

સૂક્ત-૩ : હે ઐશ્વર્યવાન ઈન્દ્રદેવ ! તમારી અનુકૂળ ઉત્તમ બુદ્ધિ દ્વારા પ્રેરિત થઈને અમે સામર્થ્ય પ્રાપ્ત કરીએ. શત્રુ અમને નષ્ટ ન કરે. તમારા સામર્થ્યવાળા રક્ષા-સાધનોથી અમારી રક્ષા કરીને, અમારા સુખ-સમૃદ્ધિમાં વધારો કરો. હે ઈન્દ્રદેવ ! અમારી સ્તુતિઓ આપની કીર્તિ વધારો. અજિનની સમાન પ્રાભર, પવિત્રાત્મા અને વિદ્વાન સાધન સ્તોત્રો દ્વારા આપની પ્રાર્થના કરીએ છીએ.

સૂક્ત-૪ : સર્વ શક્તિમાન હે ઈન્દ્રદેવ ! તમે સરળતાથી બધાને આશ્રય આપો છો. નષ્ટ-અષ્ટ કરનાર કૂર શત્રુ પણ તમને કષ આપવામાં સક્ષમ નથી. મધના જેવું મધુર દૂધયુક્ત સુખદાયી સોમ તમારા માટે પ્રસ્તુત કર્યું છે. શીઘ્રતાથી યજ્ઞવેદીની નજીક આવો અને સોમપાન કરો.

સૂક્ત-૫ : જળની વૃષ્ટિ કરનારા મેઘોની જેમ મહાન અને તેજસ્વી તેમજ યશરસી ઈન્દ્રદેવ પોતાના પ્રિયંપાત્રોની સ્તુતિઓથી સમૃદ્ધ થઈને વ્યાપક તૃપ્તિ ધારણ કરે છે. જ્યારે આકાશમાં ગમન કરવામાં સક્ષમ અશ્વ, યજ્ઞ માટે તત્પર ઈન્દ્રદેવને વેગપૂર્વક યજ્ઞસ્થળે લઈ જાય છે ત્યારે ઉદ્ગ્રાતાગણ યજ્ઞમાં પ્રયુક્ત થનારા મંત્રો વડે ઈન્દ્રદેવની સ્તુતિ કરે છે. ઈન્દ્રદેવનું અત્યંત તેજસ્વી ઓજસ ધૂલોકથી પૃથ્વીલોક સુધી આપરણની સમાન ફેલાઈને સુરક્ષા કરે છે.

સૂક્ત-૬ : હે ઈન્દ્ર ! તમે સોમપાન કરવામાં શ્રેષ્ઠ છો. તમે ઉલ્લાસપૂર્વક કાચ્યો પ્રતિ જગરૂક રહો છો. જે બળ દ્વારા તમે ઘાતક આસુરી શક્તિઓને નષ્ટ કરો છો તેવું સામર્થ્ય અમે આપની પાસેથી માંગીએ છીએ. જેવી રીતે અજિનદેવ જંગલોને બાળીને ભસ્મ કરી દે છે તેવી રીતે ઈન્દ્રદેવ સ્થૂનાં કિરણો દ્વારા દુઃખ આપનારા શત્રુઓને બાળી નાખે છે. રિપુઓનો નાશ કરી ઈન્દ્રદેવ સમૃદ્ધ બને છે.

સૂક્ત-૭ : હે ઈન્દ્રદેવ ! તમે દુઃખોથી છોડવનારા, શ્રેષ્ઠ કીર્તિવાળા અને આકાશમાં રહેતા શત્રુઓને છતનારા છો. તમે વિશાળ અંતરિક્ષમાં

વિદ્યમાન દેવતાઓના સાંનિધ્યમાં રહીને બધાને સમૃદ્ધ કરો છો. સુતિયોગ્ય હે ઈન્દ્રદેવ ! આ યજ્ઞમાં પ્રદાન કરેલી સોમરસની આહુતિઓ તમારા માટે પ્રવાહિત થઈ રહી છે. તમે પ્રસન્નચિત્ત થઈને આ આસન પર બિરાજમાન થાવ.

સૂક્ત-૧૪ : યજ્ઞ વડે જ્યારે ઈન્દ્રદેવની શક્તિઓ વહેવા લાગી ત્યારે ઈન્દ્રદેવે ધૂલોકમાં આવાસ બનાવી ભૂમિનો વિસ્તાર કરો. હે ઈન્દ્રદેવ ! અમે આપનું તે દિવ્ય સંરક્ષણ મેળવવા ઈચ્છાએ છીએ જેનાથી અમે સમૃદ્ધ બનીએ અને શત્રુઓના બધા જ ઐશ્વર્યને જીતી લઈએ.

સૂક્ત-૧૫ : હે ઈન્દ્રદેવ ! સનાતન સુતિકર્તા આજે પણ આપના નણની સુતિ કરે છે. પર્જન્યની વર્ષા કરનાર જળને આપ પ્રતિદિન મુક્ત કરો છો. એટલે કે સમયસર વર્ષા કરાવો છો. હે ઈન્દ્રદેવ ! અંતરિક્ષ દ્વારા તમારું શક્તિ-સામર્થ્ય અને પૃથ્વી દ્વારા તમારા યશસ્વી સ્વરૂપનો વિસ્તાર થાય છે. જુણ પ્રવાહ અને પર્વત તમારા આધિપત્યનો સ્વીકાર કરી તમારી પાસે પહોંચી જાય છે.

સૂક્ત-૧૬ : હે સ્તોતાઓ ! તમે મનુષ્યોમાં સારી પ્રતિજ્ઞા મેળવનાર, સુતિ કરવા યોગ્ય, શત્રુજીથી નેતૃત્વ ક્ષમતા સંપત્તિ, મહાન ઈન્દ્રદેવની સુતિ કરો. આત્મજ્ઞાની, ઋષિ તુલ્ય અને મહાન ઈન્દ્રદેવ પોતાની બૃહ્દ શક્તિઓ ધરગવતા હોવાથી અસંખ્ય સાધકો દ્વારા સહાયતા માટે આવાહિત કરવામાં આવે છે.

સૂક્ત-૧૭ : શક્તિ સંપત્તિ, શત્રુનાશક, સામર્થ્યવાન, તેજસ્વી હે પૂજ્ય ઈન્દ્રદેવ ! તમારા આનંદવર્ધન માટે સોમરસ તૈયાર કરવામાં આવ્યો છે. તેના પાન માટે અમે તમારું આવાહન કરીએ છીએ. હે ગૃહસ્વામી ! અમારા ઘરનાં સ્તંભ મજબૂત બનો, સોમયજ્ઞ કરનાર યાજકોને દેહરક્ષક શક્તિ પ્રાપ્ત થાવ. રાક્ષસોની અનેક નગરીઓને ઉજ્જવલ કરનાર સોમપાથી ઈન્દ્રદેવ મુનિઓના મિત્ર છે.

સૂક્ત-૨૧ : હે વજ્ઞધારી ઈન્દ્ર ! તમારા દ્વારા સંરક્ષિત રહીને અમે સહૈવ નવીન બની રહીએ. આપ સર્વયાપી છો. તમારી આ મહાનતા અમે જાણતા નહોતા પરંતુ હવે જાણી ગયા છીએ. હવે અમે આપના વડે રક્ષિત છીએ. હે શૂરવીર ઈન્દ્રદેવ ! અમને તમારી મિત્રતા અને ઐશ્વર્યની જાણકારી

છે. આથી અમે તેની કામના કરીએ છીએ. બધાનું પાલન કરનારા અને સુંદર શિરસ્ત્રાણ ધારણ કરનારા ઈન્દ્ર ! તમે અમને ગાયો આહિ ધનથી પરિપૂર્ણ કરો.

સૂક્તન-૨૪ : હે મિત્રો ! સ્તોત્રોથી વજધારણ કરનારા ઈન્દ્રદેવની સ્તુતિ કરતા અમે તેમના આશીર્વાદની યાચના કરીએ છીએ. શ્રેષ્ઠ વીર અને શત્રુઓને પરાજિત કરનારા ઈન્દ્રદેવની તમારા બધાના કલ્યાણ માટે અમે સ્તુતિ કરીએ છીએ. અશ્વોથી સંપત્ત હે ઈન્દ્રદેવ ! અમારા દ્વારા પ્રશંસિત થઈને તમે અમને પ્રાપ્ત કરવા યોગ્ય અને શ્રેષ્ઠ કીર્તિધાર્યક ધન પ્રદાન કરો.

સૂક્તન-૩૨ : હે કષવવંશીય ઋષિઓ ! ઈન્દ્રદેવ દ્વારા સોમરસ પીધા પછી, આનંદિત થઈને કરાયેલાં કર્મોના તમે ગુણગાન ગાવ. હે ઈન્દ્રદેવ ! અત્યંત વિશાળકાય અર્જુદ (મેઘ)ના દુર્ગને તમે તોડી નાખો. આવા વીરતાપૂર્ણ કાર્ય તમે જ સંપત્ત કરી શકો.

સૂક્તન-૩૩ : જેમના ડાબા અને જમણા હાથ શ્રેષ્ઠ છે, જેના વડે તેઓ અસ્તકમ કરે છે, જે હજારો ગુણોથી સંપત્ત છે, જે સેંકડો ઐશ્વર્યોથી યુક્ત છે, જે શત્રુઓના દુર્ગોને ધ્વરસ્ત કરે છે અને જે યજમાં વધારે છે એવા ઈન્દ્રદેવની અમે પ્રાર્થના કરીએ છીએ. જે ઈન્દ્રદેવ શત્રુઓ દ્વારા ક્યારેય પરાજિત થતા નથી. શત્રુઓ વચ્ચે જઈ તેમનો સંહાર કરે છે, તેવા પ્રચુર ઐશ્વર્યસંપત્ત ઈન્દ્રદેવની અનેક લોકો સ્તુતિ કરે છે. પોતાના કર્મમાં પ્રયત્નશીલ યજમાન મળે તેઓ ગાય સમાન છે.

સૂક્તન-૩૪ : હે તેજસ્વી ઈન્દ્રદેવ ! તમે અશ્વારૂઢ થઈને કષુદ્વ ઋષિની શ્રેષ્ઠ સ્તુતિઓનું શ્રવણ કરવા પદારો. ઘુલોકમાં શાસન કરનારા આપ અમારું અભિષ્ટ સિદ્ધ કરીને આપના સ્વરસ્થાને પદારો.

સૂક્તન-૩૫ : હે શતકતો ઈન્દ્રદેવ ! તમે મહાન વૈભવથી સંપત્ત છો. તમે સ્તોતાઓને સંરક્ષણ પ્રદાન કરો. બધી રિપુ-સેનાઓ ઉપર તમે વિજય મેળવનાર અને ફેલાયેલા જળને નિયંત્રિત કરનારા છો. દેવતાઓ દ્વારા નિધરીત સોમનું તમે મરુતોની સાથે પાન કરો અને આનંદિત થાવ. આ સોમરસ આપના માટે સુખકારક બનો. તમે ગાયો અને અશ્વો ઉત્પત્ત કરનારા છો.

સૂક્તન-૩૬ : હે ઈન્દ્રદેવ ! આપે જેવી રીતે યજ-અનુષ્ઠાન કરનારા ‘અત્રિ’ ઋષિની સ્તુતિનું શ્રવણ કર્યું હતું તેવી રીતે ‘શ્વાવાશ’ ઋષિની

સ્તુતિઓનું પણ શ્રવણ કરો. હે ઈન્દ્રદેવ ! રણક્ષેત્રમાં તમે ક્ષાત્રધર્મનું પાલન કરીને એકલા હાથે 'ત્રસદસ્યુ'ની રક્ષા કરી હતી.

સૂક્તા-૩૮ : હે ઈન્દ્ર-અજિન ! જે શક્તિથી આપ આહૃતિઓ ગ્રહણ કરો છો, તેવી રીતે અમારા યજ્ઞમાં પદ્ધારી આ (આહૃતિઓનું)નું સેવન કરો. જે ઈન્દ્રદેવ અને અજિનદેવ માટે ગાયત્રી છંદના સ્તોત્ર ઉચ્ચારીત કર્યા છે તે બજે દેવો દ્વારા અને સંરક્ષિત રહીએ એવી કામના કરીએ છીએ.

સૂક્તા-૪૦ : હે ઈન્દ્રાજિન, તમે અમને શ્રેષ્ઠ સંપત્તિ પ્રદાન કરો. જેવી રીતે અજિન અને વાયુ ભેગા થઈને જંગલને ભસ્મ કરી દે છે તેવી રીતે અમે પણ તે સંપત્તિ દ્વારા બદિષ રિપુ-સેનાંઓનો નાશ કરીએ. નાયકોમાં સર્વશ્રેષ્ઠ શક્તિશાળી હે ઈન્દ્રાજિન ! અમે આપ બજેની ઉપેક્ષા નહિ, ઉપાસના કરીએ છીએ. તમે અત્ર આદિ વૈભવ પ્રદાન કરવા તમારા અસ્ત્રો મારફતે ક્યારે અમારા યજ્ઞમાં પદ્ધારશો ? અમારા શત્રુઓ આપોઆપ નાચ થઈ જશે.

સૂક્તા-૪૫ : યજ્ઞાજિનને પ્રજ્યવલિત કરનારા હે યાજક ગજા ! તમારા ભિત્ર અને ચિર યુવા ઈન્દ્રદેવ માટે યજ્ઞશાળામાં આસન (કુશાઓ) પ્રદાન કરો. ઋષિઓની પાસે પૂરતી સમિધાઓ છે. અસંખ્ય સ્તોત્રો પણ છે. ચિરયુવા ઈન્દ્રદેવ હુંમેશા આ ઋષિઓના ભિત્ર બનીને રહે છે.

સૂક્તા-૪૬ : દાનશીલ, શક્તિશાળી અને સત્યભાષી હે ઈન્દ્રદેવ ! તમે અદ્ભુત સામર્થ્યથી સંપત્ત છો અને રિપુઓનો વિનાશ કરનારા સમાટ છો. અમને તમે એવી સંપત્તિ આપો જે રણક્ષેત્રમાં રિપુઓને પરાસ્ત કરવાની અને સહનશક્તિ પ્રદાન કરનારી હોય.

સૂક્તા-૪૦-૪૫ : હે સ્તોત્રાઓ ! જે ઈન્દ્રદેવ સોમ યજ્ઞ કરનારાને અને સ્તોત્રાઓને સહસ્રો પ્રકારથી ઈચ્છિત ઐશ્વર્ય પ્રદાન કરે છે, તે બળવાન અને ઐશ્વર્યશાળી, યશસ્વી ઈન્દ્રદેવની તમે વાંચિત સંપત્તિ પ્રાપ્ત કરવા માટે વિવિવત્ પ્રાર્થના કરો. શીંગ કાર્ય કરનારા વિપ્રગજ્ઞ મધુર, ઘૃતસિકત પૂજનીય મંત્રોનું ઉચ્ચારણ કરે છે. આથી અમારી માટે ધન, વીર અને સોમની સિદ્ધિ થાય છે. ભિત્રભાવથી રહેનારા સમસ્ત દેવગજ્ઞ અમારી પાસે આવો. સંરક્ષણ માટે વસુ અને તુદ્રદેવ અમારી પાસે આવો, તથા મરુદ્રગજ્ઞો અમારી સ્તુતિઓનું શ્રવણ કરો. હે સ્તોત્રાઓ ! તમે સપ્તલોકના અધિષ્ઠાતા ઈન્દ્રદેવની પ્રાર્થના કરો. શ્યામવજ્ઞના પથને પાર કરતા તેમને તમે આંખો વડે પ્રત્યક્ષ જોઈ શકશો. પૂજારી પ્રાપ્ત કરેલા તેઓની કીર્તિ મહાન છે.

સૂક્ત-૪૭-૫૮ : અગ્નિની સમાન તેજ ધરાવતા હે અધિનીકુમારો ! તમે અમારા યજ્ઞ અને સવનમાં પદ્ધારી સોમરસનું પાન કરો. આપની સાથે સત્યનું પાલન કરનારા તેનીસ દેવોના સમૂહને પણ લાવો. હે ઈન્દ્ર અને વરુણાદેવ ! પુરાતન કાવિન ઋષિઓએ આપનું જે શાન, વાણી, વિવેક અને વિચાર પ્રદાન કર્યું હતું તેની સાહયતાથી તેમજો જે યજ્ઞ-મંડપોનું સૃજન કર્યું હતું તેને અમે અમારી તપશ્ચર્યા દ્વારા જાણીએ અને પ્રાપ્ત કરીએ.

સૂક્ત-૫૫-૫૭ : મિત્ર, વરુણ, અર્થમા અને આદિત્યગણ જે પ્રમાણે પૌર્ય સમજે તે પ્રકારે તેઓ અમને દુષ્કર્માથી બચાવે. હે અહિતીદ્વી અને આદિત્યગણ ! જેવી રીતે તમે બંધાયેલા વ્યક્તિઓને બંધનમાંથી છોડાવો છો તેવી રીતે આપ અમને પણ બંધનમાંથી મુક્ત કરો. આપનું આ બળ પ્રાર્થનાને પૌર્ય છે.

સૂક્ત-૫૬-૫૧ : હે ઈન્દ્ર ! તમે દઢ બનો. નિંદનીય વ્યક્તિ અમારી પાસે આવે નહિ. દિશાઓમાં છુપાયેલું બધું ધન અમને પ્રાપ્ત થાવ. અને અમારા શત્રુઓ નાશ પામો. હે સેવકો ! આવો ! ઈન્દ્રની સ્તુતિ કરો. ઈન્દ્ર જ્યારે દાનની ઈચ્છા કરે છે ત્યારે તેમને કોઈ રોકી શકતું નથી. હે ઈન્દ્ર ! બાજપક્ષીનું રૂપ ધારણ કરનારી ગાયત્રી શત્રુઓનો તિરસ્કાર કરો જે સોમરસ લાવી છે તેનું તમે પાન કરો.

સૂક્ત-૫૭-૫૮ : હે ઈન્દ્ર ! શાન અને બળ દ્વારા તમે શત્રુ-સંહાર કરો છો. તમે તમારાં કર્મ અને બળથી બધાં પ્રાણીઓને હરાવો છો. હે મસુતો ! ઈન્દ્ર માટે, પાપનાશક સામ મંત્રોનું ગાન કરો. હે શક્તિના સ્વામી ઈન્દ્ર ! તમે પશ્ચસ્વી બનો. જેને કોઈ મારી શકતું નહોતું એવા રાક્ષસોને તમે એકલાએ માર્યા. જીણ ભરવા અને સ્નાન માટે જઈ રહેલી કન્યા અપાલાને માર્ગમાં શોમલતા પ્રાપ્ત થઈ અને કહું — હું શક્તિશાળી ઈન્દ્ર માટે તમારો રસ નિયોતું છું. હે ઈન્દ્ર ! ગોપાલ જેમ ગાયોને જવના ખેતરમાંથી જવ ખવડાવે છે તેવી રીતે અમે તમને ઉક્થો દ્વારા પ્રસન કરીએ છીએ.

સૂક્ત-૫૮-૫૯ : ઈન્દ્રથી ઉરી ગયેલી ઉષા પોતાની ગતિ વધારી દે છે. ઈન્દ્રના કારણે જ રાત્રીઓ શોભાયમાન બને છે. ઈન્દ્રના કારણે જ નદીઓ હિતકારીણી અને પાર કરવા યોગ્ય બને છે. હે સુખયુક્ત ધનના સ્વામી ઈન્દ્ર ! તમે અસુરોના ધનથી સ્તોત્રાઓની વૃદ્ધિ કરો. સ્તોત્રાએ તમારા માટે કુશ બિધાવી રાખ્યા છે. હે ઉદ્ગાતાઓ ! ઈન્દ્રને બૃહત્તુ સામ ગાઈને સંભળાવો.

અગ્નિ

શૂક્ત-૧૧, ૧૬, ૨૩ : હે અગ્નિ ! તમે યજા-કર્મની રક્ષા કરો છો, યજમાં પ્રશંસાને યોગ્ય છો, તમે યજના નેતા છો અને અનેક રથલોએ સમાન રૂપથી દેખાવ છો. અગ્નિ અવિક આપનાર, વિચિત્ર દીપ્તિસંપત્ત અને સોમઅર્ઘ્યના નિર્મિતા છે. હે અગ્નિ ! પરિચર્યારૂપ કર્મ દ્વારા અમે તમારી સેવા કરીએ છીએ.

શૂક્ત-૩૬, ૪૩, ૪૪, ૪૬ : ઋકુ મંત્રોને યોગ્ય અગ્નિની હું સ્તુતિ કરું છું. હે અગ્નિ ! અમારા શરીરો ઉપર જે શત્રુની હિંસા થાય છે તેને સમાપ્ત કરો. હે અગ્નિ ! તમારાં તીક્ષ્ણ ડિરણો પશુઓના દાંતની જેમ વનોને ખાઈ જાય છે. હે ઋત્વિજો ! અતિથિની સમાન પ્રિય, દેવહૃત, હવ્યવાહક, સ્તુતિયોગ્ય, અગ્નિની હવ્ય અને સ્તુતિઓ વડે સેવા કરો.

શૂક્ત-૬૦, ૬૧, ૬૩, ૬૪ : હે શક્તિના ભાણોજ ! તમે બધા માટે વરણ કરવા યોગ્ય છો. અમારી સ્તુતિઓ જીવાળાઓથી યુક્ત અગ્નિ સમક્ષ જાવ. હોતા પોતાના બુદ્ધિ બળથી યજમાનના મનોરથ પૂર્ણ કરવા દુઃખનાશક અગ્નિને સન્મુખ સ્થાપિત કરવા ઈરછે છે.

શૂક્ત-૬૩-૬૧ : હે શક્તિના પુત્ર અગ્નિ ! તમે બધા માટે વરેણ્ય કરવા યોગ્ય અને શત્રુઓનું અપમાન કરનારા છો. હે ગાઈપત્યાગ્નિ ! તમે આ સમયે કોના વિચિત્ર કર્મોથી પ્રસત્ત થયા છો ? તમારી સ્તુતિઓથી ગાયો પ્રાપ્ત થઈ શકે છે.

અધ્યનીકુમાર

શૂક્ત-૫ : હે અધ્યનીકુમારો ! તમે તમારા રથ દ્વારા ઉધાને મળો. તમે એ સ્તુતિઓ તરફ ધ્યાન આપો જે તમારા માટે બનાવાઈ છે. હે અતિશય મહાન ! તમે હવ્યદાતા માટે યજના સાધન અને નાશરહિત ભૂમિને રીંચો. તમે શુદ્ધ થઈને મધુર સોમ પીવો અને બધાને ધારણ કરનાર ધન લઈને આવો.

શૂક્ત-૮, ૬ : હે અધ્યનીકુમારો ! સૂર્ય સમાન ચમકતા રથ દ્વારા તમે અહીં આવો. પ્રાચીનકાળમાં ઋત્વિઓએ તમને સ્તુતિઓ દ્વારા બોલાવ્યા હતા, હવે અમારી સ્તુતિઓ સાંભળીને આવો. હે અધ્યનીકુમારો ! સ્તોત્રાઓ માટે ધી ટપકાવનાર અને હજારો રૂપોવાળું અન્ન લાવો. અધ્યનીકુમારો તમે વત્સઋત્ત્વિની રક્ષા કરવા ગયા હતા. તમે આ યજમાનોની પણ રક્ષા કરો.

એમને વિદ્ય વગરના મોટા મકાન આપો અને તેમની રક્ષા કરતા શત્રુઓને સમાપ્ત કરો. હે અનેક કર્મ કરનારા અધિનીકુમારો ! તમે વનસ્પતિઓ અને ઔષધિઓમાં જે રૂપ ધારણ કર્યું છે તે દ્વારા અમારી રક્ષા કરો.

સૂક્ત-૧૦ : હે અધિનીકુમારો ! તમે જેવી રીતે મનુનો યજ્ઞ સફળ બનાવ્યો હતો. તેવી રીતે અમારા યજ્ઞને પણ સફળ બનાવો. અત્યારે તમે પૂર્વ-પદ્ધિમ જ્યાં પણ હોવ ત્યાંથી હું તમને બોલાવું છું. તમે મારી પાસે આવો.

સૂક્ત-૨૨ : હે અધિનીકુમારો ! તમારા રથનું એક પૈંડું સ્વર્ગલોકમાં અને બીજું પૈંડું તમારી સાથે ચાલે છે અને તમારો રથ ધરતી-આકાશને પોતાના પ્રકાશથી ચમકાવે છે. તમે યજ્ઞ માર્ગ દ્વારા અમારી પાસે આવો. આ માર્ગ દ્વારા જ તમે ત્રસદસ્યુના પુત્ર તુલ્લિને મહાન સંપત્તિ આપીને તૃપ્ત કર્યો હતો.

સૂક્ત-૨૬-૩૫ : હે અધિનીકુમારો ! તમે બતે રુદ્ર છો આથી દેખી શત્રુઓને કષ આપો. હે મરણારહિત અધિનીકુમારો ! તમે ધૂલોકથી નીચે આ સાગરમાં અથવા તમને ચાહણારા યજ્માનના ઘરમાં સુખપૂર્વક બેસો. હે અધિનીકુમારો ! તમે અર્જિન, ઠિંડ, વરુણ, વિષ્ણુ, આદિત્ય, રુદ્ર, વસુઓ તથા સોમને સાથે રાખીને સોમપાન કરો.

સૂક્ત-૫૨ : હે અધિનીકુમારો ! યજ્ઞની અભિવાષા કરનારા મારા માટે ઉત્ત બનો અને યજ્માં આવવા માટે તમારા રથમાં તમારા ઘોડાને જોડો.

સૂક્ત-૭૪-૭૬ : હે સત્યરૂપ અધિનીકુમારો ! તમે મારો પોકાર સાંભળી મધુર સોમરસ પીવા મારા યજ્માં આવો. હે અત્યુક્ત ધનના સ્વામી ! અમે તમને સ્તુતિઓ દ્વારા હવ્ય આપીને બોલાવીએ છીએ.

મરુદગાય

સૂક્ત-૭-૨૦ : હે મરુતો ! પ્રાતઃ, મદ્યાહ્ન અને સાયંકાળમાં યજ્માં જ્યારે બ્રાહ્મણ તમને હવિ આપે છે ત્યારે તમે પર્વતો પર પ્રકાશિત થાવ છો. હે મરુતો ! તમારા બ્યથી પર્વત કંપે છે. તમે વાદળોને ઉપર લઈ જાવ છો અને વરસાદ માટે છૂટા પાડો છો. અમે સ્તોત્રાઓ અમારા સ્તોત્ર દ્વારા સુખ મંગળીએ છીએ. હે મરુતો ! જે સાધનથી તમે તુર્વસુ અને યહુની રક્ષા કરી હતી, તે રક્ષા-સાધનોનું અમે ધન મેળવવા ધ્યાન કરીએ છીએ. હે મરુતો ! તમારા આવવાથી જે કંપનો થાય છે તેનાથી દ્વીપ પડી જાય છે. વૃક્ષાદિ

સ્થાવર હુંખી થાય છે, ધરતી અને આકાશ પણ કાંપી જાય છે. હે અધ્યયુ ! વર્ષા કરનારા મરુતોની શક્તિ વધારવા તેમને હવ્ય અર્પિત કરો. અંતરાલમાં ! મરુતોની સ્તુતિ કરો. મરુતોનું દાન મહિમાયુક્ત છે. હે મરુતો ! જે રક્ષા-સાધનોથી તમે સમુદ્રની રક્ષા કરો છો તે સાધનોથી અમારી પણ રમા કરો.

શૂક્ત-૮૩ : ધનવાન. મરુતોની માતા, અત્રની અભિવાષા કરનારી પૃથ્વી મરુતોને સોમરસ પીવડાવે છે. પૃથ્વીની ગોદમાં રહીને મરુત વત ધારક કરે છે. બુદ્ધિમાન અને પાણીની જેમ તીરછા ચાલનારા મરુતગણ તીવ્ર હોય છે અને અમારા યજ્ઞ તરફ આવે છે. હું તે મરુતોને સોમરસ પીવા બોલાવું છું જેમણે પાર્થિવ અને સ્વર્ગીય વરસ્તુઓને વિસ્તૃત કરી છે.

શૂક્ત-૮૪ : હે મરુતોના મિત્ર અજિન ! તમે અમારા યજ્ઞમાં મરુતોના સાથે સોમપાન કરવા આવો અને પ્રસત્ર બનો. દિવોદાસ દ્વારા બોલાયેલા અજિનએ પૃથ્વીમાતાની નજર સમક્ષ ટેવો. માટેના હવ્યનું વહન કર્યું નહિ કેમ કે દિવોદાસે. અજિનને બળપૂર્વક બોલાવ્યા હતા. હે અજિન ! જે યજ્માન તમને હવ્ય આપે છે, તે ઉત્તમ ધનને પ્રાપ્ત કરે છે.

આદિત્ય આદિ

શૂક્ત-૯૮ : હે આદિત્યો ! અમારા રોગ દૂર કરો. અમારા શત્રુઓને તમે હટાવી દો. દુષ્ટ બુદ્ધિવાળાને તમે અમારાથી અલગ રાખો. અને પાપોને દૂર કરો. હે આદિત્યો ! તમારી કૃપારૂપી નાવ દ્વારા અમને પાપ-નઈ પાર કરાવો. હે આદિત્યો ! જે લોકો મૃત્યુની બહુ નજીક છે, તેમનું આયુષ્ય વધારી આપો.

શૂક્ત-૪૭ : હે આદિત્યો ! જેવી રીતે પક્ષી પોતાના બરચાની રક્ષા માટે તેમની ઉપર પાંખો ફેલાવી દે છે તેવી રીતે તમે અમારી રક્ષા કરો અને અમને સુખ આપો. અમે તમારી પાસે ઉપદ્રવ રહિત સંપત્તિ માંગીએ છીએ. હે આદિત્યો ! અમારો દ્રેષ કરનારને પૃથ્વી ઉપર સુખ ન મળો. હે આદિત્યો ! તાજી વિયાયેલી ગાય અને અત્ર-ધન સહિત તમે અમને સુખ આપો.

શૂક્ત-૫૬ : અમે આદિત્યોથી રક્ષાની કામના કરીએ છીએ. આદિત્યનું ધન યજ્ઞ કરનારા યજ્માન માટે જ છે. હે આદિત્યો ! જાળ અમને બાંધે નહિ, અમને જાળથી છોડાવો, અમે સ્વતંત્રતાપૂર્વક યજ્ઞકર્મ કરીએ. હે આદિત્યો ! અમારા દ્રેષિઓ અને પાપીઓનો વિનાશ કરો. અમારા પાપનો નાશ કરો.

મિત્ર, વરુણ આહિ

સૂક્ત-૪૫ : હે મિત્ર અને વરુણ ! તમે યજમાનની નશ્ચક આવો. તમે બતે ધન અને રથના સ્વામી અને વ્રતધારી છો. અદિતિને મિત્ર અને વરુણને અસુન-નાથ માટે ઉત્પત્ત કર્યા. મિત્ર અને વરુણ પોતાના ગ્રકાશથી યજને પ્રકાશિત કરે છે. હે મિત્ર અને વરુણ ! તમે ધન, દિવ્ય અને પાર્થિવ અને આપો છો. જોતા પહેલા જ જાણી લેનારા અને બધાના કર્મ-પ્રેરક મિત્ર એવા વરુણનું તેજ સહન થઈ શકે તેવું નથી.

સૂક્ત-૪૬-૬૦ : હે મિત્ર અને વરુણ ! જે યજમાનં તમારી પારો જાય છે તે દેવોનો દૂત થઈ જાય છે. તે સોનું અને સોમ પ્રાપ્ત કરે છે. અત્યાંત વધેલા બળવાળા, જોવામાં વિશાળ, યજકર્મના નેતા, દીપિશાળી અને અતિશય વિદ્વાન મિત્ર અને વરુણ બતે ભૂજાઓ સમાન ચૂર્યનાં કિરણોની સાથે કર્મ કરે છે. હે ઉદ્ગગતાઓ ! તમે મિત્ર અને અર્થમાની સેવા માટે પ્રસરતા આપનારા ગીત ગાવ અને તેમની પ્રાર્થના કરો.

વિશેષેવા

સૂક્ત-૨૭-૩૦ : હે નિવાસરથાન આપનારા વિશેષેવો ! તમે અમારા યજ કર્મોના રક્ષક બનો. અમારા યજાદેવો અને અભિની પારો આરામથી જાવ. અમારો યજ આદિત્યો, વરુણ અને મરુતો પારો પણ પહોંચો. વિશેષેવો ! અમારા સ્તોત્ર સાંભળવા અહીં આવો. હે દ્રોહરહિત દેવો ! અમને બાધારહિત ધન આપો. હે દેવો ! તમારામાં પરસ્પર બંધુતા છે, અમને ધન મેળવવાનું સાધન બતાવો. અમે બધા દેવોને યજમાં અમારી અભિલાષાની પૂર્તિ માટે બોલાવીએ છીએ. જે તેનીસ દેવતા કુશ ઉપર બેઠા છે તે બધા અમને ધન આપો. મેં વરુણ, મિત્ર અને ધન આપનારા અભિને વષટકાર દ્વારા પત્ની સહિત બોલાવ્યા છે. હે દેવો ! તમારામાં કોઈ શિશુ કે કુમાર નથી, તમે બધા મહાન છો. હે મનુના યજના પાત્ર દેવો ! તમે તેનીસ છો એમ કહીને તમારી સ્તુતિ કરીએ છીએ.

સૂક્ત-૭૨ : હે અભિલાષાપૂરક દેવો ! અમે અમારા યજના ઉદેશથી તમારી રક્ષા મેળવવાની પ્રાર્થના કરીએ છીએ. હે દેવો ! વરુણ, મિત્ર, અર્થમા અમારા સહાયક છે. તમે ઠન્ડ, વિષ્ણુ, મરુદ્વગણ અને અસ્થિનીકુમારોને અમારી પારો લાવો. જેવી રીતે નાવ નઠીને પાર કરાવે છે તેવી રીતે હે દેવો ! તમે અમને શત્રુ-સેનાથી પાર કરાવો. હે અર્થમા, હે વરુણ ! અમને યોગ્ય ધન

આપો. અમે ગમે ત્યાં હોઈએ ત્યાં હવ્ય દ્વારા વૃદ્ધિ માટે તમને બોલાવીએ છીએ.

ચક્ર

સૂક્તા-૩૧ : જે યજમાન યજ્ઞ કરે છે, હવ્ય આપે છે, સોમ તૈયાર કરે છે, પુરોગાશ રંધે છે તથા ઈન્દ્ર માટે ગાયનું દૂધ મેળવીને સોમરસ આપે છે તેમને ઈન્દ્ર પાપથી બચાવે છે. જે પતિ-પત્ની સમાન વિચારના છે અને સોમ બનાવે છે, ગૌ-હુગધ ભેળવે છે અને દેવોને સોમરસ ચઢાવે છે તેમને દેવતા ભોજનને યોગ્ય અત્ર આપે છે. તે શીશુઓ અને કુમારોવાળા તથા સુવાણ્યુક્ત ઘરેણાવાળા બની પુર્ણયું પ્રાપ્ત કરે છે.

વરુણાદિ

સૂક્તા-૪૧ : હે સ્તોત્ર ! વધુ ધન મેળવવા વરુણ અને મરુતોની સ્તુતિ કરો. તે પશુઓની પણ રક્ષા કરે છે. વરુણ નદીઓની નજીક ઉદિત થાય છે. તેમની સાત બહેનો છે. વરુણ રાત્રીઓને આવિંગન કરે છે. પોતાની માયા દ્વારા સંસારને ધારણ કરે છે. તે દિશાઓને ધારણ કરે છે અને સ્વર્ગ તથા ધરતીના નિમિત્તા છે. સમુદ્ર-રૂપ ધારણ કરનારા વરુણ છુપાઈને ઝડપથી સૂર્યની જેમ સ્વર્ગમાં પહોંચી જાય છે. તે વરુણ અમારા શત્રુઓનો નાશ કરો.

સૂક્તા-૪૨ : વરુણ સમસ્ત સાધનોના સ્વામી અને ભુવનોના સમાટ છે. અમૃત રક્ષક ધીર વરુણને નમસ્કાર. હે વરુણ ! અમારા યજ્ઞ કર્મ, પ્રજ્ઞાન, બળ અને તેજને વધારો. અમે વરુણની કૃપારૂપી નાવ પર ચઢીએ છીએ જે પાપોથી પાર કરાવે છે. હે અચિનીકુમારો ! મેધાવીઓ અને અત્રિએ જેમ તમને સોમપાન કરવા બોલાવ્યા હતા તેવી રીતે હું પણ બોલાવું છું. તમે આવો અને મારા શત્રુઓનો નાશ કરો.

સૂક્તા-૪૮ : હે વરુણ ! તમે સુંદર દેવ છો ! તમારા સમુદ્રરૂપી તળાવમાં ગંગાદિ સાત નદીઓ એવી રીતે પડે છે જેમ સૂર્યની સામે કિરણો પડે છે. ગાયોના પાલક યજ્ઞના પુત્ર અને સાધુઓના પાલક ઈન્દ્રની એવી રીતે સ્તુતિ કરો જેથી તેમને યજ્ઞમાં આવવાનો રસ્તો મળી જાય.

સોમ

સૂક્તા-૪૮ : સુંદર બુદ્ધિવાળા અને અધ્યયનથી યુક્ત અમે પૂજનીય અને સ્વાહિષ અત્ર દ્વારા સોમ પ્રાપ્ત કરી શકીએ. હે સોમ ! તમે હદ્યની અંદર પ્રવેશી દેવોનો કોધ દૂર કરો છો અને ઈન્દ્રની મિત્રતા-મેળવો છો ! તમે

મરણ રહિત છો. અમે તમને પીને અમર બનીશું, સ્વર્ગમાં જઈશું. શત્રુ અમારું કંઈ બગાડી નહિ શકે. હે સોમ ! પીધા પછી તમે હદ્યમાં એવી રીતે સુખદાયક બનો જેવી રીતે પિતા પુત્રને સુખદાયક બને છો. હે સોમ ! અમે તમારા જ વ્રતધારી છીએ. જેવી રીતે સૂર્ય દિવસને વધારે છે એવી રીતે તમે અમારું આયુષ્ય વધારો. અમારી બધી પીડા દૂર કરો.

સૂક્તન-૬૮ : આ સોમ બધું જ કરનાર, બધાના નેતા, ફળ ઉત્પત્ત કરનાર, જ્ઞાનવાન, મેધાવી અને સ્તોત્રો દ્વારા પૂજનીય છે. સોમ નંગોને ઢાંકે છે, રોગીઓની ચિકિત્સા કરે છે, રાક્ષસોની રક્ષા કરે છે અને બધા ગ્રદરે કલ્યાણકારી છે. હે સોમ ! તમે અમને દીર્ઘ જીવન પ્રાપ્ત કરાવો. તમારા નિવાસસ્થાનમાં દેવોની કોપ-બુદ્ધિ પ્રવેશ ન કરો. તમે શત્રુઓને દૂર કરો અને ડિંસકોનો નાશ કરો.

• નવમો અધ્યાય •

સોમ, પવમાન સોમ, આપી

સૂક્તન-૧-૩ : હે સોમહેવ ! આપ મહાન જૈથી આપનારા અને શત્રુઓ (વિકારો)ને નાખ કરનારાં છો. વૃત્તાસુરનું હનન કરી તેનું મહાન ધન અમને પ્રદાન કરો. હે સોમહેવ ! જે સમયે આપ ગૌ (કિરણો અથવા ગૌ દૂધ)માં મિશ્રિત થાવ છો, તે સમયે મહાન જળ (શ્રેષ્ઠ રંસાદિ) આપની તરફ આકર્ષિત થાય છે. આ સંશોધિત કરેલા સોમરસને ઉદ્ગાતાગણ સ્તુતિઓથી એવી રીતે વિભૂષિત કરે છે જેવી રીતે યુકોનુભ અચને સારી રીતે શાશ્વતારવામાં આવે છે. મંત્રશક્તિ દ્વારા પરિમાર્જિત સોમને અધિક પ્રભાવોત્પાદક બનાવવામાં આવે છે. ધાર રૂપે એકત્રિત સોમનો જે ધ્વનિ ઉત્પત્ત થાય છે તે શત્રુલોકોને જીતીને યજાના પ્રભાવથી પુનઃ ઉદ્વર્ગતિ પ્રાપ્ત કરે છે.

સૂક્તન-૪ : હે સોમહેવ ! તમે અમને તેજસ્વિતા પ્રદાન કરો. બધા જ સ્વર્ગોપમ સુખ અને સૌભાગ્ય આપી તમે અમારું કલ્યાણ કરો.

સૂક્તન-૫ : શરીરને ક્ષીણ નહિ કરનાર આ પવિત્ર સોમરસ અંતરિક્ષના ચમકતા ઉચ્ચ ભાગમાંથી તેજસ્વીરૂપે અવિત થાય છે.

સૂક્તન-૬ : બલવર્ધક, દેવતાઓનો અભિષ્ટ, હે સોમ ! તમે અમને સંરક્ષણ પ્રદાન કરો અને આનંદદાયક ધારારૂપે ગળાઈને તૈયાર થાવ. હે

સોમદેવ ! તમે પરમાત્મારૂપ છો. આથી આનંદપ્રદ સોમરસની વર્ષા કરો અને અમને બળશાળી ઘોડા આપો.

સૂક્તા-૭-૧૦ : હવિઓમાં શ્રેષ્ઠ, પ્રશ્નાસિત, હવિરૂપ સોમ જળમાં મિશ્રિત થઈને મધુર રસધારથી પાત્રમાં સ્થિર થાય છે. જે યાજક આ સોમને તૈયાર કરી શુદ્ધ કરવામાં રોકાય છે તેને આનંદવર્ધક સોમની સાથે વાયુ, ઈન્દ્ર અને અશ્વનીકુમારોના સાંનિધ્યનો લાભ મળે છે. હે સોમદેવ ! દરો દિશાઓ આપનું માર્ગન કરે છે, સપ્ત ધારણા શક્તિઓ આપને સંવર્ધિત કરે છે. વિપ્ર-સત્પુરુષ આપને સ્તુતિઓ દ્વારા સંતુષ્ટ કરે છે. સંસ્કારીત થતો આ સોમરૂપી મહાન પુત્ર, યજ્ઞને પોષણ આપનારા પ્રસિદ્ધ માતા-પિતા અંતરીક્ષ અને પૃથ્વીને સુશોભિત કરે છે.

સૂક્તા-૧૧ : હે સ્તોત્ર ! તમે લોકો ભૂરા રંગના બળશાળી, અરુણિમા યુક્ત, આકાશમાં રહેનારા સોમની સ્તુતિ કરો. હે ઋત્વિજો ! પથ્યરોથી કૂટીને તૈયાર થતા સોમને શુદ્ધ કરો અને મધુર સોમરસમાં મધુર ગૌ-દૂધ મેળવો.

સૂક્તા-૧૨ : આ શાનવર્ધક સોમ, શાનીજનોને અંતરિક્ષમાંથી સત્કર્મોની પ્રેરણા આપતો ધાર રૂપે યજ્ઞસણમાં પ્રતિષ્ઠિત થાય છે.

સૂક્તા-૧૩ : પોતાના સંરક્ષણાની કામનાવાળા હે યાજકો ! બધાને પવિત્ર કરનાર, વિશેષ આનંદ પ્રદાન કરનાર, દેવો માટે પાન કરવા યોગ્ય, શોધિત કરેલા સોમની સ્તુતિઓનું સન્માનપર્વક ગાન કરો.

સૂક્તા-૧૪ : યાણિક યજમાનની આંગળીઓ વડે શુદ્ધ કરાયેલા સોમરસમાં ગાયનું દૂધ મેળવે એટલે તે ચંદ્ર, દીપિતમાન, તરુણ અશ્વ સમાન અને દૂધ જેવો દેખાય છે.

સૂક્તા-૧૫ : રસયુક્ત (પોપક) અત્રમાંથી ઉત્પત્તિકારક, શુદ્ધ થવા યોગ્ય સોમને ઋત્વિકગણ સંસ્કારીત કરીને કળશોમાં એકત્રિત કરે છે.

સૂક્તા-૧૬ : હે યાજકો ! શત્રુઓની પહોંચથી દૂર, દુષ્ટોના આકમણાની પરિધિથી દૂર, જળ મિશ્રિત સોમરસને ઈન્દ્રદેવને પાન કરવા માટે ગળજીથી ગાળીને રાખો.

સૂક્તા-૧૭ : હે સોમદેવ ! તમે ઋજો લોકમાં બધાથી ઉપર રહીને દુલોકને પ્રકાશિત કરો છો અને તમારી ઈચ્છાનુસાર સૂર્યદિવને પણ પ્રેરિત કરો છો.

સૂક્તા-૧૮ : જે સોમ માતાની જેમ દુલોકના અને પૃથ્વીલોકના બને

લોકોને પુત્રવત સુખ પ્રદાન કરે છે. આ સોમ આનંદ આપનારાઓમાં પણ વિશેષ આનંદ આપનારો છે.

સૂક્ત-૧૬, ૨૦ : હે ગાયોના સ્વામી સોમ અને ઈન્દ્રદેવ ! તમે બતે સાચ્યે જ આ જગતના રક્ષક છો. અમારા બધાની બુદ્ધિને તમે શ્રેષ્ઠ માર્ગમાં નિયોજિત કરો. હે દિવ્ય સોમદેવ ! સ્તુતિ કરનાર ધનવાન સાધકો માટે પણ તમે મહાન યશ, સ્થાયી નિધિ અને અત્મના ભંડાર પ્રદાન કરો.

સૂક્ત-૨૧, ૨૨ : આ તેજસ્વી સોમ ઈન્દ્રદેવની પાસે આનંદ કરાવવા, શાન આપવા અને યુદ્ધની પ્રેરણા આપવા માટે ગમન કરે છે. આ સંસ્કારીત સોમરસને શાનવર્ધક દહીં સાચે ભેણવવામાં આવે છે જેથી તે વિશેષરૂપથી શાન પ્રદાયક થઈને, બુદ્ધિમત્તાથી કરવામાં આવતા યજાકર્મમાં પહોંચ્યી જાય છે.

સૂક્ત-૨૩, ૨૪ : અતિ પુરાતન (શાશ્વત), સતત આવાગમનશીલ (સોમદેવ) નવાં-નવાં પદ (સ્વરૂપ) પ્રાપ્ત કરે છે. પ્રકાશ માટે સૂર્યને ઉત્પન્ન કરે છે. આશ્વર્યકારક રીતે શત્રુઓનો વિનાશ કરનાર, શ્રેષ્ઠ વચનો દ્વારા વંદના કરવા યોગ્ય હે સોમદેવ ! તમે શુદ્ધતા અને પવિત્રતા પ્રાપ્ત કરો.

સૂક્ત-૨૫ : સારી રીતે વિચારણાપૂર્વક સ્થાપિત કરવામાં આનેલ, હે સંસ્કારિત સોમદેવ ! દેવો અને મરુતોને પીવા માટે કળશમાં સ્થાપિત થાવ.

સૂક્ત-૨૬ : બધાનો આધાર, બધાને ધારણ કરનાર અને બધાના આશ્રયદાતા સોમદેવને યાણિકજનો પોતાની મેધાશક્તિથી ઘુલોકની પાસે અથડિત ઉચ્ચસ્થાનમાં પ્રતિષ્ઠિત કરે છે. યાજકગણ ઉચ્ચસ્થાન પર રહેલા હરિત સોમને પથ્યર વડે કૂટીને દસ આંગળીઓથી રસ નીચોવે છે.

સૂક્ત-૨૭ : શક્તિવર્ધક અને સ્વર્ગીય સુખને પોતાના અધિકારમાં રાખનાર દિવ્ય સોમ અંતરિક્ષમાંથી ગળાઈને ઈન્દ્રદેવ અને વાયુ માટે નીચે આવે છે.

સૂક્ત-૨૮ : બધાનો દષ્ટા આ સોમરસ સમસ્ત વિશ્વનો જ્ઞાતા છે. આ સોમ બધા યજ સ્થાનો અને સૂર્યદિવને પણ પ્રકાશિત કરે છે.

સૂક્ત-૨૯ : હે સંપત્તિશાળી અને સ્તુત્ય સોમદેવ ! પવિત્ર થનારા આપ, અમારી પ્રચંડ પરાક્રમથી રક્ષા કરો. સમુદ્રની જેમ તમે તમારા દિવ્ય રસોથી આ પાત્રને ભરી દો.

સૂક્ત-૩૦ : સ્તુતિ સાંભળવાની ઈચ્છાથી બળશાળી સોમની ધારાઓ ગળણીમાંથી પવિત્ર થવા પ્રવાહિત થાય છે. હે સોમદેવ ! પવિત્ર ધારાઓથી

પવિત્ર થઈને આપ શત્રુઓનો વિનાશ કરો છો. અમને તમે શૌર્યવર્દ્ધક અને બધા દ્વારા પૂજ્ય બળ આપો.

સૂક્તન-૩૧, ૩૨ : હે સોમદેવ ! વાયુ તમને તૃપ્ત કરે છે અને નદીઓ તમારું અનુગમન કરીને તમારી મહત્તમ વધારે છે. આ શુદ્ધ હરિત વર્ણનો સોમરસ સાધક પોતાની આંગળીઓથી નિચોવીને ઈન્દ્રદેવને પીવા યોગ્ય બનાવે છે. હે પ્રજાપાલક સોમદેવ ! તમારું સ્થાન સર્વોચ્ચ છે. ગાયો તમને ક્યારેય ઘટ ન પડે તેવું દૂધ અને ધી પ્રદાન કરે છે.

સૂક્તન-૩૩-૩૪ : જેવી રીતે ત્રણ વેદોના ત્રણ મંત્રો બોલવામાં આવે છે તેવી રીતે આ ગાયોનો સ્વર સાંભળીને મનોહારી હરિતાભ સોમ પણ શર્દુ કરતો પ્રગટ થાય છે. હે સોમદેવ ! આપ આપના રસમાં જળ મિશ્રિત કરવાની પ્રેરણા કરો. બધા શત્રુઓને ભયભીત કરનાર હે સોમ ! તમે તમારી શક્તિથી અમને ધનવાન બનાવનાર રસ પ્રદાન કરો.

સૂક્તન-૩૫ : રથમાં જોઉલા ધોડા જેમ ચુદ્ધમાં ચાલે એવી રીતે ચમુ અને નાકમ બને પાત્રોમાં નિચોવેલો અને ગાળેલો સોમ યજણમાં ગતિશીલ બને છે.

સૂક્તન-૩૬ : શત્રુઓનો નાશ કરનાર, બળવર્દ્ધક, નિચોવેલો, ધન આપનાર સોમ, અશ્વના જેવા વેગથી કળશમાં પ્રવિષ્ટ થાય છે.

સૂક્તન-૩૮ : ઈન્દ્રદેવ દ્વારા પ્રયુક્ત કરવા માટે આ હરિતાભ સોમ ત્રણ પ્રકારથી (અંતરિક્ષમાં, ભૌતિક યંત્રોમાં અને શરીરના તંત્રમાં) નિચોવવામાં આવે છે.

સૂક્તન-૩૯ : બધાનો નિરીક્ષક, બધાનો પ્રકાશક, દિવ્ય સોમ અંતરિક્ષમાંથી પ્રાકૃતિક ગળણાથી ગળાઈને તીવ્રગતિથી અવતરિત થાય છે. યજ સ્થળ ઉપર પ્રતિષ્ઠિત, શિલાઓ દ્વારા વાટીને તૈયાર કરેલો, તાજા, સોમરસને સંસ્કારીત કરતી વખતે એક સ્થળે એકત્રિત સાધકો સ્તુતિ કરે છે.

સૂક્તન-૪૦ : હે શોધિત તેજસ્વી સોમદેવ ! તમે અમને દરેક પ્રકારનું ભરપૂર ધન આપો અને હજારો પ્રકારનું અત્ર આપો. હે સોમદેવ ! તમે અમને બધા સ્તોત્રાઓને પરાક્રમી બનાવનાર ધન આપો, સ્તોત્રાઓની સ્તુતિઓનો તમે વિસ્તાર કરો.

સૂક્તન-૪૧ : પવિત્ર કરવામાં આવતા સોમનો ધ્વનિ, વરસાદ સમયે પડતા જળના અવાજ જેવો જ હોય છે. આ તેજસ્વી સોમનાં કિરણો

આકાશમાં સર્વત્ર ફેલાય છે. હે સોમદેવ ! જળથી ઘેરાયેલી પૃથ્વીની જેમ તમે તમારી સુખદ ધારા અમારી અને અમારા ઘરની ચારે બાજુ ફેલાવો.

સૂક્ત-૪૨-૪૬ : આ હરિતાભ સોમ ધુલોકમાં નક્ષત્રોનું અને અંતરિક્ષમાં સૂર્યટિવનું નિમણા કરી ગૌ અને જગને આચછાદિત કરે છે. વાસણામાં નિચોવેલો આ સોમરસ ગળણીથી ગાળવામાં આવે છે. હે સિદ્ધહસ્ત યાજીકો ! અમારી પાસે આવો, ઝેરણીથી ઝેરીને આ બળશાળી સોમરસને ગાયના દૂધ સાચે બેળવો. પર્વતમાં ઉત્પત્ત થતો અને ઝરિત થતો આ સોમરસ દેવગણો પાસે વેગવાન અસોની જેમ તેમના પાત્રોમાં જાય છે.

સૂક્ત-૪૭ : હે સોમદેવ ! જેવી રીતે સંગ્રામમાં જતી વખતે અશોને ધાસ નાંખવામાં આવે છે તેવી રીતે યુદ્ધભૂમિમાં વિજયની કામના કરનારાને તમે ધન પ્રદાન કરો. આ સોમ શત્રુઓનો નાશ કરે છે અને ધૈર્યપૂર્વક યાજીકોનું દેવું દૂર કરે છે.

સૂક્ત-૪૮ : યજ્ઞ રક્ષક, જળના ગ્રેરક, સ્વયં પ્રકાશિત, દેવશક્તિઓને સહજતાથી પ્રાપ્ત કરનારા દિવ્ય સોમ આકાશને સંબ્યાપ્ત કરી લે છે.

સૂક્ત-૪૯ : હે સોમદેવ ! તમે આ ધારાઓને પ્રગટ કરો જેનાથી અમને વધારાની (જે અમારી પાસે છે તે ઉપરાંત) ગાયો (વાણી, પોષક પ્રવાહ) પ્રાપ્ત થાય.

સૂક્ત-૫૦ : હે સોમદેવ ! તમે પ્રવાહિત થાવ છો ત્યારે સમુદ્રના તરંગો જેવો ધ્વનિ થાય છે. તમે વાણીથી ઉત્પત્ત થતા શબ્દોની જેમ ધ્વનિ કરો છો છો.

સૂક્ત-૫૧ : હે અધ્વર્યુઓ ! ઈન્દ્રને પીવા માટે પથ્યરોથી વાટીને તૈયાર કરેલો સોમ પવિત્ર કરીને આ પાત્રની નશીક લઈ આવો અને અમારું રક્ષણ કરો.

સૂક્ત-૫૨ : ધન પ્રદાન કરનાર હે તેજસ્વી સોમ ! અમને બળ અને અત્રથી પરિપૂર્ણ કરો. હે સોમદેવ ! તમે શોધકયંત્ર વડે શોધતા-શોધતા આવો. તમે ચરુ સમાન જે ખાદ્ય વસ્તુ હોય તે અમને આપો.

સૂક્ત-૫૩-૫૭ : પથ્યર વડે લસોટાયેલા હે શુદ્ધ સોમદેવ ! તમારા ઊઠતા તરંગોથી રાક્ષસોનો (વિકારોનો) નાશ થઈ જાય છે. તમે અમને સંઘર્ષ કરનાર શત્રુઓથી દૂર રાખો. બધા જ પ્રિય કર્મો ઉપર દાઢિ રાખનારા હે સોમ ! તમે શત્રુઓ ઉપર આયુધોથી પ્રહાર કરતા (તેમને પરાજિત કરીને)

આગળ વધો છો. નિત્ય ઉત્તમ કર્મો સંપત્ત કરનાર સોમ, ઋતુજી દ્વારા સંસ્કારિત થઈને રાજ સમાન નિર્મિક અને તેજસ્વી દેખાય છે.

શૂક્ર-૪૮ : તૈયાર કરેલા સોમરસની પુષ્ટિકારક ધારા આનંદ આપનારી હોય છે. તે નિકૃષ્ટ સંસ્કારોથી રહિત અને ઉપાસકોને ઉધ્વર્ગતિ આપનારી હોય છે.

શૂક્ર-૪૯ : હે સોમદેવ ! જળમાં ભિન્નિત થવા માટે આપ, આપનો રસ પ્રદાન કરો. આપને કોઈ દબાવી શકતું નથી, આપ ઉત્તમ ઔષ્ણિકિઓના વિસ્તાર માટે તથા અમારી બુદ્ધિને પવિત્ર બનાવવા તમારો રસ પ્રદાન કરો.

શૂક્ર-૫૦ : હે યાજકો ! સર્વદ્ધા, હજારો પ્રકારથી જોવા વાળા, સોમરસને તૈયાર કરતી વખતે સ્તોત્રાગણ ગાયત્રી છંદથી તમારી સ્તુતિ કરતા રહે.

શૂક્ર-૫૧ : સોમપાન કરીને ઈન્દ્રદેવે, યજ્ઞ કરનારા દિવોદાસ (દિવ્યગુણો માટે સમર્પિત વ્યક્તિની તરફેણમાં) માટે શમ્ભરાસુર (અકલ્યાણ કરનારા)નો, તુર્વસનો અને યદ્ધનો નાશ કર્યો હતો. હે સોમદેવ ! તમારા પૌષ્ટક રસનો જન્મ દ્યુલોકમાં થયો હતો. ત્યાં પ્રાપ્ત થનારું કલ્યાણકારી સુખ અને મહાન અત્ર અમે પૃથ્વી ઉપર પ્રાપ્ત કરીએ.

શૂક્ર-૫૨ : બળવર્ધક, પાપનાશક આ સોમરસ અમારા અને અમારી સંતતિ માટે પશુ અને ધન પ્રદાન કરનાર બનો. અમારા માટે અમે અમારી ગાયો માટે ઉત્તમ ધન અને પૌષ્ટિક અત્ર પ્રદાતા સોમદેવ અમારી સુંદર પ્રાર્થનાઓનો સ્વીકાર કરે છે.

શૂક્ર-૫૩ : હે દિવ્ય ગુણવાળા સોમદેવ ! તમે ગળાવા માટે પાત્રમાં આવો. તમારો આનંદદાયી રસ ઈન્દ્રદેવને પ્રાપ્ત થાવ. તમે દિવ્યતૃપથી વાયુમાં ભળી જાવ. સંરક્ષણની કામનાવાળા યાજક જ્ઞાનવર્ધક સોમને પોતાની આંગળીઓ વડે શુદ્ધ કરે છે. આ બળવર્ધક સોમ શબ્દનાદ સાથે પાત્રમાં એકત્રિત થાય છે.

શૂક્ર-૫૪-૫૭ : હે સોમદેવ ! તમારો રસ યાજકોનો આનંદ વધારે છે. યજમાનોને ધન અને આનંદ પ્રદાન કરનાર આપ ઈન્દ્રદેવને પણ આનંદયુક્ત અત્ર પ્રદાન કરો. આકાંતા શત્રુના શસ્ત્ર નષ્ટ થાવ. હે સોમ ! તમારો રસ પ્રદાન કરતા તમે અમારા શત્રુઓનો નાશ કરો. હે વર્ષણશીલ સોમ ! તમારું બળ વર્ષણશીલ છે, તેજસમૂહ વર્ષણશીલ છે. હે બળશાળી ! વાસ્તવમાં તમે જ

વૃધા (વર્પણશરીર) છો. બળ અને સ્કુર્તિ વધારનાર આ સોમરસ તેજસ્વી છે. જૌ, અશ્વ તથા વીર પુત્રોની કામના કરનારા દ્વારા સોમરસ અભિષુત થાય છે.

સૂક્તા-૬૮ : હે સોમદેવ ! જળ અને ગાયના દૂધથી મિશ્રિત થઈ આપ અમને વિવિધ પ્રકારનું અત્ર પ્રદાન કરો છો. દ્વેષ નહિ કરનાર ઘુલોક અને પૃથ્વીલોકનું અમે આવાહન કરીએ છીએ. હે દેવગણ અમને શૈર્યવાન સંતતિથી યુક્ત ધન પ્રદાન કરો.

સૂક્તા-૬૯ : જેવી રીતે ધનુષ ઉપર બાણ લગાવાય છે તેવી રીતે માતાની ગોદમાં પુત્ર બેસે છે. એ પ્રમાણે અમે ઈન્દ્રદેવની સ્તુતિ કરીએ છીએ. જેમ દૂધ આપનારી ગાય બધાને સ્નેહપૂર્વક દૂધ આપે છે, તેવી રીતે અમે આ શ્રેષ્ઠ કર્મમાં શ્રદ્ધાસિકત સોમ અર્પિત કરીએ છીએ.

સૂક્તા-૭૦ : શ્રેષ્ઠ રસની ઈચ્છા કરનારાઓની સ્તુતિઓથી પ્રભાવિત હિંય સોમ ઘુલોક અને પૃથ્વીલોકના જળને પરિપૂર્ણ કરી દે છે. ઋત્વિજ્ઞ જ્યારે દેવોના સ્થાનને યજના હવિથી યુક્ત કરે છે, તો સોમ જળને પોતાના મહિમાથી મંડિત કરી દે છે.

સૂક્તા-૭૧ : બળવર્ધક સોમ યથારથાન સ્થિત રહે છે. આ સોમ જાગ્રત રહેનારા યાજકોને, દ્રોહી રાક્ષસોથી સંરક્ષણ પ્રદાન કરે છે. ઘુલોક અને પૃથ્વીની મધ્યમાં આ સોમ સ્વૂર્યદેવને પ્રકાશિત કરે છે. આકાશમાંથી થઈ રહેલી વૃષ્ટિમાં હરિત રંગની સોમ પણ પ્રવેશે છે. આ પ્રકારે પ્રકૃતિ દ્વારા સોમયજશમાં દક્ષિણા આપવામાં આવે છે.

સૂક્તા-૭૨ : મહાન ઘુલોકના ધારણકર્તા, પૃથ્વીના ઉચ્ચ શિખર પર સ્થિત નહીંઓના જળ મિશ્રિત ઈન્દ્રદેવના વજની જેમ બળશાળી, ઔષ્ણ્ય યુક્ત આ ઉત્તમ આનંદદાયી સોમ મનને હર્ષિત કરવા માટે રસ પ્રદાન કરે છે.

સૂક્તા-૭૩ : અંતરિક્ષમાંથી હજારો જળધારાઓથી યુક્ત સોમની રણિમાં પૃથ્વી ઉપર આવી રહી છે. આ મધુરતાથી યુક્ત સોમ-રશમીઓ ઘુલોકની ઉપર રહે છે. આ સોમ-રશમીઓ દરેક સ્થાન પર દુષ્ટોને કષ્ટ પહોંચાડે છે.

સૂક્તા-૭૪ : સોમ પ્રવાહ અંતરિક્ષમાં જન્મેલા શિશ્યની જેમ અવાજ કરે છે. તેજસ્વી સોમ હિંય ઔષધિઓ અને દૂધ તથા જળથી મિશ્રિત થઈને વૃદ્ધિ પામે છે. અશ્વની જેમ (યજ વડે) સ્વર્ગ તરફ જવાની ઈચ્છા કરે છે. શ્રેષ્ઠ

બુદ્ધિવાળા (યાજકગણ) સુંદર સ્તુતિઓથી શુભ આવાસ અને ઐશ્વર્ય સહિત સોમની કામના કરે છે.

સૂક્તન-૭૫ : અતની જિહ્વા સમાન (યજની જવાળાઉપ) સોમ મધુર અને પ્રિય પ્રવાહ પ્રદાન કરે છે. આ પ્રવાહ સ્વયં ઘોષ કરીને પોતાને વ્યક્ત કરે છે. તેની બુદ્ધિ તીક્ષ્ણ છે. આ પુત્ર, (ઉત્પત્ત થયેલો પ્રવાહ) પિતા માટે (ઉત્પન્કતિ) અજ્ઞાત અને ત્રીજું નામ ધારણ કરી ધૂલોકમાં પ્રકાશિત થાય છે.

સૂક્તન-૭૭, ૮૦ : દુધાળું ગાયોના ધી યુક્ત શ્રેષ્ઠ દૂધની ધાર જેવો ધ્વનિ કરતો, ઈન્દ્રદેવના વજ જેવો શક્તિશાળી, સુંદરતમ બીજોને અંકુરિત કરનાર સોમ, અવાજ સાથે (પદાર્થોમાં) પ્રવેશ કરે છે. સર્વોપરિ બિરાજમાન, અગાઉથી જ લક્ષ્ય પ્રાપ્ત થયેલું છે તેવો મહાન સોમરસ ગાયના દૂધથી યુક્ત અને અમને પ્રદાન કરે. આ હવ્યનું સેવન કરનાર સોમરસ બધા જ પ્રકારની સ્તુતિઓથી દર્શનીય અને રમણીય છે. હે બળવાન સોમદેવ ! જ્યારે અવિનાશી વાણી દ્વારા આપની સ્તુતિ કરીએ છીએ ત્યારે આપ સુવાર્ણ આભૂષણોથીયુક્ત હાથો વહે સુસંસ્કારીત થઈને યજસ્થળે પ્રતિષ્ઠિત થાવ છે. અને તેજસ્વી બનો છો. હે સોમદેવ ! યજકતિઓને આયુષ અને ભરપૂર અને પ્રદાન કરી આપ ઈન્દ્રદેવના આનંદ અને બળની વૃદ્ધિ કરો. આ સોમરસ ઈન્દ્રદેવને તૃપ્ત કરવા તૈયાર કર્યો છે. અત્રવૃદ્ધિ માટે, બળવૃદ્ધિ માટે આ સોમરસ કાઢવામાં આવ્યો છે. જે બધા જ ભૂવનોને પ્રત્યક્ષ રીતે પ્રકાશિત કરી. તેમનું કલ્યાણ કરે છે. આ હરિત સોમ ચાપળ ઘોડાની જેમ યજસ્થળમાં રમીને બળશાળી બની દૂર-દૂર ફેલાય છે.

સૂક્તન-૮૧ : હે સોમદેવ ! પોષણકારી પૂષાદેવ, પવિત્ર સોમ, મિત્ર, શ્રેષ્ઠ વરુણ, જ્ઞાન-પ્રદાતા બૃહસ્પતિ, મરુત, વાયુ, અસ્થિનીકુમાર, ત્વાષાદેવ, સવિતાદેવ, વિવાદાપિની સરસ્વતી વગેરે દેવશક્તિઓ અમારી પાસે મોકલો.

સૂક્તન-૮૨ : પર્જન્યની વર્ષા કરનાર મેઘ, મોટા-મોટા પાંદડાંવાળા સોમને ઉત્પત્ત કરે (જનક) છે. આ સોમ પૃથ્વીના નામિ સ્થળ પર અવસ્થિત પર્વતોનું નિવાસસ્થાન છે. તે ગાયનું દૂધ-જળ, સ્તુતિઓ દ્વારા પ્રાપ્ત થાય છે અને યજસ્થળ ઉપર આવી સ્થિર થાય છે.

સૂક્તન-૮૩ : હે મંત્રાવિપત્તિ સોમદેવ ! તમારા પવિત્ર અંશ (અંગ) બધે જ વિવમાન છો. તમે શક્તિશાળી હોવાથી તમારું પાન કરનારના શરીરમાં સ્વરૂપિની વૃદ્ધિ કરો છો. તપ નહિ કરનારા શરીરવાળા અપરિપક્વ (સાધક)

આવું ફળ પામી શકતા નથી. પરિપક્વ થનારને જ આવું ફળ મળે છે.

સૂક્ત-૮૪ : હે સોમદેવ ! તમે આનંદદાયી, સર્વદ્ધા, જળધારાઓને પ્રવાહિત કરનાર રસ પ્રદાન કરો, ઈન્દ્ર, વાયુ, વરુણ આદિ દેવોને રસ પ્રદાન કરો. આજે જ અમારા ધનને આપ કલ્યાણકારી બનાવો. આ વિશાળ ભૂમિમાં દેવત્વધારીઓને સુખી બનાવો.

સૂક્ત-૮૫ : હે સોમદેવ ! તમે અમને યુદ્ધમાં પ્રેરિત કરો. અમારી પાસે આવી શત્રુઓ પર વિજય મેળવો. આપ દેવોને પૂર્ણ દક્ષ બનાવનારા અને હર્ષિત કરનારા છો. સુતિની કામનાવાળા હે ઈન્દ્રદેવ ! સોમરસનું પાન કરીને તમે અમારા શત્રુઓને પરાજિત કરો.

સૂક્ત-૮૬ : હે સોમદેવ ! દુતગામી ઘોડાની જેમ તમારો આનંદદાયી રસ સ્વતંત્રપૃથી પ્રવાહિત થઈ રહ્યો છે. તેજ અને જ્ઞાનથી યુક્ત આ મધુર સોમરસ આનંદિત થઈને કલશમાં સ્થાપિત થાય છે.

સૂક્ત-૮૭ : આ સોમની ધારા દિવ્યલોકથી પ્રવાહિત થાય છે. તે અદ્રિ (પર્વત)થી નીકળીને અન્ય પ્રદેશોમાં થઈને ગૌ (ગાય-પૃથ્વી)ને પ્રાપ્ત કરે છે, વાદળોથી પ્રેરિત થઈને ધૂલોકથી વિવુત જેવો ધનિ કરીને સોમરસની ધારાઓ ઈન્દ્રદેવ માટે પ્રવાહિત થાય છે.

સૂક્ત-૮૮, ૬૧ : વાદળો દ્વારા થતી વર્ષથી પ્રવાહિત નદીઓ જેવી રીતે સહજતાથી સમુદ્રની પાસે જાય છે તેવી રીતે જળમિશ્રિત આ સોમ દિવ્ય કોશોમાં જાય છે. આ સોમરસને અવિનાશી અથવા ઉનની ગણાણીથી ગાળવામાં આવે છે. હે બળવાન સોમદેવ ! તમે અમને વાયુ સમાન બળ પ્રદાન કરો, જેથી ઉત્તમ પ્રજ્ઞા પીડિત ન થાય. જેવી રીતે યુદ્ધમાં અશોને મોકલવામાં આવે છે તેવી રીતે બધાને પ્રિય એવા સુત્ય સોમને સર્વપ્રથમ યજ્ઞમાં પ્રેરિત કરવામાં આવે છે. દસ બહેનો (દસ દિશાઓ, ઈન્દ્રિયો કે આંગળીઓ) સોમને અનશ્વર શોધન યંત્ર દ્વારા પોતાના સ્થાન તરફ પ્રેરિત કરે છે. સુત્ય, શ્રેષ્ઠ, પરાક્રમી સોમ હિંસા રહિત હજીરો છીદ્રોવાળી ચાળણી દ્વારા ગાળવામાં આવે છે.

સૂક્ત-૮૯ : હરિતવાણિનો સોમ શોધક ઉપકરણમાંથી નીકળે છે. પવિત્ર થતો આ સોમ સુતિઓ સાંભળે છે. (મંત્રશક્તિથી પ્રભાવિત થાય) આ સોમ હવ્યદવ્યરૂપે ઈન્દ્રાદિ દેવોની પ્રસત્રતા માટે પ્રેરિત કરે છે.

સૂક્ત-૯૦ : કર્મ કરનારી આંગળીઓ સોમરસને પવિત્ર કરે છે. આ

દસ આંગળીઓ વીરવાન સોમને હલાવે છે અને ગ્રહણ કરે છે. આ હરિત સોમરસ બધી દિશાઓમાં જાય છે અને તેજગતિથી દોડનારા અસ્થની જેમ કળશમાં સ્થિત થાય છે.

સૂક્ત-૬૪ : જ્યારે આ સોમને અસ્થની જેમ સંસ્કારોથી સુસજ્જિત કરીને સંસ્કારિત કરવા માટે બુદ્ધિ સ્પર્ધા કરે છે ત્યારે પશુઓના સંવર્ધન માટે વિચરણ સ્થળની જેમ સોમ સંચારિત થાય છે. જેમ શૂરવીરો માટે યુદ્ધમાં રથ આભૂષણની જેમ હોય છે તેવી રીતે દેવી ધન મનુષ્યને વિભૂષિત કરે છે. જે સમયે શાની સોમ સ્તોત્રોનું શ્રવણ કરે છે તે સમયે યજામાં ધનની વૃદ્ધિ થાય છે.

સૂક્ત-૬૫ : મનુષ્યો દ્વારા નિયોગીને તૈયાર કરાતો હરિત સોમ પવિત્ર હોય છે. લાકડાના વાસણમાં ગાયના દૂધ મિશ્રિત સોમ પડે છે ત્યારે અવાજ કરે છે. યાજક આ સોમની હવિયુક્ત સ્તુતિ કરે છે.

સૂક્ત-૬૬ : સેનાના નાયકની જેમ શૂરવીર સોમ, શત્રુઓની ગાયો મેળવવાની કામનાથી રથ આગળ લઈ જાય છે. આ કાર્યથી તેમની સેના આનંદિત બને છે. આ સોમ ઈન્દ્રદેવની પ્રાર્થનાને મિત્રો અને યાજકો માટે મંગળમય બનાવી તેજસ્વિતા ધારણ કરે છે.

સૂક્ત-૬૭ : જેવી રીતે ગોપાલક પશુઓના ઘરમાં જાય છે તેવી રીતે આ યજના પ્રેરક દેવ સોમ અભિષુત થઈને ગળાઙીમાંથી પ્રવાહિત થાય છે. સ્વર્ણ દ્વારા શુદ્ધ થયેલો સોમ પોતાના રસથી દેવોને તૃપ્ત કરે છે.

સૂક્ત-૬૮ : હે ઉત્તમ આશ્રય આપનારા સોમદેવ ! બધા દ્વારા પ્રસંશનીય, બધાનું પોષણ કરનાર આપની વિલ્ભૂતિઓનું સાંનિધ્ય અમને આપો. સૂર્ય રશિમાંની સાથે રહેનારા હે સોમદેવ ! તમારા દ્વારા અપાયેલ અમાદિ પોષક દવ્યોથી અમે સુખી થઈએ.

સૂક્ત-૬૯ : જેવી રીતે યોગ્ય ધનુષ્યની પ્રત્યેચા ચઢાવે છે તેવી રીતે મહાન ઉકેશોવાળા ત્રણત્વિકગણ વિદ્વાનો સમક્ષ પ્રાણશક્તિ સંવર્ધન માટે વાણીથી તેજરવી સોમની વૃદ્ધિ માટે પ્રાર્થના કરે છે.

સૂક્ત-૧૦૦-૧૦૨ : ગાય જેવી રીતે જન્મ આપનાર વાછરડાને સ્નેહ કરે છે તેવી રીતે નિયોગેલા સોમની નજીક જળ સ્નેહપૂર્વક જાય છે. હે સોમ ! તમે અમારા માટે બતે લોકના નિવાસીઓ ઈચ્છે છે તેવું ધન અમને આપો. તમે દાતાઓના ઘરમાં વિવિધ ઐશ્વર્યો પહોંચાડો. આ સોમ યજકર્તા અને

મહાન જળનો પુત્ર છે. યજને પ્રકાશિત કરનાર સોમ પોતાના રસને પ્રેરિત કરે છે. તે બધી જ આભુતિઓમાં વ્યાપ્ત થઈને ઘુલોક અને પૃથ્વીલોકમાં વ્યાપી રહે છે. આ વ્યાપક, જ્ઞાની, પૂજ્ય, અભીજ સોમને યજનો વિસ્તાર કરવા યોજકો સ્થાપિત કરે છે.

સૂક્ત ૧૦૩ : હે સ્તોત્રાગણ ! જેવી રીતે પોખણ કરનાર સ્વામી પોષિતો માટે પ્રયત્ન કરે છે તેવી રીતે તમે આ પવિત્ર સ્તુતિઓથી હર્ષિત થનાર, જ્ઞાની સોમ માટે પ્રેરક મંત્રોનું ગાન કરો.

સૂક્ત-૧૦૪ : હે મિત્રો ! તમે આવીને બેસો. સોમને શુદ્ધ કરતી વખતે સ્તુતિનું ગાન કરો. જેવી રીતે નાના બાળકને આભૂષણોથી શાષ્ટ્રગારવામાં આવે છે તેવી રીતે યજનાં સાધારોથી આ સોમરસને વિલુચિત કરો.

સૂક્ત-૧૦૫ : દેવો સંરક્ષક, પ્રસમતાદાયક, સ્તુતિઓથી શુદ્ધ થનાર અને યાજકોના. પ્રેરક સોમરસને જળથી મિશ્રિત કરીએ છીએ. માતા જેમ શિશુને નવડાવી-ધોવડાવી સ્વર્ચ્છ કરે છે તેવી રીતે સોમને જળ દ્વારા શુદ્ધ કરીએ છીએ.

સૂક્ત-૧૦૬ : જળમિશ્રિત, શક્તિશાળી સોમને સ્તુતિગાન કરતા-કરતા ઋત્વિજો ગાળીને સંશોધિત કરે છે. અંતરિક્ષ, વનસ્પતિ અને જીવ જગત રૂપી ગ્રણ પાત્રોમાં વિઘમાન આ દિવ્ય સોમની જ્ઞાની લોકો વંદના કરે છે.

સૂક્ત-૧૦૭ : સર્વત્રેષ માર્ગિદ્ધક, જ્ઞાની, મેધાવી, સર્વદ્ધા, અત્યંત આનંદદાયક આ સોમરસ પરિષ્કૃત થઈ રહ્યો છે. હે દૂરદર્શી સોમદેવ ! તમે બુદ્ધિવિદ્યક થઈને અમારા યજને મધુર રસથી પવિત્ર કરો.

સૂક્ત-૧૦૮ : અંગિરા ઋષિએ જે સોમને પીડક પણિયો દ્વારા ચોરાયેલી ગાયો પારોથી મેળવ્યો હતો, જેમની સહાયતાથી યાણિકોએ તેને પ્રાપ્ત કર્યો, જેની સહાયતાથી દેવો પ્રસત્ર થવાથી યાજકગણ શ્રેષ્ઠ અમૃત, અત્રાદિ પ્રાપ્ત કરે છે તે સોમ દેવો માટે અમરત્વની ઘોષણા કરે છે.

સૂક્ત-૧૦૯ : હે સોમ ! શ્રેષ્ઠ જ્ઞાન અને બળ પ્રાપ્ત કરવા માટે ઈન્દ્રદેવ સહિત બધા દેવો આ તૈયાર કરાયેલા સોમરસનું પાન કરો.

સૂક્ત ૧૧૦, ૧૧૧ : હે સોમદેવ ! તમે અત્ર પ્રાપ્તિ માટે શ્રેષ્ઠ વિધિથી કળશમાં અવસ્થિત રહો. અમને ઋત્સામાંથી છોડવનારા તમે શાન્તુઓને પરાસ્ત કરવા તેમના પર આકમણ કરો. હે સોમદેવ ! રસ નિયોવ્યા પછી અમે આપની વિધિપૂર્વક અર્થના કરીએ છીએ. શ્રેષ્ઠ રાજાના રક્ષણ માટે

શક્તિશાળી બનીને આપ વિરોધી સેના પર આકમણ કરવા ગમન કરો. હરિતાભ શોવિત સોમરસ તમારા તેજથી શત્રુઓનો નાશ કરે છે. અંધકારને દૂર કરનાર સૂર્ય કિરણોની જેમ આ સોમરસની ઉત્તમ દેખાતી ધાર ચમકે છે. સાતરંગી કિરણોના તેજ અને સ્તોત્રોથી તે અનેકરૂપ ધારણ કરે છે.

સૂક્તન ૧૧૨ : હે તેજસ્વી સોમદેવ ! જેમ શિલ્પી કોતરકામની ઈચ્છા કરે છે, વૈઘ રોગીની ઈચ્છા કરે છે, જ્ઞાનવાન યાજીક યજમાનની ઈચ્છા કરે છે તેવી રીતે વિવિધ કર્મોની કામના કરતા અમારા મનુષ્યોની બુદ્ધિને વિવિધ કર્મોમાં પ્રેરક કરો.

સૂક્તન-૧૧૩ : મહાન પરાકમી, વૃત્તહન્તા ઈન્દ્રદેવ શ્રેષ્ઠ બલ ધારણ કરીને શર્યણાવત સરોવરમાં સ્થિત સોમરસનું પાન કરો. હે સોમદેવ ! તમે ઈન્દ્રદેવ નિમિત્તે ધારારૂપે પ્રવાહિત થાવ.

સૂક્તન-૧૧૪ : જે પવિત્ર તેજસ્વી સોમના કાયોનું અનુગમન કરે છે, જે પવિત્ર સોમના મિત્રને અનુકૂળ આચરણ કરે છે તેમને શ્રેષ્ઠ સંતતિથી ચુસ્ત ગૃહસ્થાયી કહે છે. હે સોમદેવ ! તમે ઈન્દ્રદેવ માટે પ્રવાહિત છો.

• દસમો અધ્યાય •

અજિન

સૂક્તન-૧ : પ્રભાત સમયે સર્વપ્રથમ અજિનદેવ ઉદ્વિમુખી થઈને (યજ્ઞમાં) સ્થિર થાય છે. તેઓ અંધકારને દૂર કરી, તેજેમય બનીને આગળ આવે છે અને પોતાના શ્રેષ્ઠ તેજથી બધાં સ્થાનોને પ્રકાશિત કરે છે.

સૂક્તન-૨ : બધા માટે કલ્યાણકારી, નિત્ય નવીન ઉપવાન હે અજિનદેવ ! તમે કામનાપૂર્તિ કરનાર દેવતાઓને પ્રશંસિત કરો. હે ઋતુઓના જ્ઞાતા અજિનદેવ ! તમે ઋતુઓ અનુસાર દિવ્યજ્ઞાન-સંપત્ત ઋતુજ્ઞોના સહયોગથી યજ સંપત્ત કરો, કેમ કે આપ જ હોતાઓની વચ્ચે શ્રેષ્ઠ છો.

સૂક્તન-૩ : આ અજિનદેવ પિતારૂપ સૂર્યથી ઉત્પત્ત થઈને, ઉષાકાળમાં પ્રગટ થાય છે, અંધારી રાત્રીને પોતાની જીવાળાઓ દ્વારા પરાસ્ત કરે છે. તે સમયે ગતિશીલ અજિનદેવ ધૂલોકમાં સૂર્યની દીપ્તિને ઉપર જ સ્થાપિત કરી પોતે પણ પ્રકાશિત થાય છે. હે અજિનદેવ ! તમે અમારા યજમાં બધા મહાન દેવો સાથે પદ્ધારો. ધૂલોક અને પૃથ્વીની વચ્ચમાં સૂર્ય રૂપે ગમનશીલ આપા યજમાં બિરાજમાન થાવ.

સૂક્તા-૪ : હે અજિનદેવ ! અમે મનનીય સ્તોત્રોનું ઉચ્ચારણ કરીને આપના નિમિત્તે આહૃતિઓ આપ્તાએ છીએ. અમારુ આવાહન સાંભળીને, આપ યજસ્થળમાં વિશેષ રૂપથી બિરાજો. હે પ્રાચીન દીપ્તિમાન અજિનદેવ ! તમે યાજીક મનુષ્યો માટે મરુસ્થળમાં જળની કેમ ઉપલબ્ધ થઈને શાંતિપ્રદ બનો.

સૂક્તા-૫ : યજ્ઞાદિ કર્મ કરતાં-કરતાં ઐથર્યની અભિવાષા કરનારા યજ્ઞમાન બળની પ્રાપ્તિ માટે સુંદર રીતે પ્રદીપ્ત અજિનદેવનું અર્થન કરે છે. પૃથ્વી અને ધૂલોક ને અજિન, વિઘૃત અને સૂર્યરૂપ ત્રણે લોકમાં સ્થિત અજિનદેવને મધ્ય, ધી, જળ અને અત્ર દ્વારા સંવર્ધિત કરો.

સૂક્તા-૬ : આ એ જ અજિનદેવ છે, જેમની સંરક્ષણ શક્તિઓથી સ્તુતિકર્તા અભિજ્ઞ કળને પ્રાપ્ત કરી. પોતાના સુખ-સૌભાગ્યને વધારે છે. અજિનદેવ શ્રેષ્ઠ સૂર્ય કિરણોના રૂપમાં દીપ્તિમાન તેજથી ચારે તરફ પ્રકાશિત થઈને સર્વત્ર વિચરણ કરે છે.

સૂક્તા-૭ : અમે અજિનદેવને જ સંરક્ષકરૂપ પિતા, સહાયકરૂપ બંધુ અને હુમેશા અમારા હિતેપી-મિત્ર તરીકે સ્વીકારીએ છીએ. અમે મહિમાયુક્ત અજિનદેવની યજસ્થળ ઉપર એવા પ્રકારે અર્થના કરીએ છીએ જેવી રીતે દિવ્યલોકમાં સ્થિત, પૂજનીય, પ્રકાશમાન સૂર્યમંડળની લોકો ઉપાસના કરે છે.

સૂક્તા-૮ : આ અજિનદેવ ધૂમડારૂપી વિશાળ પતાકાથી યુક્ત બનીને ધૂલોક અને પૃથ્વીમાં સંવ્યાપ્ત બને છે. તે દેવોના આવાહન કાલમાં વૃષભ જેવો ધ્વનિ કરે છે. તે ધૂલોકના નજીકના પ્રદેશમાં વ્યાપ્ત થાય છે અને જળના આશ્રયસ્થાન અંતરિક્ષમાં વિઘૃતરૂપે સંવર્ધિત થાય છે.

સૂક્તા-૯૧ : વર્ષા કરનાર, મહિમાયુક્ત અને અદ્ભુત અજિનદેવે અંતરિક્ષીય મેઘોનું દોહન કરીને યજસંપાદક યજ્ઞમાનો માટે જળ વરસાવ્યું. જેવી રીતે વરુણાદેવ અંતરણાન વડે સંપૂર્ણ સંસારને જ્ઞાણ છે તેવી રીતે અજિનદેવ પણ સમગ્ર સંસારને જ્ઞાણ છે. યજસમાં પ્રયુક્ત અજિનદેવની ઋચાઓને અનુરૂપ અર્થના કરો. જે સમયે યાજકો યજકાર્યમાં પ્રજ્વલિત કરવા માટે અજિનદેવની પ્રાર્થના કરે છે, તે સમયે કામનાઓ પૂર્ણ કરનાર, શ્રેષ્ઠ શાબ્દોવાળી, ક્રીતિમતી, સુવિષ્યાત ઉપાદેવી મનુષ્યોના કલ્યાણ માટે સૂર્યોદયથી પહેલા જ પૂર્વમાં ઉદ્દિત થઈ જાય છે.

સૂક્તા-૧૨ : દિવ્યગુણ-સંપત્તિ, દેવતાઓમાં સત્યના મુખ્ય જ્ઞાતા, સર્વોત્તમ અજિનદેવ, અમારા દ્વારા અપાત્ત હવિષ્યાત્રને દેવતાઓ પાસે

પહોંચાડો. ધૂમ્રધ્વજાવાળા, સમિધાઓ દ્વારા ઉદ્વર્ગામી, કાન્તિ દ્વારા ઉજજવલ, પ્રસંશનીય દેવોના આવાહક, અજિનદેવને દરરોજ આમંત્રિત આહુતિઓ સમર્પિત કરવામાં આવે છે.

સૂક્ત-૧૬ : હે અજિનદેવ ! આ મૃતાત્માને પીડા ન થાય તે રીતે (અંત્યેષ્ટિ) સંસ્કાર સંપત્ત કરાવો. આ મૃતાત્માને છિન્નભિન્ન કરશો નહિ. હે સર્વજ્ઞ અજિનદેવ ! જે સમયે તમારી જ્વાળાઓ આ દેહને ભર્મિભૂત કરી દે, તે સમયે જ આ (મૃતાત્મા)ને પિતૃઓની પાસે મોકલી આપો. જ્વારે આ મૃતાત્મા પુનઃ પ્રાણધારી બને ત્યારે દેવાશ્રયમાં જ રહે.

સૂક્ત-૧૭, ૧૮ : સોમરસ પ્રાચીન ગ્રથિઓ અને દેવતાઓ માટે અંતરિક્ષ લોકમાં ઉત્પત્ત થયો છે. અમારા પ્રખર-તેજસ્વી પૂર્વજીને આ સોમરસ પ્રાપ્ત થયો હતો. અમે સાત યાણિકો એક જ લોકમાં રહીએ છીએ અને આ દિવ્ય સોમરસને આહુતિઓ સમર્પિત કરીએ છીએ. આ ગાયો વારંવાર પાછી ફરીને અમારી પાસે આવે છે. અમારા સંરક્ષણમાં રહીને તે પરિપુષ્ટ બને. હે અજિનદેવ ! તમે તેમને અમારા આ ગોઢમાં સ્થાપિત કરો. અહીંયા રહીને તે ધન-ઐશ્વરીની પરિપુષ્ટ કરો.

સૂક્ત-૨૦, ૨૧ : યજમાનોના આશ્રયરૂપ હે અજિનદેવ ! તમે પ્રજ્વલિત થઈને ઉદ્વર્ગામી બનો છો ત્યારે દિવ્યલોક સુધી ફેલાઈ જાવ છો. તમે મેધમંડળને વિદ્યુતરૂપથી પ્રકાશિત કરીને શ્રેષ્ઠ પદ પર બિરાજમાન થાવ છો. પ્રખર તેજસ્વિતા સંપત્ત અને ઐશ્વર્ય-સંપત્ત યજમાન આપને શોભાયમાન કરે છે. હે તેજસ્વી અજિનદેવ ! સહજ ગતિથી ક્ષરણશીલ આહુતિઓ આપની સંતુષ્ટિ માટે આપની નશ્ચક આવે છે. આપ તેને ધારણ કરી સંવર્ધિત બનો.

સૂક્ત-૪૫ : અજિનદેવ સૌથી પહેલા આકાશમંડળમાં વિદ્યુતરૂપે ઉત્પત્ત થયા. તેમનો બીજો જન્મ ‘જાતવેદા’ (જ્ઞાની) રૂપે અમારી વર્ચ્યે પાર્થિવ રૂપમાં પ્રગટ થયો. ત્રીજો વડવાનવરૂપે સમુદ્રના જળમાં ઉત્પત્ત થયો. મનુષ્ય માટે કલ્યાણકારી અજિનદેવ સતત પ્રદીપ્ત રહે છે. ધ્યાનસ્થ લોકો આ અજિનદેવની જ પ્રાર્થના કરે છે.

સૂક્ત-૪૬ : જેવી રીતે ચોરાઈ ગયેલા પશુઓને તેમના પગના નિશાનના આધારે શોધી લેવામાં આવે છે તેવી રીતે અપુ તત્ત્વ (અથવા જળ)ની વર્ચ્યે ગુપ્ત રીતે રહેલા અજિનને સાધનારત, તપસ્વી અને જ્ઞાનવાન ભૃગુવંશીઓએ સ્તોત્રો દ્વારા મેળવ્યા.

સૂક્ત-૫૧ : હે સર્વજી અજિનદેવ ! જળ અને ઔષધ તત્ત્વોમાં અનેક પ્રકારથી આપ વ્યાપ્ત રહો છો, તેમાંથી અમે તમને શોધીએ છીએ. હે વિલક્ષણ કાંતિયુક્ત અજિનદેવ ! આ પ્રકારે વિવિધાન તમારો પરિચય યમદેવે કર્યો હતો. દસ રહસ્યમય ગુપ્ત સ્થાનોમાં રહેલા આપ અતિ તેજસ્વી છો.

સૂક્ત-૫૩ : માનસિકરૂપથી જે અજિનદેવની અમે કામના કરીએ છીએ તે યજણા અંગ-ઉપાંગોને જાણનારા અજિનદેવ પદ્ધારી રહ્યા છે. આ અતિપૂજનીય અજિનદેવ દેવતાઓની પ્રાપ્તિ નિભિતે કરવામાં આવેલા અમારા યજણમાં યજણ કરો અને યજણ યોગ્ય દેવતાઓની વર્ણે અમારી પહેલા આ વેદી ઉપર પ્રતિષ્ઠિત બનો. આ અજિનદેવ સુગંધિત રૂપ અને દીઘયુષ્ય ધારણ કરી અમારે ત્યાં ઉપસ્થિત થાવ. દેવોના આવાહનરૂપી યજ્ઞ અજિનદેવે પૂર્ણ કર્યો.

સૂક્ત-૫૬-૭૦ : પ્રશંસાયોગ્ય અજિનદેવનું દર્શન બધુશ્વ ઋષિ માટે કલ્યાણપદ બનો. તેમનું પ્રાગટ્ય કલ્યાણકારી બનો અને યજ્ઞ તરફનું આગમન સુખદ બનો. જે સમયે સુમિત્ર લોકો અજિનની યજ્ઞકુરુતમાં સ્થાપના કરે છે તે સમયે અજિનદેવ ધૃતાહૃતિથી પ્રજ્વલિત થાય છે અને અમે તેમનું અર્થન કરીએ છીએ. હે અજિનદેવ ! આપ ધૂલોક (સ્વર્ગ) અને અંતરિક્ષ (આકાશ) લોકમાંથી ઈન્દ્ર, વરુણ અને મરુત આદિ દેવતાઓને અમારા યજ્ઞ માટે લઈ આવો. બધા જ યજ્ઞાભિવલાષી દેવતાઓ આવીને આસન પર બિરાજમાન થાવ.

સૂક્ત-૭૮ : આ અજિનદેવનું શીર્ષ (મસ્તક) ગુપ્ત સ્થાનમાં રહેતું છે. તેમનાં નેત્ર વિભિન્ન સ્થાનમાં આવેલા છે. તેઓ ચર્વિશ કિયા કર્યા વગર જ જ્વાળાઓથી સમિધાઓનું સેવન કરે છે. વિભિન્ન પદો અને ચરણોમાં હથ જોડી તેમને નમન કરીને તૃપ્ત કરો.

સૂક્ત-૮૦ : પ્રખ્યાત ઋષિ જરલક્ષ્ણની અજિનદેવે જ સુરક્ષા કરી હતી. તેમણે આ ઋષિને જળમાંથી બહાર કાઢીને જરૂર નામના રાક્ષસને ભસ્યીભૂત કર્યો હતો. અજિનદેવે પ્રતાપ કુરુમાં પડીને ઋષિ અત્રિને ઉગાર્યા હતા. અજિનદેવે જ નૃમેધ ઋષિને સન્તાતિ પ્રદાન કરી હતી. હે અજિન ! તમે અમને મહાન ઐશ્વર્ય આપો.

સૂક્ત-૮૭ : હે રાક્ષસ વિધ્વંસક, બળવાન, યાજકોના મિત્ર, પ્રતિષ્ઠિત, અજિનને ધી વડે પ્રજ્વલિત કરતા અમે અત્યંત સુખ અનુભવીએ છીએ. યજ્ઞકર્મ સંપાદક યજ્ઞમાનો દ્વારા પ્રદીપ્ત કરવામાં આવતા અજિનદેવ પોતાની

જવાળાઓને તીવ્ર કરે છે. હિંસક રાક્ષસોથી આ અભિનદેવ અમારી અહો રાત્ર (રાત્રી-દિવસ) રક્ષા કરો.

સૂક્તા-૮૮ : પાન કરવા યોગ્ય (પાલક), અવિનાશી અને દેવતાઓ દ્વારા સેવન કરાતો સોમરસ, દિવ્યલોકનો સ્પર્શ કરાવનાર, સ્વર્ગને જાણનાર છે તેને આહુતિરૂપે અભિનદેવને સમર્પિત કરીએ છીએ. તેના સર્વપોષણ, ઉત્પાદન અને ધારણા કરવા માટે દેવગણોએ સુખપ્રદ અભિને સંવર્ધિત કર્યો છે.

સૂક્તા-૮૯ : હે અભિનદેવ ! આપ કુશળતાથી ઉત્પત્ત આત્મ કુશળ છો. તમે કર્મોમાં શ્રેષ્ઠ કર્મ છો અને કાવ્ય (વેદમંત્રો)થી ઉત્પત્ત કાન્તદર્શી છો. તમે સર્વજ્ઞ અને વૈભવના સ્થાપક છો. ઘાવા અને પૃથ્વી જે ધનના સંવર્ધક છે તે બધાના આપ જ અદ્વિતીય સ્વામી છો.

સૂક્તા-૯૦ : હે ઋષિ દેવાપિ ! તમારામાંથી કોઈ એક જ્ઞાનવાન અને તીવ્રગામી દેવતા દૂત બનીને અમારી પાસે આવો. હે બૃહસ્પતિ દેવ ! તમે બધા વિષયોથી વિમુખ થઈને અમારી તરફ આવો. તમારા સેવન માટે અમે તેજુસ્વી સ્તોત્રો સમર્પિત કરીએ છીએ.

સૂક્તા-૯૧૦ : અભિનદેવે પ્રગટ થતાં જ યજીવી ભાવનાઓ પ્રગટ કરી અને દેવતાઓના અગ્રણી દૂત બન્યા. આ યજના પ્રમુખસ્થાનોમાં હોતાની ભાવનાને અનુરૂપ વેદમંત્રોનું ઉચ્ચારણ થાવ. 'સ્વાહા' શબ્દ સાથે યજાભિનમાં સમર્પિત કરવામાં આવતા હવિષ્યાત્મને દેવગણ ગ્રહણ કરો.

સૂક્તા-૯૧૫ : હે અભિનદેવ ! તમે શિશ્ય અવસ્થામાંથી સીધા જ યુવક બની જાવ છો. તમારો કમ અદ્ભુત છે. ઉત્પત્ત થતાં જ તમે તમારી બરે માતાઓ (અરણિઓ અને ઘાવા-પૃથ્વી પાસે દૂધપાન માટે જતા નથી પરંતુ શ્રેષ્ઠ દૂતોની ભૂમિકા નિભાવી દેવતાઓની પાસે હવિ પહોંચાડી દો છો.

સૂક્તા-૯૧૮ : હે અભિનદેવ ! તમે યાજક મનુષ્યો વર્ચ્યે તમારા નિધારિત સ્થળે પ્રદીપ્ત થઈને અંધકારરૂપી શરૂનો નાશ કરો છો. સ્નુર્દ નામના યજીવી ધૃતપાત્રને આપની પાસે લાવીએ છીએ. હે અભિનદેવ ! તમે ઉત્તમ રીતે અર્પણ કરાયેલી આહુતિઓ વડે પ્રજ્વલિત બનો. આ ઘાની આહુતિઓ આપને સમર્પિત કરીએ છીએ.

સૂક્તા-૯૨૨ : સૂર્ય સમાન અદ્ભુત, તેજુસ્વી, રમણીય, સુખકર, અતિથિ સમાન પૂજનીય, વિદ્રોષ શૂન્ય, અભિનદેવની અમે અર્યના કરીએ.

છીએ. જે અજિનદેવ સર્વપોષક દૂધ દ્વારા સંસારના ધારણકર્તા અને દુઃખ નિવારક છો. તમે ગાયો અને શ્રેષ્ઠબળ અમને પ્રદાન કરો. તમે દેવોના આવાહનકર્તા અને ગૃહપતિ છો.

સૂક્ત-૧૨૪ : હે અજિનદેવ ! અમારા આ યજ્ઞમાં પાંચ નિયામક પંચભૂત કે ચાર ઋત્ત્વિજ અને પાંચમાં યજ્માન), ત્રણ પ્રકારનાં અનુષ્ઠાન (ત્રણ કામનો યજ્ઞ અથવા સૃજન, પોષણ અને પરિવર્તન) અને સાત હોતા છે. તમે અમારા યજ્ઞમાં પદ્ધારો. તમે જ અમારા હવિવાહક અને અગ્રગામી દૂત છો. તમે ચિરકાળથી અંધકારપૂર્ણ ગુફાઓને પ્રકાશિત કરો.

સૂક્ત-૧૩૬ : ધરતી-આકાશનું ધારણ પોષણ અજિન, સૂર્ય અને જળ કરે છે. સૂર્ય પોતાના કિરણરૂપી પાત્રો દ્વારા રૂદ્ધ પુત્ર મરુતોની સાથે જ્યારે જળપાન કરે છે, તે સમયે વાયુ જળને હલાવી મધ્યમાં વાણી ઉત્પત્ત કરે છે.

સૂક્ત-૧૪૦ : હે અજિનદેવ ! પવિત્ર કિરણો અને નિર્મણ તેજથી યુક્ત આપ સૂર્યદિવની તુલ્ય ઉદ્ઘિત થઈને પછી પૂર્ણ તેજસ્વિતા પ્રાપ્ત કરો છો. માતા રૂપી બે અરણિઓ દ્વારા પ્રગટ થવાથી આપ યજ્માનોની નશીક રહીને તેમનું રક્ષણ કરો છો. હવિષ્યામનથી ઘુલોકને અને વૃદ્ધિથી પૂઢ્યીને સુસંપત્ત બનાવો છો.

સૂક્ત-૧૪૨ : હે દીપ્તિમાન અજિન ! તૃજા (વનસ્પતિ)નું ભક્ષણ (દહન) કરીને આપ તેને સમાપ્ત કરી દો છો. ફળદૂપ જમીન તમારા પ્રમાવથી ઉજ્જવલ બની જાય છે. અમને તમારી પ્રચંડ જવાળાઓના કોધનો ભોગ બનતા બચાવો.

સૂક્ત-૧૫૦ : સંગ્રામ સમયે અજિનદેવે અત્રિ, ભરદ્વાજ, ગવિષ્ઠિર, કષ્ટવ અને ત્રસદસ્યુ જેવા ઋષિઓનું સારી રીતે રક્ષણ કર્યું હતું. પુરોહિત વસિષ્ઠ અજિનદેવનું આવાહન કરે છે. અગ્રાણી પુરુષ પણ સુખ પ્રાપ્તિ માટે અજિનદેવની જ ઉપાસના કરે છે.

સૂક્ત-૧૫૬ : હે અજિનદેવ ! આપની વિધન નિવારણ કરનારી અને સંરક્ષણ પ્રદાન કરનારી જે શક્તિ (કિરણો) છે તેના દ્વારા અમને જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થાય છે, એવી જ રીતે અમારા માટે ઉત્તમ ધનાદિ પ્રદાન કરો.

સૂક્ત-૧૭૬ : અજિનદેવ અમૃતની જેમ સાંસારિક લયથી અમારું સંરક્ષણ કરે છે. તે બળવાનોમાં અતિ બળવાન છે. વિધાતાએ જીવોની આયુષ્યવૃદ્ધિ માટે તેમને (અજિનને) ઉત્પત્ત કર્યા છે.

સૂક્ત-૧૮૭ : જે અજિનદેવ ઘણો ફૂરથી (ઘુલોકથી) અંતરિક્ષને પાર કરીને યજાવેદી પર પ્રકાશિત થાય છે તેઓ બધા પ્રકારના શત્રુઓથી અમારી રક્ષા કરો.

સૂક્ત-૧૮૮ : વિદ્ધાન યાજક પુત્રની જેમ અજિને પ્રગટ કરે છે. અજિનદેવ જ જળની વર્ષા કરે છે. શ્રેષ્ઠ સ્તોત્રોનું જાન કરતા અમે તેમની વંદના કરીએ છીએ.

સૂક્ત-૧૯૧ : હે સ્તોત્રાઓ ! આપ પરસ્પર હળીમળીને ચાલો, પરસ્પર સેહપૂર્વક વાર્તાલાપ કરો. આપનું મન સમાન વિચારધારાવાળું થઈ જ્ઞાનાર્જન કરે. જેવી રીતે પૂર્વ કણમાં સજજનો સાથે મળીને યજ્ઞાદિ કાર્યો કરતાં, દેવોની ઉપાસના કરતા હતા તેવી રીતે તમે બધા એકમત થઈ જાવો.

ઇન્દ્ર

સૂક્ત-૨૨ : ઇન્દ્ર યજ્ઞ-કાર્યમાં પ્રસિદ્ધ છે. અમારા દ્વારા અર્પણ કરાયેલ યજ્ઞ-હવિનો તેઓ સ્વીકાર કરે છે. હે ઇન્દ્ર ! અમારી ચારે બાજુ માનવોચિત વ્યવહાર નહિ આચરનારા દસ્યુઓ રહે છે, તેમનાથી અમારું રક્ષણ કરો. તમે મરુતોને શત્રુનાશ માટે પ્રેરિત કરો એ માટે સ્તોત્રાઓ તમારી સ્તુતિ કરે છે. હે ઇન્દ્ર ! અમે તમારા દ્વારા બધા બોગ બોગવીએ.

સૂક્ત-૨૩ : પુષ્ય વરસાદ પડવાથી જેમ પશુ-ચામૂહ ભીજાઈ જાય છે તેવી રીતે ઇન્દ્રની દાઢી સોમરસનું પાન કરવાથી ભીજાઈ જાય છે. ત્યાર બાદ તેઓ યજ્ઞશાળામાં જઈને સોમરસનું પાન કરે છે. એવા હે ઇન્દ્ર ! અમે તમારી પ્રસંશા કરીએ છીએ. તમે મનુષ્યોને બળવાન બનાવો છો. ઇન્દ્રની મિત્રતા અમારા માટે કલ્યાણકારી બનો.

સૂક્ત-૨૪ : હે ઇન્દ્ર ! તમે સ્તોત્રાને કર્મની પ્રેરણા આપો છો અને તેમના કર્તવ્યપાલનમાં તમે રક્ષણ આપો છો. સોમરસથી તૃપ્ત બનીને ઇન્દ્ર શત્રુઓનો નાશ કરે છે.

સૂક્ત-૪૭ : હે ઇન્દ્ર ! ધનની અભિલાષાથી અમે તમારો ડાબો હાથ પકડીએ છીએ. તમે વિચિત્ર ધનદાતા છો. અમે તમને સુંદર નયનોવાળાં, યશ વડે સાગરોને વ્યાપ્ત કરનારા તથા હુંઝનિવારક અને સ્તુતિ કરવા યોગ્ય માનીએ છીએ. તમે અમને એવા પુત્ર આપો, જે વિશિષ્ટ જ્ઞાનવાળા, બુદ્ધિમાન અને વીર હોય.

સૂક્ત-૪૮ : ઇન્દ્ર કહે છે કે – મારી પાસે અઢણક ધન છે અને હું

અત્રદ્વાતા પણ હું, મારા વડે જ અથવાના પુત્ર દધ્યકુનો શિરચુદ્ધ થયો હતો. તલાખાએ મારા માટે જ વજ બનાયું હતું. હું એકલો જ શત્રુઓને હરાવી દઈ છું. પણ્ય અને કરેજ નામના શત્રુઓના વધથી મારી ખ્યાતિ વધી છે.

સૂક્તા-૪૬ : શ્રુતવર્ષ ઋષિના કલ્યાણ માટે મેં સંથમ નામના અસુરને વશમાં કર્યો હતો. વર્ષ કરાવનાર પણ હું જ છું. દેવો અને ધરતીના જીવોએ જ મારું નામ ‘ઈન્દ્ર’ રાખ્યું છે.

સૂક્તા-૪૦ : હે સ્તોત્ર ! ઈન્દ્રની અર્થના કરો. નર્વેનુર ઈન્દ્ર અમારા દ્વારા વાર્ણવાર સેવન કરવા યોગ્ય છે. ઈન્દ્રની કૃપાથી યજ્ઞ, મંત્ર અને ભક્તવાક્ય અમારા સમીપ ઉપસ્થિત થાં. હે ઈન્દ્ર ! અપરાજય એવા તમારાં ચાર શરીર છે. જ્યારે ધરતી-આકાશે તમને રક્ષણ માટે બોલાવ્યા ત્યારે તમે ધરતી-આકાશ અને દેવોની રક્ષા કરી હતી.

સૂક્તા-૪૪ : જે ઈન્દ્ર દ્વારા સૂર્ય આદિ તેજસ્વી પદાર્થોમાં જ્યોતિ ધારણ કરાવાન્ની છે, જેમણે સોમરસને મધુર બનાવ્યો છે, તે ઈન્દ્ર માટે ઋષિઓએ શક્તિદાતા સ્તોત્ર બનાવ્યા છે.

સૂક્તા-૫૫ : હે ઈન્દ્ર ! તમારું શરીર દૂર છે, આથી તે મનુષ્યો માટે અપ્રકાશિત છે. તમારું આકાશ રૂપી શરીર અતિ વિસ્તૃત છે. તમે જ ભૂત-ભવિષ્યને ઉત્પત્ત કર્યું છે. તમારી આજ્ઞાથી જ યુવાવસ્થાને બુઢાપો ગળી જાય છે. ઈન્દ્રનું સામર્થ્ય જુઓ કે જે ગઈકાવે કામ કરતો હતો તે આજે મૃત્યુ પામ્યો છે.

સૂક્તા-૫૩ : મરુતોએ ઈન્દ્રના જન્મ સમયે સ્તુતિ કરી હતી કે – તમારો જન્મ શક્તિ-પ્રદશન અને શત્રુનાશ માટે જ થયો છે. મરુતોએ બનાવેલા સ્તોત્ર વડે ઈન્દ્રને વધાવ્યા. જ્યારે ઈન્દ્ર જવા લાગ્યા ત્યારે તેમની સાથે ઋતુગણ પણ ચાલે છે. આકાશમાં સ્થિત ઈન્દ્રનું ચક ઈન્દ્રને મધ આપે છે.

સૂક્તા-૫૬ : હે ઈન્દ્ર ! વૃષાકપિએ તમારા માટે શું કર્યું છે તો તમે આટલી ઉદારતાથી તેને અત્રનું દાન કરો છો. ઈન્દ્રાણીએ કહ્યું કે – વૃષાકપિએ મારા માટે નિર્મિત હવિને દુષ્પિત કર્યો છે, હું તેને છોડીશ નહિએ. ઈન્દ્રએ કહ્યું, મેં બધી સ્ત્રીઓમાં સૌભાગ્યવતી ઈન્દ્રાણીને સાંભળી છે. તેનો પતિ વૃદ્ધાવસ્થાને કારણે મરશે નહિએ. ઈન્દ્ર બધાથી શ્રેષ્ઠ છે.

સૂક્તા-૫૮ : ઈન્દ્રના તેજ આગળ બધા તેજ ઝાંખા પડી જાય. ઈન્દ્રનો મહિમા સમગ્ર પૃથ્વી ઉપર બધાથી અધિક છે. ઈન્દ્ર રાત-દિવસ, અંતરિક્ષ,

સમુદ્ર, વાયુ, નદીઓ અને માનવો બધાથી અધિક છે. જેવો ઈન્દ્રનો જન્મ થયો કે તુર્ત જ માસ (મહિનો), વન, ઔષધિઓ, પર્વત અને જળ પણ તેમની પાછળ-પાછળ ચાલવા લાગ્યા.

સૂક્ત-૬૬ : હે સ્તોત્રાઓ ! અગાઉના સ્તોત્રાઓએ ઈન્દ્રને યજ્ઞ-ગૃહ તરફ પ્રેરિત કર્યા અને ઈન્દ્રને યજ્ઞમાં બોલાવ્યા. ઈન્દ્ર ઘોડાઓને સોમપાન કરાવી તૃપ્ત કર્યા. ઈન્દ્ર લીલા રંગ અને લીલા કેશવાળા છે. તેમને યજ્ઞમાં લીલા રંગનો સોમ આપવામાં આવે છે, જે તેમને અધિક પ્રિય છે.

સૂક્ત-૧૦૨ : હે મુદ્રગલ ! યુદ્ધમાં અસહાય બનેલા તમારા રથની ઈન્દ્ર રક્ષા કરે. જે સમયે મુદ્રગલાનીએ રથમાં બેસીને અમારી ગાયો જીતી-ધીનવી લાવી તે સમયે જ વાયુએ તેમનું વસ્ત્ર હલાવ્યું. ઈન્દ્રસેના મુદ્રગલાની શત્રુઓ પાસેથી ગાયો છોડી લાવી. હે ઈન્દ્ર ! તમે સંસારના નેત્ર સમાન છો અને નેત્રવાળાઓનાં પણ નેત્ર સમાન છો.

સૂક્ત-૧૦૩ : હે ઈન્દ્ર ! તમે વ્યાપક, શત્રુનાશક, બળદની સમાન ભયાનક અને માનવોને ક્ષુદ્ર બનાવો છો. તેઓ નિમેષ રહિત ચક્ષુવાળા છે. ઈન્દ્ર અમારી આ સેનાઓનાં સ્વામી છે. બૃહસ્પતિ તેના દક્ષિણ ભાગમાં છે અને સોમ તેની આગળ છે. મરુદ્રગણ પણ તમારી આગળ આગળ ચાલે છે.

સૂક્ત-૧૦૪ : હે શત્રુભેનકારી ઈન્દ્ર ! તમે મધુર શબ્દોવાળી સાત નદીઓ વડે સમુદ્રને વધાર્યો. મારી વાણી ઈન્દ્રની સ્તુતિ કરે છે. અમે અત્ર-પ્રાપ્તિ માટે યુદ્ધમાં ઉત્સાહપૂર્વક ઈન્દ્રને બોલાવીએ છીએ. કેમ કે, ઈન્દ્ર કુશળ નેતા છે અને યુદ્ધમાં સેવકો માટે ભયાનક રૂપ ધારણ કરી શત્રુઓને મારી વિજય મેળવે છે.

સૂક્ત-૧૦૫ : માનવોની સેવા પામેલા ઈન્દ્રને બધી સંપત્તિને એકત્ર કરી અને અવાજ કરનારા ઘોડાને વશમાં લીધો. ગ્રભુએ બનાવેલા રથની જેમ ઈન્દ્રએ પણ અનેક શૌર્યભર્યા કર્યા છે. સુંદર લીલા જરૂરવાળા ઈન્દ્ર આકાશની જેમ આશ્રયજનક લાગે છે.

સૂક્ત-૧૧૬ : હે ઈન્દ્ર ! તમે તમારા તીક્ષ્ણ આયુધોને દીપ્તિશાળી બનાવી રાક્ષસોનાં દઢ શરીરોનો નાશ કરો છો. તમે ઉગ્ર છો. તમે અમને અનુકૂળ બનો. શત્રુઓથી પરાજ્યત નહિ થનારા તમે તમારા શરીરને વિસ્તૃત કરો. તમે અમારી નજીક આવો અને આ હવ્ય, પુરોડાશ તેમજ સોમને ગ્રહણ કરો. અમારા પજમાનોની અભિલાષાઓ પૂર્ણ થાવ.

સૂક્ત-૧૧૬, ૧૨૦ : ઈન્દ્ર કહું : મારી ઈચ્છા છે કે હું ગાય અને ઘોડાનું દાન કરું. પિવાયેલો સોમરસ મને ઉત્તેજિત કરે છે. પ્રસ્તોતાના મનમાં હું સ્તુતિ ઉત્પત્ત કરું છું. હું મારા તેજ વડે ધરતીને સળગાવી શકું છું અથવા તેને ઉપાડીને અન્ય સ્થાન પર મૂકી શકું છું. હે ઈન્દ્ર ! બધા જ યજમાન આ યજાનું સમાપ્ત તમારા થકી કરે છે. તેઓ પત્નીનાં રૂપમાં બમણાં અને સંતાનના રૂપમાં ત્રણ ગણા બને છે.

સૂક્ત-૧૩૩ : હે ઈન્દ્ર ! બધા દાનરહિત શત્રુઓનો નાશ થાવ અને તમારી સ્તુતિઓનો પ્રારંભ થાવ. અમારા ભણી જે હથિયારો ઘૂમી રહ્યા છે તેને પાછા ખેંચી લો. જે લોકો અમારું બળ ક્ષીણ કરવા ઈચ્છે છે તેમનો નાશ થાવ. ઈન્દ્રના આયુધ પરસેવાના બુંદ તૃપે ચો-તરફ વરસો.

સૂક્ત-૧૩૪ : હે ઈન્દ્ર ! કલ્યાણમયી માતાએ તમને ઉત્પત્ત કર્યા છે. તંતુઓની જેમ તમારો વિસ્તાર થાવ. હે ઈન્દ્ર ! અમારાથી હુલુદ્વિ દૂર જાવ.

સૂક્ત-૧૩૮ : હે ઈન્દ્ર ! તમે તરમામ લોકોના જન્મના કારણરૂપ જળને મુક્ત કર્યું અને પરવર્તોને વિચલિત કર્યા છે. ગાયોને હંકીને લઈ ગયા અને મધુર સોમરસનું પાન કર્યું અને જંગલોની વૃક્ષિકિ કરી. સૂર્ય જેમ અમૃક વિરોધ મહિનામાં પૃથ્વીનો રસ અવશોચિત કરે છે એવી રીતે ઈન્દ્ર શત્રુઓના નગરને છતીને તેમનું ધન ખેંચી લીધું.

સૂક્ત-૧૪૪ : હે ઈન્દ્ર ! તમે ઊર્ધ્વકૃશન નામના સ્તોત્રા અને યજશક્તાનું પાલન ઋભુનામના દેવની જેમ કરો છો. શેને ઋષિના વંશને તેમણે જ વધાર્યો હતો. એમનો પુત્ર સુપણ ધણો આદેશી જે સોમરસ લાવ્યો હતો તે સેંકડો કામોમાં ઉપયોગી બન્યો હતો. તે સોમ સુંદર, લાલ રંગનો અને યજા દ્વારા અગ્રને ઉત્પત્ત કરનાર છે.

સૂક્ત-૧૪૭ : હે ઈન્દ્ર ! તમારા રોપ પ્રત્યે હું શ્રીદ્વા વ્યક્ત કરું છું. તમે કોથ વડે જ વૃત્તનો વધ કર્યો અને લોકહિતકારી જાણનું નિમણા કર્યું. જે સ્તોત્રા તમારી સ્તુતિઓ અને સોમ વડે ઈન્દ્રને આનંદિત કરવા ઈચ્છે છે તેને જ શ્રેષ્ઠ ધન મળે છે. હે દર્શનીય ઈન્દ્ર ! તમે મિત્ર અને વરુણાની જેમ જ્ઞાની છો.

સૂક્ત-૧૪૮ : હે ઈન્દ્ર ! તમે જન્મ લેતાંની સાથે જ સૂર્યની સહાયથી દસ જાતિના લોકોને હચાવી દો છો. હે ઋષિઓની સ્તુતિની અભિવાધા કરનાર વિદ્વાન અને બધાના સ્વામિ ઈન્દ્ર ! તમે બધાની ઈચ્છા પૂર્ણ કરો. તમારા સ્તોત્રનું ગાન કરવા જે એકત્ર થયા છે. તેમની તમે રક્ષા કરો.

સૂક્ત-૧૫૨ : શાસક ઈન્દ્રની અમે આ રીતે સ્તુતિ કરીએ છીએ કે -
હે ઈન્દ્ર ! તમે શત્રુ ભક્તક અને અદ્ભુત છો. તમારો મિત્ર ક્યારેય હારતો
નથી. કે મરતો પાણ નથી. હે અભ્યદાતા ઈન્દ્ર ! અમારી સન્મુખ આવો. હે
ઈન્દ્ર ! તમે શત્રુના મનોબળને તોડી નાઓ. અમને શત્રુના કોધથી બચાવી
સુખ આપો.

સૂક્ત-૧૫૩ : પોતાના કર્તવ્ય માટે નિષ્ઠા રાખનારી અને સ્તુતિ દ્વારા
ઈન્દ્રની પારો પહોંચી જનાર ઈન્દ્રની માતા જેમ ઉત્પત્ત ઈન્દ્રની સેવા કરે છે
અને તેમની પાસેથી ધન મેળવે છે. હે ઈન્દ્ર ! તમે ઓજસ, બળ, વીર અને
શક્તિની સાથે ઉત્પત્ત થાવ છો. તમે તમારા મિત્ર સૂર્યને બતે હાથમાં ધારણ
કરો છો. તમારો અધિકાર બધા સ્થાન ઉપર છે.

સૂક્ત-૧૫૦ : જે વ્યક્તિ અમિલાધાર્ય મન અને સંપૂર્ણ હૃદયથી
દેવાભિલાપી બનીને ઈન્દ્ર માટે સોમરસ તૈયાર કરે છે તેને હે ઈન્દ્ર ! તમે
પ્રસંગનીય ધન આપો છો અને તેમની ગાયોને નાટ થતી બચાવો છો.

સૂક્ત-૧૫૧ : હે રોગી ! હું તમને યક્ષમા રોગથી છોડાવું છું. કોઈ દુષ્ટ
ગ્રહની પકડમાં તમે આવી જાવ તો ઈન્દ્ર તમને તેમાંથી છોડાવે છે અને આ
રોગીને સો વર્ષ સુધી બધા પાપોથી મુક્ત રાખી, પાર લઈ જાય છે.

સૂક્ત-૧૫૨ : હે ધનવાન ઈન્દ્ર ! રાજા સોમ અને વાણના ધર્મ પાણી
માટે તથા બૃહસ્પતિ સંલંઘ યજશાળામાં અમે સ્તુતિમાં રોકાયેલા છીએ. હે
ઈન્દ્ર ! તમારી પ્રેરણા વડે અમે યજશાળામાં પુરોડાશ તૈયાર કરીએ છીએ.
પ્રથમ સ્તોત્રાના રૂપમાં આ સ્તુતિ અમે તમને અપ્રાણ કરીએ છીએ.

સૂક્ત-૧૫૩ : હે ઈન્દ્ર ! તમે ત્યદ્ર ઋષિનો પોકાર સાંભળીને તેમના
રથની રક્ષા કરી હતી. હે ઈન્દ્ર ! તમે સાયંકાળમાં પશ્ચિમમાં દુબી જતા અને
દેવો દ્વારા અજ્ઞાત સ્થળે લઈ જવાતા સૂર્યને બીજા દિવસે પૂર્વદિશામાં લઈ
જાવ છો.

સૂક્ત-૧૫૪ : હે ઋત્વિજો ! ઈન્દ્રના અનુકૂળ ભાગ માટે તમે
પ્રયત્નશીલ બનો. ઈન્દ્રની આહુતિ જો તૈયાર થઈ ગઈ હોય તો તેનો હોમ
કરો અને જો પાકી ન હોય તો જલદી પકાવો. હે ઈન્દ્ર ! હવ્ય તૈયાર થઈ
ગયો છે. હવે તમે આવી જાવ. યજ સામગ્રી લઈને અમે તમારી ઉપાસના
કરીએ છીએ. ગાયના થાનમાં દૂધરૂપી હવે સૌથી પહેલા પાકી જાય છે.
મધ્યાહ્નમાં યજામાં તમે દૂધ ગ્રહણ કરો.

સૂક્ત-૧૮૦ : હે ઈન્દ્ર ! તમે ભયાનક પગવાળા પર્વતીય પશુની જેમ ભયાનક છો. તમે દૂરવત્તી સ્વર્ગલોકથી આવીને શત્રુઓને મારી - દૂર ભગ્નાડો. તમે કષ્ટ સહન કરનારા. યોગ્ય અને સુંદર તેજ લઈને ઉત્પત્ત થયેલા છો. તમે અમારા શત્રુઓનો નાશ કરો અને દેવોના સંસારને વિસ્તૃત બનાવો.

વિશ્વેદેવ

સૂક્ત-૩૧ : જે સમયે સ્તુતિના અભિવાધી દેવગણ ગર્જના કરતા જહુપી ચાલથી મારી પાસે આવ્યા તે સમયે, ધરતી પ્રાતઃકાલના પ્રકાશથી ભરપૂર બની ગઈ હતી. તે સમયે અમારી સ્તુતિ દેવો પાસે જવા માટે વિસ્તૃત થઈ રહી હતી. દેવયજ્ઞનું કાર્ય આરંભાઈ ગયું હતું. અમારું હવ્ય નાના-મોટા બધા દેવો પાસે જઈ રહ્યું હતું. અમને વિસ્તૃત સ્વર્ગ-સુખ પ્રાપ્ત થયું.

સૂક્ત-૩૩ : હે યજ્માનો ! દેવાની અભિવાધા કરતો અજ્ઞિ તમારા સ્થાન પાસે આવે છે. ઈન્દ્ર રૂદ્રોને સાથે લઈને જલદીથી તમારા યજ્ઞમાં આવે છે. તમે આપણાં રક્ષક દેવોને સોમપાન કરાવો. હે ઈન્દ્ર ! તમે સ્તોત્રાઓને ધન આપો છો. હે સ્તોત્રરૂપી ધનવાળા સ્તોત્રાઓ ! આ ઈન્દ્ર તમારા માટે દાતા રૂપ છે. સોમ પણ તમારા માટે દાતા બની રહો.

સૂક્ત-૩૪ : અમે ધાવા-પૃથ્વી, પર્વતો, સૂર્ય અને ઉષાને પ્રાર્થના કરીએ છીએ કે, પાપોથી અમારી રક્ષા કરો અને શત્રુઓથી બચાવો. હે ઉષા ! અમે દાન આપી શકીએ તેટલું ધન અમને આપો. તમે અમને અમૃ આપવા અનુકૂળ બનો. અમે પ્રજ્વલિત અજ્ઞિથી કલ્યાણની યાચના કરીએ છીએ. હે આદિત્યો ! અમારો યજ્ઞ પૂર્ણ બનાવો.

સૂક્ત-૩૬ : હે મિત્ર-વરુણની માતા અદિત્તિ ! અમને પાપોથી બચાવો. સોમરસ વાટવાના પથ્થરના ધ્વનિથી રાક્ષસોને દૂર ભગ્નાડો. હે અચ્યિનીકુમારો ! અમારા યજ્ઞને હિંસા રહિત બનાવો. હે બૃહસ્પતિ અમારી અભિવાધા પૂર્ણ કરો.

સૂક્ત-૪૨ : અજ્ઞિએ મનોમન જળાયું - હે વિશેદેવો ! તમે મને હોતા તરીકે સ્થાપ્યો છે. મારે કયા મંત્રો બોલવાના છે તે મને બતાવો. મારે તમારો કયો હવિ ભાગ લાવવાનો છે તે બતાવો. હું કયા માર્ગેથી તમારો હવિ લઈને આવું. હે અચ્યિનીકુમારો ! તમે અધ્વર્ય જનો, ચંદમા બ્રહ્મા બનશો. તમને બત્તેને આહૃતિ પ્રાપ્ત થશો. ત્રણ હજાર ત્રણસો ઓગણચાલીસ દેવોએ અજ્ઞિની સેવા કરી અને હોતા બનાવી યજ્ઞમાં બેસાડ્યા.

સૂક્ત-૫૬ : ગ્રહિ પોતાના મૃત્યુ પામેલા પુત્ર બાળને કહે છે - 'તારો એક અંશ અર્જિન, બીજો વાયુ અને ત્રીજો આત્મા છે. આ વણો અંશો વડે અર્જિન, વાયુ અને આત્મામાં પ્રવેશ કર અને કલ્યાણકારી રૂપમાં આગળ વધ. જ્યોતિ ધારણ કરવા માટે તું તારા આત્માને સૂર્યના આત્મામાં ભેળવી હો. તું ધર્મ અને ઈન્દ્રાદિ દેવોનું અનુગમન કરો.

સૂક્ત-૫૭, ૫૨ : હે અખિનીકુમાર ! અમે તમારું આવાહન કરીએ છીએ. તમે તીવ્ર ગતિથી આ યજામાં બિરાજમાન થાવ. હે અખિનીકુમારો ! તમે હલ્યાન ગ્રહણ કરો. હે ઈન્દ્ર ! અમારા યજામાં અખિનીકુમાર પ્રસન રહો. હે વજબાહુ ઈન્દ્ર ! અમે ધનની અભિલાષા કરીએ છીએ. તમે તેનો સ્વીકાર કરો.

સૂક્ત-૫૪-૫૫ : હે મન ! પૂણા દેવ અને અન્ય દેવો દ્વારા પ્રજ્વલિત અર્જિનની સ્તુતિથી પૂજન કરી છીએ. હે સ્તોતાઓ ! ઈન્દ્ર અને પૂણાની સ્તુતિ કરી તેમની સાથે મિત્રતા સ્થાપિત કરો. હે મરુતો, ઈન્દ્ર, દેવગણ, વરુણ અને મિત્ર તમે બધા અમારા કર્મોને ફળયુક્ત બનાવો.

સૂક્ત-૬૩ : હે ધારા-પૃથ્વી ! તમે મહાન બનો, વિસ્તીર્ણ બનો. રક્ષા-સાધનો વડે તમે અમને શત્રુઓથી બચાવો. હે દેવો ! તમારું ધન મહાન છે. તમે યજોના અધિકારી છો. હે દેવ ! શત્રુઓના વિનાશ માટે અમારા સ્તોત્રને ઋક્તિજો વધારે.

સૂક્ત-૧૦૦, ૧૦૧ : હે દેવો ! અમે તમારા પ્રચ્છન્ન સ્થાનમાં પાપ ન કરીએ. અમે દ્રોહ ન કરીએ. અમે જૂઠથી દૂર રહીએ સવિતાદેવ અમારા રોગો દૂર કરે, પાપનો નાશ કરે. હે ગાયો ! તમે ઘાસ હોય તેવા સ્થાનમાં ઉગેલા રસનું ભક્ષણ કરો. તમારું દૂધ અમારા માટે ઔષધિરૂપ બનો.

સૂક્ત-૧૦૮-૧૧૪ : બૃહસ્પતિએ જ્યારે પત્ની-ત્યાગ કર્યો ત્યારે દેવોએ કહ્યું - આ તમારી વિવાહિતા પત્ની છે. તમારે તેનો હાથ ગ્રહણ કરવો જોઈએ. નારી શુદ્ધ ચારિત્રવાળી છે. દેવોએ પુનઃ બૃહસ્પતિ-પત્નીને બૃહસ્પતિને શોપી દીધી અને બૃહસ્પતિને પત્ની-ત્યાગના પાપથી બચાવ્યા.

સૂક્ત-૧૨૮, ૧૨૯ : હે દેવો ! જે પુરુષને અર્યમા, મિત્ર અને વરુણ શત્રુના હાથમાંથી છોડાવે છે તેનું ક્યારેય અમંગળ થતું નથી કે કોઈ પાપ લાગતું નથી. હે અર્યમા, મિત્ર અને વરુણ ! અમને પણ શત્રુઓથી બચાવો અને અમારી રક્ષા કરો.

સૂક્તન-૧૩૭, ૧૪૧ : હે દેવો ! અમારો પતિતોનો ઉદ્ધાર કરો, પાપથી બચાવો અને અમને દીર્ઘ આયુષ્ય આપો. હે વાયુ અમને શક્તિ આપો અને અમારા પાપ દૂર કરો. જ્પ લેષજ સમાન રોગનાશક છે અને તે ઔષ્ણિનું કામ કરે છે.

સૂક્તન-૧૪૭ : હે વિશ્વેદેવો ! અમે બધા લોકોને વશમાં કરીએ. બધા દેવતાઓ દ્વારા અમે સુખ પ્રાપ્ત કરીએ. હે ઈન્દ્ર ! તમે આદિત્યોની સાથે મળીને અમારા યજા, શરીર અને પ્રજાનું રક્ષણ કરો.

સૂક્તન-૧૭૫ : હે દેવો ! કબૂતર નિર્ઝતિના દૂત છે. તે અમારી પાસે આવે છે. અમે આ અમંગળને દૂર કરીએ છીએ. આ કપોત રૂપિણી તલવાર અમારા માટે ઘાતક ન બને. આ અગ્નિ સ્થાપનના સ્થાન ઉપર તમે બેસો. તે જેનો દૂત બનીને આવ્યો છે તે યજને નમસ્કાર હો. હે દેવો ! કબૂતરને દૂર ભગાડો.

સૂક્તન-૧૮૧ : વસિષ્ઠના પુત્ર પૃથુ છે અને ભરદ્વાજના સુપ્રથ. તેમાંથી વસિષ્ઠ ઘાતા, સવિતા અને વિષ્ણુની પારોથી હવિ-શોધક મંત્રો લાવ્યા હતા. ઘાતાએ છુપાયેલા હવ્યને સંસ્કારક બનાવવાનો મંત્ર મેળવ્યો. ભરદ્વાજે પણ ઘાતા, સવિતા અને વિષ્ણુ પારોથી હવિ શોધક સામાંત્ર પ્રાપ્ત કર્યા. પુરોહિતોએ ઘાતા, સવિતા, વિષ્ણુ અને સૂર્ય પારોથી આ મંત્ર મેળવ્યો.

અશ્વિનીકુમાર

સૂક્તન-૩૪ : હે અશ્વિનીકુમારો ! તમારું દાન વ્યાપક છે. આજે તમે ત્રણ વાર અમારા યજનમાં આવો અને અમારા યજા-કર્મની તુટિઓ દૂર કરો. અમને ત્રણ પ્રકારનું શિક્ષણ આપો. અમને મધુર વચન બોલવા પ્રેરિત કરો. અમને સદ્ગુરુદ્વિ આપો. તમે યજના વૈદ હો. જેવી રીતે પિતા પુત્રને શીખવે તેવી રીતે અમને શાન આપો. તમે કલિ ઋષિને ફરી વાર યુવાન બનાવ્યા હતા. તમે ઋભુએ બનાવેલા રથમાં બેસીને ઝડપથી અહીં આવો.

સૂક્તન-૪૦, ૪૧ : હે અશ્વિનીકુમારો ! રાજ સમાન તમને જોવા માટે પ્રાતઃકાળમાં પ્રાર્થનાઓ થાય છે. અમે હવ્ય વડે રાત-દિવસ તમને બોલાવીએ છીએ. તમારી કૃપાથી અમે યુવતી બની ગયા છીએ. હું પતિ-પત્નીના સંસર-સુખથી અજાણ છું. હું અભિલાષા રાખું છું કે, હું પ્રિય યુવતીને ચાહનાર અને શક્તિશાળી પુત્રને પ્રાપ્ત કરું.

સૂક્તન-૧૦૬-૧૩૧-૧૪૩ : હે અશ્વિનીકુમારો ! તમે બે પક્ષીઓની

પાંખોની જેમ પરસ્પર હળી-મળીને રહો છો. તમે અમારા તરફ પુત્રવત પ્રેમ રાખો. તમે ધનવાન વ્યક્તિની જેમ બીજાનું ભલું કરનારા અને સૂર્ય-કિરણો સમાન ભાગ આપનારા છો. તમે મિત્ર-વરુણની જેમ યથાર્થદશી છો. તમે વિપત્તિઓમાંથી પાર ઉત્તરવામાં સહાયતા કરો. તમે ગાયોના થાનમાં દૂધ ભરો.

મરુત

સૂક્તા-૭૪, ૭૭, ૭૮ : અત્રની ઈચ્છા કરનારા દેવોએ મનોમન ધરતીને પ્રાપ્ત કરો. ધરતીને રોગોથી મુક્ત કરવા દેવોએ કલ્યાણની ઈચ્છાથી પૃથ્વીને એવી રીતે પ્રકાશિત કરો જેવી રીતે સૂર્ય ચમકે છે. મરણથી પર એવા દેવોની આ સ્તુતિ છે. તેઓ યજામાં બધા પ્રકારના રત્નો આપે છે. હે દેવગણ અમને અવિક ધન આપો. હે યજમાનો ! રક્ષા મેળવવા માટે ઈન્દ્રના શરણે જાવ.

સૂક્તા-૧૬૮-૧૮૮ : રથ સમાન તીવ્ર ગતિથી દોડતા વાયુનો મહિમા અનેરો છે. તેનો અવાજ બધા સ્થાનમાં ગુંજે છે. વાયુ ધરતીની ધૂળ ઉડાડતા જાય છે. વાયુથી પર્વતો પણ કાંપે છે. તેઓ ક્યારેય શાંત બેસતા નથી. વાયુ રક્ષણ ભુવનોના સ્વામી છે. તેઓ દેવોનો આત્મા છે અને સ્વેચ્છાચારી છે. અમે વાયુની પૂજા હવ્ય દ્વારા કરવા ઈચ્છીએ છીએ.

સોમ

સૂક્તા-૨૪-૮૫ : હે સોમ ! અમારા મનને કલ્યાણકારી, દક્ષ અને યજકમિમાં જોડાયેલા બનાવો. હે સોમ ! તમે મહાન છો. અમે અમારી બુદ્ધિથી તમારાં યજા-કર્મોનું પરિણામ મેળવીએ છીએ. હે સોમ ! અમારી સ્તુતિઓ તમારી પાસે પહોંચે છે. તમે અમને અત્ર, ગૌશાળા અને ઘોડા આપો. અમારા પશુઓની રક્ષા કરો. અમારી રક્ષા કરો અને અમારા શત્રુઓને દૂર કરો.

સવિતા, સૂર્ય, આદિત્ય

સૂક્તા-૩૭ : સવિતાદેવ પ્રાતઃકાળથી મધ્યાહ્ન સુધી ઉત્ત્રત માર્ગ તરફ અને મધ્યાહ્નથી સંધ્યા સુધી અવનત માર્ગ તરફ ચાલે છે. સ્વર્ગના પુત્ર સૂર્યને નમસ્કાર. સત્યવચન મારી રક્ષા કરો, જેના સહાય ધરતી-આકાશ સ્થિત છે, પ્રાણીસમૂહ અને જળ ગતિશિલ છે, સૂર્ય ઉદ્દિત બને છે. હે સૂર્ય ! તમે અમને તેજ, દિવસ, કિરણ, શીતળતા અને ઉષાતા દ્વારા અમારા માટે કલ્યાણકારી બનો.

સૂક્ત-૧૩૬ : હે સવિતાદેવ ! તમે પૂર્વ દિશામાં પ્રકાશોદય કરો છો. તમારા જન્મથી પૂષા આગળ વધે છે. સવિતા ધર્મના મૂળ અને સંપત્તિના સંગમરૂપ છે. તમે બધા જ પદાર્થો, બધા મનુષ્યો અને બધી દિશાઓને પ્રકાશિત કરો છો.

સૂક્ત-૧૪૭ : સવિતા દ્વારા જ ધરતી-આકાશ-અંતરિક્ષ ઉત્પન્ન થયા છે. બધા જ દેવો સવિતા પછી જન્મ્યા છે. અંતરિક્ષમાં વાયુ બંધાપેલા છે, મેદ્ય ધરતીને ભીજુવે છે. જળના પુત્ર સવિતા તે સ્થાનને જાણે છે અને તેઓ વાદળમાંથી જળ કાઢે છે.

સૂક્ત-૧૪૮ : હે સૂર્ય ! દુલોકના વિઘોથી અમારી રક્ષા કરો અને શત્રુઓથી અમને બચાવો. સવિતાદેવ ! અમને ચક્ષુ પ્રદાન કરો અને તેમાં જીવાની ક્ષમતા આપો, જેથી અમે વિશ્વ અને તેના બધા પદાર્થોને જોઈ શકીએ.

સૂક્ત-૧૪૯, ૧૫૪, ૧૫૮ : હે સૂર્ય ! તમે યજમાનને સરળ આયુષ્ય આપો. તમે વાયુ દ્વારા પ્રેરિત થઈને પ્રજ્ઞાનું રક્ષણ-પોષણ કરો છો. સૂર્ય અંધકારનો નાશક, અગ્રદાતા, દયુ દ્વારા ધારિત, વિનાશરહિત અને પુષ્ટ છે. સૂર્ય પુત્રના રક્ષક છે. તમે યજમાં આવી મધુર સોમરસનું પાન કરો.

બૃહસ્પતિ

સૂક્ત-૫૭, ૫૮ : અંગિર ગોત્રીય ઋષિઓએ સાત છંદોથી બૃહસ્પતિની સ્તુતિની રચના કરી. મરુદગણ અને બૃહસ્પતિનું અમે સ્તુતિ દ્વારા ગુણગાન કરીએ છીએ. બૃહસ્પતિ જ્યારે વિવિધ રૂપોમાં અત્મનો ઉપયોગ કરે છે અને અંતરિક્ષમાં ઊંચે ચઢે છે, ત્યારે દેવતા તમારી સ્તુતિ કરે છે. બૃહસ્પતિએ મેઘના મરતકનું છેદન કર્યું અને જળને રોકનારા રાક્ષસને મારી સાત નદીઓને પ્રવાહિત કરી.

સૂક્ત-૧૮૨ : હે બૃહસ્પતિ ! અમારાં પાપો અને અમારી દુર્દશાનો નાશ કરો. હે બૃહસ્પતિ ! તમે દુર્દુષ્ટ અને શત્રુઓનો નાશ કરો અને અમને રોગોથી બચાવો. તમે અમારા શત્રુઓનો શિરચ્છેદ કરો અને અમારા અમંગળનો નાશ કરો.

બહુજાન

સૂક્ત-૭૧ : હે બૃહસ્પતિ ! બાળક પહેલા ભાષા શાખે છે અને ત્યારપછી સરસ્વતીની કૃપાથી તેને વેદાર્થનું જ્ઞાન થાય છે. વિદ્યાનો શુદ્ધ વિચારો સમજ્યા પછી જ ભાષા બોલે છે. તેઓ ઋષિઓના મનની વાત

ભાગા દ્વારા જાહી લે છે. ગમે તેની આગળ પૂરુષુપમાં ભાગા પ્રગત કરતા નથી, પરંતુ વિદ્વાનો સમક્ષ જ પ્રગત કરે છે. કેટલાંક લોકોના મનના ભાવ ઉંડા તળાવ જેવા હોય છે તો કેટલાકના સ્નાન કરી શકાય તેવા છીધરા તળાવ જેવા હોય છે.

દેવ

સૂક્ત-૭૨ : હે બ્રહ્માણરૂપતિ ! દેવોએ તમને ઉત્પત્ત કર્યા છે. દેવોની પૂર્વે અસત્તમાંથી સત્ત ઉત્પત્ત થયું. પછી દિશાઓ ઉત્પત્ત થઈ, અને દિશાઓમાંથી વૃક્ષ, વૃક્ષાથી ભૂમિ ઉત્પત્ત થઈ. ત્યાર બાદ વૃક્ષાથી અદિતિ થઈ અને અદિતિએ દેવોને જન્મ આપ્યો. હે દેવો ! તમે પહેલાં જળમાં રહેતા હતા. સૂર્યએ દેવોને પ્રગત કર્યા. અદિતિના આઠ પુત્રોમાંથી સાત સ્વર્ગમાં જતા રહ્યા અને આઠમા આકાશમાં સ્થિર થયા.

વિશ્વકર્મા

સૂક્ત-૮૧-૮૮ : હે વિશ્વકર્મા ! તમારી આંખો, મુખ, બાહુ અને ચરણ ચોતરફ ફેલાપેલા છે. તમે એકલાએ જ ધરતી-આકાશનું નિર્માણ કર્યું છે. હે વિશ્વકર્મા ! તમને અમે હુય અર્પણ કરીએ છીએ. અમને તમારા પરમધામમાં લઈ જાઓ. અમારા રક્ષણ માટે વિશ્વકર્માનું આવાહન કરીએ છીએ. તમે સૌથી પહેલાં જળ ઉત્પત્ત કર્યું અને પછી ધરતી-આકાશ બનાવ્યા. તમે અમારા સર્જક અને પાલનકર્તા છો. વિશ્વકર્મા ઈશ્વરથી પણ મહાન છે. વિશ્વકર્માની નાભિમાં બ્રહ્માંડ રહેલું છે.

યજમાન અને તેની પત્ની

સૂક્ત-૧૮૩ : હે કર્મોથી શાની અને તપશ્ચયથી ઉત્તત યજમાન ! તમે સંતાન અને ધન મેળવીને પ્રસત્ત બનો અને પુત્રની કામનાથી સંતાનરૂપે જન્મ ધારણ કરો. હે પત્ની ! મનની આંખો વડે ગર્ભધારણની કામનાથી હું તમને જોઉં છું. મારી નશ્ચક આવી ઉત્તમ તરુણી બનો અને પુત્ર ઉત્પત્ત કરો. હું હોતા છું. ઔષધિઓ રૂપે ગર્ભધારણ કરું છું. ધરતી ઉપર મારા વડે પ્રજા ઉત્પત્ત થઈ છે. યજમાં આવેલી બધી સ્ત્રીઓમાં પુત્ર ઉત્પત્ત થઈ શકે છે.

પ્રુષ

સૂક્ત-૯૦ : વિરાટ પુરુષના હજાર મસ્તક છે, હજાર આંખો અને હજાર ચરણ છે. તે ધરતીને વેરી લઈને તેનાથી પણ દસ આંગળ ઊંચે સ્થિર રહે

૭. કે બઠ જયું (ભૂત) અને જે બનવાનું (ભવિષ્ય) છે તે બધું જ પુરુષરૂપ
૮. તે અમૃતનો સ્વામી છે. બહાંડ વિરાટ પુરુષનો મહિમા છે. વિરાટ ગ્રંથ
પગલાંથી ઉપર જાય છે. તેમના ચરણ અર્થી સ્થિર થયા. ત્યાર બાદ તે બધી
વસ્તુઓમાં વ્યાપ્ત બની ગયા.

શૂક્રત-૬૧-૬૪ : તે વિરાટ પુરુષમાંથી બહાંડની વિસ્તૃત રચના થઈ.
પણી આ પુરુષે ભૂતિ અને ભૂમિ દ્વારા જીવો બનાવ્યા. તે બ્રહ્મપુરુષનું મુખ
એટને બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય ભૂજાઓ, વૈશ્ય જંઘ અને ચરણ એટલે શૂદ્ર થયા. મન
વડે બંદ્રમા, આંખોથી શૂર્ય, મુખથી ઠિન્ન અને અજિન તથા પ્રાણનો ઉદ્ભબ
થયો. પુરુષોની નામિ દ્વારા અંતરિક્ષ, મસ્તકથી ધૂલોક, ચરણોથી પૃથ્વી, કાન
વડે દિશાઓ અને લોક ઉત્પત્ત થયા.

ઉર્વશી-પુરુરવા-સંવાદ

શૂક્રત-૬૫ : પુરુરવાએ કહ્યું - “હે હુંએ આપનારી પત્ની ! અનુરોગથી
મારી પાસે થોડી વાર બેસ. આજે જો વાત અધૂરી રહી જશે તો આવનારા
દિવસો સુધુકારક નહિ રહે.” ઉર્વશીએ કહ્યું - “ વાતોથી શું વળે, હું તમારી
પાસોથી ચાલી ગઈ છું.” હવે હું હુણાપ્ય છું. હવે તમે તમારા ઘરે પાછા ફરો.”
પુરુરવાએ કહ્યું - “તારા વગર હવે હું ભાથામાંથી બાળ કાઢી શકતો નથી
તો વિજય કેમ મળશે ?” ઉર્વશીએ કહ્યું - “મારે કોઈ શોક્ય સાથે હરીજાઈ
નહોતો અને તમે મને પૂરતો સંતોષ આપ્યો છે.” પુરુરવાએ કહ્યું - “ હા,
તારા આવ્યા પછી શ્રેણી, સુમન વગરે અભ્યરાઓ મહેલમાં આવી નથી. હે
ઉર્વશી ! વિવુત સમાન શુભ તેં મારી અભિવાપા પૂર્ણ કરી છે. તારા ગર્ભ
દ્વારા માનવહિતકારી પુત્ર ઉત્પત્ત થશે.” ઉર્વશીએ કહ્યું - ‘ હે પુરુરવા ! તેં
જ ધરતોની રક્ષા માટે પુત્ર રૂપે જન્મ લીધો છે અને મારા દ્વારા હવે તને પુત્ર
થશે. મેં તને અગ્નાઉ કહ્યું જ હતું કે તારી પાસે હું રહી શકીશ નહિ. હવે
તમારા પુત્રને હું મોકલી આપીશ.” પુરુરવાએ કહ્યું, “તારા વગર હું જીવી શકીશ
નહિ.” ઉર્વશીએ કહ્યું, “પુરુરવા તું સમજ, સ્ત્રીઓની મૈત્રી વાસ્તવિક હોતી
નથી.” પુરુરવાએ કહ્યું - “તું પાછી ફર. મારા હૃદયને તૃપ્ત કર.”

પ્રજ્ઞપતિની પુત્રી દક્ષિણા

શૂક્રત-૧૦૭ : દક્ષિણા આપનારને સ્વર્ગમાં ઉંચું સ્થાન મળે છે. દક્ષિણા
વડે જ યજ્ઞકાર્ય પૂર્ણ થાય છે. આ દેવ-પૂજાનું અંગ. છે. જે દક્ષિણા આપી
પુરોહિતોને પસંત કરે છે તેમની અભિવાપા પૂર્ણ થાય છે. જે પહેલી દક્ષિણા

આપે છે તેને અમે માનવપાલક, ઋષિ, બ્રહ્મા અને યજ્ઞાનો નેતા માનીએ છીએ, દક્ષિણા આપનાર અમરતા મેળવે છે.

દાન

સૂક્તન-૧૧૭ : જે ભૂખ્યાને અમદાન કરતો નથી, તેને કોઈ સુખ આપી શકતું નથી. જે હંમેશા સાથે રહેતા મિત્રને પણ અમ આપતો નથી તેને સાચો મિત્ર કેવી રીતે ગણાય ? ધનવાને યાચકોને અવશ્ય દાન કરવું જોઈએ. દાન નહીં આપનારા કરતાં હેનારો શ્રેષ્ઠ ગણાય છે. જે દાન કર્યા વગર રાંધેલું અમ જુમે છે તે એકલપેટો-પાપી બને છે.

પ્રજાપતિ

સૂક્તન-૧૨૧-૧૩૦ : હે પ્રજાપતિ ! તમે અમને બળ આપનારા છો. મરણ અને અમરત્વ તમારી છાપા છે. તે મનુષ્યો અને પશુઓનો સ્વામી છે. તમારા મહિમાથી જ સમૃદ્ધ; છિમપર્વત, ધરતી આકાશ અને દિશાઓ ઉત્પત્ત થઈ. પ્રજાપતિ એકમાત્ર દેવોના દેવ છે. પ્રજાપતિ આ સૃષ્ટિ (પક્ષ)ને વિસ્તૃત કરે છે.

પરમાત્મા

સૂક્તન-૧૨૫, ૧૨૬ : વાણીએ કહું - “હું બધા દેશોને ધારણ કરું છું. હું રાષ્ટ્રની સ્વામીનિ છું. પરમાત્મા ધરતી-આકાશ બધી વ્યાપ્ત છે. પ્રલયકાળમાં અસત પણ નહોતું કે સત્ત્વ પણ નહોતું. ત્રણે લોક નહોતાં અને અંતરિક્ષ પણ નહોતું. કોઈ બોગ નહોતા કે જીણ પણ નહોતું. પરમેશ્વરના મનમાં સૌથી પહેલાં સૃષ્ટિ-નિર્માણની ઈચ્છા થઈ. આ ઈચ્છા વડે જ સૃષ્ટિની રચના થઈ છે.

સૃષ્ટિ

સૂક્તન-૧૬૦ : પક્ષમાં પ્રજ્વલિત તપ વડે સત્ત્વ ઉત્પત્ત થયું અને રાત-દિવસનો તેની સાથે સંપર્ક સારો રહ્યો. ઈચ્છારે તેમાંથી સાગરની રચના કરી.